

UNITÁRIUS KÖZLÖNY.

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

Szerkesztik: Nagy Lajos és Boros György.

Megjelenik havanként egyszer. Ára egy évre 1 frt 20 kr. Egyes szám ára 12 kr.

1256

Hymnus.*)

Isten áld meg ezt a népet,
Isten áld meg a magyart,
Mely a hitnek, szabadságnak
Védelmére nyujta kart.
Mely, hogy egyszer fény támadott,
Az igazság napja kelt:
Tudományt és igaz vallást
Szeretettel felölelt.

Isten áld meg ezt a földet,
Isten áld meg e hazát,
Hol őseink építették
Dicsőséged templomát,
Hol bár kicsiny, összetartó,
Erős sereg a hitben
Régen vallja, nem tagadja:
»Nincsen több csak egy Isten.»

E szent hitnek védelmében
Nem hagytál el Istenünk,
Mikor ármány és ellenség
Pusztítva tört ellenünk...
Megállt hitünk, szent egyházunk:
Hála imánk zeng neked.
Legyen dicső, felmagasztalt
Általunk is nagy neved.

Jövőben is benned bizunk
Mindenható szent Atyánk,
Védelmében, áldásidban
Virágozzék szép hazánk,
A szeretet és a munka
Áldásait hintse szét,
Boldog nemzet imádjá itt
Mindenkoron Istenét.

Nagy Lajos.

A mi nevünk.

Ha egyébről nem is, de a nevünkről mindenki azonnal ránk ismer.
„Unitárius!” hallottam hírét — mondja az egyik. Tudom, hogy olyan
forma vallások van, mint a keresztényeknek, de a zsidókéhoz is hasonlít.

*) Jelen hymnust Izlai Márton ur dallammal látta el s azzal együtt
egyike lesz az énekes könyv új énekeinek.

B. Gy.

„Unitárius.“ Tudom! Ezek aféle Krisztus tagadók. Nem hiszik, hogy a Krisztus Isten lett volna, hogy Isten volna! De hát hogy is tartják magukat keresztényeknek, mert hát minden attól függ, hogy hiszik-e a Krisztust avagy nem.

Ez a mások okoskodása.

„Az unitáriusoknak hallottam hírét“ — szól a harmadik nagy nyájasan. „Azt mondják, hogy erősen összetartók. Azt is beszélik, hogy van valami olyan fogásuk, vagy jelök, a miről egyik a másikat azonnal megismeri. Bizon a többi felekezetek is vehetnének példát maguktól, s éppen a miénknek erősen nagy szüksége volna rá.“

A negyedik s a tizedik, s a századik más meg másféle képpen ismer minket s úgy is szól felőlünk. Soha sem voltunk kényeztetve, soha sem is leszünk talán. Na de hiszen mások dolgát soha senki helyett sem igazították el, s a mi minket illet, mi nem is várjuk, hogy igazítsák, hanem csak annyit kérünk, hogy — a mennyire lehet — ha már ítélnék, ítéljenek az igazság érdekében, s ne részrehajlásból, ne a gyűlölet felébresztése, háborúság gerjesztés, s más hasonló rossz dolgok szándékából. Ez volna a szavunk másokhoz.

A mi minket illet, mi nevünket, mint örökséget hiven őrizzük — ez kötelességünk. Dogmánkban az Isten, mint legfőbb szellem, egységét valljuk. Isten szellemi egység, de ez ránk emberekre nézve csak akkor bir valódi jelentéssel, ha a bennünk élő, működő és ható szellem is egy és egységes. Ha a szellem mindnyájunkat egyaránt a jóra vezérel, a szeretettel táplál, az igazság keresésére ösztönöz, a közös jóllét munkálására segít, akkor vallásunk az a vallás lesz, a melyet Jézus hirdetett, akkor igazán az Egység vallása lesz, melyben a jó Isten is bizonynyal kedvét fogja találni.

„Unitárius“ nevünk alatt mi ezt értjük, s ezt is akarjuk hirdetni, a beállott uj esztendőben Midőn szavunk meghallgatását kérjük, mi is készeknek nyilatkozunk elfogadni minden útbaigazítást, s hibánk felmutatását, mert azt akarjuk, hogy a jóban minden nap elébb haladjunk. Mi azt akarjuk, hogy arról ismerjenek meg, hogy a Jézus tanítvány vagyunk, hogy egymást szeretjük, hogy mindenkit szeretünk.

Nekünk nem czélunk a dogmatizálás, annál kevésbbé a felekezetieskedés. Mind a kettőnél van fontosabb, s úgy tartjuk, hogy a vallás több a dogmánál s a tiszta erkölcs többet ér bármely szilárd felekezeti közérzületnél.

Mindenkiben a jót keressük, mert nem hisszük, hogy teljesen rossz ember volna. Mindenkiről feltesszük, hogy jóra törekszik, valameddig az ellenkezőről meg nem győződünk, s ekkor aztán abba járunk, hogy megtérésre bírjuk.

Ohajtanók, hogy ezt értenék meg ellenfeleink. Ohajtanók, hogy higgye el minden olvasónk, mindenik laptársunk, hogy van egy közös tér is, a melyen mindnyájan kezet fogva munkálhatunk. Talán mindnyájunknak javára szolgálva, ha egymás szavaiban az igazságot keresnők szeretettel, s ezen a téren vennénk s nyújtánánk segítséget, nem a magunk, hanem az emberek javáért az Isten dicsőségére.

A név senkit sem teszen emberré, a czím nem teszen nemessé. Nem az a vallásos, a ki elmondhatja, hogy ő a Pálé vagy a Péteré, vagy a Krisztusé, hanem az a ki szereti az Istent s szereti az embert s a szeretint cselekszik, a mint arra Jézus példát adott.

Ezzel az „Unitárius Közlöny“ III. évi folyamát megnyitjuk.

Ujévi szíves üdvözléssel!

Boros György.

A tizenkét tanítvány sorsa.

Mindnyájan jól ismerjük Jézusnak, az egyház fejének sorsát, valamint a Judás szomorú halálát, a ki egy néhány ezüst pénzért eladta mesterét; de a más tizenegy tanítványnak sorsa felől nem vagyunk annyira tisztában. Az első keresztények iratai között maradtak fenn ezekre hagyományok és elbeszélések, s ezekre vagyunk utalva mi is e sorok által, melyekben röviden megismertetni óhajtjuk a tanítványok sorsát.

Péter fő helyet foglal el az apostolok cselekedeteiről írott könyvben, s a római katolikusok őt tartják Róma első püspökének, a ki szeretők 25 évig volt ott. A mint mondják Pétert is, Pált is Neró végeztette ki Rómában Kr. után a 65-ik évben. Pált lefejezték, Pétert pedig, a ki a kereszt-halált előbbre becsülte, állítólag saját kérésére keresztre feszítették, még pedig fejjel a föld felé. Ez nem hihető.

András, a ki állítólag első volt a tanítványok között, a ki a Jézus messiásságát elismerte, Jézus halála után Scythiába utazott s a fekete tenger körül prédikált. A mint mondják kiválóan tiszta és önzetlen lelkű ember volt. Ő is keresztre feszítettetett. Egy régi himnuszban emlékezet van arról, hogy a midőn a keresztet meglátta, így szólt: „Légy üdvöz, drága kereszt. Te megszenteltetél, az én Uram teste által s mint

gazdag ékszerekkel felékesítettél az ő tagjai által. Örömmel és lelkesülve jövök hozzád: fogadj örömmel karjaidra. Oh jó kereszt, a mely széppé lettél Urunk teste által! Forrón szerettelek és rég vágyakoztam utánad és kerestelek tégedet; most megtaláltalak. Fogadj karjaidba; vigy ki az emberek közül és adj át mesteremnek, hogy a ki engem rajtad megszabadított, találjon meg általad.

Jakab, a kit megkülönböztetésül egy más, hasonnevű tanítványtól, nagy melléknévvel tiszteltek meg, a mint mondják, István vértanu halála után elhagyta hazáját, s tiz év múlva tért vissza s ekkor szenvedett halált. Ő volt az első, a ki a tanítványok közül halált szenvedett, Agrippa által 43-ban fejeztetvén le a zsidók kedvéért. A világ különböző részein meglátogatta a zsidókat és prédikálta nekik az evangéliumot. Eusebius beszéli történelmi munkájában, hogy a Jakab vádlója látván azt a nagy bátorságot és állhatatosságot, a melyel az apostol szenvedéseit tűrte, annyira megindult, hogy megbánta tettét, nyilván kereszténynek vallotta magát, a miért aztán ő is Jakabbal lefejeztetésre ítéltetett. A mint együtt kivégezni vitték, bocsánatot kért az apostoltól, hogy őt elfogta. Jakab egy kevés ideig megpihenve, hozzá fordult s megölelve így szólt: „Béke legyen veled.“ Ekkor megcsókolta és együtt fejezték le mindkettőjüket.

Jakab, igazságos melléknévvel, a jeruzsálemi egyház papja, a kinek tulajdonítják e nevet viselő levél írását, hasonlóképpen saját népe a zsidók között szenvedett halált. Ezek ugyanis felbőszülve, hogy Pált a császárra való hivatkozással kiszalasztották kezeik közül, Jakabot fogták el, s a templom párkányzatára hurezolván, felszóllitották, hogy tagadja meg hitét, különben letaszítják. Jakab azonban, hogy a népet meggyőzze az ő kereszténységéről, a halállal szemben is a legünnepélyesebben kinyilatkoztatta a Jézus Krisztusban való hitét. Az írástudók és a farizeusok erre dühbe jöve, kiálták: „Ez az igaz ember is eltévelyedett“ és fővel ledobván a falról, mondták: „meg kell kövezni.“ Az eséssel nagyon össze törte magát, de mégis volt még annyi ereje, hogy térdeire álljon és bocsánatot kérjen Istentől a népnek, mely nem tudja mit cselekedett. A tömeg alatt közáporral hajigálta meg s erre sem halván meg, egy ványoló egy bottal föbe ütötte. Ez 62-ben történt Kr. u. A hol megöletett, közel a templomhoz temettetett el és egy kis oszlopot emeltek sirjához. Szt.-Jeromos, Origenes, Eusebius és még többen azt állítják, hogy a zsidóknak Josephus által irt ős és régi történetében az a nyilatkozat van, hogy a zsidók oly jó embernek tartották

Jakabot, hogy Jeruzsálemnek néhány évvel később történt leromboltását az Isten büntetésének tekintették a Jakab megöletéséért.

Tamás az ethiopiaiaknak, medoknak, parthusoknak és Indiában is hirdette az evangeliumot Cochinchinában és Malabar partjain egy jelentékeny felekezet van, amely azt mondja, hogy ő az evangeliumot Tamástól vették. A világ ezen részében Konstantin idejében keresztények voltak és ezeknek hite mindig tisztább volt, mint a római egyházé. Azt mondják, hogy Tamás Indiában szenvedett halált. Ládsákkal szurattott át.

Bertalanról, a kiről közönségesen azt gyanítják, hogy Nathanael volt, azt mondják, hogy Indiában, Arabiában és Persiában hirdette az evangeliumot. Elevenen nyuzták meg az Astyages parancsára Albanában a kapiai tengeren, mivel Astyages gyűlölte a keresztény vallást s annyiaval boszúsabb volt Bertalanra, mivel testvérét is, Armenia királyát ő térítette a keresztény hitre.

Judás, kiváló értelmi tehetséggel bíró ember, s az igazságos Jakab testvére, az evangeliumot Samariában, Syriában és Judeában is prédikálta. Egy levelet is írt a zsidókhoz. Haláláról különböző elbeszélések vannak. Némely írók szerint Persiában, mások szerint Armeniában szenvedett halált. A görög egyház szerint egy fához köttetett és nyilakkal lövetett meg. Az örmények azt mondják, hogy a keresztény egyházat közöttük Judás és Bertalan plántálták.

A kánainak nevezett Simon, a kit az evangelium elfogadása és terjesztése miatti buzgóságáért a buzgó (Zelotes) Simonnak is neveztek, Egyiptomban s Afrika más részeiben vándorolt és nagy sikerrel terjesztette a kereszténységet. Némely görög írók szerint Britániában is prédikált. Mondják, hogy Persiában is járt, ott is prédikált és ott halt meg a kereszten.

Máté az első evangelium írója Ethiopiába ment, ott prédikált és szenvedett halált Naddabárban. De a második évszázadnak egy tanult írója azt mondja, hogy Máté egyike volt a tanítványoknak, a ki nem szenvedett vértanúságot.

János, a kinek a negyedik evangeliumot, három levelet és a jelekéről való könyvet tulajdonítják, sok üldöztetések után természetes halállal halt meg Efezusban mintegy száz éves korában.

Filep a két Phrygiában prédikálta az evangeliumot és 80-ban Kr. u. a keresztény hitre tért Polykarp azt mondja, hogy ő Filepnek köszöni a ker. hitre térést, és így Filepnek nagyon öreg kort kellett élnie.

Polykarp azt mondja, hogy Filepnek három leánya volt, a kik neki segítségül voltak a kereszténység terjesztésében s őket „Azsia három világosságának“ nevezi.

Napjainkban ezek a férfiak az összes polgárosult világban érdemök szerint tiszteltetnek. Nemcsak nevöket viselő oszlopokat, hanem folyókat, fürdőket, szigeteket, városokat és téreket találunk mindenfelé. Férfiak, emlékezetre méltó derék férfiak voltak, a kik elindultak egy népszerűtlen hitet prédikálni és egy eredménytelennek látszó élet után, halált szenvedtek. Mily tanuságos leczkét hagytak ők nekünk hátra! Mennyi nemzetet nyertek ők meg Krisztus nevének! A mit ők a bálványozó nemzeteknek hirdettek „az egy Istenről, az Atyáról“ való valást kell nekünk ma prédikálni.

*

Légy, minők e tanítványok,
Légy hasonló szent Pálhoz
Ha támad jó gondolatod
Mond ki bátran, ne habozz.
Nézz szembe az ellenséggel
Vess meg börtönt, vérpadot,
Aztán bizd Isten kezére
Az elhintett jó magot.

(Angolból.)

F. J.

Levél Ámérikából.

A D. F. E. titkára kérdést intézett az ámerikai unitárius Társulat titkárához arra nézve, hogy mennyiben bir alappal az a hiresztelés, a mi egyik magyar lapba, a »Szabad Egyházba« is eljutott, hogy t. i. az unitarismus Ámérikában hanyatlóban volna. A társulat titkára így válaszolt:

Kedves uram!

Ugy látszik, mostanság bizonyos, ugynevezett bigott evangélikusok, tervszerüleg mind az ámerikai unitáriusok hanyatlását és halálát hirdetik. Nó hát a mióta dr. Channing elhallgatott, azóta mi mind haldoklunk, éppen úgy, a mint haldoklik az a hatalmas tölgy, a mely a kis csirából lassan-lassan nagy fává nő. Soha sem volt nekünk érdekesebb „Nemzeti Konferenciánk“, mint az, a melyet november elsején zártunk be Philadelphiában. A jelenlevők száma mindenik gyűlésen ezer ötszáz (1500) volt s az utolsón meghaladta a háromezeret és pedig olyan városban, a hol nem vagyunk olyan erősek, mint sok másban. Különböző

egyházi czélokra bevettünk az utóbbi két esztendő alatt kétszer annyit, mint ezelőtt tiz évvel, s most éppen arra készülök, hogy a mult évi öszszegnek legalább még félannyival növelését kérem. A dolog úgy áll, hogy egyházaink száma 1825-ben százötven volt, s 1890-ben négyszáz, s ha lesz megfelelő emberünk, s kellő segélyforrásunk, már 1890-ben hatszáz fog lenni. Ezekhez hozzá kell vennem még azt, hogy a régi orthodox egyházakban, a valódi Kalvinismus elveszítette hatalmát, A „kiválasztás“, a „jóra és rosztá képtelenség tana“, az „engesztelő áldozat“ és az „örök kárhozat tana“ csak ritkán hallhatók, míg a „Háromság“ dogmája nem annyira az érzés, mint inkább a tan dolga lett. Hogy az unitárius testület nem nőtt úgy, a hogy kellett volna, valóban sajnos, de a haláltól soha sem állott távolabb, mint ma, s addig nem is fog meghalni, a míg minden régi egyház fel nem adta tarthatlan nézeteit, miután már aztán meglehet létezésére nem lesz szükség.

Boston, 1889 november 15.

Reynolds Grindall.

Az árvák.

»Édes, kedves bátyám
Mi az a kék ott fenn?
Azt hallottam róla,
Ott lakik az Isten.«

» »Igaz, kedves öcsém
Ott lakik jó atyánk!
A ki kegyelmesen
Gondot visel reánk.« »

»S az angyaloknak is
Az a szép hazájuk?
Oh jer kedves bátyám
Menjünk fel hozzájuk!«

» »Drága öcsém addig
Nem mehetünk mi fel
Mig az a jó Isten
Nem szólit, nem hív el.« »

»Még csak egyet kérdek,
Mond meg azt is mostan:
Jó apánk, jó anyánk,
Mind a kettő ott van?«

» »Mind a kettő ott fenn
Hitünk azt tanítja,
S boldog a ki hiszen
Az irás azt mondja.« »

»Én hiszem, hogy Isten
Meghallja az árvát,
A szegény árvának
Kesergő panaszát...«

»És küld segítséget,
Akadnak jóltevők,
Kik gondnuk felveszik:
Szülők helyett szülők...«

»Tekintsünk hát öcsém
Bizva fel az égre,
Árvaságunk között
Segítséget kérve.«

Demeter Dénes.

Egy reformátor hitvese.

— Tört. rajz. Felolvasta a Dávid Ferencz-egylet körében Kolozsvárt, 1889. decz. 15-én a szerző. —

I.

Egy korábbi, mult évi január 29-én tartott felolvasásomban hangsúlyoztam, miszerint Luther nemcsak mint reformátor, Wormsban és Wittenbergában volt nagy ember, hanem otthonában, családi körében is. És ha kérdezzük, hogy ki volt itten nagyságának eszközlője, azt kell válaszolnunk, hogy Luther egyrészt személyes tulajdonainál fogva 'is született családapa volt. Másrészt nem szabad szem elől tévesztenünk, hogy nagyságának eszközlője, ezeken kívül az ő neje volt. A jelen alkalommal van szerencsém bemutatni Luther hitvesét, főbb vonásaiban. Mert ki a nagy reformátor képét akarja festeni, annak nem szabad elfelejtienie családi körét, életét, mely fényes csillag gyanánt ragyog, mely minden nemesen érző szívre nézve oly igen vonzó. Oly igen vonzó és érdekes, hogy a nemes unitárius egyháznak érdemekben gazdag s bölcs főpásztora, multkori fölolvadásom csekély fáradsalmát azzal jutalmazta mintegy, hogy akkor mondott örökké emlékezetes és igazi keresztény tolerantiát lehellő szavai által, azon hő óhajtnak adott kifejezést: „Vajha tekintve Luther családi életét, mindnyájan az ő követői lennénk!“

Luther nagy művének utolsó zárkövét le téve azért, hogy az Istentől szerzett házasságra lépve, kedves családi otthont alapított magának, egyszersmind célul tűzve ki azt, hogy a papi osztályt fölszabadítsa ama méltatlan, hogy ne mondjam gyalázatos békák és viszonyokból, melyek a papnőtleniségből eredtek. Kinek szívet ne indítaná meg, ha a nagy férfiú családi erényeiről olvas, vagy ha azokat a békeséget és boldogságot lehellő úgynevezett asztali beszédeit olvassa, vagy oly képek előtt áll, melyek meghatóan szép jeleneteket ábrázolnak az ő családi életéből; mint p. o. a karácson estvéje stb.

De mi lett volna családi élete az ő házi asszonya, hű Katája nélkül, kiben szíve teljesen bizhatott, s kivel mindent közölhetett, a mi csak érintette szívet; ki nemcsak hiven osztotta meg az élet örömeit és fájdalmait, hanem még tudományos harczai és vitái iránt is élénken érdeklődött.

Nemes Bora Katalin egy régi tekintélyes nemesi családnak v. sarjadéka, melynek székhelye Milderstein, bitterfeld-szászhoni kerület volt. Ott látta meg először a nap világát 1499 év január 29-ik napj. Miután a kegyesség magvai korán hintettek el gyöngéd szívébe és s lei különben is elszegényedének, akkori szokás szerint a Grimma n lett való nemes leányok nimtscheni zárdájába adták őt, még alig kile éves korában. Midőn Luther az evangy. világosság által a zárdák fa is ledöntötte, és Nimtschen vidékén több zárdá lett beszüntetve, ar hire Katához és még más nyolcz testvérehez is elhatott, kikkel eg csakhamar belátta, hogy lelke üdvét a zárdá szűk és sötét falai

nem fogja föllelni. És midőn hasztalan kérték szülőiktől és rokonaiktól szabadon bocsáttatásukat, Lutherhez fordultak segedelemért, ki őket az 1523-dik év ápril 4-dik napján, közetlen a husvét ünnepe előtt, egy torgau polgár, Koppe Lénárd által kihozatta a zárda éjjeléből. Luther ezután hűségesen gondoskodott a menekülők tisztességes elhelyezéséről és Kata ugyancsak az ő eszközzésére Reichenbach polgármester házához jutott, hol a reformátorral történt házasság megkötéseig csöndes visszavonultságban és boldogan élt. Itt történt, hogy Luther Amsdorf Miklós lelkész által kérdezteté Katát: nem volna-e hajlandó az Orlamünde városcában működő lelkészhez, dr. Glatzhoz férjhez menni?! Azonban Kata erre azt nyilatkoztatta ki, hogy ezen férfiúhoz menni nem érez hajlandóságot és csak azon esetre lépne házassági szövetségre, ha vagy Luther, vagy az ő barátja Amsdorf kérné meg kezét . .

Most arra határozta el magát Luther és pedig részben lelkének sugallatára, részben pedig barátjainak tanácsára, hogy ő fogja megkérni Katát. Luther ezen kérése annyira meglepte Katát, hogy azt majdnem tréfának tartotta, de csakhamar beleegyezett s örömmel monddta a nagy horderejű „Igen!“ szócskát. Az 1525 ik év június 13-án, egy kedd napon este 5 órakor Bugenhagen lelkész eskette őket meg. Jegygyűrűket csak később hordoztak. Lutheré egy művésziesen készített kettős gyűrű, gyémánt és rubinba foglalva, jelenleg a wolfenbütteli könyvtárba őriztetik, míg Kata gyűrűjének jelenlegi tulajdonosáról nincsen tudomásunk. Az ünnepélyes menyegzői lakomán — mely két héttel tartatott az esketés után — Luther szülei is jelen voltak. Habár ezen házasság hirtelen kötött meg, oly hirtelen, hogy még Luther barátját is csodálatra ragadta, — és habár a reformátor ezen lépésénél nem volt ment minden aggálytól, miután Katát büszkének és hiunak tartá, — mégis teljesült itten is szerencsére ama közmondás, hogy: „a házasságok égben köttetnek!“ Hogy mily nagy kincset birt Luther Katájában és Kata férjében, az asztali beszédeinek számtalan helyéből tűnik ki. „Kinek — ugymond — nincsen inyére a házasság és a ki csak rosszat tud róla mondani, bizonyosan az ördögtől vagyon!“ „Én valamiglen csak élek, erősen fogom magasztalni a házasságot!“ „Házasságom sikerült, mert jó és hűséges feleségem van stb“. Azért minden, a mit ezen házasság tiszta boldogsága ellen irtak, gonosz nyelvek szüleménye, merő koholmány! Igaz, hogy van valami férfias büszkeség a nő egész lényében. De ez nem zavarhatta meg a házi boldogságot, mert Luther erélyes természetéhez illet egy asszony csaknem férfias határozott jellemmel; s miután roppant nagy akaraterő volt a reformátorban, a nőnek ezen jellemvonása sem volt a házi békének kárára. Mert ha Kata sokszor túlságosan beszédes vala, úgy Luthernek is mintegy vele született tulajdonsága volt a „mesélgetés“, úgy, hogy szíve — mint mondani szokás — mindég a nyelvén lebegett, s csodálkozik nagyon V. Károly császár szerfölötti hallgatagságán, ki egy egész év folyamában nem beszélt annyit, mint ő, a reformátor egy napon.

Kata tehát egy minden tekintetben hűségesen szerető nő vala, a ki szíve egész gyöngédségével férje jóllétét munkálta. Miután az gyakran sok munkával volt tulterhelve, egészségére nem igen ügyelhetett, azért nagy gonddal volt irányában. Meglesé minden szükségleteit és óhajtasait, melyeket aztán lelkiismeretes pontossággal igyekezett megvalósítani. Midőn egyszer halat készített számára, mely kedvencz étele volt a reformátornak, ez emlékezetes szavakat mondotta Kata: „Ez a hal nagy örömére fog szolgálni a Dokror urnak!” És mi nagy öröme volt Katának, ha a Züllsdorfi jószágon, hol nyaralni szokott, oly jól sikerült berendezni mindent, hogy az igazán gondüző otthonná vált. Sokszor könnyes szemekkel kérte, hogy kimélje drága egészségét, s nem egy úttól igyekezett őt visszariasztani, melyről azt tartá, hogy veszedelemnek megy elébe. Arra is rábeszélte nem egyszer, hogy komoly foglalkozásainak közepette, keressen néha szórakozást, mely jól fog esni neki. Midőn Luther Spalatin barátjának lakadalmára akart utazni, egy álmod beszélt el, hogy látta, miként támadják meg rablók, véresre verve őt, melynek folytán kérve-kérte: Édes Doktorom, nagyon kérlek, hogy ez egyszer maradj ide haza, mert ha elutaznál, a miattad való félelem és rettegés emésztene föl. És ő engede Kata könnyes szemeinek és esdeklő kérelmének s otthon maradt. Később megtudta ugyancsak Spalatintól, hogy négy lovag állott lesbe akkor, hogy Luthert megöljék, mivel nőtestvéreiket ő szabadította ki a kolostorból. Ekkor csókokkal tetézte jó neje arczát, ki — ugymond — ez alkalommal is „drága s hű őrangyala volt.

Grätz Mór.

Égészségi szabályok.

Soha se indulj utra, mig nem reggeliztél.

Soha se menj azonnal a hideg levegőre, a mikor meleg italt ittál.

Soha se támaszd a hátadat hideg tárgyhoz.

Soha se feküdj le, ha a lábad hideg vagy nedves, a mig tűznél meg nem melegited.

Soha se melegítsd a lábadat a tűz előtt, csak a mikor erősen fázol s akkor is csak a mig felmelegszik, mert különben könnyen bajba eshetel.

A hátadat, kivált a két lapoczka között, mindig jól fedd be; a melledre is gondot viselj.

Ha azt akarod, hogy a tüdőd s a torkad ép s tiszta legyen, arra ügyelj, hogy a hideg levegőt az orrodon szivd be.

Ha be vagy rekedve, minél kevesebbet beszélj.

A mikor meleg levegőből hidegbe méssz, a szádat fogd be, hogy a levegő csak az orrodon keresztül jusson a tüdőbe.

A mikor hideg van, s különösen ha egy kissé fel vagy melegegded, soha se állj csendesen, se a havon, se a jegen, se olyan helyt ne állj, a hol a szél fuj.

Az egyházköri könyvtárakról.

Senki szelleme nem táplálkozhatik csupán önmagából. Külső szükségseink kielégítésére szolgál a soknemű ipari czikkek nagymérvű forgalma, mely a legtávolabbi falukra is kiterjed. Helyben, közelben vagy kissé távolabb, mindenki megtalálhatja azt, a mit keres. A szellemi termékeknek, a nyomtatványoknak, könyveknek is meg van országos és nemzetközi forgalmuk. Csakhogy e forgalom nálunk -- azt mondhatni -- csupán a városokra terjed ki, s e tekintetben még a kisebb városok fogyasztása is — fájdalom — oly kevés, hogy említést is alig érdemel. S hát még a faluké és vidékéké!!..

Pedig a falukon, vidékeken nagy számu értelmiség van, s ez éhez, szomjuhozik. Nem juthat könyvekhez, pedig azokra is nagy szükség volna

Ott vannak a papok, mesterek, tanítók, kisebb és nagyobb birtokosok, s ezek családjai. A nyár még valahogy eltelik a mezőkön a gyűjtögetéssel, de a téli időszak roppant teherrel nehezedik mindenkinek szellemére. Az unalom öli meg. Nincs mód benne. Szundikál, lefekszik aluszik estéli 6 órától reggel hat óráig. És ez így tart.

Különösen a papokra nézve megülő ez a helyzet, kiknek folyton eszméket, gondolatokat közölni, felnőtteket oktatni kötelességük. Már pedig ha őmaga éhes, hogyan tápláljon százakat, ezereket? A vidéken levő papokra nézve is jórészt bezárulnak a kiszállással az irodalom csatornái, legfennebb a naptárak és hírfüzérek vékony szálai csepegtetnek némi rezes t. Tudom. Láttam.

E nagy baj orvoslását, e nagy hiány pótlását kezdhethnők meg az egyházköri könyvtárak, melyeknek csekély díjjal tagjai lehetnének papok, mesterek, tanítók, birtokosok. Ha évenként csak 20 — 30 forint áru újabb jó könyveket szerezhethnének valamely központra, 10 — 20 — 30 év gyűjtésének nagy eredménye lenne egyesekre és az egészre nézve. Akadémiai és más füzetek így lejuthatnának e szegények közé is. Jeles íróinknak nem csak távolról hangzó hírével kellene megelégedniök. A vidéki élet is mindjárt megpezsdülne.

Erre még egy más mód is mutatkozik.

A kolzsvári főiskola könyvtárában könyv könyvre halmozódik. A por lepi. A használat kevés. Legnagyobb részben olyan, mint a Darius kincse. A vidéki ember nem mer irni, a városi nehánytól vár mindent, mert nincs könyvtár mellett. Pedig ott is sok tehetséges ember van. Így legfennebb egy-egy jámbor semmit mondó levél kerül fel „Kereszt,

Magvető," vagy „Unitárius Közlöny" számára nagy ritkán Felülről zakatolnak. Alulról azt felelik, hogy nincs.

A mostani közlekedési viszonyok megengednék, hogy egy-egy alkalmas kis láda menjen a traktusokba 30 --40 darab jó könyvvel, fél-évenkénti visszaküldés mellett, a traktus költségén. Könyvkezelő biztosság lehetne Árkoson, Bölönben, F.-Rákoson, A.-Rákoson, Oklándon-H.-Szt.-Mártonban, H -Szt.-Pálon, Derzsben, Kobát-Demeterfalván, Keresztúron, Szentgericzén, D -Szt.-Mártonban, Ar -Rákoson stb E biztosok, mint megannyi könyvtárnokok felelnének a könyvek épen maradásáért. Átvennék és visszaküldenék a szállítmányokat. A kolozsvári főkönyvtárnok jegyzék-számla mellett küldené Az átvételek kölcsönös nyugtázással történnének Használati és kezelési szabályzat lenne nyomtatásban kiadva. Így meg lehetne nyitni a kereszturi és tordai könyvtárakat is A körönkénti könyvtár-egyletek saját magoknak is vásárolhatnának, s egyszersmind a postadíjt is fizethetnék pénztéraikból.

S miért ne volna ez lehetséges? E könyvtárak közvagyonot képeznek. Nagy emberek és nem gyermekek kezén forognának, hogy számárfülekkel, piszokfoltokkal ellássák, vagy párnákul használják a drága könyveket.

Rajta hát! Meg kell nyitani a kolozsvári nagy könyvtárt s szükség szerint a más kettőt is, de egyuttal használni is kell.

Minden év végén fel kellene kérni a biztosoktól a könyvhasználók jegyzékének másolatát, hogy a püspök láthassa nyájának táplálkozását Régen minden évben predikációkat is kívánt minden paptól. Ma sem ártana.

Meg van írva: Legeltessétek az én juhaimat.*

Derzsi József.

Egyházi és iskolai mozgalmak.

Itthon.

— Néhai Bartók István gazdag könyvtára és orvosi szereai a kolozsv. unitárius főiskola számára hagyományilag átvétettek.

— S -Szt.-Királyt a kepe megváltása munkába vétették.

* A cikkben foglalt indítványhoz a könyvtárak főre az E. K. Tanács határozata megadta a döntvényt, mivel utasította a könyvtárnokokat, hogy a folyamodóknak adjanak könyvet. A kik szomjuhoznak, íne nyitva a forrás!

Szerk.

— Alamoron egy nagyterjedelmű birtoknak az azon levő szerelvényekkel együtt 200,000 frtban való megvásárlása elintéztetett, a birtok ez idő szerint házi kezelés alá vétetett, Berde Mózes meg Benkő Mihály felügyelete mellett.

— Vallás és közoktatásügyi miniszter Ő Nagyméltósága 36002 számú leiratában korábban érvényben volt házassági peres eljárásunkra némi észrevételeket tevén, egyebek között kérdésesnek nyilvánítván vallásközönségünk azon jogát, hogy a maga kebelében törvényeket alkothasson. E. K. Tanács terjedelmes felterjesztésében fellejtette, hogy vallásközönségünk törvényhozási joga régibb, s ezeket megerősítő legújabb országos törvényekkel van biztosítva s ezen szempontból bírálandó el azon pár intézkedésünk, melyekre nézve miniszter Ő Nagyméltóságának aggályai lehetnek. Egyszersmind felterjesztetett ujabbán kodifikált házassági törvényünk egy példánya.

— Az ekkleziák pénzei és pénzértékei kezelésére az E. K. T. 336—1889. sz. alatt szabályzó rendeletet bocsátott ki. E szabályzat célja az ekkleziák pénzeinek a lehető legjobb módon való kezelése, a takarékpénztárak lehető nagyobb használása.

— Szellemi és anyagi viszonyainkra fontos esperesi vizsgálatokhoz az E. K. Tanács 339—89. sz. a. utasítást adatott ki.

— Az italmérési jog megszűnésével üresen maradó épületeknek iskolai célokra megvásárlása iránt az egyházakat felhívta az egyházi tanács.

— A karlsbadi fürdőn két tanár vagy tanító ingyen évről-évre gyógykezelésben fog részesülni. Folyamodni kell az egyh. tanács útján a ministeriumhoz.

— Az egyh. tanács felhatalmazta a kolozsvári, tordai és sz. kereszturi könyvtárnokokat, hogy a belső embereknek könyveket adjanak ki egy-egy havi használatra.

— Szindre a főt. püspök ur, hol az iskolaház az EMKE segélyével épült, kinevezte Gálfalvi okleveles tanítójelöltet. — Ugyanoda a szindi Gádó család egy 150 frt értékű jó harmoniumot vett, — ajándékképpen. Ez a szép tett önmagát dicséri. A lelkes és buzgó család iránt mindnyájan elismeréssel adózunk.

Amerikában.

— Az unitárius társulat nov. 25-én elhatározta, hogy tekintve a társulat működése iránt az érdeklődésnek évről-évre fokozódását, az egyházakat felszólítja, hogy évi segélyöket 50%-al emeljék. — Hétköznapi gyűléseket fognak tartani.

— A „Nemzeti Conferencia,” mely ezelőtt tizenhét évvel alakult, két évenként tart ülést. Eddig Saratoga, egy nagy és fényes nyári mulató hely, az idén Philaphia volt az ülés helye. Október 30—31. és nov. 1-ső napjain tartatott. Ez mindeniket felülmuta az összhang, a

szellemi emelkedettség és talán a hatás tekintetében is. Nemcsak unitárius, hanem a velük rokonszenvező egyházak és küldöttek képviselőit. Rendesen ezer ötszázan voltak a gyűlésen. Az utolsó napon jelen volt több, mint három ezer ember. A vitatkozásra kevés tért engedtek, annál nagyobb gond volt fordítva az eszme és gondolat közlésre.

Hivatalos szint kölcsönzött a Conferenciának az, hogy az unitárius egyházban működő tizenkét társulat jelentést tett. A britt és külföldi unitárius társulat üdvözlő iratot küldött A francia szabadelvű egyháznaknak követje volt jelen Cyr Narcisse személyében. Az amerikai universalista egyház, mely rokon az unitáriussal, üdvözlötet küldött.

Irodalom.

Csak most hagyta el a sajtót Dr. Veress Vilmos tanár „Politikai Számítana.” A könyv a számtan azon részével foglalkozik, melynek ismerete a kereskedelemben s a magán-életben a legszükségesebb. Tárgyalja a kamatos kamat-számítást, a járadék és kölcsön számítását, sorsjegy kölcsönt, kapcsolattan és valószínűség számítását, s végül az életbiztosításügyi számításokat, életjáradék és tőkebiztosításokat. A különös gonddal és szakértelemmel írt mű egyik főérdeme az, hogy szorosan a gyakorlati élet szükségleteihez van alkalmazva, a miért magánosoknak is igen jó szolgálatot tehet.

B. S.

Egyleti élet és munkásság.

Felolvasások Kolozsvárt. A második felolvasó gyűlést december 15-én tartottuk. Az egyik felolvasó Grátz Mór ev. lelkész felolvasását közölni kezdtük. Reméljük, éppen olyan élvezetet fog nyújtani, a milyent nyújtott a felolvasó teremben. A másik felolvasó Boros György egyll. titkár felolvasását közölni fogjuk. A jövő hónapban dr. Lázár Gyula képezdei tanár ur és dr. Nagy Mór ur lesznek felolvasók.

A marosköri fiók-egylet decz. hó 3-án tartott ülésében az énekes könyv új kiadása kérdése tüzetesen megvitattatott, s az elvi határozatok a szerkesztő bizottságnak tudomására hozattak. A falusi önképzőkörökre nézve öröndetes tudomásul szolgált, hogy csaknem minden ekklezsiában megpezsduült a vér, s van egyleti élet, öröm, és munkásság. Szabédon már ezelőtt tiz évvel megalakult, s Csókfalván, Szt.-Gericzén, Ny-Szt.-Mártonban, Kaálban vannak olvasó-egyletek. Legújabbán alakult Csikfalván Bartalis József tanító vezetése alatt. Az eszme vándorol mindaddig, míg mindenütt termékeny talajra jut. (Csak segítni kell rajta, hogy telepedjek meg, s verjen gyökeret mindenütt. Még sok helyet látunk a körben, a hol nem volna szabad, hogy hiányozzék az önképző kör. Szerk.) A gyűlés elhatározta, hogy újból vásárolni fog 50 frt ára könyvet a könyvtára részére. (Ajánljuk figyelmébe, hogy antiquariusi uton sok jó könyvhez lehet jutni, s azt is, hogy ekkora összegeknél tetemes kedvezményre lehet számítani. 10, 15%. Szerk). Fel-

olvasást tartottak: Ürmösi Kálmán szentgericzei pap „az öngyilkosságról,” Májai Gábor szentgericzei tanító a „hangoztatva olvasás tanításáról.” Mindkét felolvasást a gyűlés élvezettel és örömmel hallgatta végig.

A gyűlésen jelen voltak: Nagy Mózes szt.-gericzei, Tavaszi József vajai és Molnár János harasztkereki ev. ref. lelkész urak, kik ezzel is bebizonyítani kívánták, keresztényies gondolkozásukat.

A tetemes hátrálékok behajtásával alelnök tiszt Kelemen Albert esperes ur bizatott meg, hogy körlevél útján szólítsa fel a tagokat tartozásaik befizetésére. (Az illető t. tagtársakat arra kérjük, hogy ne is várják a felszólítást, hanem küldjék be a tartozást. Teljesítsék kötelességüket, mert megérdemli az, hogy azután vidám és nyugodt legyen a lelkük. Szerk.) A gyűlés után közebed, azon sok lelkes pohárköszöntő volt, miután a tagok a legnagyobb örömmel és meglelégedéssel oszlottak el, éltetvén a Dávid Ferencz-Egyletet. — f. e. titkár.

A maroskőri f. egyeletet értesítjük, hogy a f. e. által megrendelt négy példány az illetőknek megküldetett. Kérjük, értesítsék az illetőket a lelkész urak, hogy mily czímen kapják, nehogy félreértés legyen.

Kimutatás.

a D. F. E. pénztárába befizetett tagsági s előfizetési díjakról s adományokról.
(2. közl. 1889 nov. 24-től december 22-ig.)

1 frt rendes tagsági díjat fizetett:

1888-ra: Benczédi Gergelyné, Boros Sándor, Csegezi Gyula, Józan Miklós, Kelemen Istvánné, Kupeczné Vári Hermin, Moritz Ferencz Kolozsvár. Csiky Elek M.-Szt-Benedek. Dombi János II.-Szt.-Márton.

1889-re: Barabás Anna, Kövend. Benczédi Gergelyné, Boros Sándor, Csegezi Gyula, Éjszaki Károly, Dr. Ferencz Ákos, Gál József, Józan Miklós, Kovács Jánosné, Kelemen Istvánné, Káhlé János, Lakatos Ferencz, Madarasi János, Magyar Géza, Magyar Mihály, Mózes Andrásné, Mórítz Ferencz, Napendruck-nővérek, Pongrátz Lajos, Papp Mózes, Péterfi Dénes, Sipos Gábor, özv. Váradi Károlyné, Kolozsvár. Horváthy Józsefné, Torda. Agh Ferencz, B.-Hunyad. Thoroczky Venczel, Guraszáda. Lórintz Lajos, M.-Bogát. Csiky Elek, M.-Szt-Benedek. Dombi János, II.-Szt.-Márton. Májai István, Májai Istvánné, Torda. Weress Ferencz, Aljára.

1890-re: Barabás Anna, Kövend. Benczédi János, Mocs. Nemes János, Kolozsvár. Faluvégi Áron, Budapest. Gál József, Kolozsvár.

1 frt 20 kr. előfizetési díjat fizetett:

1888-ra: Önképzőkör, Dombó.

1889-re: Szabó György, Sz.-Fenes. Szabó Sándor, D.-Szt.-Márton (1 frt). Komjátszegi Miklós, Komjátszeg. Felszegi Gábor, D.-Szt.-Márton. Márkos András, Bun. Pálfi Károly, Sz.-Udvarhely. özv. Peielle Istvánné, Szász Ádám, Macskási Lajosné, Farkas József, Kolozsvár. Szentpáli Károly, N.-Enyed. Kisgyörgy József, Dombó. Önképzőkör, Dombó.

1890-re: Gábor Mihály, Al-Jára, Puchmann József, Szigetvár. Weress Ferencz, Aljára.

Egyleti kiadványok árában befolyt 26 frt 48 kr.

Ajándékozott: Pataki Istvánné, Kolozsvár, 1 frtot.

Fiók-egyletektől: Kisgyörgy Sándor az udvarhelykői fiók részéről 2 frt 50 kr.; Májay Gábor a maros-kői fiók részéről 8 frt 50 krt.

Dr. Veress Vilmos, pénztárnok.

A t. olvasóhoz. Jelen újévi számot nemcsak azoknak küldöttük meg, a kik igényt tarthatnak hozzá, hanem többeknek olyanoknak is, a kiknek be akarjuk mutatni. Célunk, tervünk ebből is megismerhető. Örömmel vesszük, ha minél többen lépnek előfizetőink és tagtársaink közé. Ertesíteni kívánjuk a t. olvasót, hogy a jövő számban Dr. Brassai Sámuel egyl. elnök ur *arczképét*, egyik következő számban Főt. Ferencz József püspök ur *arczképét* fogjuk közölni Ezekből a számokból egyes példányokat is fogunk adni azoknak, a kik egy-egy számért 24 krt előre beküldenek.

Dr. Bartók István arczképéből egy néhány példány még rendelkezésre áll, ára 50 kr. Simén Domokos arczképéből 25 krért, Koronka Antal arczképéből 15 krért szolgálhatunk.

Tisztelettel kérjük a t. egyleti tagokat és előfizetőket, hogy tagdíjaikat küldjék be haladéktalanul, mivel a következő számokat hátrálékosoknak a választmány utasításához képest nem fogjuk megküldeni.

 Kéri a t. lelkész urakat az egyleti titkár, hogy az egyleti nyomtatványokról sziveskedjenek elszámolni.

 Előfizetési (1 frt 20 kr) és tagdíjak (alapító 10 frt, rendes 1 frt), Dr Veress Vilmos egyl. pénztárnokhoz küldendő (Keresk. Akadémia Kolozsvárt.)

Szerk. izenet. — cz. Köszönet a tudósításért, mely a régi dolgokról érdekes, az ujakról buzdító. Beh jó lenne, ha már egyszer új ég s új föld lenne ott is. Reméljük. — **Kgy. S.** Szives köszönettel vettük a kimutatást. Tisztul a láthatár. Csak szaporodnának a tagok!

T A R T A L O M.

Hymnus. (Költemény.) Nagy L.	1	Egy reformator hitvese. Grátz M.	8
A mi nevünk. Boros György .	1	Az egyházköri könyvtárakról.	
A tizenkét tanítvány sorsa. F. J.	3	Derzsi József	10
Levél Amerikából. Reynolds		Egyházi és iskolai mozgalmak .	12
Grindall	6	Irodalom	14
Az árvák. (Költemény.) Demeter		Egyleti élet és munkásság . .	14
Dénes	7		

Nyomatott Gámán János örököseinél Kolozsvártt (Bel-középutcza).

UNITÁRIUS KÖZLÖNY.

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

Szerkesztik: Nagy Lajos és Boros György.

Megjelenik havanként egyszer. Ára egy évre 1 frt 20 kr. Jelen szám ára 25 kr.

Betegség után.

Milyen édes, boldogító
Keblemben az érzelem,
Hogy én ismét élő hittel,
Hál' adásban vidám szívvel
Imádkhatom Istenem!

Ő tartott meg; midőn szinte
Testi erőm megtörött,
Fájdalmimat enyhíteni,
Kedélyemet deríteni
Az isteni segély jött . .

És mily édes, boldogító
Az az öröm lelkemben,
Hogy körülem ismét látom
Felvidulva kis családom . . .
Dicsértessék az Isten!

Boldog ember, a ki bizik,
Rendületlen a hitben!
Oh én biztam, s nem csalódtam,
Nyavalyámból felgyógyultam;
Dicsértessék az Isten!

Az unitárius püspök a közegészségügy érdekében.

Főtisztelendő Ferencz József püspök ur azt az áldozatot hozta a közegészségügy érdekében, hogy egy népszerű nyelven, alapos tanulmánnyal irt szakkönyvet megküldött mindenik unitárius egyháznak saját költségén. Ebből az alkalomból 35—1890. sz. alatt levelet intézett az esperesekhez, melyet örömünkre szolgál közzé adhatni, hogy innen is felhíva legyen a becses műre a papok és tanítók s általában a közegészségügy őreinek figyelme. Hisszük, hogy az áldozat meghozza méltó gyümölcsét. A levél ez:

Tisztelendő esperes ur!

Kedves atyámfia az Urban!

Az országos közegészségügyi Egyesület, mely az ország közegészségi viszonyainak javítását munkálni tűzte ki maga elébe nemes feladatul, e czélból a mult évben Dr. Lendvay Benő pozsonymegyei tiszti főorvosnak egy népszerű munkáját adta ki ily czimmel: „Huszonöt év Márkusfalva életéből.“

E munkában, melyet az egyesület egyházunkban leendő ajánlás végett nekem is megküldött, a nép eszejárásának megfelelő egyszerű és világos nyelvezettel van elbeszélve egy község története, mely lelkipásztorra és orvosra buzgolkodása által egészségtelen, ronda és járványdulta faluból barátságos, egészséges községgé változik.

A kis művet elolvassva, önkéntelenül ébredt fel lelkemben az óhaj: vajha ez elbeszélés igaz történetté válnék! Mily szép dolog lenne, ha Márkusfalvát hazánk összes községeiben feltalálnók!

Pedig nincs semmi lehetetlenség benne. Csak az ügy iránti érdekesség, melegség és komoly akarat hatná át mindnyájunk keblét.

Ezek indítottak engem arra, hogy a kétes eredményű ajánlás helyett a jelzett művet több példányban magam megrendeljem. S midőn abból a mellékelt példányokat a hatósága alatti ekklesiáinkban leendő kiosztás végett ezennel megküldeném, szeretem hinni, hogy ekklesiáink azokat tőlem nemcsak jó neven veszik, hanem a magok hasznára értékesítik és gyümölcsözővé is teszik.

Ha csak egy-két ekklesiánkban fogékony keblekre talál e közhasznu és szép irányu mű, ha annak szelleme lelkészeinkben és tani-tóinkban csak egy fokkal is emelni fogja a buzgóságot és törekvést, szorosabb értelemben vett kötelességeik teljesítése mellett, minden utat és módot felhasználni arra, hogy ekklesiáink jóllétét, fejlődését és haladását tőlük kitelhető módon minden irányban előmozdítsák: csekély áldozatom dús kamatot fog hajtani.

A midőn azért e közhasznu és szép irányu művet ekklesiáinknak és belső embereinknek ismételten becses figyelmökbe ajánlanám, vagyok a

Tisztelendő esperes urnak

atyafiságos indulattal

Kolozsvárt, 1890 január 19.

Ferencz József,
unitárius püspök.

Emléksorok.

Kis világod : szived legyen tiszta,
S minden követ dobj kenyerrel vissza.
A szeretet — belvilágod napja —
Támadjon fel minden áldott napra,
És fényével, mely a te jóságod,
Ragyogja be ezt a nagyvilágot.

Óvakodj a hiu ábrándoktól ;
Kövesd csupán, mit jó szív tanácsol.
Gondolj, akarj, harczolj, tűrj és szeress ;
Szegénységért mást soha meg ne vess.
A jót tegyed : mivel magába jó.
Hálát ne várj ; te légy hálaadó.

Csifó Salamon.

Brassai Sámuel arczképe.

A még csak öt éves Dávid Ferencz Egylet elnöke Dr. Brassai Sámuel életének 90-ik éves fordulóját éli. S mi ezt az alkalmat örömmel ragadjuk meg arra, hogy arczképét megküldjük olvasóinknak s az egylet tagjainak. Teljes szívből kérjük az Istent, hogy tartsa meg becses életét mostani jó erejében és egészségében még sokáig, mindnyájunk örömére, a tudomány és a közmívelődés hasznára.

Brassai Sámuel tanárrá választása 1837-ben.

Emlékeimből. V.

Az 1834—35. év folyamán uralgott liberalis és rojalis (pecsovis) korszellem előtt az egyházi ajtók se maradhattak zárva. Különösen a hazai törvények által Erdélyben kivételesen biztosított keleti autonómiára helyezkedett protestáns felekezetek kormányzatát a liberalizmus fénysugára árasztotta el.

Igy volt ez észlelhető az unitáriusoknál is, mint a lelkiismeret szabadságának zászlóját fenn lobogtató előharczosoknál. E korszellem hatalma rekonstruálta a Szentlászlói zsinat után az egyházi képviselő és Fő Tanácsot (konsistorium) új nemzedékkel, fiatal erővel, szabad-
elvű lelkes hitrokonokkal. Erről előbbi „Emlékeim“-ben már megemlékeztem. Most a határozott fellépés sikeréről az első győzelmes vívmányt említhetem fel.

Éppen „Emlékeim“ sorozatával foglalkoztam, midőn tisztelt szerkesztő titkár felszólítását vettem ; már kitűztem volt egy passust dr.

Brassai Sámuelnek, egyházi életünkben korszakot alkotó bevonulásáról, s tanári fellépéséről Füzi János és Molnos Dávid tanáraink s egyházi főbb embereink korszaka keretében beigatás végett. Látva a „Közlöny“ előfigyelmeztetései közt is Brassai S. arczképének a közlelbbi füzetben tervelt kiadását, a fenn említett ismertetést még egy kissé odázva, szerencsésnek érzem s valloim magamat, ha az egész európai tudós világ előtt ismeretes magas szellem érdekes arczképéhez bár egy halvány vonást tehetnék reszkető ujjaimmal!

Most is úgy rémlik előttem, hogy mint mikor a terhes felhők közül véletlen egy fénysugár tör ki, úgy tűnt felém annak a válságos korszaknak egy nagy eseménye, hogy a levert bús hangulatot, s félénk kedélyeket felvillanyozza.

Vésztjosló fellegek valának egyházunk egén. Körömöczi püspök tehetetlen, Füzi Jánost véletlen szélhűdés döntötte le erőteljes lábairól. A százesztendős, őszben is élénk tavaszi virulattal kedves Szabó Sámuel kezének reszketegsége s beszélő szervének s hangjának érthetlenségig ment rezegése munkaképtelenné tette. Mindkettő nyugalomba helyezettett 100—100 pfrttal. Ekkor a mindenfelől felszólalt közvélemény és az iskolai társaság nyilvánult érzékeny óhajtaása figyelmeztette, mintegy sürgette a központi hatóságot határozott lépésekre, s csakugyan az igazgatóság négy jeles ifiut szemelt ki s terjesztett az E. Tanács elibe: Agh István, Vadadi Fülöp Ferencz, kövendi Nagy Sigmond és bölöni Mikó Lőrincz, a kir. lyceumban kitünő osztályzatu joghallgatókat, kik az E. K. Tanács előtt egyenként nyilatkoztak: hogy fizetés javítás mellett, választás esetére, vállalkoznak; de Molnos Dávid, akkor már Füzi J. helyett főjegyző (generalis notarius) határozott tagadással felelt, mire a derék jelöltek szerényen visszavonultak.

Mikó Lőrincz később a tordai k. postamester öreg Rédiger Károly alapítványára a tanári karba belépett. Mily dús eredménnyel, hasznos sikerrel oldotta meg vállalatát... az élők emléke, a rémuralom alatti életkérdéses küzdelmek, az erőszakosság vakmerő támadásai ellen kifejtett ellentállás, a kötséges viszonyok s válságos körülmények közt is megtartott szilárd önnállóság sokkal nagyobb s kimagaslóbb tényadatokban állitnak ki mellette fényes bizonyítványokat egyházi életünk évkönyvében, mintsem az én reszkető tollam tehetné.

Hogy a kormányzó közegek valamit tenni láttassanak, az espresekkel egyesülve, különösen udvarhelyköri hírhedt hatalmu Konez Márton befolyásával, javaslatba hozták unokáját Árkosi Dénest tanárjelöltnek, azon feltétel alatt, hogy menjen ki a ravai ekklesiába nagyapja mellé, s három évig gyűjtött kepejövedelemből saját erején fedezze az egyetemi látogatás szükségleteit. De ez idő alatt Árkosi Dénes is számot vetett; végre előnyösebbnek vélte itthon maradni s az egyház közpénztárába, a megtakarított egyezer magyar forintot, akkori 20

kros ezüst pénzben betéve, mint becsületes szerény ember, s jó népszerű pap, hivatalát a legközelebbi időig hiven folytatta, s most kifáradtan az enyhítő nyugalmat élvezi.

Ennyi vajudás s meddő kísérlet után esett kijelölés és választás a szorgalmas tanuló, szerény ifjú Székely Mózesre, két évig külföldi egyetemek látogatása határozatván el. Ez emlékre lehangoltabb vagyok, hogysen ismertető rajzot kockáztathatnék. Augustinovics Pál rokon tekintetért, de nézete ellen ment keresztül e választás, mire a tekintélyes rokon latin mondata, érzékeny fülembbe, s szivembe mintha most is busan hangzanék. Szabó Sámuel helyett Tordáról Székely Sándor jött a hittani, s több kapcsolatos tárgy tanári székére, melyet szép költői és lelkesült vallásos buzgósággal teljesen betöltött. Közbe vezette a történelem, s más tantárgyak előadását s az igazgatói kötelességet püspökségéig.

Azonban Fűzi J. helye, a filosofiai tanszék még üresen gyászolt. Ezt sietve betölteni, ennyi bonyodalomból kibontakozni, s egyházunk egére tornyosult sötét fellegeket eloszlatni, akkori csekély erőnket túlfeszítő feladatnak mutatkozott. Hanem most is bebizonyult, hogy „az igaz hívők istene hivei felett örökdik.”

A terhes fellegek közül tört ki egy fénysugár, talán mint a megváltáshoz vezető fényes csillag, vagy mint az apostolokra özőnlő jó lélek sugallata s az unitáriusok szabadelvű, nagy többségű párthiveinek komolyan érdeklődő figyelmét egyszerre Brassai Sámuel felé irányította. És ez ébredés, mint evangeliumi örvendetes hír hangzott el a véghatárokig, hol csak unitáriusok léteztek, hiszen Brassai Sámuel már akkor a rohamosan fejlődni indult tudományos világnak elismert előharczosaként tünt fel, s valóban volt is, mint az manapság is.

Ezekután bekövetkezett a választás napja. Az egyházi tanács összehívását az iskolai igazgatóság eszközölte. Az első éves togás diákok (isk. nyelven „noviciusok”) voltak kötelezett behívó polgárok, sorrendben szombatoként a vasárnapi délelőtti ülésre. Két kiküldött által az esküdt tanácsosok meghivattak. A mint az elő értekezleti titkos ülésből kitört a hirhang: hogy Brassai Sámuel választása is kitüzetett, az iskolai társulat nagyobbjai nem hagyták a fiatal ismeretlen polgártársakra, hanem mellettük, s kívülök, a tanítók tanítványaik révén, mások ismeretség és rokonság útján siettek ismerőseiket, princípálisait s rokonaikat meghívni, s értesíteni ez új és nagy horderejű választási kérdésről. Én is tudom: hogy Farkas Sándoron kezdve Váradi Jánosig tiz buzgó consistort lelkes kéréssel hívtam meg.

Az E. K. Tanácsnak ennél népesebb ülése nagy idők alatt nem volt. A szabadelvű párt nagy többségben jelent meg. Rövid előértekezelés után a választás kitüzetett. Egy öreg aristokratikus merev tekintély kockáztatta ugyan azt az ismert laconicus megjegyzését: „ex omnibus aliquid, ex toto nihil”, de nem is várhatta be a választás eredményét,

ott kellett hagyni dignitárius székét. A választás általános volt. A kevés ellenzék nem is szavazott, úgy hallottuk.

A város már az nap betölt az örömhírrrel, mindenki figyelemmel kísérte, e csaknem országos kérdés kimenetelét.

A kolozsvári uri kasinóban, minek én is meghívott tiszteletbeli tagja voltam, — most is tiszteletben megtartott diszoklevélnél fogva — vasárnap délután a társalgó teremben ezen egy tárgy felett folyt élénk vitatás, kölcsönös értekezés, bírálat és határozott elismerés. Báró Wes-selényi Miklós, Farkas Sándorral szembe állva, (mintha most is hallanám dörgő hangját) „Ti büszkék lehettek Brassaitokra, sokan elperel-nők, ha lehetne, töletek, de mégis csak ott van ő a maga helyén. Való-ban lestük, mit teszték? most látjuk, hogy az első helyre méltók vágytok.”

Eljött azután a székfoglalás ideje is, az ifjúságnak, az iskolának örömmünnepe. A filozófiai tanszékot foglalta el; de azután időnként a főiskolánkban létezett és kezelt valamennyi tantárgyakban szerepelt, tanított, hiányt, szükségét pótolva, s mint képzett s avatott szakember, sok oldalu ismereteivel legeltette, táplálta éhező és szomjohuzó tanítványait a valódi élettudomány eledelével és italával.

A nevelés és tanítás módszere, órarend és tananyagok feldolgo-zása új lendületet nyert, mert Brassai Sámuel tanár az alsóbb osztá-lyokra szoros figyelmet fordított. A paedagógiát merőben újjászervezte. Az osztályokat szakkönyvekkel lehetőleg ellátta. A köztanítókat az újabb módszer ismeretére s kezelésére oktatta, bevezette, s iskoláinkat a haladó kor színvonalára emelte.

De mindezeket s még sokkal több és nemesebb vívmányt, kimond-hatatlan nyereséggel túlhalad az a nemes, erkölcsi és szellemi győze-delem, melyet Brassai Sámuel önzetlen tanári jellem, minden jóra és szépre képes s önfeláldozásig kész humanus érzéke oly rövid idő alatt, s oly szépen kivívott. Kolozsvári főiskolánk deáki társulata több tíz év óta két ellenpártra volt szakadva, sokszor gyengébb és érzékenyebb tagtársaknak bánatára. (Ennek alapokairól egy későbbi emlékeim rend-jén szándékozom szólni) Most örömmel konstatálhatom, hogy Brassai Sámuel fellépésével az iskolai viszony tanár és tanulók közt a boruból fénykorra változott. Az a hideg tekintély, mely a régieket környezte, verőfényes színt öltött, a családiasságnak rokonkörét megalkotta, az „ipse domine“, „kend“, „fráter“ lesújtó megszólítások helyett, „barátom, öcsém, fiam“ édes hangzású megszólítások a régibb fájó sebeket be-heggesztették, s az ifjú keblet benső bizalmasság meleg érzetével be-töltve, felbátorították, úgy hogy ő nem csak a tudósság világával ve-zette az ifiut, hanem a szív melegével éltette, ápolta és felbátorította, mint a körülmények kívánták. Tanácscsal, vigasztalással, védő szere-tettel a folyamodó szív mindig készen találta. Az a spártai zárt maga-tartás a tanári fenségéből, remegést, sőt félelmet árasztott az ifju, néha tévedt, de javítható szívekre; jól esett hát az iskolai társulatnak, mikor

az ész ragyogó fénye mellett a tiszta szív jósága melengetett, enyhített és gyógyított; jól eset követhetni a vezért, kit szeretve tisztelt, s megbántani háladosan félt! A pártoskodás megszűnt!

Ezek régi jegyzeteim a Brassai korszakról, melyeket ez alkalomra felhasználni illőnek tartottam.

Engedje tisztelt jó uram, hogy végre még egy emléket említsek fel:

Emlékezem, hogy magyar utczában a papilak és Székely Sándor szállása előtt többen egy kis csoportot képezve beszélgettünk; hirtelen Torda felől egy kis fekete felleg emelkedett, melyből csakhamar vakító villám lobbant fel, s rá keményen megrázó csattanás dördült, mire Brassai Sámuel komolyan megjegyzé: „Éz még valakinek életét olthatá el!” Másnap reggel gyorsan terjedt a hír, hogy Torda mellett Szentmihályfalván az unitárius papot Brassai urat a villám halálra sujtotta, író szobájában, nyitott ablak előtt régi latin könyvből olvasás közben és e gyászhir mellett az is járta: hogy a b. e. öreg papnak saját kívánsága volt ily nemü halált érni!

Mindezek után én ma is kellemesb érzéseim közt gondolok a drága órákra, melyekkel Brassai Sámuel engemet tordai pap koromban megajándékozott, s egy elmélyedt búvárlatra, mikor a kis virágos kertem táblájában két bokor pántlikafű mellett elmerengve óráig kerest, hogy az ezerek közt bár két egymáshoz hasonló szálát találjon, s csak akkor hagyott fel, midőn Csehi Ágnes délebédhez hívta, s karonfogva vezette szerény papi asztalunkhoz, hol Ágnesemmel folytatott vig és elmés társalgással fűszerezte s izlésessé tette egyszerű ebédünket.

Aztán szent kegyelettel őrzöm még azt a védszeműveget, melyet a fagygyugyertyavilág mellett fájó szemeim védelmezésére nekem ajándékozott, de még használatára nem szorultam, hogy szemeim, akkori gyengeségéből kigyógyulhattam. Most is kérem, hogy e kevés időre is hitrokonni szeretetében, becses figyelmében, s legrégibb ismeretségünk szent szövetségében megtartani kegyeskedjék!

Gyöngyösi István.

Alszögi Ilona.

Alszögi Pálnénak igen sok a gondja,
Férjhez adja lányát, váltig csak azt mondja.
Gazdag ember kérte, oda is ígérte,
Piros pünköst napján el is jönck érte.

»Szivem vére, kincsem, Alszögi Ilona!
Búbánat a szived' mért tépi, kinozza?
Gazdag, nemes ember, a ki kezéd kérte,
Térden adhatsz hálát az Istennek érte.

Ne bántson az téged, ha öreg lesz férjed,
Gazdagsága mellett gyöngy lehet az élet,
Gyöngy lehet az élet, irigyelnék érte,
Oh, hogy e szerencsét vén fejem megérte...!«

Alszögi Ilona hallja e beszédet,
Erőt vesz a lelkén szólni készítő érzet :
»Zárd el a madarat arany kalitkába,
Hadd fürödjön folyvást csak folyó gyémántba,
Tenger fenekéről drága gyöngyöt egyék,
Rab marad örökre, rab marad nem egyéb.
Szabad bokor alján boldogabb ő százszor,
Kivágyik a lelke arany kalitkából....
Madár vagyok én is, szabadságra vágyom,
Pénzért nem adom el arany szabadságom.
Kései vénségnek dermesztő karjába
Hamar elolvadna lányod ifjúsága....
Ezüst tála nem kell, mérget enném róla,
Arany poharába könnyem belefolya,
Mintha kigyó lenne minden klárisgyöngye
Nyakamra nem tenném, félnék, hogy megölné.«

Alszögi Pálnénak igen sok a gondja :
Férjhez adja lányát, váltig csak azt mondja ;
Gazdag ember kérte, oda is ígérte,
Piros pünkösöd napján el is jönnek érte.

»Szivem vére, kincsem, arany virágszálom!
Varrogass serényen selyem rokolyádon,
Tuli piros rózsa kinyílik akkorra,
Mennyasszony koszorud abból leszen fonva,
Abból leszen fonva, abból kötöm én meg,
Piros pünkösöd napján oltár elé léptek.«

Varrja rokolyáját Alszögi Ilona,
Búbánat a szívet úgy tépi, kinozza ;
Ráperdül a könnye, a míg varrogatja,
Fájó sohajok közt csak azt hajtogatja :
Varrom, anyám, varrom selyem rokolyámat,
Abba fogadom el sirbeli mátkámat.
— Öntözi rózsáját Alszögi Ilona,
Búbánat a szívet úgy tépi, kinozza ;
Ráperdül a könnye, a míg öntözgeti,
Fájó sohajok közt csak azt emlegeti :
Öntözöm, öntözöm tuli piros rózsám,
Mikorra kinyílik, el jó ő is hozzám.

»Drága gyöngyvirágom, szívem édes vére,
Kicsi idő múlva itt lesz a násznépe :
Gyöngyös selyem cipőd hadd huzzam lábadra,
Kékbársony vállfűzöd fűzzem a válladra,
Selyem rokkolyádat adjam derekadra,
Török bársony kendőd kerítsem nyakadra,
Mennyasszony koszorud tüzzem a fejedre,
Piros batiszt-kendőd nyujtsam a kezedbe.«

Felöltözött immár Alsögi Ilona,
Búbánat a szívét majd hogy ki nem oltja.
Szive úgy viharzik, arcza könnytől ázik,
Ki is megy, be is jő, most hevül, majd fázik.
»Anyám édes anyám, kimegyek egy perczre,
Kimegyek egy perczre virágos kertembe ;
Virágos kertemnek legszebb rózsabokra
Mintha csalogatna édes búcsu-csókra.«

Kiment hát Ilona virágos kertjébe,
Rásirta a könnyét rózsafa levélre,
Rózsafa levélről rózsabimbójára,
Ugy zokogott árván gerlicze módjára :
Hervadj el tövestől legdrágább virágom,
Száradj ki a földig, úgy gyászold halálom ;
Ha gyászodat látja, tán azt is megszanja,
Ki érette ment el a kinos halálba.
Kinos halál is jobb, mint vele nem élni,
Mint vele nem élni s csak titkon elégni...!

Nem ment vissza többé az anyja elébe,
Kertjéből kiindult a virágos rétre.
Virágos rét alján zúgó folyam árja
Édesgeti váltig, oda híja, várja ;
Susogó szél sugja, zúgó erdő zúgja :
Hogy ha ezt keresed, ez a halál útja.

Beugrik Ilona folyam közepébe,
Másnapra megkapták egy bokor tövébe,
Ezüst levelével a bokor takarja,
Puha arany fűvény lesz a derekalya ;
Gyémánt könnyet sir rá az ég kék szeméből,
Bús gilicze sirja szomorú szívéből :
Könyörülő Atyám, könyörülő Isten,
Adj helyet lelkének a magas egekben...!

Özveggy Alsözöginé évek óta várja,
Mikor jó már haza kedves Ilonája.
Fel-felriad olykor éjjeli álmából,
Ki kiált a kertbe rácsos ablakából,
Összeesett testben megbomlott a lélek:
A kik arra járnak, szegénytől úgy félnek.

Végh Mátyás.

Egy reformátor hitvese.

— Tört. rajz. Felolvasta a Dávid Ferencz-egylet körében Kolozsvártt, 1889.
decz. 15-én a szerző. —

II.

Rendithetlen hit és bizodalom lakta a nagy reformátornak keblét, de mindazonáltal a csüggedés perczeitől sem volt ment. Egy napon nagy buskomorságba esett Luther. Midőn ezt látta hűséges Katája, talpig feketébe öltözött és így lépett szobájába. Luther ekkor csodálkozva kérde őt: kit gyászolsz édes hitvesem? Az utóbbi azt válaszolá: hát nem tudja a Doktor ur, hogy meghalt a jó Isten az égben? Luther megértve neje szavát, intését, így kiáltott föl: „Igen kedves Katám, valóban nagyon kislelkű voltam s úgy cselekedtem, mintha már nem lakoznék Isten a mennyekben!”

Valóban megható látni, mily nagy ijedelem vesz rajta erőt, ha férjét betegség éri. Az 1537-ik év július 6-ik napjának reggelén jó korán kereste föl Bugenhagen városi lelkészt, a következőképpen szólva hozzája: „Kedves Doktor ur, a Krisztus szerelmeért kérem kövessen gyorsan, mert az én kedves férjem nagyon beteg, nagyon aggódok miatta. Önnek tán jobban sikerülend őt vigasztalni, mint nékem. Eppen mintha maga az ördög működne s őt megszegyeníteni és egész művét szétrombolni akarná!”

Midőn, a már reményt vesztett nő az orvostól, ki Bugenhagennel együtt a halálosan beteg reformátor ágya mellett virrasztott, ama vigasztaló szót hallá, hogy él! örömittasan a lábaihoz borult annak a férfinak, kinek Isten megmutatta azt az eszközt, melyel szeretett férjének visszaadhatá az életet. A mikor tanult, gyakran ült mellette. És ha nem is ragyogtathatta tudományát, mégis teljes figyelemmel követte férje szent és magasztos működését és alkotását s néha jó tanácsal is szolgált. Mily gyakran követte neje jó tanácsát, bizonyítják következő szavai: „Kata, ugymond Luther — te mindenre rábírsz, mire csak akarsz!” Kata viszont így szólt: „minden boldogságom a nagy Doktor-nak köszönhetem!” És ha az emberek férjéről beszéltek összekulcsolt kezekkel, szívbeli nagy áhitattal hallgatta azokat. Nem tudós, de igenis kegyes, okos, hűséges, s nagy szívjósággal ékeskedő nőre vágyott volt Luther és ezt meg is találta. A gyakorlatias nő egyszer nagyon meg-

sokalta Luther örökös zsoltár és bibliaolvasását. „Hiszen Isten nem kívánja, hogy folytonosan olvass, hanem igen is azt akarja, hogy minél inkább éljünk Istennek ígéje szerint!“ Katának ezen okos beszédére Luther fölsohajtott s ezen látnoki szavakat mondá :

„Igy kezdik az emberek megsokallani az Isten ígését. Egy rakás új könyv fog napvilágot látni, és az írás ismét a sutba kerül!“

De lássuk a reformátor hitvesét, mint házi asszonyt. Mint ilyennek nem csekély föladata volt. Még mikor Reichenbach polgármester házában volt, látva fáradhatlan munkásságát urnője, azt mondotta neki : „Boldog az a férfiú, kinek ő lesz Márhája!“ És Luther valóság-
gal boldog volt! Férje szeretetteljes gondozásán kívül a ház gazdasági ügyeit is ő vezette. És ez nem csekély szorgalmat, körütekintést és ügyességet kívánt. Háza sohasem szűkölködött vendégekben. Házához különösen azokat fogadta, kik evangy. hitők miatt menekülni valának kénytelenek, a kik között sok magas rangú is volt. Földjei is voltak, melyeket később művelni kellett, Wittenbergában s később Züllsdorfon is. A reformátor majdnem egészen vagyontalan, jövedelme is nagyon csekély volt. Luther nem tartozott a „jó gazdák“ közé. Mert ha nem is tékozolt, még is kevésre becsülte a pénzt; és ha egyszer elkezdett ajándékozgatni, sem saját, sem övéinek szükségleteire nem gondolt többé; azért nagy szerencse volt, hogy oly nőt birt, ki valamint pénzét, ugy idejét is mindenkor jól és bölcsen tudta értékesíteni és a kire teljesen rábízhatta háztartását.

Miként tudott Kata ily nagy háztartást hat gyermekkel és sok cseléddel ily bölcsen vezetni, tán sohasem lesz egészen kideríthető. Tény az, hogy takarékos volt s hogy nem mindég értett egyett Lutherével, ki mindent oda áldozott, ha segíteni kellett. Tény, hogy kosztosokat fogadott házához, asztalához, kik sokszor csak „Isten fizessével“ térítették meg költségeit fáradságát. Tény, hogy a ház szükségleteit saját természetményeivel fedezte és hogy férjét is nagyon sokszor bevonta gazdasági terveibe. Büszkeségét és örömét helyezé különösen abba, ha a család asztalára oly adományokat tehetett, melyeket ő tenyészített. Ő maga különben oly igen megelégedett és szerény volt, hogy Luther ezen erényeit is gyakran — és nem ok nélkül — dicsőítette.

És most lássuk a nagy reformátor hitvesét, mint anyát, gyermekeinek körében. Kata szívvvel, lélekkel anyja volt gyermekeinek, ki magzatait nem bízta mindég Lenke nénikére, hanem maga is játszott velük künn a kertben, vagy benn a szobában. Nagy gonddal ápolta beteg gyermekeit s roppant szívfájdalmat szenvedett, midőn azok közül kettőt a halál ragadott ki az élők köréből. Minden gyermekének sajátlagos tulajdonait, jellemvonásait gondos tanulmány tárgyává tette, s mindegyikért egyforma melegséggel dobogott anyai szíve. Midőn Luther egy alkalommal szívéhez szorítá a pajzán s vidám fiukat, Kata tréfás szemrehányással a csak féléves Margitkát is ölébe tette, azt mondván :

„Lám ezen gyermek leginkább szorul szeretetünkre, s mégis a Doktor ur egy szóval sem említi s tekintetre sem méltatja, de így van az, az apák csak akkor szeretik gyermekeiket, midőn már kinőttek a bölcsőből — elébb nem igen törődnek velük!“ Kedves Lenke leánya elérvén első születése napját, arczképét Koburgba küldte el férjének, mi fölött természetesen nagy öröme volt Luthernek. Az apa szigorát, mely gyakran oly nagy vala, hogy engedetlen fiát napokig sem bocsátotta maga elé, Kata igyekezett enyhíteni. Ellenben, mikor az apa valamely hosszabb utjáról visszatért, a gyermekek — anyjokkal együtt — riadó örömben törtek ki.

Hogy az öröm rózsái Katának sem virultak tövis nélkül, az világos. Mindjárt házas életük kezdetén sok guny és bántalom érte őket. Egyszer egy levelet kapott Kata, melyben Luthert csábítónak, az ördög fiának rajzolták és neki azt tanácsolták, hogy térjen vissza mihamarább az egyedül üdvözítő egyház kebelébe. Midőn a levelet megrendült lélekkel olvasta végig, Luther így szólott hozzá: „Kedves Katám engem hasonló csalétekkel kínáltak, jer vegyük kezünkbe a vándorbotot és térjünk ismét vissza az egyedül üdvözítő egyház kebelébe!“ Kata erre fájdalmas mosollyal tekintett férjére s így szóla: A Doktor ur még tréfálni és nevetni is tud; nékem pedig úgy fáj a szívem! Kata bizonyosan nagyon csodálhozhatott, midőn a doktor a haszontalan gunyirat hozóját gazdag jutalommal bocsátotta el.

Luther hősi, bátor lelke csakhamar teltette magát az ily gyalázatos műveleteken. Volt Katának más házi keresztje, ennél sokkal súlyosabb is: Luther beteg lett, ő maga oly beteg lett, hogy már holt híré-költötték; két gyermeke meghalt. Legsúlyosabb csapás, mely őt érte természetesen kedves Doktorának halála volt, kit annyira szeretett, kiért annyit aggódott. Rosz sejtelmek bántották szívét, midőn Luther utolsó útjára készült Eislébenbe; és e sejtelmek még nyomasztóbbak lettek, midőn Luther arról értesítette, hogy Isten végzése szerint alkalmasint ott fogja lehunyni örök álmra szemét, hol született. Vajjon mit érezhetett a jó, a hűséges Kata, midőn drága férjét ugyan nagy pompával és még nagyobb részvéttel holtan hozták vissza Wittenbergába, a vártemplomba?

Szomoru özvegyiségében gyermekeit kettőzött gonddal nevelte. A wachsdorfi jószág, mely a választó fejedelem 2000 frtot tevő kegyajándékából vétetett meg, a gyermekek tulajdona maradt.

Luther híven gondoskodott Katájáról is: a züllsdorfi jószágot néki hagyományozta. A mansfeldi grófok, kiknek körében élete végső napjait töltötte Luther, mint békitő angyal, a hála adóját akarván leróni iránta, 200 frtot ajándékoztak családjának. Fájdalom, a Luther által előre megjósolt háboru, özvegyét is sokat nyugtalanította, sőt e miatt vagyonában is kárt szenvedett.

Életének végső éveit nagyjából Wittenbergában töltötte. A züllsdorfi és wachsdorfi jószágok később keveset jövedelmeztek az em-

litett háborus idők következtében. Szerencsére a dán király támogatta a nagy reformátor özvegyét és pedig fejedelmi bőkezűséggel. Az 1552. évben Wittenbergában a pestis törvén ki, az egyetem azért Torgauba tétetett át. Kata is a pestis elől Torgau városába menekült, de útközben nagy szerencsétlenség érte, mert a mint egy vizen keltek át, a kocsí fölfordult, s ő maga is a vízbe esett. . . Ennek következménye veszedelmes betegség lön, melyből többé föl nem lábadt. Ugyanazon (1552.) év december hó 20-án szenderült jobb létre a nagy szenvedő, kinek hite halálos ágyáig is fényesebben ragyogott az aranyból. Négy gyermeke gyászolta.

Hült tetemei a torgaui városi templomban nyugsznak. A sirbolt kőajtájába életnagyságu képe van vésve. Halotti mezben egy nyitott bibliát szorít szívéhez. Bora Katalin neve a Luther név elévülhetetlen érdemei mellett, fényesen fog ragyogni évezredekén át, mert ő volt Luthernek örömben és bánatban jó Geniusza, kinek arczáróla gondnak nem egy redőjét simítá el, és a ki a világot, melyet Luther ellenségei nem egyszer pokollá akartak tenni számára, paradicsommá változtatta. néki véghetetlen szeretete és példás hűsége által.

Tisztelet és dicsőség a jó feleség nevének és emlékének örök időkre !

Grätz Mór.

Egyházi és iskolai mozgalmak.

Itthon.

— A hodmezővásárhelyi egyház életében — írja levelezőnk — a mult év áldásos nyomokat hagyott. A létszám születés és átállás útján 107-el szaporodott. Felolvasásainkat minden felekezetűek nagy számban látogatják, s templomunk is rendesen telve van minden felekezetű hallgatósággal. Az egyházközség adósságaiból 600 frtot törlesztett s pénz-alapja 100 frttal szaporodott.

— Szováton sok bajjal küzködik az ifju pap Dézsi Mihály, mert a felnőttek nem tudnak írni-olvasni. A gyermekek között ajándék képpen több könyvet osztott ki, hogy csalogassa őket magához. Már kezd látszatja lenni. Csak kitartás, mert a jó munkának meg lesz a jutalma.

— Az alsó-siménfalvi ekklesia az utóbbi tíz év alatt figyelemre méltó haladást tett. 1882-ig papja volt Ürmösi Kálmán, most szentgericezi pap, s azóta papja Német István. Énekvezér és vallástanító Katona Mihály. Vagyonilag gyarapodott az ekklesia egy darab kaszálóval a Varga József hagyományából, mely a pap részére jövedelmez. Ajándékozott 1880-ban Elekes Györgyné egy temlomi perselyt; 1882-ben Jakabházy Zsigmondné Pakot Polixena 2 drb. selyem urasztali terítőt; a községbeli vallásos nők egy sötétvörös bársony szó- és papiszék takarót és az adományok feljegyzésére egy „arany-könyv“-et. 1884-ben.

Vári Domokosné Lukácsi Amália szószéki használatra egy bibliát. Elekes Dénes egy kaszáló jövedelmét. 1886-ban Kozma Elek egy bélyegzőt a papi hivatalnak; 1887-ben Marosi Lajos torony bádogozási alapul 5 frtot. 1888-ban László Péter 115 frtot folyó kiadásokra. 1879 óta mostanig Jakabházy Zsigmondné urasztali bort. Az 1877-ben 175 frttal kezdett kepealap 1180 frt 71 kr. (Ezt könnyű lenne csak tíz év alatt is oda nevelni, hogy a kepeinek egy részét meglehessen váltani. Ajánljuk ottani hiveinknek az „Unit. K. -ben“ közölt tervezetet. A hol annyi lelkes ember van, ott semmi sem lehetetlen. Szerk.) Sándor Józsefné alap 850 frt 38 kr. „Ekklesiái alap“ folyó kiadások fedezésére 555 frt. Ezekon kívül az ekklesia tagjai az időnként eléállott szükségekre nagy készséggel szép összegeket adtak: 1886-ban egy harang öntésre 181 frtot (került 403 frtba). 1888-ban új toronygombra adtak: 255 frtot 10 krt. 1889-ben a templom torony és papilak fedele és falai teljes kijavításához adtak a hívek 572 frt 15 krt. (került 663 frt 97 krba.) Az egyház gondnoka Elekes Ferenczet a buzgó ifjú pap mellett nagy dísmérés illeti ézekért a sikerekért. Tetemes összeggel segédkezett: László Péter Radnótról 50 frt. Elekes Józef m. számvevő 25 frt. Varga András 15 frt. Marosi Lajos 5 frt, még a szegény özvegy asszony is adott legalább 20 krt. A köri dalkor 45 frt 44 krral járult. Az ekklesia a kereszturni 5 ik tanszékre 50 frtot, a Ker. Magvető pártolására 4 frt, a Dávid F. Egylet alapító tagdíjába 10 frtot szavazott meg. Ime egy székelv unitárius ekklesia 10 éves munkássága! Pénzben vagy értékben össze gyűjtött és részint felhasználó közel 4000 frtot, vagyis minden évben 400 frtot. Meglepő, buzdító és bátorító eredmény! Az igazi lelkesedés, a vallásos hit csodákat tud mivelní A siménfalvi ekklesia és papja megnyngvással tekinthet erre a tíz esztendőre!

— Az udvarhelymegyei népnevelési egylet a rendelkezésére álló alapok jövedelméből többek között az enlaki, böződi és tordátfalvi unitárius iskoláknak 10—10 frtot adott segély-alap létesítésére.

— Az E. K. Tanács a téli vizsgálatok tartása alól felmentette a jelen évre mind a három felsőbb tanintézetet, a mostan uralkodó influenza járványra való tekintettel. A járvány a sz.-kereszturi iskolánál volt nagyobb mérvű, de veszélyes ott sem.

— A „Néptanítók Lapja“ minden iskolának, s minden tanügyi hivatalnak ingyen fog megküldetni a lap szerkesztősége által, ha a községi előljáróság az új iskola létezését igazolja s a kir. tanfelügyelő a kérést láttamozza.

Angliában.

— Az angol unitárius társulat a jelen év kezdetére egy évkönyvet és egyházi névtárt bocsátott ki. Az eddigieket magán vállalkozók szerkesztették. Ez az érdeemes titkár műve. Minden tekintetben értékes könyv. A pontosság dolgában becsületére válik az érdeemes titkárnak Ierson-

nak. Tartalmazza az egyház rövid történelmét, hitvallását, melyet jövő számunkban közlünk; s a társulat az egyház és a tanintézetek részletes ismertetését.

— A Britt és külföldi unitárius társulat több kisebb társulattól alakult. 1-ső volt a keresztény ismeret és az erény gyakorlása terjesztésére 1791-ben alakult társaság. 2-ik az 1806-ban alapított unitárius-alap társaság. A mostani ennek nyomdokain halad. A 3-ik az 1819-ben az unitáriusok polgári jogai védelmezésére alakult társulat volt. A mostani társulat 1825-ben szerveztetett s ezek a következő évben csatlakoztak hozzá. A könyv és füzetek terjesztése és missioi munka volt legnevezetesebb feladata. A múlt évben könyveken kívül 80,000 füzetet bocsátott szét az ország mindenik részébe. A társulat célja: az unitárius kereszténység terjesztése a hazában és külföldön; az istentisztelet gyakorlása elősegítése; a bibliai, theologiai és irodalmi ismeret terjesztése s egyszersmind a hitfelek polgári jogainak és érdekeinek védelmezése. Az utolsóra most ritkábban van szükség. A társulatnak tagjai azok, akik évenként bizonyos pénzösszeggel járulnak a társulat támogatásához. A társulat évi gyűlését pünköst csonka hetiben tartja, a hivatalnokok választatnak, u. m. az elnök, igazgató tanács, a titkár, a pénztárnok, a számvévő, az alelnökök és a hazai levelezők. Ezekből a legalább 50 frtot fizető társaság két biztosából áll az egyetemes tanács. Az egyetemes tanács egy évben legalább négy gyűlést tart. Jelenleg hét fiók-társaság tartozik a társulathoz.

Amerikában.

— Egyesülni készülnek az unitáriusok, az universalisták és más szabadelvű keresztények. Vallásos nézeteik Istenről, a bibliáról, a Krisztusról, a csodákról stb. jó részt megegyeznek. Egyházi szervezetök az universalistáknak legszilárdabb; az unitáriusok évről-évre gyarapodnak. Ezeken kívül számos jeles egyházi szónok van az államokban, a kik örömmel csatlakoznának az egyesülethez, mely a szabadelvű egyházaknak sok vívmányt biztosíthatna. Kívánjuk a sikert keresztény testvéreinknek!

Egyleti élet és munkásság.

A D. F. E. f. havi felolvasása lapunk zártakor fog tartatni, s e miatt csak a jövő számban adhatunk tudósítást.

Ingyen példányok. A D. F. E. választmánya elhatározta, hogy az „Unitárius Közlönyből“ 100 példányt ingyen fog küldeni a téli hónapokra, oly nevekre, a melyeket a fiók-egyletek felterjesztenek. Eddigelé még csak egyik fiók-egylet tett eleget a felhívásnak. Szeretnők ha a többiek nem késnének sokáig. Az e k l é s i á k is helyes dolgot csele-

kednének, ha a munkára kiköltözött szegény tagoknak megrendelnének egy-egy példányt.

Udvarhelyi kör. A D. F. E. udvarhelyközi fiók-egylete nov. 27-én Hom.-Szent-Pálon gyűlést tartott. Vágygal és reménnyel siettünk oda, s mintegy 24 egyházi és néhány világi tag azon ellenállhatlan erőből lelkesítve jelent meg, hogy az elaludt leányzót, melynek bölcsője itt ringott először, új életre keltsük.

Elnök a f. e. történelmére való visszatekintéssel nyitja meg a gyűlést. Rámutat a változásokra, melyek történtek közelebről ez egyházkörben, köszönti a gyűlést, annak új tagjait Midőn lelkes szavakban hatással szól észhez-szívhez s a mulasztás kipótlására komolyan szólít, a kitörő éljenben, mely szavait követte, a jobb jövő biztató reménye visszhangzott.

A jegyzőkönyv felolvasása után, mindjárt a tisztújítás vette kezdetét. Elnöknek esperes Darkó Sándor jánosfalvi, alelnök és könyvtárnoknak Egyed Ferencz szentpáli, pénztárnoknak Kisgyörgy Sándor vargyasi, jegyzőnek Sándor Gergely dersi papok egyhangulag kikiáltattak.

A központi választmánynak 4—1889. számú leiratára közgyűlés újabban meghatározza, hogy évenként két gyűlést s azokon felolvasásokat és vitatkozásokat tart. A leirat azon kívánalmára, hogy a fiók-egylet 5% helyett 10%-ot küldjön fel a központi pénztárba, azon korábbi határozata mellett marad, mely szerint 5%-ot enged át a főegyletnek, 5%-ot pedig a maga javára tőkésít, esetleg könyvtára gyarapítására fordít, égető szükségét érezvén az önmivelődést hathatósan előmozdító ily célú befektetésnek.

Legtöbb időt igénylő tárgy, melynek messze jövőbe kiható fontossága csaknem mindenkinek ajakára az érdeklődés szavait hozta: a z é n e k e s k ö n y v u j k i a d á s a v a l a .

A gyűlés egy másik s közfigyelmet keltő tárgya Egyed Ferencz szentpáli pap felolvasása volt: „A k e p e m e g v á l t á s r ó l .” E nagy gondnal, helyzetünk jó megfigyelésével, igazi körültekintéssel írott felolvasás reánk meggyőző hatással volt s nemcsak jegyzőkönybe iratása lön kimondva, hanem mint egyleti tulajdonnak hivatalból való felküldése is, hogy így alkalmat nyujtsunk e közérdekű tárgynak minden oldalról megvilágítása s minél többek hozzászólásához. *)

A számadás tiszta és hű vezetésiért pénztárnoknak köszönet szavaztatik s meghagyatik, hogy a felajánlott 5%-ot 1889. évről a közpénztárba felküldje, a hátrálékos tagokat pedig részvényeik kifizetésére s ürgesse.

A néhány tanító által Udvarhelykörben kezdeményezett s e becses

*) A felolvasás felküldetett, de a jelen számban nem adhattunk helyet neki. Lesz gondunk rá, mivel az ügyet fontosnak tartjuk. — Az énekes könyv ügyében nyilvánított véleményt a szerkesztő bizottság elébe terjesztjük.

S z e r k ,

lapban is felemlített dalkör az alakulás nehézségein már túl van. Jól esett mindnyájunknak az a kellemes meglepetés, mely szerint fiókegyletünk s a dalkör összejöveteli helye és ideje összehalmozott. Volt alkalmunk az eddigi munka szép sikerében gyönyörködni s kívánni e helyen is: vajha minél gyakrabban lenne összehalmozásunk.

S végül e becses lapban is, hadd írjuk nevét az elhunytak sorába azon férfinak, ki f. évi decz. hó 6-án hunyt el, ki a régi gárda tiszteltre érdemes tagja volt, ki szívvel, lélekkel s oly nemes önérettel szolgálta a hazát, az egyházat, hogy frissen hantolt sirjánál boldog megnyugvással mondhatjuk:

„Hiába tapsolsz rettenetes halál,
Kik érdemekkel nyertek jó emléket,
Kik nemcsak magok hasznára éltek:
Büszke hatalmad alá nem esnek!“

E férfi szentgericzei J a k a b L a j o s, a régi Udvarhelyszék főjegyzője, utóbb törvényszéki és árvaszéki bírása, a sz. kereszturi unitárius közép-iskola s az udvarhelyi egyházkör felügyelő gondnoka volt. Az egyházkör, érdemei méltánylására, koszorut tett ravatalára s kedveseivel együtt őszinte könnyükben siratta meg, kívánva:

„Legyen csendes álma és áldott emlékezete,
Mit igazán kiérdemelt, kristály tiszta jelleme!“

Ders, 1889 decz hó 21-én.

Sándor Gergely, f. e. titkár,
dersi pap.

A pálinka megdrágult. Mit csináljunk? A regale megváltása azt a szomorú újévi hírt hozta, hogy ezúttal a pálinkához egy néhány krajczárral drágábban juthatni, mint eddig. A nép jövedelem forrásai nem szaporodtak, a pálinka nem javult, hanem rosult. Mihez forduljon a szegény ember, hogy magán segítsen? Mi egy igen jó tanácsdal szolgálunk azoknak a t. olvasóknak, a kiket ez a baj érint: ne vegyenek pálinkát. Ugyebár, hogy ha egy darab ruhára van szükségünk, s a melyiket szeretnénk: igen drágáljuk, a melyik nem drága, azt rosznak tartjuk, ott hagyjuk mind a kettőt s haza visszük a pénzünket. Igen ám, de a pálinka vásárnál még egyéb baj is van, az t. i. hogy egy-két percz múlva sem pénz, sem posztó nincsen, mert a pálinka elfogy az üvegből s a gyomrot is csak kevés ideig rája. No hát ez a kettő együtt sem sokat ér. Mi úgy segítünk a bajon, a hogy másnak ajánljuk t. i. nem iszunk s egészen jól is érezzük magunkat:

Kimutatás.

a D. F. E. pénztárába befizetett tagsági s előfizetési díjakról s adományokról.
(3. közl. 1889 decz. 22-től 1890 január 18-ig.)

1 frt rendes tagsági díjat fizetett:

- 1888-ra: Nagy Olivér, Torda. Csehi Sándor, Szamosujvár.
- 1889-re: Boros Györgyné, Leitner János, Kolozsvár. Dr. Gelei József, Naszód. Nagy Olivér, Torda. Marosy Ferencz, Gy.-Fehérvár. Sikó Lajos, Péter

Sándor, Kupeczné Vári Hermin, Dormstauder József, Czákó József, Tóth István, Kolozsvár. Berde Ferencz, Gyergyó-Alfalu. Török Áron, F.-Rákos (5 frt 1885—1889.) Sárosi József, Tarcsafalva. Mátéfi Ferencz, N.-Bánya. Orbók Mór, Pózsony. Császár János, Berki József, Berki Ferencz, F. Szabó János, S. Szabó János, Kozári János, D. Berki János, Listár István, ifj. Szokó István, Nagy József, Takács János, Gróf János, D. Molnár János, Szalay Péter, Berki István, Csizmadia János, Simó János, Polgárdi.

1890-re: Dr. Gelei József, Naszód. Nagy György, Kolozsvár. Ferenczi Lajos, Felső-Rákos (6 frt 1885—90), Marosy Ferencz, Gy.-Fehérvár. Muzsnay József, D.-Szt.-Márton. Földesi Sándorné, Földesi Mariska, Vári Albert, Augstein Gyula, Debreczeni Sándorné, Müller Gyula, Kolozsvár. Warga Lajosné, Sárospatak. M. Farkas Sándor, Budapest. Faragó Samu, Schön Henrik, Léva. Gerjovits József, Baranya-Somberek. Sárosi József, Tarcsafalva. Gábor Dénes, F.-Szóváth. Mátéfi Ferencz, N.-Bánya. Fúzi Katinka, N.-Enyed. Varga Dénes, Torda. Simó János, Csizmadia János, Polgárdi. Simonich Zsigmond, Perlasz. Huszár Károly, Folt. Székely Miklós, Székely Ödön, Torda.

1 frt 20 kr. előfizetési díjat fizetett:

1888-ra: L. Berde István, Szolnok.

1889-re: Szász Domokos pü-pök, Kolozsvár. Lukács Sándor, Torda. Lázár Gyuláné Kasztner Janka, Kolozsvár. L. Berde István, Szolnok. Szócs Márton, Cs.-Szereda. Kovács Lajos, Topánfalva. Wilhelm József, Kolozsvár. Mátéfi Ferencz, N.-Bánya. György Mór, Bukarest (1 frt egy félévre.)

1890-re: Sándor Mózes, Sz.-Údvarhely. Muzsnay József, D.-Szt.-Márton. Zoltán Béla, Sz.-Ujvár. Biás István, Szucsáki Imre, Kolozsvár. Rédiger Soma, Torda. Dr. Balog Pálné, Déva. Jakab Elek, Budapest. Balogh Gyula, Szombathely. Gerjovics József, B.-Somberek. Sebes Pál, Budapest. Damokos Árpád, Tamási, Mátéfi Ferencz, N.-Bánya. Csegezi Pál, M.-Régen, (1 frt 40 kr.) Szigethi Csehi Sándor, Torda. Kisgyörgy József, Önképzőkör, Dombó. Dr. Gelei Lajos. Ó-Radna. Agh Ferencz, B.-Hunyad. Simonich Zsigmond, Perlasz. Tornay Ödön, Budapest. Kiss András, Somogy-Csurgó.

Ajándékozott: Jánosi Gergely alap. tag. Kolozsvár. 1 frt. L. Berde István, Szolnok, képekre 90 kr. Dr. Gelei Lajos, Ó-Radna 24 kr.

Egyleti kiadványok árában befolyt 86 kr.

Dr. Veress Vilmos, pénztárnok.

Szerkesztői üzenetek: F. S. urnak Léva Szives köszönet a fáradozásért. — S. J. Polgárdi. Küldöttem — Érdeklődőnek. A „Rövid jegyzetek egy hosszú utról“ folytatódni fog. Eddig is csak azért szakadt meg, hogy más közleményeknek hely jusson. — B. Gy. Torda. Egy kevés türelmet kérünk. — Több íróársónknak. Több becses dolgozatra csak később kerithetünk sort, de mindennek eljő az ideje. — Török Á. esperes urnak, a pénzösszeget köszönettel vettük s a többiért bizalommal várunk K. A. esperes urnak. A baráti szives levelet köszönettel vettem. A választ — remélem — kaptad. A t. f.-e tagnak a multévit szivesen megküldjük. — S. J. Údvös gondolatodra válaszoltam. Kaptam. — E. F. Jó lesz mégis hogy ismertessük a főelveket. A tárgy megérdemli. Jövőkor. — D. M. Örömmel vettük. Ezt a bünt ostromolni kell. Sor kerül rá

Halottak emléke.

Özv. Vass Miklósné, szül. Szabó Anna meghalt Szent-Ábrahámon f. hó 16-án, élete 82-ik, özvegysege 39-ik évében. Az első oly nagy idő, mely kevésnek jut osztályrészül, a másik olyan terhes, a melyet felette nehéz elviselni. Vassné olyan önálló jellem volt, a ki minden bajon felül tudott emelkedni. Testi lelki ereje élete végéig kitartott azzal a szivós-sággal, a mely az egész család legtöbb tagját jellemezte. Apja Szabó Sámuel, volt kereszturi, később pedig tordai tanár, száz éves korában a legszabatosabb irállyal írta egyházi beszédeit. Régen sokat írt, mostanában sokat olvasott. A megboldogultnak éppen most volt indulóban egy nagy rakás angol könyv olvasmányul. Több elmélkedést és sok szép rajzot közöltek tőle a kolozsvári lapok. 1887-ben a D. F. E.-ben is felolvastatott tőle egy érdekes rajz az 50-es évekből. Előttünk van egy elmélkedése „Lehet-e boldogság a földön?” Nemcsak azt látjuk ebből, hogy oly sokat olvasott, a mennyit kevés nő, hanem azt is, hogy mély bölcsészeti megfigyelő volt. Irodalmi munkásságát csak egy részben ismerhetjük, mivel álnév alatt írt. Az angol, német és francia nyelveket jól ismerte, s önálló könyvet is fordított le. Ismereteit kevésre becsülte. Midőn ezelőtt két évvel kértem, hogy írjon nekünk egy-egy vidéki levelet, nagy szerényen ezt válaszolta: „Nem álszerénység, nem nyeglegség, hogy kéretni akarnám magamat, hanem őszinte bevallása tehetlenségemnek betölteni azt a szép tisztet, mit számomra kijelölni akar.” Ebből a leveléből gyermekkorára vonatkozólag ezeket a jellemző sorokat idézhetjük: „Gyermekkoromban tanultunk egy kis kátékézist, egy kis geographiát, egy kis mithologiát, s ezeket is mind csak rövid kivonatba. Aztán németből, francziából annyit, hogy a könyvekből, a mit akartam, megértsem. Idegen nyelvet beszélni nem tartottam szükségesnek. Ugy hittem, ki magyar kenyeret eszik, bármí nemzetségű legyen, tudnia kell magyarul. Mit aztán olvasásból és saját erőmből merithettem ebből telt ki minden életbölcsességem. Akkor nem volt szokás többre tanítani a leányokat. Ez hiszen elég is egy nőnek megélni a maga körében, de író nő nem lehet belőle. Megvallom még most is bámulom a nőket, kik regényeket, színműveket írnak.” Egyik régi ismerősétől azt hallottam, hogy úgy tudott latinul, hogy apja helyett a latin dolgozatokat javította. Közügyekért tudott és szeretett áldozni. A székekelykereszturi unitárius gymnasiumhoz, kedves apja emlékére, egy 1000 firtos alapítványt tett „Szabó-Mikola Sámuel tanszék” czim alatt, mely részben be van fizetve — Vass Miklósné a Dávid Ferencz

Egyletnek alapító tagja volt. A szentábrahámi unitárius ekklesia szellemi haladásáért sokat buzgolkodott. Éppen ennek az érdekében nagy tevékenységet fejtett ki a legközelebbi papválasztás alkalmával. Mindig munkálkodott. A nemesért, s a szépért ifui hévvel lelkesedett. Hazáját szerette, mint igaz honleány, a nép neveléséért sokat tett, mint mivelte szellem. Sokat élt, de nem élt ok nélkül. Nyugodjék csendesen!

Móricz Ferencz Január hó 11-ike óta a nemzet napszamosai se-rege egy önérzetes és becsületes munkással kevesebb, mert ekkor meghalt Móricz Ferencz az unitárius főiskola mellett levő 1 ső és 2-ik elemi osztályok tanítója. Nyolcz évig vitte a legterhesebb munkát szeretettel, kitartással A zenéhez jól értett, azt is tanította s olyan hegedü-iskolát irt, a melyet szakértők kiadandónak nyilvánítottak. Szépiró volt, a szép-írást jó sikerrel tanította s igen czélszerű írkákat szerkesztett és adott ki. Tetőtől talpig derék és hasznos ember volt. Neje gyászolja, mi fáljaljuk. Csak 28 évet élt. Nyugodjék békével!

 Lapunk jelen számát a már jelzett választmányi határozat-nál fogva a mult évre hátralékosoknak nem küldtük meg. A lap félre van téve s a hátralék vétele után azonnal küldjük. Kérjük, sziveskedjenek kiegyenliteni a tartozást.

Az Unitárius Közlöny I-ső és II-ik köteteiből teljes példányokkal szolgálhatunk I frt 20 krajczárért.

Jelen számunkhoz Brassai Sámuel egy fénynyo-matu arczképét csatoltuk és egynegyed ívvel bővi-tettük.

TARTALOM.

Betegség után. (Költemény.) Nagy Lajos	17	sa 1837-ben. (Emlékeimből V.) Gyöngyösi István . . .	19
Az unitárius püspök a közegész-ségügy érdekében	17	Alsözgi Ilona. (Költemény.) Végh Mátyás	23
Emléksorok. (Költemény.) Csifó Salamon	19	Egy reformator hitvese. II. Grátz Mór	26
Brassai Sámuel arczképe	19	Egyházi és iskolai mozgalmak .	29
Brassai Sámuel tanárrá választá-sa		Egyleti élet és munkásság . . .	31
		Halottak emléke	35

Nyomatott Gámán János örököseinél Kolozsvárt (Bel-középuteza).

UNITÁRIUS KÖZLÖNY.

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

Szerkesztik: Nagy Lajos és Boros György.

Megjelenik havanként egyszer. Ára egy évre 1 fnt 20 kr. Egyes szám ára 12 kr.

Apostoli hitforma.

Dallam: Mint a szép hives patakra.

Hiszek én az egy Istenben
Mindenható Atyában,
Ki menny, földnek teremője
S legfőbb a nagy világban.
Ő a jószág, szeretet,
A ki mindent megtehet!
Ővé hálánk, könyörgésünk,
Minden jót csak tőle kérünk.

Hiszek én az Ur Jézusban
Az Isten szent fiában,
A ki urunk és vezérünk
A hit igazságában.
Ki miértünk született,
Kinos halált szenvedett.
Szent példája, hogy meggyőzzen,
Hittel mennybe vezéreljen.

Hiszek én a szent lélekben,
Ama titkos erőben,
Mely felgyúlad, mint nemes láng
Minden hívő lelkében.
Mikor a szép, jó, igaz,
Kebbleinkben fakadaz:
Oh Isten! lelked sugára,
Mely lelkünket által járja . . .

Hiszek én egy közönséges
Keresztény szentegyházat.
Mely testvéri szeretettel
Minden embert befogad;

21/2/500.

Mely tökéletességre,
Igaz lelki életre:
Jézus hitén épülget fel,
A nagy Isten kegyelmével.

Hiszek a bűnbocsánatra
Istennek kegyelmében,
Melyet nyer a megtért bűnös
A bűnbánat könnyében.
Jó az Isten: könyörül!
A ki megtér: üdvözülni:
— Jó ur Isten hozzád térünk:
Oh, bocsás meg, buzgón kérünk!

Hiszek én az örök élet
Boldogító voltában.
Új élet csiráját sejtem
Elöttem a halálban.
Minden a mi létezik:
Alakul, átváltozik:
Csak az Isten változhatlan
Egyedül a nagy világban...

E hitemben tarts meg Isten
A míg földi életem tart,
E hitembe üdvözíts majd
Ha a sir-éj eltakart!..
Igy bűn, ármány és nyomor
Meg nem ejt, el nem tipor!
Igy jutok szent egeidbe
Az ur Jézus által: Amen!

Rédliger Géza.

A székely-kereszturi gymnasium sorsa.

Ez előtt éppen száz esztendővel arra az erős elhatározásra jöttek a székely unitáriusok, hogy vagy a Homoród vidékén, vagy Székely-Kereszturon gymnasiumot teremtenek. Megteremtették Kereszturt. A milyen szegényes és primitív volt az iskola akkor, olyan gazdag és rendezett ma.

Eleinte csak szegényesen egy-két tanárral, egy-két tanítóval kevés vagy semmi eszközzel faépületben ment a tanítás. Már a jelen száz elején a buzgóbbaktól s tehetősebbektől alapítottatott egy könyvtár. A faépület helyére követ emeltek apáink. Ezt kiegészítettük mi. Minden

husz esztendő alatt új alkotás kellett s új alkotás lett. A negyedik husz esztendő dicsősége a mostani derék, jó épület, melynek homlokán már idegen országban lakó testvér, az angol keze nyomai is vehetők észre, mivel az épület bevégzéséhez angolok segélye is járult.

Az ötödik, vagyis a jelenlegi husz esztendő kezdete méltó volt az előzőkhez. Egy erős közohaj tör ki a székelyek ajakán: az öt osztályu gymnasiumot hat osztályuvá kell kiegészíteni. Az eszmét pártolók 1879-ben a székely-kereszturi zsinaton nagy erélyt fejtettek ki s csak kevésbe mult, hogy határozatilag ki nem mondatott a kibővítés.

Ez a belső küzdelem 1885-ben kifelé kellett hogy irányuljon. A vallás- és közokt. miniszter a középiskolai törvényre hivatkozva, egy tanár beállítását követelte. Mi történt? Az 1887-ben D.-Szt.-Mártonban tartott zsinat gyűjtést kezdett s egyesek áldozatából és a közpénztár terhére még abban az évben beállított egy okleveles tanárt s így az öt osztályu gymnasiumnak lett öt rendes, egy paptanára, két szaktanára s három szaktanítója, vagyis háromszor annyi, mint az első ötven esztendő alatt bármikor.

Könnyen félreérthető dicsekvés színében tűnhetne fel, ha azt kezdenők mutatgatni, hogy mennyi szolgálatot tett a székelyek mivellődése érdekében az az intézet ez alatt a száz esztendő alatt. Mintaiskola nem volt, de jó nevelőintézet mindig volt. A melyik székely ifju falai között töltött öt-hat esztendőt, az elsajátította azokat az alapvető ismereteket, a melyekkel egy mivelt férfi, egy munkás polgár és egy áldozatkész jó hazafivá tudott lenni.

A szorgalmas munka, az önmegtagadó kitartás, a becsületesség és az erény szeretése jellemvonásai lettek a falai között növekedett székely ifjunak, és a maroknyi székely nép ezen az uton száz esztendő alatt annyi rajt bocsátott ki innen, hogy a mai nap élő közhivatalnokok száma félezer körül áll, a székely birtokosoké pedig ennél is jóval nagyobb.

Maguk a székelyek tudják legjobban, hogy mit tettek ezért az intézetért s mit kaptak tőle. Büszkéek lehetnek rá! Mi azt mondjuk, legyenek büszkéek! Mi azt mondjuk, örvendjenek, hogy ilyen multról beszélhetnek. Tartsák igazi érdemnek azt, hogy felsőbb hatalom unszolását nem várva, állam, vagy fejedelem segélyét nem kérve, a nemzeti ébredés legelső hajnalán hajlékot teremtettek a muzsáknak s az ére nyeknek, de egyszersmind tartásuk készen magukat arra, hogy ha a

szükség úgy fogja kívánni, ismét talpra állhassanak egy akarattal, közös erővel.

Ez az idő is közel van. Nemcsak, hanem itt van! Már két eszten-deje, vagyis mióta az ötödik tanár beállított, a miniszter a hatodik tanárt követeli. A múlt évi főtanács ilyennek felajánlotta a 13 év óta ott működő paptanárt. Nem fogadtatott el. A vallás- és közokt. minisz-ter ő nmlga legújabb leirata szerint megmarad ama törvényes kívá-nalma mellett, hogy „a tanintézethez még egy rendes tanár alkalmaz-tassék, vagy az V-ik osztály szüntettessék be, a mi annyiival is indo-koltabb, mert a IV-ik osztály elvégzése úgy a középiskolai alsóbb kép-zés, mint a qualificationális minőség tekintetében befejezettséget képez, az V-ik osztály pedig, mely a középiskolai magasabb képzésnek kez-dete, törvényeink és szabályaink értelmében minősítő hatással nem bír.”

Ennélfogva felkérem a méltóságos Főtanácsot — így szól a leirat — méltóztatssék ezen általam már többször hangsúlyozott hiányon segíteni, a mely hiány pótlására még egy évi határidőt nyujtok.

Mit teszen ez? Azt, hogy az iskola száz évi erős küzdelemmel kivívott állásáról vonuljon vissza! Azt, hogy azoknak a szép ábrándok-nak, amelyek 1879-ben a sz.-kereszturi zsinaton a hatodik osztály érdekében oly nagy harczot idéztek elé, örökre meg kell hiusulniok. Azt, hogy ezentul a szegény székely ember gyermeke vagy elégedjék meg négy esztendei tanulással, vagy menjen tanítóképezdébe, vagy pe-dig, ha módja engedi, menjen drágább városba. Hányan tudják kiállani a nagyobb mérvű áldozatot? A közgazdasági viszonyokból ítélve, min-den esztendőben kevesebben.

Ezek olyan fontos kérdések a székely-kereszturi iskola pártolói előtt, a melynél fontosabbak kezdete óta mostanig aligha voltak előtt-ük. Mit szólnak hozzá az érdekelt székelyek? Csak két felelet lehet-séges. Vagy fenntartják az ötödiket s ezzel biztosítják az intézet tovább-fejlődését, vagy beszüntetni engedik, s ezzel megsemmisítik száz esztendei törekvés egyik javarészét. Az elsőre biztat a közönyösség, a hidegvérűség, a sokat nem törődés, a szegénység; a másikat követeli a buzgóság, a közügy szeretete, a tanulás által nyujtott világosság után való epekedés, a haladást sürgető kor s követeli a környékben lakó unitárius és nem unitárius, magyar és nem magyar polgárok közérdeke, az unitárius egyház létérdeke! Nem az a kérdés, hogy az unitárius egyház fennállhat-e e nélkül az iskola nélkül, hanem az, hogy hivei, az újabb nemzedékek hogy juthatnak legkönnyebben minél több mi-

veltséghez s értelmi felvilágosultsághoz. A közmívelődés: az ország közérdeke s az unitárius egyház létérdeke. A tanulás és a tudomány a székelynép félkenyere. Minél többet iskoláztatunk, annál többnek adunk kenyeret kezébe itt a hazában.

Mindent összevéve, azt állítom, hogy a székelység: multja, jelenje és jövője ellen a legnagyobb bünt követi el, ha megengedi, hogy a sz.-kereszturi iskola összevonassék. Apáink emléke, gyermekeink jövő sorsa tiltakozik ez ellen!

Nem szabad elejteni az ötödik osztályt. De hát mit tegyünk? Tegyük össze minden erőnket. Az utolsó erőmegfeszítés szükséges.

Az egyházi K. Tanács az iskola ügyét az iskola tanári kara és gondnoksága elébe bocsátotta, miután a maga erejét már felhasználta. Egy értekezlet fog összehívadni Székely-Kereszturra. Jelenjék meg ezen minden esperes, minden pap és tanító, minden ekklézsia s minden ember, kit ez az iskola valaha érdekelt. Itt nemcsak hogy határozzanak, hanem tegyenek és áldozzanak. Ötszáz ember kell, a ki tudjon áldozni 20—20 frtot, ötszáz olyan, a ki áldozzon 10—10 frtot, ezer olyan, a ki áldozzon 1—1 frtot. Honnan lehet elővenni ezeket? Szóljanak az ekklézsiák. Mi azt hisszük, hogy egyetlen ekklézsia, a ből őni, egy szavával megoldhatja a kérdést. Pénze van. Teremtsen alapot a tanszékre. Mondja ki egyakarattal, hogy a székely-kereszturi tanintézetnél a hatodik tanszéket megalapítja és elnevezi a maga neyéről. Ez lesz a leggyorsabb megoldás. Mi az összehívandó értekezlettől sokat várunk. . . . Minden attól függ!

Boros György.

Dr. Brassai Sámuel 90 éve.

Ritka halandó éri meg azt a nagy időt, s még ritkább olyan lelki s testi erőben és egészségben, mint Brassai bácsi. Csak egy pár hete küldé el philosophiáját kiadásra. Most a sanskrittal foglalkozik. A világi események élénken érdeklik, egyes emberek sorsát önmaga intézi: ezt festő-, azt zeneművészetre készíti. A nevelésügy vezetésében elől jár; hogy a német és latinnyelv tanítása jól menjen, személyesen jelenik meg a tanórákon. A Dávid Ferencz Egylet elnöke lesz akkor, a mi-
kor az egyetemi tanítástól vissza vonul.

Ez az egylet a 90 évet felhasználja alkalmul arra, hogy tiszteletét nyilvánítsa.

Február 13-án az Egylet teljes választmánya megjelent elnökénél. Az udvarias házi gazda szívélyesen kínálja székkal, divánnal elő-

szőr a nőket, s azután a férfiakat. A tagok állva maradnak. A titkár szót kér és a következőleg üdvözlí az Egylet érdemes elnökét :

Nagyságos Elnök ur! A Dávid Ferencz Egylet alapszabályai azt rendelik, hogy a köz- és választmányi gyűléseket az elnök hívja össze. A jelen alkalommal áthágtuk a szabályt s elnökünk hívása nélkül gyűltünk össze, de hogy ezt a lépésünket gáncs ne érhesse ime éppen nagyságod előtt akarjuk végrehajtani összsejövételünk okát, egy titkolt ter-vünket, melyben nekünk nagy örömünk telik. A Dávid Ferencz Egylet-nek a jelen esztendő jubiláris esztendeje. Csaknem nevetséges nyilat-kozat egy még öt esztendőös egyletről, s mi nagyságod előtt ismételni merjtük, hogy jubilálunk, s azt hisszük, hogy nem fogjuk megérdemelni azt az ítéletet, a mely a most divatos jubilálókat illeti. Az öt éves egy-let 90 esztendőös elnökét, a 60 esztendőös író, a bölcs vezért ünnepli. Azt hisszük, hogy ilyen szerencsével talán egyetlen egylet sem dicse-kehetnek, s azt nyilvánítjuk, hogy ez nekünk nemcsak örömünk, hanem jövőnk egyik fő biztosítéka.

Mi a vallásos és erkölcsös élet ápolására szövetkeztünk egyletté. A vallásra s az erkölcsre semmi se hat oly biztosan, mint az élő példa. A nagyságod egész élete egy olyan élő példa, a melyet, a ki követ, nem-csak tudóssá és bölcsesé lehet, hanem hosszú életűvé is. Nagyságod 90 esztendeje élő bizonyosság a mellett, hogy a ki józan mérséklettel és tiszta erkölcsökben éli életét, azt az Isten a legnagyobb kincscsel: az ó kor kegyes embereinek ígért patriarkai hosszú élettel áldja meg. Bátran elmondhatjuk, hogy ha nagyságod elnöki székében nem tett volna egyebet, minthogy szórtlanul ott ülön, nekünk az is elégséges lett volna, hogy megértstük, mit kell cselekednünk; de nagyságod teljes ifui eréllyel embere a munkának, nagyságod reformátora a vallásnak és az erkölcsnek. Azok a felolvasások, a melyeket a vallásról és a hitről, az igazi tudományról, a jövő vallásáról Egyletünkben tartott, bőséges irány-eszmét tárnak egy egylet elébe sok esztendőre.

Elnöki szavai azok a profétai ítéletek, a melyeket 1888-ban előnkbe tárt, nemcsak egy egyletnek, hanem egy nemzetnek irányelvül szolgálhatnak, hogy az erkölcsi reformot keresztül vigye.

Nagyságod ez alatt az öt esztendő alatt mindent megtett az egy-let jövője biztosítására. Mi ennek teljes tudatával vagyunk. A mi hálánk és elismerésünk mérték feletti, s éppen ezért ne vegye rossz neven tőlünk, hogy most, midőn élete 90-ik évét éli, ünnepet csinálunk ma-gunknak, s olyan gyengék voltunk, hogy még a szokás szerinti évfordu-

lót sem vártuk meg. Ne vegye rossz neven, hogy oly nagy ragaszkodással és bizalommal vesszük körül s szavára nagy súlyt helyezünk, s annak érvényt szerezni igyekezünk az Egylet minden tagja előtt. Talán még azt is megengedi nekünk, hogy ezt az ünnepet azzal tettük emlékezetessé a Dávid Ferencz Egylet tagjai előtt, hogy becses arczképét megküldöttük mindeniknek.

Fogadja el nagyságod is ezt a kis emléket a D. F. E. választmánya önzetlen szeretete jeléül. Kérjük a jó Istent, hogy éltesse sokáig, hogy lehessen vezérünk még számos éveken keresztül.

A mint elhangzott az éljenzés, az egylet alelnöke főtiszt. Ferencz Józsefné önagsága átnyújtotta az elnök urnak diszes kiállítású képét, a melyen a következő felírás van: A Dávid Ferencz Egylet Választmánya. Szeretett elnökének tisztelete jeléül. Kolozsvárt, 1890 február 12. Kriza Jánosné tiszt. elnök, Koronka Antalné, Haller Rezsóné, Pataki Istvánné, Ferencz Józsefné alelnök, Mózes Andrásné, Lehmann Robertné, Boros Györgyné, Ferencz József tiszt. elnök, Kőváry László, Kozma Ferencz, Mikó Imre, Berde Mózes alelnök, Kriza Gyula, Iszlai Márton, Dr. Veress Vilmos pénztárnok, Boros György titkár, Kanyaró Ferencz vál. tagok.

Az átnyújtás után Brassai bácsi először is mint udvarias házigazda szólott. Csak azt sajnálta, hogy a tisztelt asszonyságok az egész beszédet fennállva kellett hogy hallgassák. Most már leültette. Ezután úgy nyilatkozott, hogy ha már a titkár mondja, nem szól az ellen, hogy az Egylet érdekében tett is valamit, de a maga részéről csak a felől bizonyos, hogy benne a jóakarát meg volt, hogy mindent megtegyen, a mi csak tőle kitelhetett, ezért a jóra törekvő egyletért. Ezt jövőre nézve is ígérheti. Kívánja, hogy az egylet virágozzék. A csaknem teljes számban levő választmány újból megéljenezte szeretett elnökét. Ez után olyan házias, igazi kedves beszélgetés következett. Az ünnepelt házigazda igen jó kedvében volt s több tréfás megjegyzést tett egyről-másról. A Választmány örömmel távozott, mert látta, hogy ez az egyszerű megemlékezés kedves volt szeretett elnökének.

Ismételjük mindnyájan, hogy az Isten éltesse sokáig Brassai Sámuel!

Levél a szerkesztőhöz.

(Szabó Sámuel, Szabó Anna, Brassai Sámuel.)

Becsés lapja utolsó száma gyermek- és nevendékkorom kedves emlékeit újítja meg. Segítek én is e száz elejéről beszélni.

Szabó Sámuel tanár megmaradt emlékemben, mint tordai tanárom; de feledhetetlenebb benyomást tett reám, midőn a negyvenes évek

egyikén, már akkor öreg és nyugalmazott beszélte, jobban, előadta, hogy akadémiai útjában éppen II. Leopold trónra-lépte napjára ért Bécsbe, s mert másképp be nem hatolhatott, egy hivatali méltóság kocsijának bakjára, az akkor divatos kocsik hátulsó pallójára szökött fel urasági legénynek.

Szabó Anna, leánya, ha nem is javította ki latin gyakorlatainkat, annyit minden esetre tett, hogy a huszas évek végén, vagy a harminczasok elején, mikor Szabó tordai igazgató tanár volt, velünk diákul beszélt. A tavaszi napok szeredája és szombatja délutánján az ifjuság dobszóval, zászlóval és harmoniával a berekbe szokott volt kimenni. Kéredzeni kellett. Rendesen két nagyobb gyerek beállított a tanárhoz s a szokott kérdést: *Rogamus humilime Domine clarissime Professor dignetur exmittere in nemus* — elmondván, gyakran csak Anna kisasszonyt láttuk előttünk teremni, nyájasan megsimogatott, szólt: *licet tantum fertis ova, multa ova*. Mi vigan szaladtunk ebédre. Anyáink elláttak két, négy, hat tojással, két gyerek az iskola kapujába állt, valahányszor megtölt kalapjuk, szaladtak bé vele Anna kisasszonyhoz. A Kis-köves utczában Pápainé ablaka alatt egyet énekeltünk. A Varga-utczában Gálfi József isk. gondnok ajtójában várt. Katonás rendben előtte elléptettünk s mire a berekbe értünk Anna kiasszony is ott volt anyjával.

Brassai bácsi 1837. évi tanárrá választásához is van mondandóm. A mint megválasztották, az ifjuság ujongta: tiszteljük meg fáklyás énekkel. Megindultunk szép rendben s vonultunk a farkasutczába Csiszár esperes házához a templom melletti szegleti házhoz. Ott lakott hátul. Rendbe állunk. A harmonia rákezdedt. Végeztével hatalmas éljent kísértettünk, de Brassai bácsi gyertyája, a mint neszünket vette, kialudt. A harmonia ismét lejárt. Az éljenzés mind hatalmasabb. A harmadik ének és éljenzés is elhangzott. A szónokunk Filep, akkor még csak Pista — most csak az a baj, hogy régóta István — köhög. Készíti már akkor is stentori hangját. Végül is reá gyújt s mond hosszú tüzes üdvözlő beszédet, mit éljenzés fejez be, de a szoba setét, sehol senki. Az ifjuság nagy része, ki Brassait még nem látta, elkezdett torok szakadtából éljenezni, mintha mondta volna, hogy addig, mig nem látja, tapodtat sem megy. Csongvai Károly, Hajós János, Sebe Samu, Jakab Elek, Szigeti Károly, Szigeti Sándor, Kovács Mihály, Szigethi István, Kozma Lőrincz, Koncz Imre, Fekete Pál, Lőfi Elek, Kisgyörgy József, Végh József, Sikó Miklós persze akkor jobban

tudtak kiáltani. Gyöngyösinek már nem illet, mert már káplán volt. Nagy későre az előszoba törpe, sötét ajtaján egy antik fő nyult ki elől, utánna Brassai bácsi magas nyulánk alakja, kék flánel friskóba. Mély-séges csend, de ennyi idő alatt a várt beszéd helyett elhangzott: „jól éljenek“ s már ekkor Brassai bácsi sehol sem volt. Volt éljenzés, láttuk, hallottuk, boldogok voltunk s kezdődött fényes, termékenyítő pályája.

Köváry László.

—
1837. márczius 2-dika.

Ezen a napon tartotta Brassai Sámuel, mint a kolozsvári unitárius collegiumban a történelem tanára, székfoglalóját. Már akkor hire volt széles körű ismeretének, de azt kevesen hitték, hogy éppen a történelem tanítására vállalkozzék. Az egyh főtanács 17—1837. szám alatt közmegegyezésből arra mindenképpen alkalmasnak találván, megválasztja. Ifj. Brassai Sámuel meghivatik, hogy foglalja el székét s tartson beigtató beszédet. A consistorium márcz. 2-ra tűzi ki a beiktatást, mikoris határozza, hogy a beiktató és beköszöntő beszédek a netalán felesen megjelenendő hallgatók tekintetéért, ezuttal tartassanak magyar nyelven.

A nagy teremben tartotta s csakugyan sokan voltak jelen, nemcsak unitáriusok, hanem minden más vallásuak: férfiak és nők. Még az uri rendből is. A telolvasás a történelemről szólott s azt mutatta meg igazi széles ismeretre vallóan, hogy a régi népek a görögök, rómaiak s a többiek le egészen az angolig s a németig hogy irták a történelmet. A székfoglalót a „Nemzeti Társalkodó“ kiadta, s ma is valósággal tanuságos dolgozatnak tekinthető.

o —

É n e k.

Ha az Ur nem őriz minket,
Gyarlók vagyunk, elveszünk,
Szent hitünk ha nem erősít,
Mi oly gyakran csüggedünk.
Oh csak legjobb bízni,
Hittel imádkozni;
Árthat-e bármi nekünk
Ha velünk van Istenünk.

Gyarló földi életünkben,
Mint hajós a tengeren;
Öröm s bánat hullámain
Hányattatunk szüntelen;

De ha véd Istenünk
Nem lehet elvesznünk.
Vészben, bajban szüntelen
Erős várunk az Isten.

Szép napfényre is boru jó
Örömré bút várhatunk,
Földi fény s jóllét öléből
Csak a sirba visz útunk.

Ha vég óránk eljön,
Mit gyűjtünk e földön,
Mind szét tépi a halál —
Üdvöt csak lelkünk talál.

Jó Isten segélj haladnunk
Éltünk nehéz ösvényén,
Földi küzdelmeink között
El ne hagyjon a remény.

Ha itt a küzdelem,
Ott lesz a győzelem,
A ki hittel remél,
Majd üdvöt nyer Istennél.

Ajtal János.

Az egyházi könyvtárakról.

Az ezen czím alatt felvett értekezést, vagy indítványt jó hiszemmel siettem átolvasni, mert gondoltam, hogy a tisztelt író mint azon vidék lakója, s az egyházkörnyék szeretett hive, „az udvarhelyi unitárius környék könyvtárát” néma hallgatással nem mellőzi, éppen ily célra vonatkozó indítványai, és óhajításai felsorolásában. Csalódtam. Pedig az a szellemi és értelmi táplálék forrása, mire a papok és mesterek s tanítók munkakörét illetőleg czéloz, mire érveit lelkes óhajait, s a nagy baj orvoslását fekteti, s mihez az illetők figyelmét vezeti, az a környéki könyvtár, ott közelben Homoród-Szent-Pálon, a közép ponton, több mint tizesztendeje már létezett alapszabályokkal s rendelkezési pénzalappal ellátva.

Szerény adományozáson kezdve a környéki gyűlés vette kezelé alá, határozatilag állított meg használati díjat 2 forintban évenként, s ezt az olvasni jelentkezők készséggel fizették. Kültagok is ajánlkoztak, első Simén Domokos, s azután több tanár fizetett évi díjat pártolással.

Később kérdés támadt, hogy a környék tagjai, kik díjt nem fizettek, igényt tarthatnak-e könyvek használatához? Erre az adományozó nyilatkozott: hogy határozott célja s nézete a környékbeli minden pap, mester és tanító, s esetleg mások is szabad és nyilvános használatban részesüljenek, biztos felügyelet, s ellenőrzés mellett, mert egy környéki könyvtár csakis így tehet hasznos szolgálatot. Megalakult aztán a felügyelő bizottság, könyvtárnok, jegyző és b. tagok választatván meg.

E közben egy környéki pénzalap forrásai is merülvén fel, az évenkénti díjfizetés megszűnt; a könyvtárt, mint körvagyont „Dávid Ferencz” czimre keresztelte Darkó Sándor jegyző stb.

Ugy vélem, hogy ez ügynek némü szolgálatot teszek, ha bármi csekély részben ismertetést hozok felszínre e régibb könyvtárról. Bizony inkább óhajtottam volna ezt másoktól hallani, látni és olvasni.

A régibb latin, s magyar szerkezetű és vallásunkra vonatkozó szakkönyveket, Enyedi, Apollógia, s több ily érdekű példányokat, egy XVII. százbeli kis halotti énekes könyvet is mellőzve, csakis a modern izlésű s könnyebb gyakorlatias irányu kiadásokról kívánok megemlékezni.

Ott van a mult százból Nothanecker német szerzőtől egy vastag kötet, népszerű, figyelmet elragadó szerény papi buzgolkodással áradozó templomi, s más alkalmi beszédvár, azon kor erkölcsi romlásá-

ról, s a vallás keretében tehető javításról, eszközökről és módokról, nem menydörgő fenyegetésekkel, hanem valóban lelki atyáskodás gyöngéd megnyerő hangján előadva, s tárgyalva, ma is egy okos pap kezén megbecsülhetetlen kincs.

Ott van „Bauer's Andacht buch“ szép vallásos költői ihlettel szerkeztett napi áhitatos elmélkedések egész esztendőre, s különös alkalmakra is. Nemcsak hasznos, de élvezetes használatul szolgál egy papi helyzetben. 4 kötet.

„Reinhard, udvari ev. pap, emelkedett szellemű, dús tartalmu összes dolgozatai, könnyen érthető szép nyelvezettel. 12 kötet.

„Predigten für Stadt und Land“ három jó hirneves ev. pap összesített dolgozatai, Klein, Ruhmann és Munyai; egymástól nagyon különböző, mégis szépen összeillő érzékkel, értelemmel és szellemi erővel alkotott beszédek, a kellő népszerűséget is megtartva, — Klein fellengősebb, Ruhmann higgadt nyugodtsággal, Munyai felülmulthatatlan kedélyességgel, jól illesztett hasonlatokkal, s meggyőző valódi érvekkel teljes, kit utolsó beszéde: „Hol találom meg a z Istent?“ legmagosabb színvonalra emel.

Két kötetben, három osztályban, nagyszerű gyűjtemény, számtalan változatos, dús választéku, templomi, s más alkalmi használatra szolgáló beszéd minták, alapigékre érdekes tárgyak, irányelvek felvétele, osztályozva s egybeillesztve, egy legmunkásabb papnak is egész életére bővséges munka anyaggal kínálkozik.

Mindezeket tordai pap koromban Koronka Antal barátom is mily eszesen, oly ügyességgel tudta felhasználni.

Magyar irodalmi termékek, régibb időkből jobb-jobb papok kiváló dolgozatai összzszedve, ugynevezett „Tomusokba“ szép tiszta olvasható írással eszmékben, hasonlatokban s hatásos ötletekben gazdagon áradozók. Négy vagy öt vastag kötet. Bizony ma is élvezetes olvasmányul használhatni.

Régibb és újabbkori nyomtatott papi beszédek minden alkalmakra, számtalan példányokban.

Újabbak: Renán művei, Jézus és Apostolok élete, s több hasonló jelen korunkból.

A budapesti protestáns egylet három évi cyclusok szerint kiadott munkálatai, előfizetés útján titkár Kovács Albert ur által beszerezve; még több megrendelt újabb termékek, folyóiratok, s jelesebb alkalmi beszédek hirhadt szonokoktól, felekezeti különbség nélkül.

Nevezetes utazások iratai, Farkas Sándor amerikai utazása, s más keleti és európai utleírások.

Folyó lapok, szépirodalmi s költészeti gyűjtemények: Hazánk s a külföld, Képes családi lapok, nővilág stb. régi s újabb regények.

Még az adományozó kezén levő, de igéretben már okmányilag a

környéki könyvtár tulajdonát képező egyházi, világi, polgári, politikai dolgozatok, iratok, könyvek és csomagok stb. mielőbb nevelni fogják e könyvtár tartalmát. Biztos kilátásban van, hogy még érdekesebb levelezések eredeti példányokban, talán helyet nyerendnek emlékül, s például megtartás végett.

De mindezek csak egy kis szűkkörű felfedések az elfeledett könyvtár létezéséről, csak rámutatás e szellemi vagyona, mely nagyobb könyvtárak segélye, s nehézkés elkezelése nélkül is egy környéki belső emberi testület lelki éhségét és szomját bővön kielégítheti.

Hogy néhány év óta, fejlődött, nevededett, vagy hanyatlott a könyvtár állapota; gyarapodott, vagy apadott gyakorlati használata, beköttek, egybefűzettek, vagy széthomolva hevernek folyóiratok s füzetek, arról tudomásom nincs, de úgy hiszem a nyilvántartás és napló könyvek teljesen megnyugtatónak. Mégis óhajtható volna egy telyes és általános ismertető közlemény, talán a más környékek tájékozása s kezdeményezése végett is. *)

Most pedig tisztelt szerkesztő ur bizalmasan felkérem, hogy közlőnye lapjain ez egyszerű értesítésnek tért mutasson.

Tisztelt Derzsi József ur pedig fogadja becses cikkére szerény feleletül és felvilágosításul öreg tisztelő barátjától.

Gyöngyösi István.

A gyümölcsfák gondozásáról.

A midőn cikkkecském fölé e címet íram, önkénytelenül a jutott eszembe, hogy hát tulajdonképpen van-e mit gondozni, ápolni?

De hát hogy ne lenne, az Istenért?! hisz e lapok olvasói egy jó része székely papság és tanítóság, s e jó tiszteletesek és collegák pedig sokféle kiváló jóra valóssággal vannak megáldva Istentől; s ennél fogva bizonyos arra is törekedtek, hogy környezetüket minél lakályosabbá, jövedelmezőbbé tehessék e tekintetben is.

Ha azonban a kérdést úgy vetjük föl, hogy olyan gyümölcs van-e általánosságban a székelyföldnek (Szikuliának), a milyennek ma már lennie kell; arra úgy hisszük, kissé nehezebb lesz a válasz; mert egy pár gyümölcs-kiállítás alkalmával tett tapasztalatunk arról győzött meg, hogy igen kevés kivétellel, még ma is csaknem egészben az Ádám és Éva gyümölcseiből, nagy kegyelettel föntartott őszalmákat és körtéket ojtják kertről-kertre, kézről-kézre, a mint a jó Isten tudniok engedte.

Tisztelet a kevés kivételnek, de így van. S én, a kit a Gondviselés abban a szerencsében részesített, hogy körülményeim és helyeze-

*) Már csak emlídvén is örvendünk ennek az illetékes helyről jött felvilágosításnak Szeretnők, ha a többi körök könyvtáiról, avagy azok állítása iránt tett intézkedésekről ennek megfelelő tájékoztatást kapnánk. Lesz gondunk hogy a gymnasiumaink könyvtárait is szemelvényesen megismertessük. Szerk.

temnél fogva az ősfaju vaczkor és más vad bingyók izlelésén kívül más gyümölcsökben is szerezhettem magamnak tapasztalatokat, ismereteket — készséggel engedve a tisztelt szerkesztőség abbeli szíves kérésének, hogy a gyümölcsészet köréből adjak egy pár utmutató fonalat olvasói, érdektársai kezébe, megragadom a kedvező alkalmat, s éppen most a maga igazi idejében — elmondok egyet-mást ügyfeleink okulására, gyönyörűségére és rövid idő alatt bekövetkező hasznára

Mindenekelőtt pedig arról kell szóllanom, hogy minő gyümölcsöket kell termeljünk?

Sokszor és igen sok helyen közöltem én már különben „választottaink“ névsorát, s az ezen névsorokban közzétett fajok rövid leírását, ismertetését, de mert *cencies repetita valebunt*, e helyen is szíves készséggel ismétlem, csakhogy azok megszerzésére ügytársakat nyerhessek, s a nyert ügytársakban magát az ügyet bár egy csigalépéssel előbbre vihessen. Mielőtt azonban elősorolnám választott gyümölcsjeink neveit, szükségesnek tartom megjegyezni, hogy e megválasztás nagy időnek: 15—20 esztendő folyton tartó munkájának eredménye.

Igen, az Erdélyi Gazd. Egylet gyümölcsészeti szakosztálya állapította meg e névsort, télben, nyárban, minden időben, a szerdai napokon tartatni szokott gyüm. és kert. szaküléseivel kapcsolatos izlelésein, mely nem éppen irigylendő (mert sok vaczkort és más bingyót is megkellett költeni); de háladatlan munkának sem mondható, mert vagy 15 évig, mint szakosztályi jegyző s pár év óta, mint működő alelnök voltam és vagyok a rudas; a mit csak azért említek, hogy szavaim s illetve ajánlottaim nehogy történetesen valami amerikai humbognak tekintessenek.

A pár ezerre menő alma-, körtve-, szilva-, kajszin-, cseresznye-, meggy- és őszibarackféléből mi csupán 15-féle almát, 21-féle körtvét, 7-féle szilvát, 5-féle kajszint, 11-féle cseresznyét és meggyet, 6-féle őszibarackot szemeltünk ki és kívánunk terjeszteni, mint igazán színejavát annak a legió fajnak, a melyeket az innyenczek, kapkodók kedvéért s illetve saját anyagi érdekükből világgá bocsátottak, az ugynevezett kereskedelmi gyümölcsiskolák tulajdonosai.

Az almák közül első helyen áll még ma is a batul (némely vidéken narancs alma, bécsi alma), pónyik; továbbá a szászpap almája, angol arany téli pármén, Cox orange peppinje, gravensteini, londoni peppin, Canadai renet, Casseli nagy renet, Baumann renetje, Bodor (Schönbrunni) renetje, Párker peppinje, Török Bálint vagy piros Stetini, danczig, bordás, Karmeliták renetje, ananász renet és Bánffy Pál almája.

A körtvék közül: Zöld Magdolna, nyári király vagy pergamen (Bereczki nyári esperesnek mondja) torzsátlan vagy Lőrincz-Kovács, Villiams = Vilmos, Charnensei izletes, Bosc kobakja, őszi pergamen vagy császárkörte, Izembart, Napoleon vajoncza, Liegel vajoncza = Koperscher, Angoulemei hercegnő, Klerzsó vajoncza, Diel vajoncza,

Six vajoncza, nemes kolmár = d'Argenson, Jaminette, Józéfina, téli esperes és bolveileri vajonez.

Szilvák: Nektarin vagy barackszilva, Viktoria. gr. Althán ringlója, nagy zöld ringló, Kirke szilvája, Olasz vagy Fellemburg szilvája, Jodoignei ringló és a közönséges és muskotály-besztercei.

Kajsziok: Nagy-szombati vagy nagy magyar legjobb, Ambrózia, bredai, Nanczy, d'anvergnei.

Őszibarackok: korai bibor, korai nagy Nignon, br. Dufour, piros Magdolna, Willermot és Madam Goujard.

Cseresznyék, meggyek: Koburgi (májusi) Verdesi fekete, bors ropogós, korai piros amarella, spanyol meggy, Lanermann vagy Napoleon, disznódi fűszeres, Hortenzia királynő, Oszthámi és késői északi meggy.

Ezek felsorolása s illetve ajánlatba hozatala után szükségesnek vélem azt is megemlíteni, hogy e fajokból akár direkt az erdélyi gazd. egyet titkári hivatala útján, akár alólírt közvetítésével teljesen biztos oltógalyak kaphatók 2 krjával drbjá S minthogy az idő siet, s a rügyek ma holnap bomladozni kezdenek a verőfényes helyeken, a megrendelés felől jó lesz mielőbb intézkedni, hogy aztán jó galyakat nyerve, az ojtás annál biztosabban sikerülhessen

Ezekben a napokban pedig — ha eddig elmulasztottuk volna — mindenképp arra törekedni, hogy egyetlen hintázó levél, s illetve hernyófészkek gyümölcsfáinkon, még másfélekén se maradjon; mert bizony-bizony megesznek a hernyók. Vizsgáljuk csak mi-ként néznek ki fáink!? mintha azok nem is gyümölcstermelésre, de Galagonya özöndék pillangója s illetve hernyója tenyésztésére lennének plántálva!?!

Lehányni, eldobni, egyetlen piczike lengő levélkét sem szabad, hanem gondosan összegyűjteni és elégetni. S a hernyófészkek szedése közben megfigyelni a gyűrűs pókoknak a vékonyabb, — rendszeren egy éves galyakra gyűrűbe rakott petéit is, mert ez szokta leginkább meglepni és vérig bosszantani a tulajdonosokat végtelen károsításaival. Ezt azonban félig fejlett korában is könnyű pusztítani összegyűlt óriási csomókban, a vastagabb ágak hónaljaiban lepve meg őket a déli vagy esteli vagy pláne kora reggeli órákban, május—junius hónapokban.

Gyakorlott szemű kertész, a mint egy kétfelé nyíló létrán szétréz a fák ágai közt, különösen verőfényes napokon, igen sokat észrevehet e gyűrűs galyacskákból, melyeket a galyacskákkal együtt szed le és hány tűzbe.

Nem is igen van a figyelmes gyümölcskereső tavasszal fáival egyéb dolga, mert pl. mohok, cserepesedések, szárazgalyak eltávolítását s másféle teendőket még a múlt nyár és ősz folytán el kellett végeznie; mert tavasszal metszegetni azért sem helyes, hogy ekkor alig megkülönböztethető száraz és nem száraz rész a fákon; de meg a rü-

gyek s egyáltalában a galyacskák, gyümölcspeczkek is igen könnyedén töredeznek. Különösen a csontárféléket — kemény meguakat — soha sem tavasszal, hanem mindig nyárban és pedig ha lehet minél forróbb időben messük, hogy mennél kevesebb mézga folyásnak tétessenek ki.

Egyáltalába okszerűbb dolog mindennemű gyümölcsfánkat azon időben metszeni, idomitni, a mikor leveles, lombos s legkivált nyárban, hogy a metszések legalább részben, még azon évben beheggedhesse- nek. Igen természetesen bevárva, a míg a gyümölcs letakarodik azokról.

Ha azonban, ez időben (tavasszal) is kell egy s más ágat eltávo- litnunk, ritkítás vagy más tekintetekből, nagyon vigyázva eszközöljük s az ejtett sebeket viasszal vagy ezen célra készített más anyaggal gondosan bekenjük, a mely bekenést egyáltalában soha semmi vágásnál sem kell mellőznünk.

Még a koronák rendezése tekintetéből eszközözendő metszegeté- seinket is, helyesebb ha a múlt virány idején teljesítettük, már csak azért is, hogy ezáltal nagy mértékben sarkaljuk fáinkat gyümölcsrügy- képzésre.

Ezekről a dolgokról azonban igen sok gyönyörtséggel és haszon- nal járó teendőkről, a mint időm és körülményeim engedik — keresek magamnak alkalmat egyszer-másszor szólani.*)

Oh mert szép mező ez!

Kolozsvárt.

Szentgyörgyi Lajos.

Egyházi és iskolai mozgalmak.

Itthon.

— Tarcsafalván az eklklésia közszükségeire adakoztak: Pálffy Dénesné, Báró Bánffy Jozéfa 5 frtot, Pálffy János 1 frt, Sárosi József lelkész 1 frt, töb- ben gabonában 2 frt 46 kr., összesen 9 frt 46 kr. Ez az összeg tankönyv és taneszköz vásárlására fordított. Fogadják a szives adakozók az iskolás gyer- mekek nevében legőszintébb köszönetemet. Tarcsafalván Sárosi József unitá- rius pap.

— Az influenza oly erősen uralkodott a vidéken, hogy némely körben az esperesek kénytelenek voltak félbe szakítani a vizsgálatot a belső emberek betegsége miatt.

— Törvényjavaslat készült a vasárnap megüléséről. Örvendünk, hogy ez ügyben tett szerény kezdeményezésünk közfigyelem tárgya lett, de őszintén szólva nem örvendünk annak, hogy a vasárnap megünneplé- sére országos törvényhozása céloztatik. Mi társadalmi kérdésnek tekintjük. Törvényes rubrikák és paragraphusok, chablonszerű rituso- kat és szokásokat tartanak fenn, de benső erkölcsi nemesülés egyéni

*) Mi mindig készséggel fogadjuk hasznos és szakszerű közleményeit. Ezért fogadja szives köszönetünket. Reméljük, hogy érdemelt figyelemben ré- szesül.
Szerk.

és nemzeti tiszta szép jellem csak akkor és úgy fejlődik, ha a társadalom maga érzi a művelődés, a vallásos és erkölcsi nemesülés az egyéni és nemzeti jellem fejlődésének szükségét. Hasztalan biztosítják törvény-nyel a vasárnapi munkaszünetet, ha önmagunk nem vezéreljük magunkat oda, hogy a vasárnapot ne dobzódásra, léhaságokra, hanem lelkünk ápolására, erkölcsi szükségaink és vágyaink kielégítésére, vallásos erkölcsi művelésünkre használjuk.

— Szíves kérelem a „Protestáns Egyh. és Isk. Lap“-hoz. Nagy méltánylattal fogadtuk, hogy a becses lap 7 ik számában, bár mint írja, „nem népszerű, nem rokonszenves téma az unitáriusokról elismerőleg szólni“, szíves volt megemlékezni rólunk, mivel „az érdemnek mindig és mindenütt tisztelője.“ Méltányolja, hogy a főt. püspök ur „Márkusfalva történetét“ megküldötte minden ekklésiának. A mi „Unitárius Közlöny“ünk a t. lap szerint „életrevalóságról, ernyedetlen szorgalomról és mozgékonyaságról tanuskodik.“ Elismeréssel emeli ki, hogy az unitárius püspök, esperes, tanár s a pap nem röstelnek a nép számára írni. — Mindez, a t. lap szerint, „hitbuzgóságnak, cselekedetekben munkás hitnek jelei, melyeket csak elismeréssel lehet emlegetni.“ Ez a jóindulatu szíves vélemény azon kérésre bátorít fel minket: méltóztassék tájékoztatásunk és tanulásunk okáért felvilágosítani minket a felől, hogy dogmai tételeink közül melyek és hitrendszerünkben mik azok, a mikről nem méltóztatik sokat tartani és mi volna az a derekabb ügy, a melyben csekély erőnkkel és tehetségünkkel méltóbban munkálhatnánk?

— A szabédi ekklésia egy benn való telket vásárolván, 13—1890 sz. a. a vásárt az E. K. T. helybenhagyta.

— A mezőberényi ekklésia 2500 frton vásárolt egy házas-telket, mely vásárt az E. K. T. 19—1890 sz. a. megerősítette.

— Ürmösi pap Gálfalvi István 56 évi hűséges és buzgó szolgálata után közelebbről beadta lemondását a papi hivatalról és nyugalomba fog lépni. Az E. K. Tanács a kérést teljes méltánylata kifejezésével elfogadta s ajánlani fogja felmentését az E. főtanácsnak. Elvezze a kiérdemelt nyugodalmat sok ideig lelki örömmel!

— A vallás- és közokt. miniszter ő nmaga a székely-kereszturi gymnasiumhoz a 6-ik tanár beállítását sürgeti. Erről bővebben szól első cikkünk.

— A tanítói nyugdíj érdekében a vallás- és közokt. miniszter kívánja, hogy a tanítók jövedelme s családi adatai kiállíttatván, az illető tanfelügyelőhöz adassanak be.

Angliában.

— Gordon Sándor belfasti unitárius lelkészt a manchesteri unitárius theologiai akadémiához igazgatóvá történt megválasztatása alkalmából az írlandi unitárius papok igen szívélyes üdvözlettel tüntették

ki. Kolozsvárról az unitárius főiskola gondnoksága és tanári kara üdvözlő iratot küldött. Gordon szép állomását — mint már jeleztük — a f. év elején foglalta el jan. 8-án. Székfoglaló beszéde jeles alkotása az új igazgatónak. Kilátszik belőle a tudós, a keresztény ember és a jó tanító.

— A Britt és külföldi unitárius társulat egy állandó missionariust választott Angliában 300 sterling font (3000 frt) évi fizetéssel.

— Ugyanaz a társulat ideiglenes missionariusokat fog küldeni Skóciába. Ezen kívül Glasgow, Aberdeen, Kilmarnak és Edinburgh városokban felolvasások fognak tartatni. Ezekre a munkákra a társulat ajándékképpen 20,000 frt összeg ajándékot kapott.

Egyleti élet és munkásság.

Felolvasások Kolozsvárt. Ez a kelletlen vendég, az influenza, még a felolvasásainkba is beléscszólott. A jan. havi felolvasást egyik felolvasónk hirtelen jött betegsége miatt egy héttel kellett elhalasztanunk. 27-én megtartottuk Kovácsi Antal tanár „A jótékonytságot és jótékony intézetek feladatát s az ellenök felhozott ellenvetéseket tárgyalta. A felolvasásból kiemeljük a következő szép és figyelemre méltó sorokat: „Teljesen méltánylom a jótékonytsági egyletek azon emberies fáradozását, hogy a tényleg létező nyomort enyhíteni iparkodnak, ha a csüggedezőt a szeretet szavaival felbátorítják, az elesettet felemelik, a bánat könnyeit letörlik; de a munkálkodások legnemesebb módjának azt találom, ha a nyomort megelőzni törekednek. E nemes feladat teljesítésére két út áll a jótékony egyletek előtt. Egyik, melyen a munkával nem bírót életmódhoz segítik s a szegényeknek módot és alkalmat nyujtanak arra, hogy önerejükön megélhessenek. A másik út az értelmi, vallásos és erkölcsi mivelttségnek a nép között való terjesztése. Mivelt országokban már átlátják és érzik, hogy e szegényebb osztályok nyomorának nagy részben forrása ez osztály tudatlansága, valamint nagyon fogyatékos vallásos és erkölcsi mivelttsége. Az ily országokban e két veszélyt támadja meg az emberszeretet. A tudomány vívmányait a közhasznú ismereteket megérthető, egyszerű nyelvben, felolvasásokkal, olcsó és ingyen könyvekkel, népkönyvtárakkal a nép között terjeszti. S mert a nép nyomorának kiváló forrása a nép rossz szokása, rendetlensége, mértéketlenségi egyletek alakításával, a mivel a népet a veszélyes iszákosságtól, részegeskedéstől elvonja. A mivelttség, jóllét és tisztaság emelésére számukra módot nyujt. Az emberszeretet, a keresztényies erkölcsi mivelttség bámulandó eredményeket mutat fel... Részemről azt óhajtom, hogy a tisztelt egylet és annak tagjai, kik a tiszta, szabadelvű kereszténység fejlesztésére, a vallásos erkölcsi mivelttség terjesztésére egyesültek, az ily mivelttség gyakorlati műveit a humanizmusnak, az emberszeretnek, alkotásait is figyelmök tárgyává. Ugyanekkor

Dr. Lázár Gyula nőképezdei tanár ur olvasott fel a középkori jótékony-ságról és jótékony intézetekről egy értekezést, a mely kiváló gonddal sorolta fel mindazokat az intézményeket, a melyeket a mivelődő álla-mok az ember élete s vagyona védelmére, a közjólét s közegészség biztosítására létesítettek. A t. tanár ur fáradságos munkáját a hallga-tóság szíves méltánnyal fogadta. Megjelent a Család és Iskolában.

A t. egyleti tagok figyelmébe. A D. F. E. az unitárius vallásu közönség nagyobb része, anyagi helyzetét tartva szem előtt, a tagdija-kat a lehető, sőt szokatlan csekélyre szabta. (Alapító 10 frt, rendes tag 1 frt) Ezeket a díjakat akkor szabta, a mikor még nem tudhatta, hogy egy rendes havi lapot fog kiadni. A lap megindults a díjakat még sem emelte fel, tehát rendes és alapító tagdíj fejében küldi a lapot. Tapasztaltuk, hogy némelyek a tagság előnyeit egy-két esztendeig igénybe veszik s ekkor egyszerűen kilépnek. Itt félreértés v. n. A rendes tag a szabályok 39 §. értelmében öt évig köteles fizet-ni s ekkor ha tetszik megszüntetheti. Kevesebb ideig nincs joga senki-nek igénybe venni ezt az előnyt. A ki ily hosszú időre nem akarja le-kötni magát, az előfizethet a lapra évről-évre egy forint 20 krral. A ki a 10 frt alapító díját befizette, eleget tett tartózásának, de ha csak ígérte és az egylet lapját mégis elfogadja, akkor a dolog természete szerint a 10 forintnak legalább 5%-át köteles évről-évre előre beküldeni. Ezeket szükségesnek tartottuk, elmondani azért, mivel az egylet tetemes kárt vallott máris a miatt, hogy a t. tagok vagy nem ismerték a szabályt vagy nem tartották magokat ahoz. Azt talán szükségtelen mondanunk, hogy azt semmiféle tag sem kíván-hatja, hogy ily előnyös feltételek mellett megküldessék a költségesen kiállított lap annak ki tartózásával hátralékban van. A t. olvasó tudni fogja tartózását, s mi teljes szíveséggel arra kérjük, hogy ha netán hátralék-ban volna, tegyen eleget köteleességének multhatatlanul.

Küüllő körben a belső emberek mértékletességi egyletet alapí-tottak, mely ebben a nemben hazarészünkben tudtunkkál a legelső. Gratulálunk a derék kezdeményezéshez.

Figyelmeztetés. Azokat a kedves barátainkat s illetőleg volt osz-tályos társainkat, a kik velünk együtt 1873 ban végeztek és 1880-ban kötelezték magukat arra, hogy a folyó 1890-ik év május 1-ső napjára Kolozsvárt baráti találkozásra össze fognak gyűlni — ezennel figyel-meztetjük ígéretükre és fogadásukra. Kérjük kedves barátainkat, hogy bármelyikünket szíveskedjenek minél előbb értesíteni Kolozsvárt, 1890 február 26. Boros György, Dengyel János.

A t. lelkész urakat arra kéri a titkár, hogy ha nyomtatásban ki-bocsátott értesítésére van feleletök, küldjék be márczius 30-ra.

Alsó-Boldogasszonyfalván a nyári tanítás a múlt nyáron gyakorlatban volt. A tanítást a pap végezte, az énektanítást az énekevezér. A kepe megváltási alap még csak 51 véka szemes törökbuzából áll, mivel az első és második mag-tári alapokat a papi ház és a templom kijavitása felemésztette. A mi meg van, gyarapodni fog.

Meghívó. 1 A „Dávid Ferencz Egylet“ keresztur-köri fiókja, márczius 8-án és 29-én, délután 2 órakor kezdődőleg, Székely-Kereszturon (a magyar kir. állami tan. képző torna-termében) felolvasó ülést tart, melyre a tagok és érdeklődők tisztelettel meghívotnak.

2. A D. F. E. keresztur-köri fiókja f. évi márczius 8-án d. u. 3 órakor, Székely-Kereszturon, a tornateremben, közgyűlést tart, melyen megjelenni, az alapító, rendes és pártoló tagok tisztelettel kéretnek.

Tárgysorozat: 1. Választmány jelentése mult évi működéséről. 2. Jelentés a pályázat eredményéről és a pályadíj kiadása. 3. Javaslát a választmány kibővítése iránt. 4. Indítványok. 5. Általános tisztujtás. — Külön meghívók nem fognak szétküldetni.

Sz.-Keresztur, 1890 febr. 18.

A választmány megbízásából:

Barabás Lajos, titkár.

Kimutatás.

a D. F. E. pénztárába befizetett tagsági s előfizetési díjakról s adományokról.
(4 közl. 1890 január 17-től 1890 február 20-ig.)

10 frt alapító tagsági díjat fizetett:

Engel Józsefné, Maros-Vásárhely. Gothárd Zsigmond, Sztána. Schmär Ferencz alhadbiztos Szeged. Zsakó István, Gy.-Fehérvár.

1 frt rendes tagsági díjat fizetett:

1888-ra: Kádár Lajos, Gyepes. Benedek Áron, Kolozsvár.

1889-re: Kádár Lajos, Gyepes. Nagy István, Tana Sámuel, Sikó István, Lőfi Elek, Boda Zsigmond, Tana János, Tana Lajos, Bölön. Id. Gálfalvi István, Ürmös (5 frt 1885—1889.) Péter János, Torda. Gyertyánfi Emil, Kovács Károly, Benedek Lajos, Brassó. Ürmössy Lajos, Márai Lajos, Kolozsvár. Nagy Mózes, Lippa. Sikó Kálmán, Solyomkö.

1890-re: Borbély György, Torda. Gyulai Ferencz, Pipe. Fekete Lajos, Selmecz (5 frt 1886—90.) Ifj. Arany János, Gajdán Pál, Kardos Ferencz, Ajtay János, H.-M.-Vásárhely. Kis Mihály, Szintye. Barabás Sándor, Gruber József, Raffaj Zsigmond, Verespatak. Kanyaró Ferencz, Kolozsvár. Dr. Kóváry Sándor, Oravicza. Péter János, Torda. Zsigmond Áron, Kövendi Mihály, Brassó. Kriza Ilona, Molnár Gizella, Jelen Józsefné, Kolozsvár. Pápai István, M.-Lápos. Nagy Balázs, Torda. Serester Matild, Kolozsvár. Sándor Áron, Kadács. Nagy Mózes, Lippa. Radó János, Radóné Szász Mariska, Déva.

1 frt 20 kr. előfizetési díjat fizetett:

1889-re: Gyulai Ferencz, Pipe. Ravai ekklésia. Uzoni F. Izsák, Fogaras. Ádám Domokos, Bözöd.

1890-re: Nemes Kálmánné, Bpest Tarsoly Gábor, Torda. Májai Béla, N.-Várad. Komjátszegi Pál, A.-Rákos. Kádár József, Deés. Misz Józsefné, M.-Keresztur. Kóváry Ottó, Szeged. Dénes Mihály, Sótálva. Létai Domokos, Baló Sámuel, T.-Szt.-György. Kopp Józsefné (1 frt), Kikaker Boldizsár (60 kr.), Kolozsvár. Heltmann Lajos, Torda. Desbordes Auguste, U.-Szt.-Péter. Bleha Jánosné, Csap. Sárdi Imre, Kövend. Thuri Elekné, M.-Palatka. Istvánfi Sándorné, Déva. Albert János, Torda. Simó Ferencz, Halmágyi Sándor, Budapest. Dr. Kolozsvári János, Kolozsvár.

Egyleti kiadványok árában befolyt 1 frt 25 kr. Derzsi Domokos a toroczkoí tagok részéről küldött 13 frtot. Kriza Sándor, N.-Ajtáról a püspök ur képeére 1 frtot.

Ajándékozott: Báró Orbán Balázs 4 frtot. Kőváry László alapító tag 1 frt 20 krt. Koncz György a. t. 1 frt 20 krt. Elekes József a. t. 1 frtot. Bölöni Ekklesia a. t. 1 frtot. Fogadják a nemes adakozók a Közlöny költségei fedezésére fordítandó eme kegyes adományaikért a választmány hálás köszönetét.

Szives tudomásul: A D. F. E. helybeli t. tagjai és előfizetői részére a folyó évi nyugták ki vannak állítva s a lap kihordójától bármikor átvethetők.

Dr. Veress Vilmos, pénztárnok.

Halottak emléke.

Január hó 20-án temettük el Kovács Géza erdőmestert S.-Szent-Györgyön. A derék, munkás és minden nemesért lelkesülni tudó férfi csupán 37 éves volt. Nagy veszteség a hazának, nagy az egyháznak s nagy a társadalomnak. Édes apja Kovács Bálint S. Szt.-György város tanácsosa, testvére Kovács Gyula s ifju neje és sok jó barátja gyászolja. A háznál Nagy Ferencz kilyéni pap imát, a sirnál Csifó Salamon árkosi pap oratiót mondott. Nyugodjék csendesen.

Szerkesztői üzenetek. Gy. I. M.-Vásárhely. Levél ment, s most jó a czikk. Az „Emlékeimből“ pompás. Csak tovább. — Péterfi L. Köszönjük. Talán csak megeléjük az utját-módját. Egy cikkünk némileg ide szől. — Ü. K. Válaszoltam. Köszönet a buzdító elismerésért. — Képmellékletünkért sokaktól kaptunk elismerő nyilatkozatot. Biz' annak mi örvendünk leginkább, hogy olyan jól sikerült. Olvasóink úgy fogják teljesen méltányolni, ha még hármat szereznek maguk mellé, s így módot adnak az Egyletnek a további áldozatra. — V. D. Bölön. Jó mértékbe lehangoló tudósításodra levélben válaszoltam. — Dali Ádám urnak. Az énekes könyvre vonatkozó észrevételeit átadtam a szerkesztő bizottságnak, mely a lehetőleg figyelemmel lesz rá. — R. G. Nagy köszönet. A másik alkalmas időben jó. Az észrevételek illetékes kézben vannak. — Cs. S. Várjuk az ígéretet A nem küldés oka a legegyszerűbb. Tudja hogy még e lapra sem ad pénzt egyik rész? A 3 frtot sziveskedjék ide a közpénztárnokhoz küldeni. — D. M. Szovát. Mihelyt lehet, azonnal sort kerítünk mind a kettőre. Kivált az első értékes és jó. — Tarcsafalvi A. Vettük, s örvendünk rajta, mivel erő s ügyesség látszik belőle. — Máté S. urnak Szt.-Mihályfalva. Köszönjük az új két tagot. Ha mindenik tanító-mester, nem mint ön 11-et, hanem csak 3 tagot szerezne, akkor sokra mennénk. — Ozsváth G. Köszönöm. A lap dolgában úgy intézkedem. — Á. Ferenczi J. A kedves emlékek megérkeztek. Módjával bekerülnek. Vale! — Radó János: a maga idejében is, most is ment.

Lapunk jelen számát egy negyed iv melléklettel bővítettük.

TARTALOM.

Apostoli hitforma. (Költemény.)		Az egyházi könyvtárakról Gyön-	
Rédiger Géza	37	gyösi István	46
A székel-y-kereszturi gymnasium		A gyümölcsfák gondozásáról.	
sorsa. Boros György	38	Szentgyörgyi Lajos	48
Dr. Brassai Sámuel 90 éve	41	Egyházi és iskolai mozgalmak . .	52
Levél a szerkesztőhöz Kőváry L.	43	Egyleti élet és munkásság	53
Enek. (Költemény.) Ajtai János.	45	Halottak emléke	56

Nyomatott Gámán János örökösénél Kolozsvártt (Bel-középuteza).

UNITÁRIUS KÖZLÖNY.

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

Szerkesztik: Nagy Lajos és Boros György.

Megjelenik havanként egyszer. Ára egy évre 1 frt 20 kr. Egyes szám ára 12 kr.

Husvét reggelén.

A tanítványok.

Az ég derült, a lég üde,	Oh jó Isten! hogyan lehet,
Lelkünk gyászol, szívünk meg sir.	Hogy az a hit és reménység,
Oh az a csók, az a láрма,	Annyi jószág és szeretet,
Az a kereszt és örök sir . . .	Oly akarat, oly nagy lélek
A szelidség és igazság,	Rövid időn mind elveszhet.
— A nagy szellem fényugára —	* * *
El van tehát e világtól,	Világoknak alkotója
Mindörökre el van zárva.	Légy szívünk vigasztalója!

Az angyalok.

Az Ur örök, az Ur igaz!
 Tőle cred minden vigasz.
 Szélvész, vihar, földrengés jöhetnek,
 Az Ur csak int és vége mindennek.
 Ha tűzhányó forrong, villámok cikáznak
 Ha menydörgés csattog, csillagok hullanak,
 Ha nap homályosul, világok omlanak:
 Bizz a teremtőben!
 Ő az Ur egyedül, az ő trónja szilárd,
 Szavában ne kétkedj, tetteit ne bíráld.
 A lélek isteni, a soh'se lel halált
 Ott a temetőben.

A három nő

Töröld le könyidet s örülj,
Dicsőség jön a keresztrül.
Megnyilt a sir, Jézus nincs ott,
Angyal szólja a szózatot :
»A megváltó föltámadott.«

A tanítványok és hívők.

Zengjen a dal az Urat dicsérve,
Hajnal derült a lélek éjére.
A hit győzött, elbukott az ármány,
Örök lét kél a halottak sirján.
Előttünk áll örök bizonyosságul :
»Föltámadott Jézus a sirjából.«

Hit és remény erősbulj a szivben
És te Atyánk! segélj a küzdésben.
Romlandó test ne gátold a lelket,
Ha halad, hol öröklétet nyerhet.
Áthatva az isteni ihlettől,
Maradj igaz s ne félj a kereszttől,
Előtted áll örök bizonyosságul :
»Föltámadott Jézus a sirjából.

Csifó Salamon.

A kepe megváltás kérdéséhez.

A kepe megváltás első helyen belső embereinket illeti. Nyilvánítottuk már azt a meggyőződésünket, hogy a kérdést az ők buzgó törekvése juttathatja megoldásra. Megvalljuk, azt hittük, hogy a közös megoldás érdekében nagyobb tevékenység fog nyilvánulni, mint a mekkorát eddig elé észleltünk. Az udvarhelyi egyházkör — mint 2-ik számunkban jelezve volt — a D. F. E. fiókja gyűlésében vitatta meg a kérdést, Egyed Ferencz lelkész ur terjedelmes felolvasása alapján. A felolvasás nem lévén sajtó alá szánva, az író beleegyezésével közöljük főbb elveit.

Nem remélem, hogy a kepe megváltás a közel jövőben megvalósítható volna, de hosszas küzdés és áldozat mellett lehetséges. A kepe megváltás égető kérdés, mert nincs miből megélni, már pedig a kor úgy megköveteli a belső embertől is az áldozatot, mintha a legjobban ellátva lenne. Az ifjútól követelik a tudományos előkészületet, de ez

nem minden. A csak alig hordozható életterhek súlya a szellemet bilincsbe veri. Már pedig a mi belső embereink nagy részére ez vár, miután az egyházban 1 állás van 2000 frtos, 5 állás 1000 frtos, 5 állás 800 frtos, 10 van 600 frtos, s a többi 187 állás ingadoz a 400 és 200 frt között, de úgy, hogy a nagyobb rész az utóbbi felé hajlik. Ehez hozzá kell venni, hogy a hol pénzfizetés nincsen, ott mindig inkább az apadás, mint gyarapodás várható. A szegényes fizetés miatt nemcsak a szolgálati idő terhes és nyomoruságos, hanem az azutáni élet kinos, kivált az özvegyeknek és árváknak. Ezért jött el a kepe megváltás ideje. Ezt már mások, mint a róm. katolikusok a párbérrel, az ev. ref. egyház a domestikával igyekeznek megoldani.

E kérdés megoldásánál nem osztozom az „Unitárius Közlöny” 1888. évfolyam 7. 8. 12. száma azon aggodalmaiban, hogy a terhek könnyítésével az érdekeltség fokozatos hanyatlására munkálunk. Nem, mert a belső emberi fizetésen kívül is még elég marad a mi az érdekeltség sarkantyujának szolgálhasson. A másféle áldozásra készebbek az emberek s könnyebben megnyerhetők, mint az évenkénti belső emberi adó fizetésére. A belső emberek között gyakran előforduló bonyodalmas ügyek mindig a kepe miatt keletkeztek. Az ellenszenv alapja a kepefizetés volt. A nép mindig hajlandóbb a kepe leszállítására, mint felemelésére. Vegyük le a népről a belső emberi fizetést, az ő hite szerint súlyos terhet, s akkor vallásos érdekeltsége inkább emelkedik, mint süllyed. Én tehát nem tartanám merényletnek az unitáriusok vallásszabadsága ellen, ha valaki az unitárius belső emberek fizetését a hivatástól független biztosítaná. Nem tartanám merényletnek ha a magyar állam kimondaná, hogy 1891-től kezdve minden unitárius papot fizetni fog.

Ez az államhoz illő eljárás lenne, mert az állami vagyonból, melyhez nekünk is jogunk van, minden egyház többet élvez, mint az unitárius élvezne akkor is, ha a kepe az állam fizetné.

Ha már ez nem volna kivihető, akkor kimondhatná az E. K. Tanács, hogy 50 év múlva minden egyház köteles a személyes kepe törölni, tehát gondoskodjék a kepe megváltásáról. E végett felhivandó mindenik egyház, hogy 1891-re a kepe megváltás tervét nyújtsa be, mert különben az E. K. Tanácstól készitendő és kiadandó tervet lesz köteles elfogadni az 1892-ik évben.

E szerint tehát a kepe megváltását mindenik egyház igyekezzék keresztül vinni a maga erején. Mondjuk ki, hogy a kepeváltásnak meg kell lenni, s e végett mindenik belső emberi fizetés minimuma megállítandó.

A kepeváltásra — mint mondtam — két mód van. Az állami s az egyházi. Mind a kettő jogosult. Az államira praecedens a lutheránus egyház és az egyháziról törvény intézkedik. Az első esetben az állam a hivatások 2%-át róna ki 50 esztendőre az eddig fizetett értéknek. Tehát törlesztené az egyház, és pedig minden eklésia, külön a saját belső

emberei terhét. Hogy az egyház váltsa meg, ahoz sem kell birhatlan áldozat. Egy egész képes képe mellett 50 évig fizessen 2 frtot, a fél képes 1 frtot, a vékás 50 krt, az oszporás 10 krt.

Ötven év mulva a kepefizetés is s a részletfizetés is szűnjék meg. E helyébe állíttassék az egyházi adó s a minimum legyen 5 kr., a maximum 1 frt. Ezeket a keblitanács a rectificatio helyett róná ki. Ilyen módon a kepe rendszer törölve lenne örökre.

Egyed Ferencz.

Nagypénteki gyászdal.

Ma mindnyájan sirhatunk,	Szemeinkből köny pereg,
Mély gyászba borulhatunk :	Szívünk csaknem megreped :
Mert Jézus a kereszfán,	Szívünk, lelkünk téged szán,
— Vér csorog szent homlokán!...	Oh Jézus a kereszfán!...

Te, ki értünk meghaltál,
Hiteddel megváltottál :
Könnycinket tekintsed,
Megtérésünk szenteld meg!...

Rédiger Géza.

Az angolok között.

(Visszaemlékezés).*

Angliába — sajnos — csak vizen lehet eljutni. Én is ezzel kezdem. Dieppben ültünk hajóra, hogy a szabadság hazáját a szép Franciaországot elhagyva átszálljunk a tengeren, a minket, unitáriusokat, oly közélről érdeklő angolok közé. Milyen érdekes, mikor a nagy gőzhajó megindul a kikötőből! Éppen mintha vasúton volnánk! A nagy gőzkazán hosszú kéményéből kezdi lökdösni ki a nagy füstgomolyákat, éppen mintha ebéd utáni pipázáshoz akarna fogni. A kerekek megindulnak, vagdalják a vizet, s verik a szép fehér habot. A hajónak két hosszú szárnya lesz a víz színén. Az embernek úgy jó, mintha egy óriási hattyu hátán ülne. A habszárnyak a messze távolban összeérnek, s azután elenyésznek.

Az is milyen mulatságos, hogy a tengeri sirályok nyomon kísérik a hajót, és fogdossák ki a halat a hajó felverte vízből. A hajó kényel-

*) Lapunk egyik t. olvasójától vettük ezt az érdekes visszaemlékezést, mint a „Rövid jegyzetek egy hosszú utról“ folytatását. Köszönettel tartozunk érte s készséggel adjuk.

Szerk.

mesen van berendezve és igen alkalmas arra, hogy a kinek a kérlelhetetlen sors megengedi, jól érezhesse magát a tengeren. A hajó bensejében van: salon, étterem, hálóterem, vannak külön kajütök, és a kinek mindez nem tetszik, fölmehet a fedélzetre s onnan gyönyörködhetik a franczia határon elmaradó fehér sziklákban, a félhomályba vesző tornyokban, látja, mint maradoz el a part végképpen, míg végül, egy jó félóra múlva künn vagyunk a sik tengeren... Valóban gyönyörtű a tenger a maga borzalmas fönsségességében Csak itt érzi az ember a maga kicsinységét és tehetetlenségét és hogy élete mennyire Isten kezében van. Látva azokat az óriási hullámokat, hogyan himbálják a hajót, mint egy parányi dióhéjat ide s tova, nem tehettem egyebet, mint Istenhez fohászkodtam, hogy tartsa meg életünket s vezéreljen szerencsésen partra. Az idő nem volt éppen viharos, de esett az eső, s fujt a szél. Én az éjet a fedélzeten töltöttem, mert ott legalább friss levegő volt és inkább néztem a tenger hullámzását, mint az emberek rémitő kinlódásait, mert 300 utas közül alig voltunk hárman, a kik nem kaptuk meg a tengeri betegséget. Nem képzelek gyötrőbb állapotot, mint egészségesen látni azt a sok beteg utast. Ugy feküdtek erre arra, ágyban, padlón, grádicsokon, mint annyi sebesült. Ámbár, a mint statisztikailag is ki van mutatva, hogy hajón sokkal kevesebb szerencsétlenség történik, mint vasuton, én még sem tudtam leküzdeni magamban a folytonos remegést, a mely később valóságos ijedtségé változott, mert rövid tengeri útunkat nem tehattük meg minden baj nélkül. Már ezután fogalmam lehet arról, hogy egy valóságos nagy tengeri katasztrófa milyen lehet. Ugyanis, a mint javában haladunk, egyszerre egy nagy recscsenés és a hajó nem tud tovább haladni.

Én már, az én ideges képzelődő fantáziámmal meg voltam győződve, hogy hajónk tisztán léket kapott és mi elfogunk süllyedni és már kezdtem kétségbe esett helyzetünkkel számot vetni, mire végül megtudhattuk, hogy csak egyik keréknek a tengelye tört el és míg azt valahogy összetákolták, ott kelle vesztegelnünk a tenger közepén, egy helyben himbálódzva, a mi nem volt valami kellemes mulatság. Így négy órai késéssel érkezhettünk Newhavenbe és onnan két órai vasúton Londonba.

A ragyogó és vidám Párizs után, a hatalmas London meglehetősen komor, időtől és füsttől megbarnult ódon házaival. Utczái többnyire szűkek, de a főbb utcák, mint a Strand, Regentstreet, Oxfordstreet stb. elég szélesek és tiszták. Ahoz fogható nagy forgalmat, zajt, a mi ott van,

képzelní se lehet. Még a párisi kiállításról jőve is meglepi az embert, és csak a híres londoni rendőrségnek az érdeme, hogy aránylag oly kevés baleset történik az utcán. A londoni levegő is sajátságos valami. Mondják, annak nem egészségtelen, a ki megszokta. Egy jó emberem, a ki sokáig nélkülözte, egész élvezettel szívta tüdejébe azt a nedves füstöt. Reám nyomasztóan hatott az a borongó ködös idő. Egész ott tartzkodásunk alatt nem láttunk egyetlen parányi napsugárt.

Megérkezésünk után rögtön siettünk az angol unitáriusok fő hadiszállására, hova mi is leveleinket czimeztettük és a hova utitársam oly epedve vágyott, a Brit és Külföldi Unitárius társulat központi helyiségébe, az „Essex Hall“-ba. Egy keskeny utca, Essex street, a Themse partjára nyulik a belváros (City) főutcájáról (Strand). Az épület a Strand felől a nyugoti soron a második ház. A ki valamely monumentális homlokzatu, nagy szabásu épületet akar látni, az csalódik. Nem annyira a pénzhiány, mint inkább a historiai emlékeknek és kegyeletnek hódolás magyarázza meg ezt. Éppen ez épület helyén állott az a templom, a melyben ezelőtt 100 évvel Angliában legelőször hirdette az unitárius eszméket Lindsey Teophil az első unitárius pap. A társulat titkára Jerson, a ki egy igen kedves öreg ur igen szívélyesen fogadott, legelőször is egy egész halom otthonról érkezett levéllel lepett meg, azután megmutatta nekünk az egész kényelmesen berendezett épületet, a titkári szobát, a tanácstermet, a vasárnapi iskola helységeit s könyvtárát, a templomot, mely szintén abban az épületben van, az „Inquirer“ és „Cristian Life“ czimű lapok szerkesztőségeit, hol találkoztunk azok szerkesztőivel és több más urakkal, kik londoni tartzkodásunk alatt a legnagyobb szívésséggel árasztottak el. Mindnyájan igen rokonszenvesen tudakozódtak magyar hitrokonainkról, a most épülőfélben levő budapesti unitárius templomról, melynek jövő ősszel való fölszentelésére, azt hiszem, többen el fognak jőni. Nagy elismeréssel szóltak püspökünkről. És mi boldogok voltunk, hogy oly távol hazánktól, imádozt egyházunkról, hazánkról és szeretett püspökünkről beszélhattunk.

Az „Essex Hall“-ból kijőve a Themse partjára sétáltunk, hol most egy szép park van. Mintha egy emléksarnokba léptünk volna, minden lépésre egy-egy jeles államférfi, vagy híres költő életnagyságu szobra áll. Ide van felállítva a „Kleopatra túje“ nagy kőoszlop, melyet a 70-es években hoztak át sok bajjal és nagy költséggel Egyiptomból. A Themse partján áll a hatalmas régi goth stylben épült, sok apró tornyocsákkal ékített parlamentház. Benseje nagyszerűen szép és gazdag.

Különösen a tanácstermek, és a királynő számára fentartott trón meglepően szépek. Hetenként csak kétszer szabad az érdeklődőknek a ház bensejét megtekinteni és olyankor szigorú rendőri felügyelet van: lépcsőkön, minden ajtó előtt, minden szögletben két-két rendőr áll. Kivált mióta az irek felrobbantási merényletet kíséreltek meg a ház ellen, még fokozódott az elővigyázat. Ha valaki leül, mint magam is, a látottaktól kifáradva, egy percre egy bársony pamlagra lehúzódtam, rögtön oda jött egy rendőr és udvariasan figyelmeztetett, hogy itt csak fönnállva szabad bámulni, annyira félnek a merénylőktől és a dynamittól. A parlamentháztól balra van a híres Westminster templom. Én az olasz templomokat minden más templomok fölé helyezem szépség tekintetében, de ez azokkal egy szintvonalon áll. A Westminster ugyis szólván a pantheonja Angliának, mert itt vannak a nevezetesebb államférfiak, írók, és költők mint Shakespeare, Milton, Beaconsfield stb. sir-emlékei művészi kivitelben. Szép templom a Szt. Pál is, mely a legnagyobb Londonban.

Társam, ki ezen világáros minden zugában ezelőtt évekkel gyönyörködött már, oly gőzerővel mutogatta meg nekem a látnivalókat, hogy én is csak úgy adhatok számot benyomásaimról. Így a nagyszerű „Kensingtoni muzeum“-ra csak egy, és a „Brittish mnzeum“-ra pedig két napot áldozhattunk, mely pedig gazdagság tekintetében páratlan egész Európában. Itt szerencsém az volt, hogy a könyvtárnok Buttler, ki társamnak régi ösmerőse, és nagy magyar barát, maga is beszél egy keveset magyarul, és könyvet is irt a magyarokról, szíves volt minket kalauzolni, megmutatta a nevezetesebb régiségeket és főleg az ő büszkeségét, a könyvtárt és a nagyszerűen berendezett olvasó termet. Így rövid idő alatt sokat láthattunk.

London páratlanul áll a világon parkjaival. A lakósok a város minden részében találhatnak magoknak üdülő helyet. A roppant nagy kiterjedési „Regent's park“-ban van a híres állatkert. A milyen gyűjtemény van ott mindenféle állatokból, az bámulatra méltó. Az oroszlán-, elefánt-, tigris-, majom-házak megjárnák palotáknak is. A szép Hyde-park, mint Párisban a boulognei erdő, az elegáns világ gyűlhelye. Mikor ott voltunk, akkor szerencsénkre a saison éppen a legélénkebb volt, mert éppen akkor volt az angol királynő leányának a menyegzője, így én egy délután sok élvezettel gyönyörködhettem a kocsik és lovasok sokaságában és a gazdag tolettekben. A Hyde-parkban van a hi-

res, művészi kivitelű Albert emlék-oszlop, melyet a királynő emeltetett elhalt férje emlékére.

Egy délután kirándultunk a kristály palotába, mely a városon kívül esik és a mely szintén egy gyönyörű park közepén áll. A palotában most is szép szoborgyűjtemény van, azonkívül árúcsarnokok vannak és a nagy teremben hangversenyeket szoktak rendezni, ámbár az angolok, a mint többször volt alkalmam megjegyezni társaságban is, minden nagy műveltségök mellett, kevés hajlandóságot mutatnak a zenére. Ez meglátszott a színházon is. Az operában igen sok hely marad legtöbbször üresen, pedig énekeseik megérdemelnének nagyobb közönséget is, holott a többi színházak mindig telve voltak.

Végül egy pár szót a vasutakról. Jártunk földalatti, házak feletti vasuton, a mely mindkettő egyaránt érdekes, de én mégis jobban szeretem a földszinén valót. Az a gyorsaság és pontosság igazán bámulatra méltó. Minden perczen indul és érkezik egy-egy vonat, hanem az utasnak is poutosnak és figyelmesnek kell ám lennie, hogy úgy ne járjon, mint egyik kedves utitársam, kinek feleségét, a mig maga egy táska miatt vissza szaladt, a gyorsvonat egy pillanat alatt tova repitette — Londonból egy pár napra egy tengeri fürdőre, Brightonba, mentünk, hol jó barátok vártak reánk. És ott a kedves családi körben megpihenten, hálás szívvvel váltunk meg Angliától, hol annyi rokonszenvenvel és jóindulattal találkoztunk, melyre örökké szeretettel gondolok.

Nobody.

Brassai Sámuel beiktatása 1837-ben.

Ezen a napon — márczius 2-án — tartatott Kolozsvárt az unitáriusok főiskolájában Brassai Sámuel urnak historiai köztanítói tisztébe való ünnepélyes beiktatása. Főcurátor f. fejevármegyei főispán Vargyasi Daniel Elek ur, mint beiktató főcurator, velős beszédben előadván előbb a professori hivatal fontos elhivatását, ezután Brassai Sámuel ur beköszöntő fontos beszédében kijelelte a nevezetesebb historikusokat Herodotustól elkezdve korunkig le; minden idő s nemzet historicusai érdemeit rövid jól talált vonásokkal karakterizalta, mindenütt kijelelvén mi kölcsönös befolyással volt az idő lelke a maga historikusai formálására. Ezen tudós beszéd el nem fogult helyes ítéllettel összekapcsolt széles olvasottságot bizonyított, s azt a minden rangu s különböző vallásu számos hallgatók köztetszése követte. Az új professort az iskola s tanítói kar részéről azon főiskola rektor-professora Székely Sándor ur fogadta el, ki is rövid beszédében előadta, hogy e kis hazában mintegy 50 ezer lélekre menő unitáriusokat,

mint hajdan a spártabelieket 3 száz óta az idő minden viszontagságai közt egyszerű erkölcsök s szoros fenyítéki rendszertartás tartotta fenn, ezért tanítókul ezentúl is egyesített erővel igyekezzenek az ifjuság nevelésében eddigi becsületöket fentartani. A beszédeket az ifjuság gyönyörködtető muzsikával elegy harmoniás éneke váltotta fel.

(Erdélyi Hiradó 1837. 18. sz.)

Rezgő nyárfa.

— Krisztus-monda. —

Rezgő nyárfa, rezgő nyárfa,
Leveledet vaj' mi bántja!
Szél se fujja, mégis reszket,
Bús időkre emlékeztet,
Bús időkre, keresztfára,
Krisztus urunk halálára.

Alig hogy a rossz emberek
Meghozták az ítéletet,
Nósza elment, ki csak ráért,
Az erdőre keresztfáért.
De a szellő jó előre
Kiszáguлдott az erdőre,
S elbeszélte sugva, lopva,
Hogy mi vár a megváltóra.
Erdő fái felfogadják,
Hogy magukat meg nem adják;
Száradjon el valamennyi,
De már abból nem lesz semmi.

Csattog, villog már a fejsze,
Hogy a jó tölgyfát megejtse;
Izzad a kar, mind hiába . . .
Nem enged a fák királya.
Megsebezve van a törzse,

De azért még nincs megtörve;
S tovább megy a pribék hadja,
Hogy a fenyőt megtámadja.
De a fenyő, mint a bátor,
Nem ijed meg árnyékától,
Szuronyt szegsz tűskéivel
Szembeszállva a pribékkel.
Most a fűzet próbálgatják,
Hanem ez sem hagyja magát,
Hajol jobbra, hajol balra,
Nem éri a pribék karja.
S boszankodva tovább állnak
Neki esve a nyárfának.
Szegény nyárfa! nincs fegyvere,
Ugy megremeg a levele,
Mig a törzsét vágják nyesik,
Reszket, remeg, oszt' elesik.
S hogy leesett, le a földre,
Hazavitték nyakra-főre;
Keresztfának készítették,
Urunkat ráfeszítették.

Szegény nyárfa most is reszket,
Fél hogy levágják keresztnek.

Végh Mátyás.

A vasárnapi iskolai tanításról.

A vasárnapi iskoláról a „Kereszt. Magvetőben“ s az „Unitárius Közlöny“-ben egyszer s máskor; valamint az egyházköri gyűléseken sok szépet és jót elmondottak eddigelő az érdeklődő ügybarátok; hangoztattak az ügy felkarolására buzdítások; sőt épen a mi körünk — ezelőtt pár évvel — javaslatot tett az iránt, hogy a Dávid Ferencz Egylet figyelme hivassék fel, hogy az I. III osztálybeliek számára — azok értelméhez alkalmazott — kis káté megírására tűzzön jutalmat,

hirdessen pályázatot, mert a „Ker. vallás elemei“-ben foglaltak, értelmők körén felyül állanak; azonban a tanítási módról, szóval a nyári tanítás mikéntjéről alig hallottunk valamit, pedig csakis ezen sarkal a nyári iskolázás szent ügye.

Elmondom röviden a tanítás mikéntje körüli szerény véleményemet, s a követendő eljárást, mignem a m. E. K. Tanács az 1884. évi f. t. határozat értelmében, tervet s vezérkönyvvül szabályt készíttethet hogy mások is hozzászólván, a szent ügy s nemes törekvés inkább megközelíttessék.

Megjegyzem, hogy a vasárnapi iskolában — a falusiakat értve — hol bajos, sőt czélszerűtlennek tartom, hogy az I. és II. oszt. kezdők arra köteleztessenek, hogy kézi könyvük legyen; nincs erre ez idő szerint alkalmas és czélszerű tan-, sem segédkönyvünk; nem tudom helyeselni, hogy sok helyt a II-ik osztályban az „Unitárius keresztény vallás elemei“ tanítása van bevéve; én ezt az V-ik osztályba tanítandónak véleményezném, a IV. osztályba a Simén D. szt. történet, a VI-ikba pedig a Ferencz József káté tanítását óhajtanám.

A szóval előadás, a magyarázat, az egyetlen mód ez időszerént a vasárnapi iskolázásra, és pedig a kérdésekkel ismételt magyarázat. Ez által nem betűt és szájkó módra szavak elmondását tanulja, hanem figyelmes kezd lenni, s majd a felébresztett figyelem által magát könynyebben tökéletesítheti, de egyidejűleg az ima s az egyházi énekek tanítása is párhuzamosan vezetetik.

Én a mult nyáron — a kántor-tanító segédkezésével — a vasárnapi iskolázással a módszert vettem be és pedig — eltekintve kezdetleges voltát — kielégítő eredménnyel.

Felolvastattam az Unitárius Közlönyből, U. Kistükröből, vagy más olvasókönyvből egy-egy előre kiszemelt népszerű cikket. Tettem ezt azért, mert 1888. évben — a vallás vizsga végeztével — a vizsgáló bizottság sajnálatát fejezte ki az iránt, hogy a tankönyvekben előforduló kérdéseket s feleleteket, megakadás nélkül lepergették a tanulók, de minden egyéb egyszerű kérdésre, még a VI. oszt. tanulók sem tudtak felelni. *) Nem mint tanítót, (a vallás tanítást a kántor vezeti), de mint iskolai felügyelőt, e nyilatkozat, komolyan intve, érintett engem is.

Volt tehát — itten — 1863-tól fogva kisebb-nagygybb számban nyári oskolázás, volt idő, hogy külhatóság segédkezése s büntető végrehajtás is igénybe vétetett, de nem találtam biztos célra vezető eszköznek.

*) 1. A más hiten levők iránti kötelességről lévén teletet, kérdést tettem, mond, kit és mit értesz a más hiten levőn? az egészből egy se tudott megközelítő feleletet is adni.

2. Az Isten elleni vétekről lévén szó, szintén nem találkozott helyes feleletet tevő, egy kis fiu erre e kép okoskodott, hogy mikor szántás alkalmával az ekét húzó marhák a barázdából kitérve, bizonyos rész föld felbontatlan marad: ez a vétek . . . (Itt ezt véteknak mondják.)

Hogy miért szaporodott a mult évben esetről-esetre a nyári vasárnapi iskolába járók száma, s mi volt a vonzó eszköz és mi keltett bennök tanulási kedvet, azt is röviden ide írom:

Ugyanis, az első órán 6–8 alig jelentkezett, bevittem a templomba, az „Unitárius Közlöny“ 1889. I. sz. mutatóvényszámaiból egy néhányat, s kettőt a jó igyekezetért, megjutalmaztam; már a második órán a tanulók létszáma megnégyszerezve volt, s én is a jutalmazást azon mértékben növeltem; úgy, hogy majd az előző 1888. beli „Unitár. Közlöny“ számaát is mind jutalom gyanánt osztottam ki. Később, hogy t. Weres Ferencz kir. járásbírósi jegyző aa e körülményről tudomást vett — 1 frtot adott — az Isten áldja meg; ezt 5–10 kronként osztogattam ki a jobb igyekezetűeknek.

Ment tehát a tanítás az irt módszerrel; de aztán a mint tudom, az így ki ment Unitár. Közlöny példányok házról-házra hordoztattak, s olvastattak.

Óhajtom azért, hogy mentől több népszerű cikket hozzon, — ha tán melléklet képpen is — sőt a babona oszlató cikkek közlése is kívánatos volna. Én a vasárnapi iskolásokkal, egyebek előtt — első helyen — az „Unitárius Közlöny“-t fogom olvastatni.*)

A számtanból a főbeli, a természettanból a mik az életre szükségesebbek; a kertészetből a gyümölcsenyésztés szintén a kérdező és magyarázó mód szerént lenne tanítandó. Nagy öröömre szolgál, hogy a gyümölcsészetre nézve, épen e helyen, gyümölcsenyésztésben fáradozó ügytársam, s gyermekkori kebelbarátom Szentgyörgyi L. szakszerű közleményét olvashattam.

Alsó-Jára, 1890 márczius 13.

Siménfalvi György.

A szív.

Két kamrás a szív azt hallom
Ott lakoznak
Az öröm és a fájdalom.

Mig az öröm itt ébren van
A fájdalom
Ott szunyokál a másokban.

Vigyázz öröm járj csendesen
Nehogy ott tul
Az a másik felébredjen.

H Naumann 1808.

Ford. Nagy Lajos.

*) Anyag bőven van a kezünkben, csak módunk nincs arra, hogy bár a május—aug. számokban adjunk egy félív mellékletet. Egy-egy jó módu ügybarát könnyen segíthetne a bajon. Idővel csak lesz segítve mindenem. Szerk.

Irodalom.

„Az unitárius házassági jogról.“ Ez a czime Kőváry Mihály kolozsvári ügyvéd ur válaszanak, melyet Sztehlo Kornélnak az unitárius válóperek ellen intézett támadására adott. Az ügyvéd ur ezen a téren már gyakorlott író. Többször kellett hogy megvédelmezze az unitárius egyház törvénykezési jogait. A „Válasz“ egészen tárgyias komolysággal van tartva. Örvendünk, hogy külön is megjelent. Figyelembe ajánljuk.

Egyházi és iskolai mozgalmak.

Itthon.

— Husvéti karének (Cantate) czim alatt Iszlai Márton kolozsvári kántor-tanító barátunk Rédiger Gézának a Keresztény Magvetőben már régebben megjelent szép szövegére egy karéneket irt, melyben tenor és bariton solok is fordulnak elő. A művet husvét első napján a kolozsvári polgári dalegylet templomunkban elő fogja adni, melynek betanulásával jelenleg szorgalmasan foglalkozik. Érdeklődéssel tekintünk e mű előadása elé s felhívjuk rá helybeli olvasó közönségünk figyelmét is.

— E sorokat vettük: Örömmel látám a „Közérdekben,“ hogy május első napjára „tanuló társas összejevetel“ van hirdetve az unitárius főiskolába. Öröömöm alapja pedig az: hogy ily czélu egyezés, társas találkozás eszméje korunkban, s éppen a mi főiskolánkban volt születve a 30-as években. „Emlékkő“czimű kötelezettségi okmány szerkezettel, Kriza János püspök elnöklete alatt megtartott az ünnepélyes találkozás — Ez első volt hazánkban. Gyöngyösi István.

— Tanuságos tudósítást küldöttek be hozzánk a vilonyai unitárius hívek. Látszik ebből, hogy a vallásért lelkesedni tudó emberek, mert pap hiányában a gondnok ifj Puskás József hirdeti hitfeleinek az urnak igéjét. „Az Unitárius Közlönyöket“ megkaptam — írja a gondnokuk, — melyben Dr. Brassai Sámuel arczképét köszönettel vettem, és örök emlékül rámba foglaltattam. Az ezen közlönyért járó díjat elküldöttem. A Keresztény Magvetőre szintén előfizettem. Ezek után kívánom, hogy vallásunk fő pásztorai érjenek mind oly magas életkort erőben, egészségben, minőt ngos Dr. Brassai Sámuel tanár ur, hogy drága vallásunk érdekében mentől többet munkálkodhassanak.“

— Szent-Mihályfalván — írja tudósítónk — az ottani dalárda márczius 15-ét hazafias lelkesedéssel ülte meg. Dali Ádám unitárius lelkész mondott alkalmi szép beszédet. Az ünnepély után tánczvigalom volt. A község-lakói kiváló egyetértésben munkálnak és lelkesednek a szép és nemes dolgokért, a mit örömmel emelünk ki.

— Vasárnapi iskola Schweiczban van: 1162, 5459 tanító és 220,000 tanuló. Svédországban van 3340 vasárnapi iskola, 15 ezer

tanító és 4519 tanító. Ausztriában van 140 vas. iskola, 312 tanító és 4519 tanuló, az amerikai egyesült államokban van 150,000 protestáns vasárnapi iskola, 1.300.000 tanító és 10.000,000 tanuló. Nálunk unitáriusoknál van mintegy 60 vasárnapi iskola 80 tanítóval s 1000—1500 tanulóval.

— Tarcsafalván — mint nekünk onnan írják — az iskolaház romlásnak indult, fűthetetlen s e miatt egészségrontó. A hivek buzgó-sága meg van. A kör buzgó esperese figyelmébe ajánljuk a tarcsafalvi iskola sorsát.

— Bözödujfalvi lelkész Damokos Áron afiát és s-kilyéni lelkész Nagy Ferencz afiát, mindkettőt hosszas hiv szolgálatai méltányló elismerése mellett, nyugalomba bocsátotta az E. K. Tanács.

— A polgárdii f. egyház temető helyet vásárolt, s a vásárt az E. K. Tanács megerősítette.

Angliában.

— Dr. Davidson Sámuel egyike a legjelesebb angol theologiai tudósoknak. Az ó- és új testamentumba írt bevezetése a bibliai irodalom körében oly tudományos értékkel bír, hogy a német tudósoké mellett méltán foglalhat helyet. Erről a tudósról azt hittük, hogy az anglikán egyház tagja, de örömmel látjuk az „Unitarian“ czimű amerikai laphoz írt leveléből, hogy unitárius s unitárius templomba jár.

— Tennyson angol költő egy kötet költeményt adott ki közelebről, s az első héten el kelt belőle csaknem huszezer. Ily irodalmi pártolás mellett a költői koszoru valóban becses kincs.

Amerikában.

—Az asszonyok segély-egylete gyűléseket tartott s azokon az asszony tagok felolvastak. Egyiknek az erdélyi unitarizmus volt a tárgya. Mi is erősen hisztünk az asszonyok missioi erejében, s szeretnők ha a mieink egy kevéssel többet mernének. Vajjon mi lenne, ha egyszer a papnék tartanának köri gyűlést, hogy a magok dolgait megbeszéljék?

— Unitárius affainak élénk mozgalmáról legmeggyőzőbben tanusodik az a sok gyűlés és azokon előadott értekezés, melyeket márczius hó első két hetében tartottak. Először is 4 papi kör tartotta meg rendes gyűlését. A nők segélyező egylete 3-án tartotta ülését. Egy új ekklesia nő tagjai Reverében 12—14 bazárt rendeztek az ekklesia 9000 frt templomépítési adóssága törlesztésére.

— A Harwardi papnöveldéről megjelent évi jelentés szerint ez intézet szépen gyarapszik; muzeuma 60 babyloniai kézirattal gyarapodott; könyvtárában 20,815 kötet és 3197 füzet van.

— New-Hampshire államban unitárius növelési társulat alakult; lépéseket tett, hogy mint társulat törvényesen jogi személynek ismeressék el.

— Phyladelphiaában egyik vasárnap reggeli isteni tisztelet alkalmával Magill Gertrud kisasszony prédikált a hit gyönyörűségeiről. A beszéd egyszerű tiszta előadásával nagy hatást tett.

— A franciaországi Hugenották (szabadelvű reformatusok) küldötte Cyr ur az amerikai unitárius ekklesiákban eddig 1388 dollárt gyűjtött a Nimesi papnöveldeben tanuló növendékek segédelmzésére és egy új tanári állomás szervezésére. Az adakozás foly.

Egyleti élet és munkásság.

Felvasások Kolozsvárt. Ma már egy új esztendő bevezgetéséről szólhatunk. Február 24-én Pákei Lajosné Fangh Antonia önga: „a beszéd zenéjéről“ vonzó kedvességgel olyanokat mondott el, a melyeket a papnak kötelessége szem előtt tartani s a nevelő anyának nem szabad elhanyagolni. Megjelent az Ellenzékben s részint a Keresztény Magvetőben — Dr. Felméri Lajos egyetemi tanár ur a tudós kész munkáját mutatta be, a nevelés újabbkori elméletéről. A felolvasás egy részlet a tanár érnak a jövő hó elején megjelenő művéből, melyet a legmelegebben ajánlunk figyelembe. Márczius 16-ika volt az utolsó nap ebben az időszakban. Erdemesen koronázta be az ez évi munkásságot. Éjszakai Károly jól ismert írónk ily czimen: „Vallásos szokások régen és most, különös tekintettel a bucsújárásokra“ egy hosszas tanulmánnyal irt becses dolgozatát olvasta fel. Tüzetesen foglalkozott a görögök és rómaiak vallásos gyakorlataival, melyek nagyobbára mind külsőségekből állottak, de mivel megszokottak voltak, hiven ragaszkodott hozzájuk a tömeg. Az emberek a szokásokban annyira conservatívek, mint semmiben egyebben. Ezután főt. püspök Ferencz József ur tilt a felolvasó asztal mellé. Egy néhány kedves bevezető megjegyzés után felolvasta párbeszédjét „Vallásos dolgokról,“ melyet olvasóink a jelen számmal együtt melléklet képpen kapnak. A husvéti ünnepre fogadják t. olvasóink püspökünkötől s a Dávid Ferencz Egylettől szives ajándékul.

Önképzőkörök. Az „Unitárius Közlöny“ 1888. évi Julius—Augusztusi 7—8 számában egy felhívás vala az önképzőkörök elnökeihez intézve, azzal a kéréssel, hogy azok alakulását, szervezkedését, szóval létállását terjesszék be a D. F. E. titkárához. Szem előtt tartva ama közmondás igazságát: „Jobb később, mint egyszer sem“, engedve a felhívásnak, ez ügybeni kötelességemnek eleget teszek.

Működésem helyén, Szentmihályi ekklesiánkban önképzőkör kettő van: Kobát-Demeterfalván és Szentmihály-Benczédben. Kezdetők 1881. évtől ered, a midőn czimök nem önképzőkör, hanem éneklő társaság volt, minthogy akkor munkakörük egyházi és halotti énekek és számolás tanulásából állott. A tagok akkori létszámát nem tudhatni, minthogy akkor e társaságoknak sem törzs-, sem jegyzőkönyvük nem vala még.

Összejövelteleink azonban, melyeket egy héten, két estve Kobátfalván, két estve pedig Benczédben tartottunk, mind a mellett, hogy kényszereszközt nem használtunk, nagyon népesek voltak. A buzgalomnak három évi ily bizonyítéka elég biztosíték volt arra, hogy a bővebb és terjedelmesebb önképzés eszméjét 1883. év végén megemlíthettem. Ez időre esett iskolánk megoszlása is, midőn mindkét leányegyházunkban községi iskola szerveztetett s a Kobátfalvinál Pap József, a Benczédinél pedig Bakó Lázár collegáimban jó segítségeket nyertem az eszme megtestesítése iránt.

„A kor halad gyors szárnya van,
Egy percz se teljék nyomtalan.“

E jelige alatt, körülírva az önképzés szükséges voltát, egy aláírási ívet bocsátottam szét mindkét helyen, mely Kobát-Demeterfalvából 48, Szentmihály-Benczédből pedig 35 r. tag aláírásával tért vissza.

1883. december havában tartottuk meg az alakuló gyűléseket, a midőn az éneklő társaság czímet „önképzőkör“ czímmel cseréltük fel.

Hozzá fogtunk a szervezkedéshez. Megkezdettük a munkát, még pedig oly formán, hogy akkor, sőt a mint ma is folytatjuk, inkább a felnőttek oktatása czimnek felelhetne meg.

Gyűléseket tartottunk hetenkint kétszer; Kobátfalván kedden és pénteken, Benczédben hétfőn és csütörtökön estvéli 7 órától 10-ig. A saison tartott okt. 15-étől márt. 15-éig. Minden gyűlésről jegyzőkönyv vezetettett.

Tárgyaink voltak: szám, írás, a szükségesebb polgári ügyiratok és énekek tanulása stb.

Mult 1888/89-ki tanév elején a Bakó Lázár eltávozásával a Benczédi tanítói állás üresedésbe jöven, szentmihályi iskolánkat a benczédivel ideiglenesen egyesítettük, minek folytán a szentmihály-benczédi önképzőkör ismét vezetésem alá jutott.

Minden tag 15 krnyi tagsági díjat fizetett. Ma ugy 60 darab könyv és 55 frt készpénz felett rendelkezik.

Miklós György.

Küllő körben, mint a mult számunkban térszüke miatt csak röviden említhettük meg, mértékletességi egylet alakult. Az egylet azt a szép czélt tűzte maga elébe, hogy utját állja annak a nagymérvű erkölcsi és anyagi rombolásnak, a melyet a pálinka ivás a nép között véghez visz. Ez igazán humanus czélú mozgalomért gratulálni tudunk papjainknak, s kívánjuk, hogy munkájokat késérje áldás és siker.

A kereszturi fiók-egylet működéséről jövő számban részletes tudósítást adunk.

Kimutatás.

a D. F. E. pénztárába befizetett tagsági s előfizetési díjakról s adományokról.
(5. közl. 1890 február 20-tól 1890 márczius 28-ig.)

10 frt alapító tagsági díjat fizetett:

Özv. Fejér Mártonné, Kolozsvár.

1 frt rendes tagsági díjat fizetett:

1888-ra: Csonka Györgyné, Ács Ferencz, Máté Lajos, Kolozsvár.

1889-re: Osváth Gábor, Zoltán Miklós, Bartha István, Szakács Márton, Révész Márton, Révész István, Héviz. Égeni Samu (5 frt 1885—89.) Datk Özv. Rákosi Józsefné, Abrudbánya. Zsigmond Ferencz, Sinfalva. Ürmösi Tivadar, Gyöngyösi Lajos, Máté Lajos, Kolozsvár.

1890-re: Bartha András (6 frt 1885—1890.), Verespatak. Cserei Gyula, ifj. Göncz Mózes, ifj. Nagy József, Árkos. Önképzőkör, Benczéd. Létai Máté, A.-Rákos. Székely András, Árkosi Lajosné, Káhlé János, Magyary Géza, Orbok Ferencz, Magyary Mihály, Éjszaki Károly, Farkas Vilmos, Dr. Veress Lajos, Ádamek Jánosné, Lászlóczki Dániel, Sárdi Lőrincz, Dombi Béla, Huszár Gyula, Virányi István, Orbai Mihály, Mikó Imréné, Boros Györgyné, Kelemen Istvánné, Papp Mózes, Csonka Györgyné, Benczédi Gergely, Benczédi Gergelyné, Kovács Jánosné, Lakatos Ferencz, Péterfi Dénes, Demeter Dénes, Szigethi Mózes, Engel Gáborné, Dr. Nyiredi Géza, Kolozsvár. Siménfalvi György, Bárány Kemény Gizella, Al.-Jára.

1 frt 20 kr. előfizetési díjat fizetett:

1889-re: Pálffy István, Abrudbánya. Tóth Albert, Varsolcz.

1890-re: Özv. Rákosi Józsefné, Abrudbánya. Gálfalvi Ferencz, Szind. Felnöttek iskolája, Körispatak. Mikó Béla, Nagybánya. Tóth Albert, Varsolcz. Farkas József, Dr. Lázár Gyuláné, Gámán Dezső, Olgyai János, Timár Ödön, Gróf Bethlen Gézané, Oborzil Gyula, Balog József, Stampa Keresztély, Özv. Peielle Istvánné Kolozsvár. Lukácsy István, Torda. Német Károly, Budapest. Orbok Ferencz, Várfalva. Molnár János, Brassó. Szinte Ferencz, Budapest.

Egyleti kiadványok árában befolyt: 48 kr. Molnár János, Ádamos 2 frt (püspök ur képeire). Német Károly, Budapest ajándékozott 80 kr.

Fiók-egyletektől: Kisgyörgy Sándor az udvarhely-köri fiók részéről tagsági díjban 32 frt, 5% pártolási díjban 3 frt 75 kr. Májay Gábor a maros-köri fiók részéről 11 frtot; Szentgericez község alapító tagsági díjában 2 frtot. Kiss Sándor a háromszéki fiók részéről 8 frtot.

Dr. Veress Vilmos, pénztárnok.

Jelen számhoz melléklet Ferencz József unitárius püspök felolvasása a „Vallásos dolgokról.”

TARTALOM.

Husvét reggelén. (Költemény.) Csifó Salamon	57	Rezgő nyárfa. (Költemény.) Végh Mátyás	65
A kepmegváltás kérdéséhez. Egyed Ferencz	58	A vasárnapi iskolai tanításról. Siménfalvi György	65
Nagypénteki gyászdal. (Költemény) Rédiger Géza	60	A sziv. (Költemény.) Nagy Lajos.	67
Az angolok között (Visszaemlékezés.) Nobody	60	Irodalom	68
Brassai Sámuel beiktatása 1837-n. 64		Egyházi és iskolai mozgalmak	68
		Egyleti élet és munkásság	70

Nyomatott Gámán János örököseinél Kolozsvártt (Bel-középutca).

Felhívás előfizetésre

Orbán Balázs emlékére kiadandó „Emléklap“-ra.

A T. Olvasóhoz.

Orbán Balázsnak, a „Székely föld leírása“, „Torda város monographiája“ stb. írójának, a székelyeket rajongásig szerető honfiának, a minden nemes ügy tántoríthatlan védőjének, több mint tiz évig Udvarhelymegye keresztsuri járása, ujabban Berettyó-Ujfalu országgyűlési képviselője, a székely-keresztsuri unitárius gymnasium áldozatkész felügyelő gondnoka emlékének hódolva, s az iránta érzett tiszteletből, az „Unitárius Közlöny“ kiadó hivatala elhatározta, hogy a lap juniusi számával egyidejűleg egy emléklapot fog kiadni a boldogult rövid életrajzával és fénynyomatu külön álló arczképével és némely barátai emléksoraival együtt. Abból a célból, hogy a néhai tisztelői közül a legszegényebb ember is megszerezhesse, az emléklap ára csak 20 kr. lesz. Az emléklapból csak az előre megrendelőknek fog küldetni. A pénz Dr. Veress Vilmos tanár urhoz küldendő Kolozsvárra. Abban az esetben, ha az „Emléklap“ költségein felül is lesz bevétel, egy a Székelyföldön felállítandó „Orbán emlék“-re meghozni az áldozatot, hazafias kötelességünknek fogjuk ismerni.

Kolozsvárt, 1890 ápril 25.

Boros György.

the first of these is the fact that the
the second is the fact that the
the third is the fact that the

the fourth is the fact that the
the fifth is the fact that the
the sixth is the fact that the

the seventh is the fact that the
the eighth is the fact that the
the ninth is the fact that the

the tenth is the fact that the
the eleventh is the fact that the
the twelfth is the fact that the

the thirteenth is the fact that the
the fourteenth is the fact that the
the fifteenth is the fact that the

the sixteenth is the fact that the
the seventeenth is the fact that the
the eighteenth is the fact that the

the nineteenth is the fact that the
the twentieth is the fact that the
the twenty-first is the fact that the

A DÁVID FERENCZ EGYLET KIADVÁNYAI.

— IX. szám. —

FELOLVASÁSOK.

2-DIK KÖTET, 1-SŐ SZÁM.

VALLÁSOS DOLGOKRÓL.

(PÁRBESZÉD.)

IRTA:

FERENCZ JÓZSEF.

(Melléklet az „Unitárius Közlöny“ III. köt. 4-ik számához.)

Ára: 10 kr.

KOLOZSVÁRT.

NYOMATOTT GÁMÁN JÁNOS ÖRÖKÖSEINÉL.

1890.

A Dávid Ferencz Egylet célja: *Az unitárius keresztény vallás, a hit- és erkölcsstudomány és neveléstan körébe tartozó elvek és kérdések tisztázása és terjesztése, a keresztény vallásos élet ápolása és emelése.*

Az Egylet tagjai: *alapítók (10 frt tagdíjjal), rendesek (5 évig kötelező 1—1 frt tagdíjjal), pártolók (tetszés szerinti összeggel.)*

A D. F. E. kiadványaiból megjelentek:

Dr. Brassai Sámueltől: A jövő vallása 10 kr. Vallás és hit 10 kr.
Melyik az igazi tudomány? 10 kr.

Dr. Hegedüs Istvántől: A halhatatlanság kérdése a klasszikus irodalomban. Ára 10 kr.

Kőváry Lászlótől: A keresztény család. Ára 6 kr.

Kelemen Alberttől és **Ürmösi Kálmán**tól: A vallásitanítás kérdése a rendes és vasárnapi iskolában. Ára 20 kr.

Ferencz Józseftől: Vallásos dolgokról (párbeszéd). Ára 10 kr.

Unitárius Közlöny: I. II-ik kötet. Egy kötet 1 frt 20 kr. „Az Unitárius Közlöny“ vallás-erkölcsi tartalmu havi lapra előfizethetni bármely időben Dr. Veress Vilmos egyl. pénztárnok urnál Kolozsvárt, a hol az egyleti nyomtatványok is megrendelhetők.

VALLÁSOS DOLGOKRÓL.

(Párbeszéd.)

Tamás. Jó reggelt, kedves Péterem! Hol voltál ily korán? Már egy félórával ezelőtt kerestelek, hogy sétálni hivjalak. Ez a szép tavaszi nap szintugy csalogatja az embert a szabadba. A télen ugy is eleget ültünk a szobában. Aztán ma még vasárnap is van.

Péter. Isten hozott! Köszönöm, hogy rám gondoltál s értem jöttél. Nagyon szívesen elkísérlek. A templomozásnak ugy is vége. Én is ott voltam. Azért nem kaptál itthon előbb.

Tamás. Ugyan — s te most is járod a templomot? Emlékszem, hogy gyermekkorodban is mily szorgalmas templomgyakorló voltál. Miért is nem lettél pap? Te igazán papnak születnél.

Péter. Hát, barátom, én azt hiszem, hogy a templom nemcsak a papokért van. Inkább a pap van a templomért s ez a gyülekezetért. S ha nincs gyülekezet, mire való a templom és mire való a pap? Igaz, hogy én gyermekkoromban is szerettem a templomba menni, mert szülőim is rendszeresen elmentek. Láttam, mily jól esik nekik, ha én is velök megyek, vagy ott látnak engem is. S magvallom, hogy nekem most is örömem telik benne, ha részt vehetek legalább a vasárnapi isten-tiszteletekben! Ezért, a mikor csak tehetem, nem is mulasztom el magamnak ezt az örömet megszerezni.

Tamás. Hiszen, a mi szülőimét illeti, a mint te is tudod, azok szintén elég buzgó templomgyakorlók voltak. De akkor olyan volt a világ. Ma más időket élünk. A vallásnak nincs meg többé az a jelentősége, a mi régen volt. S a mi engem illet, mi türés-tagadás, bizony én nem sokat hallgatok a harangszóra. Az én hitem ugyan a hegyeket már ki nem mozditja helyökből; sőt, a mint látod, annyi ereje sincs, hogy a templomba vonzon. Nem hiába a nevem is Tamás.

Péter. Őszintének elég őszinte nyilatkozat. Azt is tudom, hogy nem állasz egyedül nézeteddel. Sokan vannak, a kik hasonlóképpen gondolkoznak s még tán szánalommal is tekintenek reánk, hogy mi még

mindig szívünkben hordozzuk a vallástételt: „Hiszek egy Istenben“, hogy jól esik, ha ajkainkra vehetjük a zsoltáriró szent dalnokkal: „Szíve met hozzád emelem és benned bizom Uram“, hogy örömet leborulunk a meny és föld teremője előtt s nem tartjuk elveszett időnek az evangéliummal is foglalkozni, annak tanításait hallgatni, azokból erőt, bátorságot és lelkesedést meritni magunknak terheink hordozására, kötelességeink teljesítésére, valamint a jövő élet iránti hitre és megnyugásra is.

Tamás. Nó, rajtad meglátszik, hogy a templomban voltál. Egészen telve vagy szentlélekkel. Távol attól, hogy szánakoznám rajtad, inkább irigyelni tudom, hogy ugy bele találod magadat az emberiség gyermekkorának tündérvilágába. Mert mi egyéb a vallás, mint egy szép és igéző tündérmese, mely egykor kétségen kívül hasznos szolgálatot tett az emberiségnek. De ma, midőn a tudomány fénye világot vetett a mesék országára, midőn a felnőtt emberiség nem hitt, hanem igazsággal táplálkozik, engedj meg, barátom, ha szinte csudálkozom rajtad, hogy te, ki oly felvilágosult s egyáltalában modern miveltségű ember vagy, még mindig rajongani tudsz a vallásért.

Péter. Mindenekelőtt köszönöm, hogy legalább nem tartasz engem is a világtól egészen elmaradt embernek s rólam is felteszed, hogy korunk vívmányai, a tudomány igazságai előtt én sem hunyok szemet. De miért kellene ezért vallástalannak lennem? Mintha bizony a miveltség a vallással együtt meg nem férne! Mintha a tudomány Istent a világegyetemből s ezzel a hitet az emberi kebelből valaha kizárhatná! Ellenkezőleg, a miveltség annyira kapcsolatban áll a vallással, hogy a nélkül ez nem is képzelhető. Nem kutatom a földön megjelent első ember természetét, de annyi bizonyos, hogy a midőn Istent keresni kezdte s ezzel a hit kebelében gyökeret vert, már a miveltség egy bizonyos fokán állott. S hogy az ember által elérhető legfőbb miveltség, az ismeretekben, főleg a természettudományokban elérhető nagy haladás — mert leginkább ennek igazságait szeretik némelyek a vallás igazságaival szembeállítani — sohasem zárhatják ki Istent a világegyetemből, erre nézve alig tudnék meggyőzőbb érvet hozni fel, mintha halhatatlan Eötvösünknek egy ide vonatkozó szép hasonlatára hivatkozom. „Tegyük fel, — ugymond Eötvös — hogy valaki hosszú észlelés után a gőzmozdony egész gépezetét megértette, s az egyes csavarok céljait, a kerekek hatását kitalálva, mindent ismer, csak azon erőt nem, mely a gépet mozgásba hozza s ha a nagy felfedező, miután tapasztalta, hogy egy

vagy más résznek mozditása által az egész mozdony járását késleltetheti vagy félbeszakaszthatja, ebből azt következtetné, hogy a gőzgép csak ezen csavarok, csövek és kerekek által jár és semmi más nem létezik, mi az egész gépet mozgásba hozza: vajjon nem korlátolt felfogásu embernek fogjuk-e mondani az ilyent, bármennyire bámuljuk is képességét, melyet a részletek felfedezésében tanusított? S nem ugyanazt teszi-e sok bámult természettudósunk? Nekem úgy tetszik, hogy ha a természet pusztá látása az embert az istenség lételéről győzi meg, akkor a természet tanulmányozása nem ingathatja meg ezen meggyőződését. Minden lépés, melyet a természettudományok körében teszünk, csak azon tárgyak számát szaporítja, melyeknek első okát nem ismerjük s a bámulatos hármónia, melyben az egész áll s melyet éppen haladásunk után tisztábban látunk, csak azon bámulatot emelheti, melylyel a mindenség teremője előtt meghajlunk.“

Tamás. Való igaz, a mit mondasz; de ezzel engem még nem fogsz meg. A természet szépségét s bámulatos rendjét én is csudálva szemlélem; de látom azt is, hogy a természetben örök és változhatatlan törvények uralkodnak, minden okozatnak meg van a maga természetes oka s ha ama végső vagy első ok, a melyre Eötvös is hivatkozik, örökre kifürkészhetlen marad is, kétlem, hogy azt egy személyes, szabad tetszésű és mindenható Istennel azonosítani lehessen, a mint ezt a vallás kívánja. De ott van az életben a jó és a rossz, melyek közül az egyiket saját érdekünkben minél inkább megvalósítani, a másikat minél távolabb tartani magunktól igyekszünk. Kérdem: hogyan egyeztethető ez össze azzal a gondolattal: hogy minden az Istentől származik? S hogy egyebeket ne említsek, nemde, alig van ember a földön, a kit a sors kisebb-nagyobb csapásokkal meg ne látogatna s minél inkább befoly valaki embertársaira nehezült ezen csapások enyhítésére, annál nemesebb léleknek tartjuk? Ám, ha Isten könyörűlő Atyánk és sorsunk az ő kezében van: nincs-e ez ellenmondásban az ő gondviselésében vetett hittel?

Péter. A kérdések, melyeket felvetettél, tagadhatlanul nem csekély fontosságuk s nem egy emberben megingathatják az Istenben való hitet, a minthogy látom, benned is megingatták. De a ki csak kételkedik, még nem tagad s nagyon örvidenek, ha kételyeid eloszlatásához én is hozzájárulhatnék. Pedig nem lehetetlen.

Tamás. Szeretném én azt meglátni.

Péter. Legalább megkísérlem. Te abból indulsz ki, hogy a ter-

mészet örök és változhatatlan törvényei mellett nem lehet szó egy szabad tetszésű és mindenható Istenről. Azok mellett, igaz, hogy nem lehet, de azokkal együtt véve vagy azokban helyezve a mindenhatóságot, mindon ellenmondás elenyészik. Azaz, a mi a természet törvényei szerint történik, azt nem szabad ellentétbe helyezni az isteni erővel, mert lényegében mindkettő egy és ugyanaz. Pl. akár azt mondom, hogy esik, akár azt, hogy Isten az égnek csatornáiból megáztatja a földet; akár azt mondom, hogy az orvosság a betegnek használt, akár azt, hogy Isten visszaadta a szenvedőnek egészségét, akár így szólok: egy ember meghalt, akár így: az Úr magához szőlította őt, tökéletesen egyre megy. Amaz a dolognak természeti, ez vallásos szemlélete. De mindkettő szorosan egymáshoz tartozik s nem egyebet tesz, minthogy Isten az ő törvényei által működik. És ez nemcsak a helyes gondolkozásmódnak, hanem a kegyességnek is megfelel. Mert ha a természet tünetényeit az isteni erőtől megkülönböztetjük, akkor Isten többé nem lesz mindekben minden, a mi az Istenben való hitnek alaptétele. Ha pedig Istennek kettős működést tulajdonítunk, egy természettest s egy természetfelettit, akkor a legfőbb lényről való fogalmunkban szakadás áll be, a mely vallásos életünkre nézve igen sok esetben káros hatással lenne. Akkor folytonosan ingadoznánk Isten s a természet között s Istent csak kisegítőül használnók ott, hol a természetben nem találunk meg a kulcsot egy esemény megértéséhez! Ennek pedig a következése ismét az lenne, hogy sem a természetben nem éreznők magunkat ott-hon, sem Istenben nem lenne teljes bizalmunk.

Tamás. Ha jól fogtam fel szavaidat, szerinted az Istenre nézve nem beszélhetünk lehetőségéről, a mi egyszersmind nem valóság. Lásd, a mindenhatóságnak ez az értelmezése nem rossz, ha szinte utvesztőnek is látszik. De azt kérdem, hogy ezzel a felfogással nem helyezzük-e Istent alább az embernél is, a kinek szabadságában áll a maga munkásságához tetszése szerint megválasztani az eszközöket s még a természet erőit is a maga szolgálivá teheti? Hol maradnak akkor a csudák, melyeknek oly nagy szerepe van a vallásban?

Péter. A mi a szabadságot illeti, azzal, hogy Isten a természet törvényei szerint működik, az ő szabadsága egyáltalában nincs korlátozva, mert e törvényeket is ő alkotta. Már pedig a szabadság nem abban áll az emberre nézve is, hogy valamit kényekedve szerint cselekedhessék. A szabadság alapja a törvénytisztelet. Ezért mondjuk, hogy az a nép, mely a törvényeket nem tudja tisztelni, a szabadságra még

nem érett meg. Avagy melyik embert tartod te jellemesebbnek, tökéletesesbnek, azt-e, a kinek elveit, gondolkozásmódját ismerve, bizton számíthatsz reá s mintegy előre tudod, hogy ilyen vagy amolyan körülmények között mit fog tenni? vagy azt, a ki folyton változtatja nézeteit s a mit ma ígér, holnap megtagadja? Nincsenek-e az emberi cselekedetekre nézve is erkölcsi törvények, a melyek szabadságunkat ép úgy korlátozzák, mint a hogy — mondjuk — a természeti törvények Isten szabadságát korlátozni látszanak; annyira, hogy minél jellemesebb ember valaki, annál inkább meg van kötve szabadságában és sok oly dolgot nem tehet meg, a mit egy nálanál kevésbé jellemes, kevésbé becsületes ember minden tétovázás nélkül elkövet. A mikor tehát Istennek a legfőbb szabadságot tulajdonítunk, nem kell elfelejtenünk, hogy ő egyzersmind a legtökéletesebb lény is s így legkevésbé sértheti meg vagy hághatja át a saját maga törvényeit. Természetesen, hogy ily felfogás mellett a csudáknak nincs helye. Az Istenre nézve nem is volt soha csuda, mert ő mindeneket tud és tudja mindazokat egyszerre. Csak mi véges lények, a kiknek ismerete, tudása az időben születik és fejlődik, csak mi használjuk e szót oly dolgokra és eseményekre, a melyeknek természetes okát még nem ismerjük. Az első napfogyatkozás pl. bizonyára csuda lehetett az akkori emberekre nézve, ma, hogy tudjuk okát, sőt előre ki tudjuk számítani idejét is, természetes tűnemény számában megy. Kétségen kívül a vallás is a maga gyermekkorában sok csudát látott, a melyek ma elenyésztek, a melyeket, a mint te mondád előbb, az igazság ténye földerített. De ez a vallás lényegét épen oly kevésbé érinti, mint a hogy nap napnak marad azért, hogy koronként fogyatkozásokat szenved.

Tamás. Ez elmélkedésedre a csudákról még lenne néhány észrevételem, éppen a ker. vallás szempontjából. De ez a részletekbe vezetne s ezzel kiejthetném a fonalat a kezemből. Különben is a kérdés legfontosabb ágára még adósom vagy a felelettel. Ám, hogy egy végső oknak, egy központi legfőbb erőnek lenni kell, mely e világot s minden abban levőket létre hozott, fenntart s a magok rendeltetésük szerint fejleszt, tökélyesbit, ezt józan észszel senki kétségbe nem vonhatja. A különbség csak az, hogy a mig a vallásban e legfőbb erő személyesítve van Istenben, addig a tudomány azt épp úgy egyszerű természeti erőnek tartja, mint a milyen az általad felhozott szép hasonlatban említett gépet hajtó gőz ereje. S megvallom, hogy én is csak ilyennek vagyok hajlandó hinni.

Péter. No lám, hogy végre te is csak a hitre szorulsz reá. Mert

hogy ama legfőbb erő nem egy öntudatos lény, tehát nem Isten, épen úgy a hiten alapszik, mint az ellenkezője Részemről, ha a világ csak anyagból állana, — csakhogy akkor mi sem vitatkoznánk — még el tudnám képzelni annak előállítását egy pusztán természeti erőből is; de a szellem, a lélek csak szellemből, csak lélekből veheti eredetét. Személyes Isten nélkül én az én személyes életem gyökérszálainak nem találom meg létalapját s a levegőben maradok. Ezért habár véges erőmmel a végtelen erőről csak megközelítő fogalmat sem tudok magamnak alkotni, azt, a mi bennem is a legfőbb: az öntudatot, az akaratot, a szellemet nem tudom megtagadni attól, a ki legfőbb. Én személyes Istenben való hit nélkül, saját személyemet nem értem.

Tamás. Elismerem, hogy erős csapásokat mértél az én hitetlenségem páncéljára. De a fegyvert még nem teszem le. Legyen hát, hogy csakugyan létezik egy mindenható, mindentudó, szabad tetszésű és személyes Isten, kérdem, hogy lehet az ő jóságával és atyai szeretetével összeegyeztetni mindazt a sok rosszat, melyek részint a természetből áradnak reánk, részint mi okozunk egymásnak?

Péter. Hadd halljam azt a sok természeti rosszat.

Tamás. Akár egy táborral vezethetem azokat elődbe; de csak a legközönségesebbekre mutatok rá. Tűzvész és vízáradás hányszor pusztít el egész községeket és városokat? Szárazság vagy jégvihar hányszor teszi semmivé az emberek munkájának gyümölcsét? Nem ólálkodnak-e minden pillanatban ott körülünk a levegőben a bacillusoknak ismert és nem ismert legiói, melyekből észrevétlenül betegséget vagy épen halált szivunk magunkba? És ha mindezek ideig-óráig megkímélnek is, maga az idő nem öli-e meg előbb-utóbb ezt a testet, melyet ti az Isten templomának tartatok? Avagy mindezek nem a természetből ránk áradó roszak-e? Pedig, a mint mondád, a természet törvényeit Isten alkotta s azokban ő működik.

Péter. És én most sem vonom vissza, a mit mondtam. Csakhogy én ezekkel a természeti roszakkal szemben még nagyobb tábort állítok a természetnek mind mosolygó gyermekeiből és szép leventéiből s legyőzöm velök a te fekete seregedet. Nem érzed-e az áldott nap melegét? Nem gyönyörködsz-e a hold szelid fényében, a csillagok ragyogásában? Esőcsepp és harmat a fűszálon, illatos virágok a réteken, rengő kalásztenger a mezőkön, sűrű erdők, lombkoszorúval felékesített halmok és hegyek, itt az égbe nyúló kősziklák méltóságos tekintetökkel, amott a tengerbe tovasiető folyók csillámos hullámfodraikkal -- mind-mind

nem azt kiáltják-e füleidbe: oh szép és dicső természet! oh utolérhetetlen nagy alkotó! Igaz, hogy a tűz és víz néha nagy pusztításokat tesznek, de avagy megsüthetnők-e csak kenyerünket is az egyik nélkül s a másik nélkül lenne-e csak egy tiszta zsebkendőnk is? Azok a viharok, melyek rombolva mennek át néha mezeink és házaink felett, ugyanakkor nem tisztítják-e meg a levegőt tán épen a bacillusok legióitól? Betegség nélkül nem vesztené-e el becsét az egészség is? S még a halál is nem ölti-e gyakran magára a szabadító angyal szárnyait? Vagy ha váratlanul és időnap előtt üt is az óra, a megfutott térre, legyen az kisebb vagy nagyobb, nem nézhetünk-e arra örömmel és megelégedéssel vissza, ha így szólhatunk a költővel:

Ugy éltem, hogy életemet
Visszaélni nem bálnám.

Ugy éltem, hogy életemet
Végezni ne fájlalnék.

Megcsókolgattam rózsáját,
Megizzadtam vaspályáját.

Nem mondhatjuk-e el a sirnál is hasonlóképpen a költővel:

Legyen álmom, legyen biró, bátran megyek elébe,
Mint egy elfáradt utazó, a vadon enyhébe,
Mert ha biró, nem furdal vád,
Mert ha álmom, nyugalmat ad.

Azután ne feledd el, hogy azok a természeti roszak, a melyekért te Isten jóságát kétségbe akarod vonni, nagy részben még ki is kerülhetők: figyelem, óvatosság, előrelátás által. Ezért adta Isten az értelmet. Ezért tett téged okos lénynyé. Ezért engedett bepillantani a természet törvényeibe, hogy azokat megismerve, hasznukat is vedd a magad jólétére. De lássuk már azokat a roszakat, a melyeket mi okozunk egymásnak s a melyekért, úgy látszik, szintén az Istent teszed felelőssé.

Tamás. Ugy van, mert avagy nem Isten oltotta-e belénk azokat a szenvedélyeket, melyekkel egymásnak megrontására törünk: harag, irigység, gyűlölség, hiuság, nagyravágyás, fősვნყყყყ s a jó ég tudná őket mind elélszámolni. Elég, hogy pusztításait ott látjuk mindenütt az emberi társadalomban, elkezdve a legkisebb csalástól a népeket és nemzeteket irtó véres háborúig.

Péter. Hát én megengedem, hogy Isten csakugyan nemesebbé is teremthette volna az embert, mint a milyen s hiszem is, hogy gondja van nemünk tökélyesbítéséről, a mint ezt különben az emberiség mive-

Iődéstörténete is kézzelfoghatólag bizonyítja. De engedj meg te is, ha azt mondom, hogy abból, hogy egy gyermek rossz, nem lehet azt következtetni, hogy szülői is rosszak. Kiki magának áll vagy esik. Már mondtam, hogy Isten józan észszel áldott meg, aztán adott hozzá szabad akaratot is s így részben az ő dicsőségének osztályosaivá, magához hasonlókká tett. Ne vádoljuk Istent azért, a miért mi vagyunk felelősek. Ne vigyük rá a mi balgaságainkat és esztelenségeinket. Hanem igyekezzünk azon, hogy ama rossz szenvedélyeket, melyekkel csakugyan nem egyszer megkeserítjük egymásnak az életet, legyőzve, hozzuk munkásságba azokat az indulatokat, a melyekkel viszont bővön megáldott az Isten s a melyeknek nyomán áldás fakad az egyéni és családi, a polgári és társadalmi, a hazai és egyházi életben. Általában pedig mindezekhez még hozzáteszem, hogy ugy a természeti, mint mondjuk, erkölcsi rosszak egy magasabb szempontból más elbírálás alá eshetnek. Avagy nem a természet erőivel való küzdelem-e egyik leghatalmasabb eszköze az emberi erő kifejtésének? Szükség és nyomor is hányszor lesznek a legnemesebb erények kutforrásai és dajkái? És a világtörténelemben nincs-e számos példa, melyek azt mutatják, hogy a legnagyobb csapásokból a legnagyobb áldások fakadhatnak. Szóval: Isten a rosszat is jóra fordíthatja.

Tamás. Nem tagadom, hogy szavaid mély benyomást gyakorolnak rám. Mintha ingadozni érezném magamat s kezdeném belátni, hogy a vallás még sem lehet puszta mese. Ha templomba mennék, tán még imádkozni is tudnék. De hó, megálljunk. Hiszen, mire való az ima, ha Isten örök és változhatlan törvények szerint uralkodik? Mert akkor ezektől a törvényektől bizonyosan a mi kedvünkért sem tér el. A minek Isten akaratjából meg kell lenni, meglesz, akár kérjük azt, akár nem.

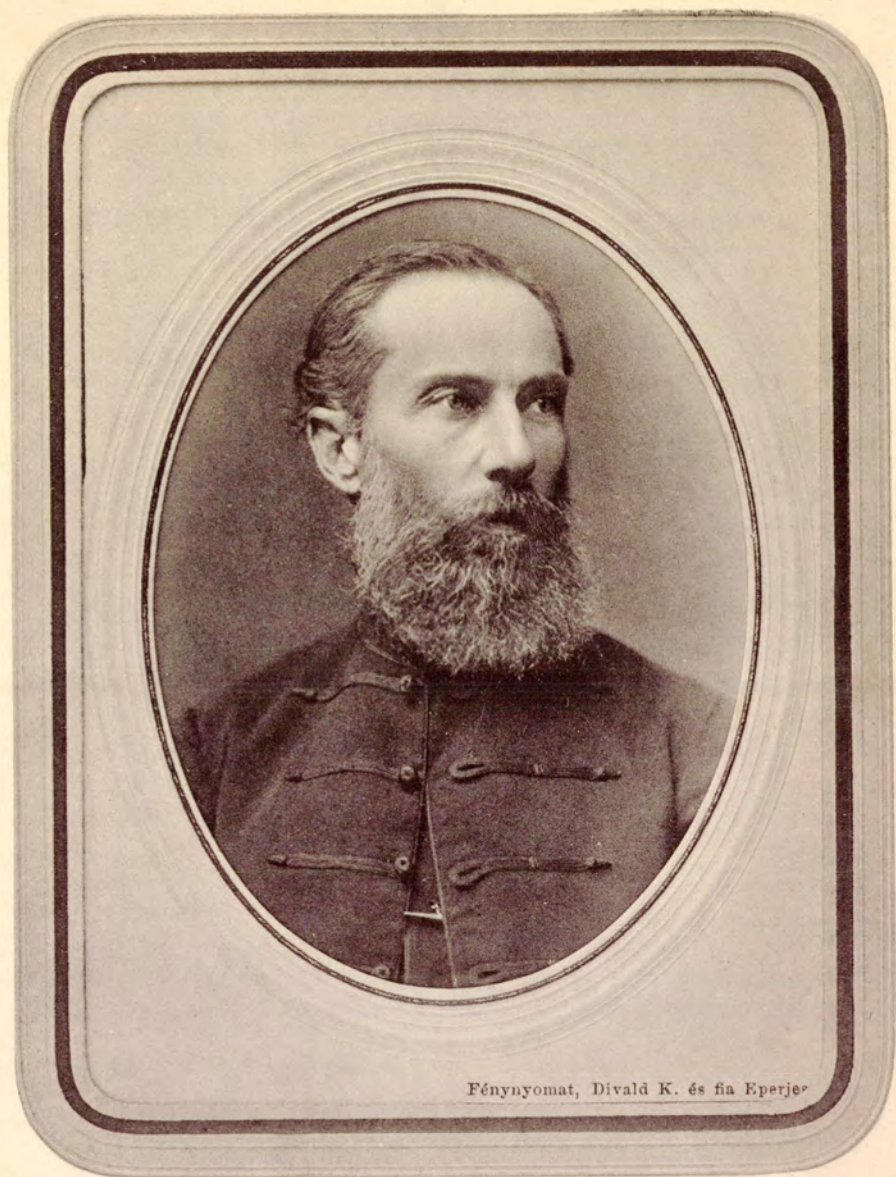
Péter. Igazad van. Hiába kérjük az esőt, ha nincs felhő az egen; sőt még azt is elfújhatja a szél, mielőtt esőcseppekben a földre hullana, oda, a hova mi akarjuk. Hiába kérünk gazdagságot, ha magunk összegugjuk a kezeinket. És hiába kérünk még életet is, ha a halál már ki-nyújtotta utánunk kezét. De az imának nem is az a célja, hogy megváltoztassa az Isten akaratját, hanem hálaadás, magasztalás, a gyermeki bizalomnak kifejezése s magunk alárendelése Isten akaratjának, az ő törvényeinek. Mit gondolsz, mi lenne, ha Isten mindenkinek minden kérését meghallgatná. Légy meggyőződve, hogy 24 óra alatt tán a világ is összeomlanék, de annyi bizonyos, hogy az emberek, a népek és nemzetek könnyen kiimádkoznák egymást a világból. Még magunkra

nézve is nem egyszer úgy járnánk kéréseinkkel, mint ama szegény öreg asszony, ki elfáradván a farözsze czipelése alatt, a halál után fohászzkodott, hogy szabadítsa őt meg az élet terheitől s azután a midőn a halál kérésére megjelent, így szólt hozzá: barátom, segítsd fel ezt a nyáláb fát hátamra. Igaz, hogy ellenmondásnak látszik, kérni valamit, mikor tudjuk, hogy úgy is csak az lesz meg, a minek szükségképen meg kell történnie. De hát nem éppen ily ellenmondás-e az is, ezt mondani: a nap feljött, a nap lement, midőn tudjuk, hogy a nap áll s földünk forog körülte és saját tengelye körül. Innen a reggel és az estve. Ránk nézve azonban úgy-e mégis csak feljő és lemegy a nap. Miért zavarna meg hát imánkban is az a gondolat, hogy vajjon teljesül-e kérésünk vagy nem? Elég, hogy minket megnyugtat, nekünk enyhét és erőt ad. Imádkozunk azért, mert ezzel a legmagasabbhoz emelkedik lelkünk s minél nemesebb társaságban vagyunk, annál nemesebben érzünk, gondolkozunk és cselekszünk. A rossz társaság minket is könnyen megveszteget. Istennel soha sem lehetünk rossz társaságban. Nem mondom, hogy mostani isten-tiszteletünk mindenben megfelel az ő szentségének s jöhet idő, midőn ezen mi mostani isteni tiszteletünk módjára úgy tekintenek vissza az emberek, mint mi tekintünk vissza azokéra, kik állatok vérével akarták megengesztelni Istent. S bizony, ma is vannak, a kiket hasonló szellem vezet Isten imáadásában. De a míg egy tökéletesebb kor eljönne, én imádom Istent a magam kora miveltségével s azzal a miveltséggel, a melyet a kor össz-miveltségéből vallásom meg tud szerezni s nekem megenged.

Tamás. Nem mondom, hogy közönyömet és kételyeimet a vallás iránt legyőzted és eloszlattad volna, de annyit el kell ismernem, hogy gondolkozóba ejtettél s meggyőztél arról, hogy a vallás is több figyelmet érdemel, mint a mennyiben én s a hozzám hasonló gondolkozásuak általában részesítik. Minél hamarább s legkésőbb husvétkor — már úgy sincs messze — a templomba is elmegyek. Hadd halljam, mit tanítanak papjaitok a hit ama legnagyobb kérdéséről, a halhatanlanságról, Krisztus feltámadásáról. De igaz, Krisztusról még egy szóval sem nyilatkoztál. Pedig ez a ker. vallás szegletköve s ha őt nem úgy és aként hiszed, mint a hogy a zsinatok és conciliumok megállították, hiába hiszel egy Istenben, hiába vagy jó, becsületes és igaz ember — a mint te magad is tudod — sokan keresztény voltodat sem ismerik el.

Péter. Lám, lám, hogy még sem vagy te oly hitetlen, mint gondolod, bárha Tamásnak hívják is. Hátha még egy szellemesebb és éke-

sebben szóló Péterre akadnál! Csak gondolkozz rajta s meg fogsz győződni, hogy a vallásnak is meg van fénye és belbecse. De mint a gyöngyért a tenger fenekére kell menni, mert felszínén csak habok uszkálnak, melyek szétpattannak és elenyésznek: úgy a vallás gyöngyét is csak elmélyedés, buvárlás által lehet megtalálni. Nagyon könnyű azt mondani, hogy nincs Isten. A mikor resteljük valaminek utána nézni, utána járni — rendesen azt mondjuk: nincs. De a ki Istent keresve, megtalálta, e hittel keblében könnyebben és biztosabban megáll az élet ellenmondásai között is, mint a tudománynak bármely fegyverével az, a ki csupán csak abban bizik s e fegyvert nem teszi még élesebbé és ékesebbé az Istenben való bizalom szent zománczával. Jól esik hallanom, hogy te ez utra készülsz térni. A mi a Krisztusra vonatkozólag tett észrevételedet illeti, arról, ha tetszik, tán egy más alkalommal beszélgethetünk. De most már ideje, hogy sétálni menjünk.

Jerencsák József
univerzális püspök.

UNITÁRIUS KÖZLÖNY.

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

Szerkesztik: Nagy Lajos és Boros György.

Megjelenik havanként egyszer. Ára egy évre 1 frt 20 kr. Jelen szám ára 25 kr.

Ha látom a tavaszt . . .

Ha látom a tavaszt virágival,
Miket fakaszt a természet öléén
És hallok a dalt, mely úgy áradoz,
Oh akkor akkor boldog vagyok én!
Hisz a virág, a rügy melyet fakaszt,
Hiszen a dal, a melyet ő teremtet:
Eszméket kelt bennem, melyben én hiszek,
S a mely hatalmas, örök eszme, szent.

Az első költő, s első énekes,
A csalogánynak megzendül dala
És újra ébred, újra élédez
A nagy természet, mely kihalt vala.
E dal, e zsoltár, melyet Isten szerzett
S melyet dalnok így el nem énekel,
Ez az mi mindent újra is teremthet,
Ez az mi szívem dalra kelti fel!

Tekints körül és bizton láthatod,
Hogy minden újra éled és tenyész,
Ha egyszer róla elvonulhatott
A romboló, de mulandó: a vész.
Tekints körül és bizton láthatod,
Hogy a halál nem állandó s örök,
Csak pillanatra zúz és öldököl,
Miként a vész a nagyvilág fölött.

S mint a vihart a szélcsend váltja fel
S a mint az éltet követi halál,
Úgy kell, hogy jöjjön egykor, mely után
Elmondhatjuk: Uram te hivatál!

És éltünk akkor boldogabb leszen,
Mint milyen eddig e földön vala.
A büntől menten élünk akkor ott,
Mert megváltattunk egykor általa!

Ha látom a tavaszt virágival,
Miket fakaszt a természet ölen
És hallom a dalt, mely úgy áradoz
Oh akkor, akkor boldog vagyok én!
Hisz a virág, a rügy melyet fakaszt,
Hiszen a dal, a melyet ő teremt:
Feltámadás! eszmédet kelti fel,
A mely hatalmas, örök eszme, szent!

Kolozsvár, 1884.

B. Kemény Árpád.

Ferencz József unitárius püspök

(Arczképpel.)

Ez előtt egy darab idővel egy asszonyosság, a ki nem unitárius, így szólott hozzám: „nem tudom kitalálni, hogy miben rejlik a titka annak, hogy az önök püspöke, ki olyan egyszerű ember, hogyan lehet mégis olyan méltóságteljes, hogy az ember kénytelen tisztelettel lenni iránta.“ Nem hittem, hogy ez a megjegyzés, a melyet akkor több is követett, még ennyi idő múlva is visszacsengjen a fülembé. Most, midőn e mellett a kép mellett — a szerkesztőség szokását követve — szót is kell tennem, teljességgel nem tudok menekülni tőle. Most látom, hogy gondos megfigyelés után volt mondva. Most veszem észre, hogy ez nemcsak Ferencz Józsefet, hanem benne az unitárius püspököt is illette.

Az unitárius püspöknek ezen a czimen kívül semmije sincsen, a mi az ő püspökségét jelezze. Se süvegje, se reverendája, se öve, se botja nincsen, mint más püspököknek. A püspöki udvar jó részt belőle áll. Hogy nem világi ember, hanem pap, azt is csak ünnepélyes alkalmakkor s csakis egy fekete palástjáról lehet észre venni, a mely azonban semmiben sem különbözik a többi unitárius papokétól. Hajlandó valék azt mondani, hogy ez mind a protestáns egyszerűség kifolyása, de a reform. papok ujabban elkülönítették magokat nemcsak a világiaktól, hanem az unitárius papoktól is, az által, hogy a katolikus papokéhoz hasonló süveget szereztek magoknak.

A protestáns vallás fő jellemvonása a puritán egyszerűség s ha az unitárius püspök ebben tűnik ki, arról tesz tanúságot, hogy ő a protestáns elvet hiven megvalósítja.

A magyar unitáriusokon még ily egyszerűség mellett is túl tesznek mind az angol, mind az amerikai unitáriusok, minthogy azoknak még püspökjük sincsen. Ők egészen az első keresztény gyülekezeteket összekötő testvériség megvalósítására igyekeznek. Mégis senki sem tagadhatja, hogy e miatt vallásos életükben kevesebb bensőség volna. Mind a mellett is az ők tiszteletük a mi püspökünk iránt teljes mértékű. Ők is elismerik, el is kell ismerni, mint való tény, hogy a magyar unitárius egyház püspök nélkül nem állhatott volna fenn már csak azért sem, mivel akkor szervezetileg is teljesen elütött volna a többiektől s teljes lehetetlen lett volna elviselni a vallás és a szervezet miatt ellene folytatott harcot. Így igen sokszor a püspök eszélye, egyéni bátorsága és bölcsesége mentette meg az egész egyházat.

Dávid Ferencz, az első püspök nemcsak alapította, hanem szervezte, megvédette és tekintélyt vívott ki az egyház számára kora és a jövő kor előtt. Hunyadi Demeter, bár Dávidhoz hasonlítva, felette conservatív, talán éppen ezzel mentette meg az önmagában megbomlott s az idegenektől rendkívül ostromolt egyházat. Enyedi György bár aránylag kevés időre, de legjobbkor jött, hogy tudományával, s bibliai kritikájával állítsa vissza az unitárius vallás tekintélyét. Még száz év múlva is foglalkoznak mind hazánkban, mind külföldön azzal a munkájával, mellyel az ő és új testamentum mindazon helyeit megbírált, a melyekkel a háromság tanát támogatni akarták. A következők közül egyik az egyház kormányzásában, a másik védésében, némelyik az irodalomban jeleskedett. A múlt századból említem fel Szentábrahám Mihályt, ki a roskadozó egyházat ritka eréllyel védte meg az eleséstől, s egymaga egy gazdag theologiai irodalmat teremtett. A költő-püspök Kriza még legtöbbször kedves emlékében él.

Ezeknek méltó utódja Ferencz József, ki egyszersmind a 23-ik püspök.

Jellemzésére nem mondhatunk többet, mint a mennyit egy idegen nőtől idéztünk. Annyit tudunk, hogy őt nemcsak tekintély, hanem szeretet is környezi mindenhol. Látjuk, hogy a vidéki hívek várva várják, hogy köztük megjelenjen, s a hol volt, ott feledhetlenek humánus tettei s ékes és szívhez szóló kedves szavai.

Már tizennégy éve, hogy Ferencz József az unitáriusok püspöke s még csak 55 éves. 1835-ben aug. 9-én született belső Szolnokmegyében Alparéton. Két évet töltött külföldön. Londonban is időzött egy pár

hónapot. 1859-ben lett tanár, 1861 ben kolozsvári rendes pap és tanár s 1876 aug 27-én az árkosi zsinaton megválasztott püspöknek.

Testileg nem látszik valami erősnek, de szívós, kitartó s lelke erejével teljesen megtudja őrizni az egyensúlyt. Itthon a kormányzás vezetésében mindenütt ott a keze, s örvendünk, hogy ott van. Künn a külföldön gyakori levelezéseivel folytonos éberségben tartja az egyház hitrokonai között a magyarországi unitáriusok, de egyszersmind a magyarok iránt is a jó indulatot s a becsülést. Papságának méltó feje nemcsak a szónoklásban, melyben körén kívül sem sok áll előtte, hanem az életben a kötelesség lankadatlan teljesítésében. A reformot szereti s már eddig is sok szép alkotás fűződik nevéhez. Hogy ezután is haladjon, s minél többet hasson és alkosson, ahoz csupán jó egészségre van szüksége, melyet velünk együtt minden hiva kérve kér számára a minden áldások adójától.

B. Gy.

Tavaszi ének.

Hálás szívvel dicsőítünk,
Oh nagy Isten, téged!
Kinek áldása betölté
A kies mezőket.

A természet ölében is
Minden teremtmények,
Fű, fa, virág, kis madarak
Tégedet dicsérnek!

Az ég, a föld, a kis csillag,
A szép mezők, rétek,
A napsugár, a gyöngyharmat
Mind rólad beszélnek...

És hirdetik Felségednek
Teremtő hatalmát,
Dicsőítnek, magasztalnak,
Mint ég és föld Urát!

Itt benn a hívők serge is
Buzgó indulattal,
Egygyé olvadt szent érzéssel
Csak Téged magasztal!

Téged, a ki megáldottad
E viruló földet;
Hit remény és szeretettel
betöltöd szívünket.

S megtanítál fiad által
E szent igazságra:
Lekünknek az erény útján
Nyilik a virága.

Megtanítál, hogy mint ő rá
— E föld határin túl —
Reánk is majd szent egében
Örök tavasz virul.

Iszlai Márton.

Kepemegváltás.

Egyed Ferencz urnak e tárgyban tett nyilatkozatára párszavam van.

Mint mindég, úgy most is, személyes ügynek tartom a kepézést s

olyannak, mely a vallás függetlenségénél fogva állami intézkedés tárgya nem lehet. Az ellenkezőről nem győzött meg engem, s hinni merem, másokat sem, Egyed Ferencz barátomnak és másoknak nyilatkozata. Tagadhatatlan, hogy a gyakorlatban legegyszerűbb volna, ha az állam megállítaná mindenik belső ember képéje értékét, ezt adóképpen kiróná a hivekre s behajtván, kiadná a belső embereknek. Ámde ez elvileg jogtalan, az államra terhes, a vallásra és annak hiveire erkölcsileg meg-alázó lenne.

Egyed Ferencz barátom nem ugyan polgári, de egyházi törvényhozás útján tartja a kérdést megoldandónak, oly módon, hogy főtanácsunk hozza azt a törvényt, hogy minden egész képét fizető, 50 évig minden éyben, fizessen két forintot kepeváltási tőke teremtésére, s a kepe csak 50 évig adassék, s azután az alaptól pénzül fizetessék. Szó-nélkül egyszerű, biztos mód; nem is kellene 50 évig tolytatni, mert 2 frt évi betétellel minden egyes képező, csak ötös kamattal s nem is fél, hanem egész évi kamattőkésítéssel már negyven év alatt 225 frt váltási tőkét teremtene, melynek ötös kamata a kepe akkori értékét is nem-csak fedezné, de a fizetés gyarapítását is biztosítaná; sőt a kepe jelen értékét véve alapul, már 30 évre meglehetne szüntetni a képét. Mint mondtam, egyszerű és biztos megoldás lenne, csak attól lehet tartani, hogy valóban igaz lenne Egyed barátunknak az az állítása, hogy az ekklesiákban a belső emberek és egyes tagok közt eléforduló viszázkodá-soknak forrása a kepefizetés, különösen, ha a jelenleg természetben adott kepe mellett a képezőknak a kepe értékének felét felérő pénz-összeget kellene fizetni.

Én, mikor a kepemegváltási tőke megteremtésének eszközeit igyekeztem felmutatni, az ügy természetéhez képest az ekklesiákra hi-vatkoztam, s azt akartam bebizonyítani, hogy, ha akarnak, bár huza-mos idő alatt, teremthetnek magoknak alapot. Meglehet tévedtem a té-nyezők méltatásában és megítélésében; de egy tényre mégis határozot-tan hivatkozhatom, a mely igazolja azon állításomat, hogy a kölcsön-gabona magtárak jelentékeny tényezők lehetnek ez ügyben. Lám E. K. Tanácsunk csak három nappal ez előtt hagyta helyben, hogy sinfalvi ekklesiánk az ottan szokásban volt máriás képének (minden bérfizetőtől 17 kr.) valamint a vékás képének a megváltását a kölcsön-gabona magtárakra fektesse.

A 200 lelket számláló jobbágyfalvi leány-ekklésia 1890. évi költségvetéséből látom, hogy az egész zabképét s a nagyon szegény

hívek egész képét 76 frt 80 kr. pénzzel váltja meg, részben magtára jövedelméből, részben önmaga által teremtetett tőkék kamataiból. A mit egy néhány közepes és gyenge ekklésia megtett, megtehetnék a többi ekklésiák is, ha egy akadály nem volna: az akaratnak és türelemnek hiánya! Három körben tartott esperesi vizsgálatról szerkesztett jegyzőkönyvből még nem láttam, hogy valamelyik ekklésiában ez ügyben önerőn való iparkodásból fejlődő mozgalom mutatkoznék; köri közgyűléseink nem foglalkoznak ez égetőnek vallott kérdéssel; mozgalom, munkálkodás helyett panaszkodunk; bajunk orvoslását mástól várjuk; első sorban az államra kacsicsintunk. Pár nagy és kicsiny ekklésia indítson munkára s meglátjuk, hogy az a valóban égető kérdés önmagától megoldódik. Mi ezt óhajtjuk. Ezért irtunk s ezzel zárjuk sorainkat.

Kovácsi Antal.

Egy pap és a méh.

Kilsby Jonás Walesben (Anglia) Glanwarlydben paposkodott s igen széles látókörű, rokonszenves ember volt. Minden felekezetbeli emberrel szeretett jó viszonyban élni. A következő igen érdekes parabolát beszéli el róla egyik barátja:

Egy vasutállomásnál, míg a vonatot vártam, találkoztam Kilsby barátommal, ki időtöltés okáért elbeszélte, hogy miről prédikált azon a napon.

Kilsby így adta elé:

Nyári estvéken rendszeren bizonyos társalgást szoktam tartani egy méhhez, a mikor az, arany terhével megrakva, haza jó Társalgásunk ilyenforma:

Kilsby: Hát Méh ur, hol is gyűjti maga a mézet?

Méh: Én itt a vidéken levő különböző kertekben gyűjtöm.

Kilsby: Így hát ön nem szorítkozik csupán egy kertre?

Méh: Nem. Én mindenüvé elmegyek, hogy mézet kapjak.

Kilsby: Gondolom hogy ön mindenik kertben jó mézet kap.

Méh: Ugy van. Mindenik kertben jó mézet lehet találni, ha t. i. az ember jól kinyitja szemét és szorgalmasan keresi.

Kilsby: Most már értem. Mondja meg hát kérem, hogy ma melyik kertben volt?

Méh: Én a püspök (anglikán) kertjében voltam.

Kilsby: Ott jó mézre talált, ugy gondolom.

Méh: A főtisztelendő ur kertjében valósággal kitűnő mézet találtam.

Kilsby: Hát tegnap hol volt?

Méh: Tegnap reggel egy congregationalista és estve egy baptista kertjében voltam s mindenütt jól megrakodtam.

Kilsby: No ez ugyan jó, de szeretném tudni, hogy még melyik kertben járt.

Méh: Hadd lám csak. Kedden voltam egy unitárius kertjében.

Kilsby (drámai hangon): Hogyan! Unitárius kertben! No ott bizonynal kevés mézet talált, ugy-e?

Méh: Ellenkezőleg, éppen jól megrakodtam és pedig igen pompás mézzel, a mi ugy látszik egy kissé megzavarja magát barátom.

Kilsby: Örvendek, hogy így nyilatkozik, mert én nagy tisztelőjök vagyok az unitáriusoknak. De mondja csak hogy más kertben járt-e?

Méh: Hogyne! Hétfőn benéztem a Bradlaugh kertjébe.

Kilsby: Mi? Tán a fülem cseng? jól értettem, hogy maga az istentagadó Bradlaugh kertjében járt mézet gyűjteni?

Méh: Hát hogyne! s mondhatom, hogy a Bradlaugh kertjében éppen oly édes mézet találtam, mint a legorthodoxabb pap kertjében; de aztán kellett is, hogy jó erősen keressenem a mig megtaláltam.

Kilsby: Jól van Méh ur. Ugy gondolom, hogy megértettem. Az Isten áldja meg azért a jó keresztény leczkéért, a melyre megtanított?
(Angolból.)

A szép beszéd hatása.

Sára asszony szatócs asszony
Kora reggel templomba volt;
Éppen most jött haza onnét,
Azért megint nyitva a bolt.

»Jaj be szép volt a beszéd ma —
Kiált Sára — óh biz' úgy van,
Hivek serge csupa fül volt
S alig volt hely a templomban!«

Nos és miről volt hát a szó?
Mi volt a szép beszéd tárgya,
Hogy oly nagyon hatott reád,
Mondjad meg csak kedves Sára?

»Hogy mi hatott rám oly nagyon
Arra már nem emlékezem,
Csak azt tudom, hogy azóta
Nincsen hamis, rossz mérlegem!

S ki hozzám jó vásárolni
Olcsó pénzért kap cleget;
S városszerte dicsérik most
Becsületes üzletemet!«

Hogy lett a székely fiuból asztalos?

— Három tanítás a vasárnapi iskolában. *) —

Van nekem egy ismerősöm. Elbeszélem az ő történetét. Ed-
dig Jancsinak hívták, most János a neve. Hogy történt ez? Kolozsvár-
tól három napi járó földön egy székely faluban lakott. Szülőinek volt
egy kevés birtoka, de inkább szegények voltak. Hogy fiok megél-
hessen a maga erején is, iskolába akarták járatni. Több évi proba után
sem sikerült. Jó, hát gazdáskodj! Hej de nyáron jó reggel kellett volna
felkelni, hogy az ökröknek enni adjon! Bajos volt elhagyni az ágyat.
Atyja panaszkodott, szidta és fenyegette. Egyszer azt mondja, hogy ha
ma is úgy lesz, nem fogsz ételt kapni. Ezt nem hitte De megtörtént.
Jól megéhezett. Nó ugyan engem csak nem éhezett. Szedte holmiját s
elindult bujdosni. Tarisznyája üres volt. Hasa is sokszor az lett. De még
a falukon csak boldogult. Ugy egy hét alatt Kolozsvárra vetődött. Itt
senki sem ismerte meg. Sokat éhezett. Nem volt hol háljon. Hol a ker-
tek alatt, hol a hid alatt kinozta magát. Az olyan magaforma emberek-
től kért és kapott egy-egy kis enni valót, de szégyelt és félt koldulni. Egy
reggel éppen egy kiflis asszony mellett egy utca sarkon áldogált s nézte
a meleg kifliket. . . Hej beh jó lenne . . . Az asszony az oszlop miatt nem is lát-
ta s bement az udvarra, ott hagyván a kifliket Na most! . . . Indulna! . . . De
nem, nem lehetett, mert valami mind azt mondotta, hogy ne bánts, mert
az nem a tied Gondolkozni kezdett. Talán jobb lesz ha beáll egy aszta-
loshoz. Engedelmet kér, hogy az udvart kiséperje s hogy ott háljon a
deszkákon. Mindent rendbe szedett, de nagyon ügyesen Másnap sem
kergették el. A műhelyben is takarított. Egyszer fűrészt kért, mert
hiszen — mondá — ő elég erős. Aztán gyalut kért. Hát végül még a
festéket is a kezébe adták. Ember vagy fiu! A jövő héten kapsz egy
nadrágot a rongyos harisnyád helyett. Volt öröm! Így telt el egy esz-
tendő. Így kettő. Most már mivel oly jó voltál még pénzt is kapsz, hogy
végy magadnak mindenféle ruhát. Még az utcára is kieresztették sé-
tálni. Ma már a gazdag emberek is ismerik. Ma már neki, magának is
van hogy hol lakjék, de hogy ez hogy történt, azt csak máskor fogom
elbeszélni.

II.

Jancsiból János lett. Sok tisztelője került a magaszerű emberek
között. Barátokra tett szert s ezek útján ismerősökre. Hej, de annál
inkább kezdett fájni szíve az otthonért. Sok éjjelen volt otthon álmában
és sirt magában, míg a gyalut taszigálta. Sok éjjel rázta fel atyja az
ágyból, hogy menjen dologra vagy iskolába. De bár ugy lett volna, so-
hajtott fel reggel, mikor csak a fűrészt és a gyalut látta maga előtt.

*) Ez a kis életrajz iskolázatlan gyermekek előtt mondatott el három
vasárnap. A vasárnapi iskolák tanítói — reméljük — értékesíthetik.

Istenem, bár szárnyaim volnának, mondá, hogy meglássalak téged szülőföldem szép határa. Eszébe jutott az a vers, a melyet az iskolában megtanult volt s elmondá: Szülőföldem szép határa, meglátlak-e valahára, a hol állok, a hol megyek, mindenütt csak feléd nézek, stb. Hiszen tán nem gyűlöltek, nem vetettek meg örökre!... Mit csináljon? Igaz, hiszen ő sokszor vitt levelet a postára mesterétől s onnan is hoztak, még olyan helyekről is, melyeknek ő hírét sem hallotta. Lám csak! Irok nekik, hiszen én megtudom jegyezni a deszkákat, hogy 1, 2, 3 stb. Probálja, de nem megy. Elmegy egyik falujabelihez, ki éppen katona volt s értett az íráshoz s maga is irt sokszor. Az megirta a levelet. Jancsi a nevét aláírta: János, ezelőtt Jancsi. Milyen írás! De milyen öröm volt otthon, a mikor az elveszett fiúnak kezeirását is láthatták. Apja, ki már örvög volt, haza kívánta, hogy a gazdaságot folytassa. János kikérte levelét a mesterétől, melyben jól meg volt dicsérve szorgalmáért s becsületességéért. Haza ment a vasuton Otthon sokan bámulták és csufolták is a nadrágjáért s emlegették régi rosz napjait, restségét; szököttek, tekergőnek nevezték s még sok rosszal gyanúsították. De mindez kevés ideig tartott, mert János asztalos műhelyet nyitott saját házoknál és úgy dolgozott, a hogy a faluban senki. Feljött a napja, mert télen míg mások tekeregtek, ő mindig dolgozott, s már 20 esztendő s korában János mester volt a neve. Pontos, szorgalmas és becsületes volt. És hiszitek-e, hogy már ember lesz belőle? El ne felejtétek soha ezt fiuk, még a mikor öregek lesztek se!

III.

Jancsink, mint János mester haza került. Nem régen láttam. Milyen ügyes ember és mily szorgalmas! Reggel János mester az első az egész faluban a munkások között. Mindenki elcsodálkoznék, ha nem hallaná, mikor fel kél, hogy János mester már fűrészel vagy gyalul. Még a háznépe is alszik ilyenkor. Először Pistát, a szolgálját kelti fel, hogy szántani menjen a két tehénnel, azután a felesége kél fel és készíti el a reggelit. Nyolcz órára készen van egy uj szék, készen a reggeli is és viszi ki a mezőre Pistának. Mit gondoltok, melyiknek esik jobban, hogy ez az idő is megérkezett. Pistának-e vagy neki? Bizony nehéz elhatározni, mert Pista örvend a reggelinek, de János mester is örvend hogy a szabad mezőben van. És miért? Hiszen ott hogy fú a szél, hogy süt a nap s mennyit kell járni azokon a göröngyökön! Igaz, de azért ő boldog, hogy ott lehet. Boldog, mert ott minden olyan élénk: a fűszál éppen kezd kibújni, mellette egy saláta, tovább az ibolya, aztán a békavirág, a patak martján a fűzfák rügyei, a mogyoró virága s mindenik úgy nyitja ki kebelét, úgy igyekszik megtisztulni, dologhoz fogni. Már sokat szántogatott, a szegény tehenek kezdenek elfáradni. Na Pista álljunk meg és pihenjünk egy keveset. Ekéjét félre fordítá és leült szarvára. Nézzed csak Pista. Ismered-e ezt a kicsi mozgót? Hogyne mesteruram, hiszen az hangya. Mi az a hangya? Hát egy hitvány féreg

s én nem is tudom, hogy az Isten minek is ad ilyeneket csupa bajnak az emberre, mert látja mesteruram a kenyeremet letettem volt tarisznyámmal a föld végére s mind belemásztak, hogy még elkellett hánynom belőle. Hát azután? Nem is ettél? De igen, csakhogy hát sokat el kelle hánynom Hol volt az? Éppen itt bennebb! Menj szedd fel Pista, hogy merted azt tenni. Pista keresi, de sehol sem találja. Hát hol van? Én nem tudom. No lásd azt bizony felszedték azok a madarak, a melyek hallod mit csinálnak? Énekelnek! Lásd most köszönik meg neked. Ugy-e eszedbe sem jutott volna, hogy nekik is hullass el egy néhány morzsát. Hanem nézd csak mi jó amott? Egy nagy fehér kutya. Gondold hogy ha most is ott volna a tarisznya, mi lenne vele? A kutya összetépné s a kenyeret kivenné belőle és mind megenné ugy-e? S te mit csinálnál vele? Hát jól meghajtanám egy kövel. Elég rosszul tennél, még pedig azért, mert nem ő a hibás, hanem te vagy. Hát oda kellett tenni a szép fehér tarisznyát? Mire való ott a faága? Látod Pista ez a dolog jut-tassa eszedbe mindig, hogy gondos légy, mert különben megéhezel.

Tovább szántogattak. Pista gondolkodott s fontolgatta azokat a mondásokat, de főleg az utolsót. A munka jó izüen ment. Még énekre is került sor. Pista, ki fekszik ott? Ott mesteruram, az a Kertész Sándor, a ki a mult nyáron eltörte volt a karját, a mint a szomszédunk gyümölcsöséből megakart ugrani. Hát mit csinál ott? Hát biz' ő alszik szokása szerint. Ugy látszik mára eleget koldult, s most sütteti magát a jó melegen. Én nem állhatom azt a tekergőt mesteruram. Jól teszed Pista, így már ember lesz belőled. Hidd el nincs rosszabb a restségnél, a munkátlanságnál. Jól tudom magamról. És itt elbelbeszélte ifjúkori történetét, a mit ti jól tudtok ugy-e?

Megjött az ebéd ideje. Haza mentek és jó izüen ettek. János mester folytatta a gyalulást, furást, faragást Pénzecskeje szaporodik, egészsége mindig jó s az emberek becsülik. Tudjátok hol lehet találkozni vele legbiztosabban a házán kívül? A templom előtt, mert minden vasárnap reggel és délután elmegy oda. Énekes könyvét ott látjuk kezében s abból lelkesen énekel. A pap mindig oly szívesen köszön neki. Egészen jó barátok a pappal, ki vasárnap délutánra mindig ad neki egy lapot, hogy abból olvassa el a világ dolgait. Hogy a többi napon mit mivel, azt tudjátok és látjátok azt is, hogy a becsületes és szorgalmas emberből mi lesz idővel.

Boros György.

Egyházi és iskolai mozgalmak.

Itthon.

— A népiskolákhoz kiküldendő vizsgáló biztosok számára az E. K. Tanács esperesi uton megadta az utasítást. Most, midőn a vizsgálatok küszöbén állunk a magunk részéről, a tanügy érdekében fel-

hívjuk a t. biztos urak figyelmét hivataluk fontosságára. Egy évi tanítás elbírálása s a jövőben teendőik irányítása legfőbb mértékben a v. biztos jelentésétől függ. Az esperesi kör, a köri nevelésügyi bizottság, az E. K. Tanács főképpen a biztos jelentésére van utalva. A t. v. biztos urak a vizsgálat vezetésére vannak kiküldve. Ők a vizsgáló szék elnökei. Nekik kell, nemcsak meghallgatni, hanem meg is vizsgálni, hogy mit tanultak a tanulók és mit tanítottak a tanítók. Első kérdés: mit? második: hogy? harmadik: minő eszközökkel? A 3-ik kérdés alá jönnek a tanításnál használt könyvek, könyvtárak, író, olvastató és számoltató eszközök; de ide jó az is, hogy az iskola épülete elégséges és czélszerű volt-e; ezen kívül faiskola, játszó hely s más kellék meg volt-e? A ki ezekről nem tud számot adni, s a ki a teendőkről nem tud javaslatot nyújtani, az nem tett eleget biztosi tisztének.

— Kilyéni lelkész Nagy Ferencz aát az E. K. Tanács saját kérésére negyven évnél tovább tartott szolgálatai méltányló elismerése mellett, nyugalomba bocsátotta.

— A mező-berényi unitárius hivek közelebbről szép jelét adták hitbuzgóságuknak. Egyházközségük részére 2500 frttal egy előnyös fekvésű s jól kiépített telket vásároltak oly czélból, hogy ott imaházat s iskolát állítsanak. Azonnal gyűjtést indítottak maguk között s rövid idő alatt 1384 frtot irtak alá a nemes czélra. Ez összeghez hozzájárultak a mai napig:

Id. Oláh József 200 frt, Perei Mihály gondnok 100 frt, Bereczki Péter társgondnok 75 frt, Dombi Mihály 50 frt, Bereczki Dániel 25 frt, G. Balog Sándor 20 frt, Székely András 50 frt, Molnár Sándor 200 frt, Balog Mihály 25 frt, Bagi András 100 frt, Molnár János 50 frt, Balog János 10 frt, Balog István 10 frt, Balog Mihály 10 frt, D. Balog Ferencz 40 frt, Szekeres Pál 10 frt, ifj. P. Balog József 10 frt, Lovas Imre 10 frt, Balog Gábor 30 frt, Patai Mihály 5 frt, Dombi Sándor 15 frt, Vig Sándor 5 frt, Székely Mihály 15 frt, Székely Pál 50 frt, Bereczki Sándor 50 frt, Földesi István 10 frt, Pallagi Andrásné Harmati Katalin 5 frt, Hamza István 10 frt, Veres Pál 5 frt, Veres János 1 frt, Bereczki Mihályné Bacsó Katalin 2 frt, ifj. Bereczki Péter 2 frt, M. Kolozsi István 10 frt, Balog József 5 frt, J. Balog Istvánné Kolozsi Juliánna 5 frt, Balog Mihályné Kolozsi Zsuzsanna 3 frt, ifj. Dombi Sándor 5 frt, Szalai András 2 frt, Bereczki Sándor 1 frt, Bereczki András 30 frt, Bereczki József 1 frt, Ujhelyi Imre 4 frt, Oláh András 10 frt, özv. Bereczki Pálné Szekeres Erzsébet 5 frt, Schulz Henrik 5 frt, Kiss Sándor 25 frt, F. Balog Mihály 10 frt, Kiss Mihályné Szekeres Sára 1 frt, P. Balog József 10 frt, G. Balog András 10 frt, Kelemen Sándor 2 frt, Bereczki István 40 frt. — Összesen: 1384 frt!

Nem hagyhatom említés nélkül azt, hogy a mező-berényi hivek a múlt évben is mintegy 400 frtot ajándékoztak az egyházközség czéljaira. Ez a lelkes áldozatkészség minden dicséretnél szebben beszél s bizonyosága annak, hogy ők nemesen fogták fel egyházuk iránti kötelességeiket.

Az adakozások még be sincsenek fejezve, már is újabb gyűjtés indult meg a hivek körében. Az egyházközség buzgó nőtagjai elhatározták ugyanis, hogy harangot készíttetnek az eklklésiának s annak

költségeit ők magok fogják összetenni. Az adakozás megindult s szép eredménnyel biztat.

Csak továbbra is buzgóságot, kitartást a nemes munkához, s akkor velök az Isten áldása!

Hód-Mező-Vásárhely, 1890 márczius 24-én.

Ajtai János.
unitárius s. lelkész.

— Varga Zsigmond, abásfalvi lelkész aa. szembetegsége okán nyugdíjazásért folyamodott. Az E. K. Tanács a Főtanácsnak ajánlattal terjeszti fel. A nyugdíjba lépés csak októberrel fog kezdődni.

— A templomi éneklés a kolozsvári ekllesiában oly lendületet vett a közelebbi időben, a miért mindenki lelkét őszinte öröm tölti el. Husvét első ünnepén Iszlai Márton kántor-tanító vezetése alatt saját szerzeményét, egy husvéti karéneket, adott elő a polgári dalegylet melegséggel és szabatossággal. A karének Rédiger Géza szövegére van írva s mint egyházi ének, a mi irodalmunkban páratlan, s mint jeles szerzemény is kellemesen lepott meg mindenkit. Iszlai vezetése alatt minden vasárnap karének van a kolozsvári templomban. Felváltva egyszer a tanuló ifjúság férfi és gyermek vegyes-karban, máskor a leányiskola növendékei énekelnek mindig szépen s mindig meghatón, a mit a kolozsvári híveknek figyelmökbe ajánlunk. Iszlai barátunknak pedig kívánunk kitartást, hogy szép sikerrel megkezdett munkáját tovább folytathassa.

— Az unitárius egyházi nyomtatványokat ápril hónaptól kezdve Kanyaró Ferencz tanár ur kezeli.

— „Iskola és szülőház“ névvel egy nevelés- és oktatásügyi közlöny indult meg Józsa Mihály szerkesztésében Brassóban. A dolgozó társak között van Végh Mátyás, olvasóink kedves embere is. A második számban Killyéni Endre ír a játékról helyesen és meggyőzően. Figyelmet érdemel Mihály Lajos czikke a nép olvasmányáról. A lap megjelenik egy hónapban kétszer s ára egy évre 2 frt.

Angliában.

— Az angol és külföldi bibliaterjesztő társulat nyolczvanhat éve hogy fennáll s azóta csak a londoni főraktárból kiosztott 29 millió teljes bibliát, 32 millió új testamentumot s 11 és fél millió kis bibliát, vagyis összesen 72.500,000 könyvet.

— Londonban egy kiválóan érdekes társulat szervezését vette munkába egy nő, a ki különben mint író is egyike a legjelesebbeknek. A társulat célja a vallásosság. Az indítvány szavai szerint: nem a vitatkozás, a vetélkedés a cél, hanem a vallásos szellem, s a vallásos érzés és gondolat segítése. Vallásos szellemben akarja javítani a társadalmi öntudatot, és segíteni a szegényeket. Vasárnapi iskolákat alapít. Abból indul ki, hogy a kereszténység még egyszerűbb formában is

tanítható úgy, hogy a szívet áthassa s az akaratot irányozza. Éppen a Manchester New College volt épületét választotta munkássága helyéül s reméli, hogy ez a társaság a nevezett College elmozdításával támadt hézagot pótolni fogja. Évi kiadása bizonytalan Eddigelé három évre van biztosítva 7—7 ezer forint. Maga az indítványozó nő minden három évre 1000—1000 forintot ígért. A mozgalom indítói között unitárius tanárok és papok nevét látjuk.

Egyleti élet és munkásság.

Irodalmi pályázat. A D. F. E. kereszturkőri fiókja a következő pályázatot hirdeti:

1. Irassék egy Pünkössti egyházi beszéd, szabadon választandó szent írásbeli hely alapján. Jutalma 5 tallér.

2. Irassék egy neveléstani értekezés e tétel alapján: A család és iskola teendője a gyermekek vallás-erkölcsi nevelése körül. Jutalma 4 tallér.

3. Irassék egy alkalmi ima márczius 15-ére. Jutalma 4 tallér. Pályázhatnak a kereszturkőri fiók-egylet tagjai.

A pályaművek idegen kézzel leírva, a szerző nevét rejtő jelíges levél mellett, nov. 1. 1890. záros határidőben, egyl. elnök Borbély Sámuel kép. igazgató urhoz, vagy alulírt titkárhoz küldendők be.

Székely-Kereszturon, ápril 15-én 1890.

Barabás Lajos, titkár.

Felolvasások Székely-Kereszturon. A kereszturkőri fiók választmánya márcz. 8. és 29. napján felolvasó üléseket rendezett. A két alkalommal 4 felolvasás tartatott. E felolvasásokat a legnagyobb lelki gyönyörűséggel hallgattuk, s hallgathatta volna bármelyik nagy városunk értelmes közönsége is. A mostani és a mult évi felolvasások mindinkább meggyőzhetnek mindenkit arról, hogy a kereszturkőri fiók nagy szellemi erő felett rendelkezik, s jó irányu lelkes vezetés mellett az erkölcsi eredmény sem maradhat el. Kár volt eddig, s még nagyobb kár lenne ezután e szép tehetségeket, e nagy erőt parlagon hevertetni. Sajnálom, hogy hely szűke miatt a felolvasásokról, melyek egész terjedelmükben méltók volnának nyoma-festékre, csak röviden emlékezhetem meg.

Györfi Ferencz a Templomi éneklésről tartott egy magvas felolvasást, mely méltó kiegészítése volt a mult évben Németh István által „Énekes könyvünk reformjá”-ról tartott felolvasásnak. Bizony ha belső embereink és hallgatóink az abban foglalt utasítások szerint járnának el, isteni tisztületünk százszor lélekemelőbb lenne. Kozma Dimén a Vasárnap meginnepléséről mondott el sok figyelemre méltót. Nagy érdeme e felolvasásnak, hogy a tárgy mindennapi volta mellett is letudta kötni a hallgatóság figyelmét. Ajánlja a

sátoros ünnepek harmadnapjának eltörlését, sőt óhajtaná, ha az esztendő 10 hónapra osztatnék és mindenik 10-dik nap ünnepeltetnék a hetedik helyett. Kevesebb ünnep, több bensőség. Vég h Mihály a ravai ekklézsia történetéből olvasott fel egyes érdekes részleteket. Nagy kár volna, ha az élénk tollal, történelmi-kritikai érzékkel megírt nagyszabású munka, írónak asztalfiókjában maradna. Vajha e felolvasás buzdításul szolgálna az egyház belső embereinek ekklesiájuk története megírására! Ürmösi Sándor zárta be ez évi felolvasásaink sorozatát supranaturalismus, mysticismus és rationalismus a keresztény vallásban című értekezésével. Érdekességeiben ez sem maradt a többiek megett. Csak előre!

b - s.

Tisztújítás a Kereszturkőri fiókegyeletben. A tisztikar és választmány alapszabály szerinti hivataloskodási ideje kitelvé, a közelebb tartott közgyűlésen benyújtotta lemondását. A választás elrendeltetvén, következő eredménnyel ejtetett meg: elnöknek Borbély Sámuel, al-elnöknek Sándor Jánosné, titkárnak Barabás Lajos, pénztárnoknak Mihály Dénes választattak meg. Választmányi tagok: Bedő Dénes, Gábor Albert, Német István, Török Samu és Kozma Dénes.

Tiszteletbeli elnöknek választotta a kereszturi fiók Raffaj Károly buzgó hitrokonunkat, az egyház és iskola érdekében kifejtett lelkes munkálkodása és áldozatai méltánylásául.

Nyilvános köszönet.

Egyházunkban f. hó 5-7 napjain megtartott esp. vizsgálat alkalmával a jegyzések sorában be lett jegyezve: „hogy tks. Gábor Mihály gondnok aa s neje t. Biró Viktonia asszony 1880-tól fogva minden évben a vizsg. szék tagjait — az előjáróságot is bele értve — 10 éven át ellátták, élelmezték s ezt jövőben is tenni ígérték; e szép áldozat s vendégszeretetökért fogadják e helyen a vizsg. bizottság hálás köszönetét.” Ezen nemes áldozatnék nyilvánosságra hozásával a becsértéket is jelezni óhajtván, azt: az előző évek költségeivel viszonyítva, már eddig 250--260 frtra becsülöm.

Tekintve, hogy e gondnok aanak neve — a Dávid Ferencz alapítvány, budapesti egyház, Dávid F. egyelet alapítás, kereszturi tanári állás s több más egyházi s iskolai czélokra adakozók sorába — tekintélyes összegekkel fordult elő; tekintettel, hogy szeretett neje más hiten levő (ev. ref.) s így e család áldozatkészsége e részről is gyakran van megkeresve; elmondhatom az apostollal: „Erejk szerént, — én vagyok bizonyosság — sőt erejk felletti jóakarattal adakoztak.” — Az Isten áldja meg őket!..

Alsó-Jára, 1890 márczius 10-én.

Siménfalvi György,
unitárius pap.

Az anya szerepe a nevelésben című neveléstani értekezés megírására, a Kereszturkőri fiók által kitűzött 1 darab cs kir. aranyat, Balogh Róza közs. iskolai tanítónő nyerte el: „az édes anyát nem pótolja senki” jellegű dolgozatával. A pályanyertes kisasszony római katolikus vallású.

Brassai Sámuel és Ferencz József arczkéből szolgálhatunk még egy néhány példánnyal. Egy drb. ára az „Unitárius Közlöny“ megfelelő számával együtt 40 kr. — A t. lelkész urakat értesítjük, hogy az utóbbiból május hónapban a titkár jelzette módon még küldhetünk. A pénzek Dr. Veress Vilmos egyl. pénztárnokhoz küldendők.

Sajtóhiba. Az Unitár. Közlöny első számában az Alsó-Siménfalváról szóló tudósításban László Péter neve után 115 frt helyett 15 frt veendő.

Szerkesztői üzenetek. Tudósítóinkat kérjük hogy minden kisebb-nagyobb életjelről tudósítsanak. J e l s z ó: Tényt terjengőség nélkül. — „**Három kérdés.**“ Most nem kezdjük meg. Fontolóra vévén, abban állapotdunk meg, hogy még várunk s fontolgatjuk az ilyen rendellenes dolgokat — **G. Szind.** Válasz ment. — „**Három vers.**“ Probálgatásnak megjárnak, de még tanulmányozni kell a versírás mesterségét, mert a gondolat is csak úgy ér valamit, ha megfelelő köntösbe van öltöztetve Nem lenne jobb prózával kezdeni? — **T. A.** Megkaptuk. Sokat igazodtak. — **Imecs L.** urnak. Komjátszeg. Leveléből megnyugvással látjuk, hogy az ügy rendbehozását megkezdette. Hiszen csak egy parányi jóakarat legyen, minden jól megy! — „**Temetőben.**“ Minthogy öntől jobb is kitelik, ez elmarad. — **Csegezi Gábor** urnak Bágyonba. Mind a titkár, mind, jó idővel később, a pénztárnok levelet irt önnek, de választ egyik sem kapott. Talán a postai rendetlenség miatt? — **M. J. Ádám.** A dolog teljesen rendben van. — **Cs. S.** Ügyes. Kár hogy egy kis é pessimistikus. A megbízásban hiven eljárta

A nyilvános nyugtázást a jövő számban folytatjuk.

Halottak emléke.

Orbán Balázs A székelyeknek nagy, mély és sokáig tartó gyászuk kezdődött meg ápril hó 19 én, mert ekkor meghalt 60 éves korában Orbán Balázs, a ki érettük az utóbbi harmincz esztendő alatt többet tett mint bárki más. Gábor Árontól elkezdve Székely Mózesig vissza, nagyon sok fia ontotta véré s áldozta életét e bérczes kedves kis hazáért, de békében senki sem tett többet, mint Orbán Balázs, mert ő saját költségén, fenkölt lelke sugallatára, bejárta földjüket, megtanulta multjokat, meg azt, hogy mik és mivé lehetnek, szóval megismertette a székelységet magamagával. A „Székely föld leírása“, melyről szólunk, oly becses kincse a székelységnek, melyért az Orbán Balázs nevét sok ideig, mindig tisztelettel kell hogy emlegesse.

Orbán Balázs az eszményi igazat és tisztát kereste. Ősei vallása helyett az unitáriust vallotta s annak volt buzgó hive mind haláláig. A mult ősszel az unitárius főtanácsban lelkes beszédben s ritka áldozatkészséggel vette védelmébe a székely unitáriusok gymnasiumát a kereszturit, midőn a miniszter egy osztállyal kisebbitését, az ötödik osztály eltörlését sürgette. Odaadással tanulmányozta az intézet helyzetét s készült, hogy védelmére és támogatására nyerje meg képviselőtársait is. Ennél az intézetnél már korábban egy 500 forintos alapítványt tett.

1870-től 1883-ig Udvarhelymegye kereszturi választó kerületének volt országgyűlési képviselője. Ahoz fogható rajongás, a mivel a romlatlan nép a kitűnő szónokot, a népszerű embert, a daliás férfit környezte, a legnagyobb ritkaságok közé tartozik 1883-ban az ellenjelölt kapott többséget. Orbán a kisebbséghez szokva volt, de ez a vereség nagyon érzékenyen esett, mert, onnan jött, a honnan ő nem várhatta. Azóta Berettyó Ujfalunak volt a követje, s számos képviselőnek a megválasztatója. Magyarországon is úgy tudott a nép nyelvén beszélni, mint a Székelyföldön. Az ország házában is sokszor beszélt. Mindig az önzetlen igazság érzetével, az álnokság, a jogtalanság és hazafiatlanság ellen tört... Nálánál önzetlenebb, erősebb akaratu s áldozatkészebb fia e hazának nem volt Végrendeletében megemlékezett az EMKE-ről, egy jószágát, a szejké-fürdő jövedelme egy részét hagyván rá. A sz.-kereszturi unitárius gymnasiumnak a múlt évben adott 200 frtot s ezt végrendeletileg adandónak hagyta 4000 frtig, így hát örök időkhig adni fogja a 200 frtot. Tizenhat évi gondnokság után örökké tartó gondoskodás! Legyen emléke örökké áldott!

B. Gy.

Sándor Lajos h.-almási lelkész f. hó 20-án meghalt. Egyik legnagyobb ekklesiában paposkodott 25 évet hűséggel és szorgalommal. A székely-kereszturi és kolozsvári unitárius gymnasiumokban tanult. 1860-ban végzett. Ezután a papi pályára készült. Előbb sz.-kereszturi gymnasiumnál iskolafőnök lett. Nemes emberbarát, jó férj s szerető édes atya veszett el benne. Neje Kiss Emma, néhai Kiss Mihály leánya három gyermeke és számos rokon s jó barát gyászolja. Nyugodjék csendesen!

*Jelen számhoz Ferencz József unitárius püspök
fénynyomatu arczképét mellékeljük.*

T A R T A L O M.

Ha látom a tavaszt... (Költemény.) B. Kemény Árpád.	73	A szép beszéd hatása. (Költemény.) Grátz Mór	79
Ferencz József unitárius püspök. (Arczképpel.) B. Gy.	74	Hogy lett a székely fiuból asztalos? Boros György	80
Tavaszi ének. (Költemény.) Iszlai Márton	76	Egyházi és iskolai mozgalmak	82
Kepemegváltás. Kovácsi Antal	76	Egyleti élet és munkásság	85
Egy pap és a méh	78	Halottak emléke: Orbán Balázs, Sándor Lajos	87

Nyomatott Gámán János örököseinél Kolozsvártt (Bel-középutcza).

UNITÁRIUS KÖZLÖNY.

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

Szerkesztik: Nagy Lajos és Boros György.

Megjelenik havanként egyszer. Ára egy évre 1 frt 20 kr. Egyes szám ára 12 kr.

Üdvözet Dr. Brassai Sámuelnek.

— Az Unitáriusok Egyházi K. Tanácsától. —

Nagyságos egyházi Tanácsos és iskolai Gondnok ur!

Kiváló örömeire szolgál E. K. Tanácsunknak, hogy a Nagyságos egyházi Tanácsos és iskolai Gondnok urat életének kilenczvenedik évfordulóján üdvözölheti.

Becsés ajándéka Istennek a hosszú élet, főképpen ha hasznos munkásság oly széppé és nemessé teszi, minő Nagyságodé, mely a közművelődés és tudomány minden mezején áldásos gyümölcsöket termett. Midőn ezért a közművelődés és tudomány minden barátja örömmel üdvözli Nagyságodat, mi az öröm mellett a hála kegyeletes érzelmével ünnepeljük ez alkalmat, mert mi Nagyságodat magunkénak ismerjük, jóltevőnknek, büszkeségünknek valljuk.

Jogosan, méltán.

Mi érezzük és tudjuk, hogy vallásközönségünk kebelében a növelés és oktatás ügye, jelesen felsőbb tanintézeteink a Nagyságod vezérlete alatt nagy lendületet nyertek s azok hazánkban legelsőbb úgy szerveztettek, azokban a tanulmányi rend és a tanítás módszere úgy állíttatott be, hogy ezekben korunk követelményeinek is megfelelnek. És hogy azok a reformok, melyeket Nagyságod teremtett, valósuljanak és gyökeret verhessenek, Nagyságod minden alkalommal, a szükségekhez képest, megjelent és folytonosan megjelenik anyagi kedves áldozataival is.

A közörmnek dicsőítő énekébe jogosan, méltán beillik a mi öröm- és hálaénektünk, melyben kérjük a mi mennyei Atyánkat, hogy Nagyságodat szeresse még hosszú élettel s ebben védje és oltalmazza, hogy

nyugodt bölcseségével sokáig gyönyörködhessek szép életének áldásos alkotásaiban, nekünk pedig sokszor legyen ily alkalmunk, örömünk és hálánk kifejezésére.

Az Unitáriusok E. K. Tanácsának Kolozsvárt, 1890 április 27-én tartott üléséből.

Atyjafiai az Urban:

Ferencz József,
unitárius püspök.

Kovácsi Antal,
közigazg. jegyző.

Az egyházköri közgyűlések.

Ezen autonomikus testületek ülésezési ideje nemsokára megérkezik. A t. szerkesztőség engedelmeivel néhány észrevételt teszek. Felbátorít erre az, hogy e lap megelőző számában némi vonatkozó hangok vannak. Okom is van rá, jól ismervén a vidéki életet, napról-napra látván a mozzató, vagy jobban mondva, a tengődő erőket.

E közgyűlések feladata első helyen a tisztviselők évi működéséről számot kérni. Ezután számot kell kérnie az igazgatás s a törvénykezés állapotáról; a konfirmációi és népiskolai vallástanításról; az ekklesiái előjáráságok és belső emberek viselkedéséről; a nép erkölcsi és köznevelési állapotáról; az ekkleziák vagyoni állásáról; már megmett vagy megteendő javítási intézkedésekről; épületjavításokról; az ekklesiái fekvőségek jövedelmezőségéről s ennek fokozása módjairól.

A közgyűlések a vidékeknek valóban öntudatos, széles látókörű, komoly és higgadtan tanácskozó, intéző, életadó, irányozó, kezdeményező testületei kell hogy legyenek, mint voltak régen.

A mint a politikai megyék java folytonosan figyel, lát, intézkedik, kezdeményez, feliratokat terjeszt fel s ez által országgyűlés és kormány elhatározásaira jelentékeny befolyása van a közállapotok javítása tekintetében, ugy az egyházi Képviselő és Főtanács csak a valóban működő körű közgyűlések gyámolításával végezheti a maga nagy feladatát.

Most a belső emberek fegyelmi ügyeiben követendő eljárások szabályozása az egyik fontos kérdés, a melyet meg kell oldani. Esperes, körű gondnok, egyházi tanácsos és ekklesiái tag mind érdekelve vannak ebben a kérdésben. Tanulmányozást s bölcs megfontolást érdemel, hogy a rest, rossz példával járó, s az ekklesiára káros belső embertől, hogy szabadulhasson meg az ekklesia s viszont ahű belső ember hogy legyen megóvható az egyesek könnyelműségéből, irigységéből, avagy ellen-szenvéből származható bántalmaktól.

Az esperes s a köri gondnokok itt számolnak egy év folytán végzett munkájokról. Az egyházkör tagjainak itt van alkalmuk megismerni s összehasonlítani az ekklesiákat. A nemes versenyre az ösztönt itt nyerik meg a papok és tanítók.

A kolozsvári, tordai és kereszturi felsőbb iskolák helyzete, az egyházhoz, a közneveléshez való viszonyuk s különösen az a kérdés, hogy a népiskola milyen elemet szolgáltat számokra, mennyire készíti elé számokra az ifjúságot, itt várnak megbeszélésre.

Az ekklesiákból kiköltözött hivek gondozása, az elveszéstől megmentése égető kérdés.

Országos érdekü állami törvények hordereje s alkalmazása (p. o. az elkeresztelés ügyében) itt elé kell hogy forduljon.

Mi szükség tehát? Lelkiismeretes referálás a gyűlés előtt; igaz és mély érdeklődés a közgyűlés részéről kicsinyeitől és nagyjaitól; teljesen áttekintő jelentés az ügyvezető esperes elnökség, s előzetes, teljes tájékozottságon alapuló program beszédek, a köri gondnok-elnökségek részéről; beható és higgadt tanácskozások, indítványok a tagok részéről. Szellem és élet teremtése a gyűlési teremben, mely termékenyítőleg hasson és alkosson otthon az egyes ekklesiákban a jelen levő képviselők felébresztett lelkesülése és cselekvésre birt akarata és elhatározása által.

Természetes, hogy egy ilyen gyűlés nem folyhat le $1\frac{1}{2}$ —2 óra alatt. Ha a közgyűlésekről csak egy-egy eltévedt tosztt emlékéztet vizdik magokkal a képviselők, akkor fennállásuknak jogosultsága, s a kapcsolatos költségek megtételének indoka önként megszűnik, s kezdetét veheti egy teljesen burokratikus intézmény meghonosítása iránti áramlat, mint a vármegyékben.

Ha a vármegyéken és egyebütt a rendeseken kívül tiszteleti jegyzők és előadók szerepelnek, miért ne lehetnének az egyházköri gyűléseken is? Erő van elég, csak ki kell osztani a munkát. Így a jegyzőkönyv az ülés végével készen lehet. Módját kellene találni annak, hogy az ily terjedelmes jegyzőkönyvek, jelentések és elnöki beszédek már egy-két hét múlva az ekklesiáknak is megküldessenek. Az ekklesiák érdeklődését csak fokoznák. Elvégre is oda haladt a világ, hogy ez sokáig nem maradhat el. Nyomtatványok kellene törvénykezéshez, közigazgatáshoz. A közgyűlést is teljes tárgysorozat melléklésével kell összehívni, a mi, ekklesiák s más egyházi s világi egyesek érdeklődését, csak fokozhatja. Előkészület nélkül ilyen közgyűlés nem létesül, mely

együttal katedrai és tanácstermi szónokok, valamint gyorsan fogalmazó jegyzők iskolája és kell hogy legyen. Csak az ilyen közgyűlés tájékozhatta teljesen a Fő- és Képviselő-tanácsot, lehet levezető és termékenyítésre segítő csatornája a fenműködő szellemnek, elveknek és irányeszméknek s egyuttal fennebb adója az ott születetteknek. A köri gyűlési terem életrevaló eszmék és tervek szülőháza, a gyűlés pedig a keresztvíz alá tartója kell hogy legyen ott a közvetlen közelben. E helyen hangsúlyozni kívánjuk, hogy a Főtanács jegyzőkönyvének a kinyomtatását elodázhatlan szükségletnek tartjuk, s reméljük is, hogy nem késik soká.

Három érzés irányozza főleg az embert: a családi tűzhely és egyház iránti, s a honfui érzés. Nem hiszem én, hogy a világiak hidegek maradjanak az ilyen egyházi gyűlések iránt, s megvagyok győződve, hogy egy egyházkör szunnyadó ekklésiáiba csak ilyen gyűlésezések önthetnének új életet, a vidéki szétszort és központi atyafiaknak is bevonásával. Megvagyok arról is győződve, hogy ily köri gyűlések fogják megnépesíteni a főtanácsi gyűléseket is.

Ha a vidéki atyafiak emez észrevételeket nem értik meg, akkor haladásról nem lesz szó, már pedig az unitárius egyház ha haladni nem tud létjogát teszi kérdésessé

Különben a főtanácsi referensek három hó multán megmondják, hogy a köri gyűlések mit csináltak. Én is arra várok a többi mondanivalommal. Addig is béke velünk!*)

Szemlélő.

Brassai Sámuel mint hívő.

Annak igazolására, hogy a tudomány nem ellensége a vallásnak s az ismeretekben gazdag elme nem vezet istentagadásra, kiváló példa Brassai Sámuel. A tudománynak nincs oly ága, a melyben Brassai járatos, a legtöbbben mester ne lenne. Annyi ismerete van, hogy joggal nevezhetnők egy élő Conservations Lexiconnak. S ez a férfiú, a magyar tudományosságnak ez a méltó büszkesége, az igazságoknak és ismereteknek évek hosszú során át — ez évben ünnepli életének 90-dik évét — fáradhatatlan kutatása és megszerzése után is éppen megtartotta vallásos kedélyét, a vallás iránti őszinte tiszteletét.

Az ő vallásos hite ma sem gyengébb, nem ingatagabb, sőt éppen

*) Ezt az alkalmasszerű cikket készséggel adjuk, ámbár volna szavunk egyik-másik kérdéshez, a mit talán máskor megteendünk.

Szerk.

gondolkodó elméjének munkássága által táplálva, még erősebb és szilárdabb, mint a midőn boldogult édes atyjával, ki lelkes volt, gyermekimáit elrebegte, vagy mint serdülő ifju annak templomi beszédeit hallgatta. Befolyhatott erre különben az is, hogy Brassai már gyermekkorában oly vallásformával ismerkedett meg, a mely későbbi éveiben szerzett ismereteivel sem hozta ellentétbe.

Nem szeretnék félreértetni. Távol van tőlem egyik vallást a másik fölé emelni; mert lényegében egyik vallás, mint a másik, becses, szükséges az emberiségre nézve, mindenkinek ugyanazon egy célja levén, t. i. ápolni a lélekben az Isten iránti hitet s az erkölcsi élet iránti szeretetet és készséget. Innen, ha nem is nagyon költői, de felette találó az a közmondás: minden vallás jó vallás, csak a kárvallás rossz vallás. Jó lenne ezt mindnyájunknak figyelemre méltatni, mert ekkor a kultúrharczot soha sem ismernők meg. De a mennyiben a Brassai vallásosságára vonatkozó előbbi állításom magyarázatot igényelhet, szükségesnek tartom ezt egy pár megjegyzéssel indokolni.

Az unitárius vallást, melynek Brassai nemcsak követője, de a szó legnemesebb értelmében híve, közönségesen az ész vallásának nevezik. Nem egészen helyesen, mert az észvallás magában ellenmondás. A vallás hiten alapszik és hitet foglal magában; az ész ellenben tudásra törekszik s ebben éri el célját. Az észvallás tulajdonképpen az ész cultusa lenne, melyet a francia forradalomban a National Convent csakugyan inaugrált volt; de csakhamar belátta tévedését s kénytelen volt szégyenkedve maga is decretálni a „legfőbb lény“ létét. A francziák eme dicsőségére az unitárius vallás soha sem vágyott, azt nem keresi. De annyi bizonyos, hogy az észnek joga van a valláshoz is. Hogyan lehetne e nélkül a vallások fejlődését, tökélyesbülését kimagyarázni, vagy hogy theologiai nyelven szóljunk: az isteni kijelentéseket megérteni? Az észnek a jogát az unitáriusok elismerve, gyakorolják is s így vallásukat lehet észszerű vallásnak nevezni s ezt készséggel el is fogadják. Önként következik ebből, hogy az unitárius vallás legtovább mehet s mint a reformáció legifjabb hajtása, a legtovább ment a hitcikkék és vallásos eszmék tisztításában ez ideig. Ez tény, melyet csak az elfogultság vonhat kétségbe; következőleg tény az is, hogy az unitárius vallásnak a legkevesebb nehézségbe ütközik összeegyeztetni hitvilágát a tudomány igazságaival. Erre hivatkoztam Brassait illetőleg: ezt mutatja az ő vallásosságának annyi tudománnyal való foglalkozás mellett isépségben maradása.

De nehogy csak a levegőből láttassam beszélni, hadd mutassak rá Brassainak egy pár dolgozatára, melyekben az ő vallásos lelkülete határozottan nyilatkozik.

Ki nem olvasta annak idejében Brassainak: „Nem csak az anyag halhatatlan“ című füzetkáját, mely a magyar orvosok a természetvizsgálók nagy gyűlésén Marosvásárhelyen 1864-ben tartott felolvasást foglalja magában? E felolvasásában Brassai a vizsgálódó, kutató és ítélő

elme egész fegyverzetével száll sikra a materialisták ellen, a kiket a Darwin elmélete alapján „nemesített majmoknak“ nevez. Saját fegyverekkel a természettudománnyal és vegytannal veri vissza őket. S miután kimutatja, hogy az anyag, melyet a materialisták — s csakis ezt — tartanak örökkévalónak, végelemzésben, a maga parányaiban épp oly láthatatlan és megtappinthatlan, mint az erő; szembe állítja az anyaggal az erőt, számos természettani és vegytani példával világosítja meg ennek fölényét az anyag felett s ez alapon az erő és ezt átvive a lélekre, a lélek halhatatlanságát vallja és hirdeti. E füzetkét Baconnak ama jeles és a Brassai vallásos lelkületéről tanuskodó mondatával végzi be: „A természettudomány megnyalintása istentagadásra téveszt, teljesebb élvezete istenhez vezet vissza.“

Az újabb időben Brassai legtöbbször a Dávid Ferencz Egyletben tartott felolvasásaiban foglalkozott vallási kérdésekkel. Ez egyletnek Brassai az elnöke is, a mi szintén arról tanuskodik, hogy ő a vallásnak nagy jelentőséget tulajdonít. Ez egyletben tartott számos felolvasásai közül egyben, melynek czíme: „Szózatok a jövő vallásáról“, érdekesen világítja meg s veszi éles bírálat alá a Comte-féle positivismust. Szokott elmésségével és humorával adja elő, hogy mi módon akar Comte vallást alapítani theologia, tehát isten nélkül, az emberiség eszméjére. Mert hát végre is a cultus tárgyát egy vallás sem nélkülözheti s a positivismusban e cultus tárgya: „a mult, jelen és jövő emberiség, a positiv állapot „Nagy lénye“. Ennek rendeltetése Comte szerint, hogy az egyetemi nagy rendet, ennek törvényei szerint folyton tökélyesítse. Ez a tagadhatatlan gondviselés, sorsunk legfőbb rendezője, a természet folyamában indulataink, gondolataink, cselekvényeink közös középontjává válik stb. „Nos hát a ker. vallás, egy pár merész vonáson kívül nem éppen azokat tulajdonítja-e az isteni gondviselésnek?“ — úgy mond Brassai említett felolvasásában; s kiszedve a positivismus alól mind a tudomány, mind a vallás kriteriumait, igen természetes dolognak találja, hogy az új szerkesztvény, a positivismus sem az ő vallás híveinek, sem a freidenkereknek nem tetszett és így két szék közt a pad alatt maradt

Még csak egy felolvasását említem meg Brassainak, melyet szintén a Dávid Ferencz egyletben tartott. Czíme: „A jövő vallása“. E felolvasásában Brassai azt mutatja meg, hogy egy új vallás alapítása iránti törekvés non-sens. Nincs is erre szükség. A reformátorok sem alapítottak új vallást, csak a meglevőt tisztították, a kor ismereteihez, előhaladottságáhpz képest De e tisztításnál sem lehet figyelmen kívül hagyni a kijelentés, a természetfelettség és a személyes istenség eszméjét. Mindezeket oly érdekesen és a meggyőződés oly szilárd hangján értelmezi és tárgyalja Brassai, hogy bármely theologusnak becsületére válnék. Czikkét aztán egy megjegyzéssel zárja be, a melyet — nem neki, mert vele ezért az érdemleges vitára senki a keztyűt még nem vette fel, hanem — az unitáriusoknak már sokszor a szemökre lobban-

tották: hogy magokat a jövő vallás representansainak képzelik. Való igaz, hogy miután Brassai a szóban levő cikkben azt a kérdést veti fel, hogy vajjon nem jobb volna-e, bármi módon készítendő új vallás helyett a meglevők közt nézni szét s azt dönteni el, melyiköknök van legtöbb kilátása, hogy legnagyobb tért foglaljon el jövőre az emberiségben? erre azt a véleményét nyilvánítja, hogy szerinte „az a vallás tarthat leginkább számot a mivel világi kedvezésére, a mely az általános kereszténységben gyökerezve ez idő szerint legtisztítottabb, de az előbb felsorolt (kijelentés, supra naturalismus, egy isten eszméje) és más rokon-kellékeket nem csak ki nem küszöbölte, hanem keblében melengeti és ápolja: az unitarismus, vagy mondjuk nevén: az unitáriusok vallása.“ A mint már meg volt jegyezve, ennek érdemleges megczáfolását eddig senki meg nem kísérelte. Hogy itt hivatkoztunk Brassainak e nyilatkozatára, egyedüli indoka az: mert ebből nemcsak az ő vallásos lelkülete, hanem ezzel együtt határozott unitárius szelleme, e valláshoz való benső, meggyőződészerű ragaszkodása is nyilván van.

Hogy Brassai minő szolgálatokat tett és minő érdemeket szerzett magának egyházában ennek ügyei, főleg nevelés és oktatás körül? Ennek feltűntetése nem e sorok keretébe tartozik. En itt még csak azt említem meg, mint tárgyamhoz tartozót, hogy Brassai a vallás külformái iránt is a legnagyobb tisztelettel viseltetik. Régebben gyakran megjelent a templomi istentiszteleteken is, melyben most már korával bekövetkezett nehéz hallása is akadályozza

Mint ifjú pap, szerencsés voltam én is, hogy többször meghallgattott. Ilyenkor aztán nem egyszer magához kért s ismételt felolvas-tatta beszédemet, megtéve rá a maga megjegyzéseit úgy a kidolgozást, mint főleg az irályt illetőleg, tekintettel az ő finom magyaryelv érzékére Lehet, hogy Brassai erre nem emlékszik. Hogyan tarthatná ő számban mindazokat, kik bölcseségéből bölcseséget nyertek, barátságából barátságot élveztek? De előttem örökre felejtethetlenek maradnak e tanuságos órák. S ha pályámon, mint egyházi szónok, néha tán némi sikereket is arathattam, ebben része volt Brassainak is, a miért én e helyen is iránta való hálám és tiszteletem koszoruját leteszem.

Adjon Isten Brassainak még szép napokat!

S miután kedélye 90 éves életkora mellett is még mindig friss és eleven, munkássága, tevékenysége szintén lankadatlan, csaknem bámulatraméltó: a mit óhajtunk, teljes joggal reménylhetjük is.

Ferencz József.

Arany Jánosról.

A költők a nemzet profétái. A mi a népnek lelkében mint sejtelem, vágy, érzés és akarat él, azt a költő fejezi ki legszebben, leghívebben. S mikor a nép szelleme szunyadozik, erkölcsi élete hanyatlásnak indul, akkor is a költő áll elő legelőbb, hogy lelkesedésével gyújtó,

feddő s ha kell menydörgő dalaival a nép szunnyadó szellemét, erkölcsi érzékét felverje, tetteire buzdítsa, s előre vezérelje. Így cselekedtek a zsidó proféták, a görög és római költők: Esaiás, Horatius. stb.

Hála az isteni gondviselésnek, a magyar nemzetnél sem hiányoztak a proféták az Árpádkori hegedősöktől kezdve napjainkig; de a legnagyobbakat a jelen száz év adta. Vörösmarty, Petőfy, Tompa, Arany joggal oda sorozhatók az emberiség legnagyobb költői mellé. Nagy ideje, hogy a szellemi kincs, mit ez óriások napfényre hoztak, közkincsévé váljék a népnek is, melynek javáért ők, a dicsők, oly nemes lelkesedéssel daloltak.

Éppen ezért hazafias kötelességünknek ismerjük nemcsak üdvözlölni, de e lapok útján is támogatni azt a vállalatot, melyre Ráth Mór budapesti könyvtáros vállalkozott Arany János műveinek rendkívül olcsó kiadásával, ugymondva a ponyvára vitelével. Mit nyerhet a nép vallás-erkölcsi tekintetben is e kiadással, annak jeléül közöljük Aranynak következő szép és örökbecsű költeményét.

FIAMNAK.

Hála isten! este van megin',
Mával is fogyott a földi kín.
Bent magános, árva gyertya ég:
Kivül Ieskelődik a sötét.
Ily soká, fiacskám, mért vagy ébren?
Vetve ágyad puha-melegen:
Kís kacsóid összetéve szépen,
Imádkozzál, édes gyermekem.

Látod, én szegény költő vagyok:
Örökül hát nem sokat hagyok;
Legfőlebb mocsoktalan nevet:
A tömegnél hitvány érdemet.
Ártatlan szived tavaszkerterében
A vallást ezért öntözgetem;
Kís kacsóid összetéve szépen,
Imádkozzál, édes gyermekem.

Mert szegénynek drága kincs a hit,
Tünni és remélni megtanít;
S néki, míg a sir rá nem lehell,
Mindig tünni és remélni kell!
Oh, ha bennem is, mint egykor, épen
Élne a hit, vigaszul nekem! ...
Kís kacsóid összetéve szépen
Imádkozzál édes gyermekem.

Majd, ha játszótársaid közül
Munka hí el — úgy lehet korán —
S idegennek szolgál sz eszközül
Ki talán szeret . . . de mostohán!
Balzsamúl a hit malasztja légyen
Az elrejtett néma könnyeken ;
Kis kacsóid összetéve szépen,
Imádkozzál édes gyermekem.

Majd ha látod, érzed a nyomort,
Melyet a becsület válla hord ;
Megtiporva az erényt, az észt,
Míg a véték irigységre készít
S a butának sorsa földi éden :
Álljon a vallás a mérlegen.
Kis kacsóid összetéve szépen,
Imádkozzál édes gyermekem.

És, ha felnővén, tapasztalod,
Hogy apáid földje nem honod
S a bölcsőd s koporsód közti úr
Századoknak szolgált mesgyéül :
Lelj vigasztalást a szent ígében :
»Bujdosunk e földi téreken.«
Kis kacsóid összetéve szépen,
Imádkozzál, édes gyermekem.

Oh, remélj, remélj egy jobb hazát !
S benne az erény diadalát :
Mert különben sorsod és e föld
Isten ellen zúgolódni költ. —
Járj örömmel álmaid egében,
Utravalód e csókom legyen :
Kis kacsóid összetéve szépen,
Imádkozzál, édes gyermekem !*)

*) Ráth Mór kiadásában első sorban Toldi költői beszély jelent meg 63 lapon, három szép képpel. Ára 8 krajczár. A szerkesztőség a köztetésre szívesen vállalkozik. A ki olvasóink közül birni akarja, küldjön be 8 krt, s a szerkesztőség elküldi minden szállítási díj nélkül. Pap és tanító barátainkat e helyen felhívjuk, hogy jelen ígéretünk beváltására legyenek segítségükre olvasóinknak és nekünk is, a mit úgy tehetnek, ha a községükből vásárolni szándékoznak pénzt a lehetőleg együtt és egyszerre küldik be hozzánk s azután tőlünk is elfogadják és kiosztják a küldeményt.

A vasárnapi iskola ünnepélye.

A kolozsvári unitárius főiskolában a legelső vasárnapi iskola, vagy tanuló gyermekek istentisztelete 1880 május 6 án tartatott meg; tehát éppen 10 éve annak, hogy ez a hasznos intézmény nevezett intézetünkben meghonosult. Ennek emlékére a főiskolánkban levő papnövélde növendékei, kik az év hidegebb szakában az alosztályu tanulóknak vasárnaponként rendre szoktak valláserkölcsei oktatást tartani — folyó év május 11-én egyszerű, de megható ünnepélyt rendeztek, mely alkalommal, a theologiai kar kérésének engedve, a gyermekek értelméhez szabott hangulatteljes alkalmi imát mondott Boros György theologiai tanár, mint a ki ez intézménynek főiskolánkban nemcsak tervezője, és megalapítója, hanem egyszersmind elejétől kezdve az Egyház Képviselő Tanács által megbízott felügyelője is volt. Beszédet tartott e sorok írója, még pedig az alkalomból kiindulva a vasárnapi iskola multjáról. Előadta azt is, hogy miként jött gyakorlatba a vasárnapi iskola legelőször Angolországban, azután a többi mivelt országokban is. Minthogy ez ünnepély egyszersmind befejezője is volt a jelen iskolai évben tartott vasárnapi iskoláinknak, beszédje végén felhívta a gyermekek figyelmét arra, hogy a mig ujra megnyilik a vasárnapi iskola, járjanak el a templomba, valahányszor a harangok hangja imára szólítja őket. Buzdításul az ó-testamentumi kegyes Sámuel példájával intette, hogy midőn a szózat kötelezettségükre figyelmezteti, készséggel így feleljenek: „Szólj Uram, szólj, mert hallja a te szolgád.”

Csupa gyönyörűség volt szemlélni azt a buzgóságot, mely a gyermekek arczáról sugárzott. Különben ők magok is hozzájárultak az ünnepély sikeréhez a mennyiben Iszlai Márton énekvezér vezetése alatt jól betanult templomi énekeket énekeltek el két szólamban.

Az ünnepély végével, a gyermekek szétoszlása után Főtisztelendő Ferencz József püspök ur, ki szintén jelen volt az ünnepélyen, a benmaradt papnövendékeknek a gyermekekkel való bánásmódra nézve egy pár jótanácsot sziveskedett adni, melyeknek szemelőtt tartása mellett azok ezután bizonyára sikeresebben munkálhatnak az Ur szőlőjében.

*

Remélem, hogy a vasárnapi iskola ügyének némi szolgálatot tesz, ha annak 10 éves muntjára való visszapiillantásképpen röviden felemlitem, hogy kik és miről tartottak tanítást a lefolyt években. Ezt pedig teszem azon „Napló” alapján melybe időnként minden tanítás az illető tanító által saját sajtó közlése vagy egész terjedelmében, vagy főbb vonásaiban bejegyeztetett. Az ugyanazon tárgyról tartott tanítások közül, hely szűke miatt, csak egyet említek fel.

1880 május 6-án tartatott az 1-ső, decz. 12-én a 2-ik proba vasárnapi iskola; még pedig az elsőn imát Boros Gy. theol. tanár, beszédet „A magvetőről” (Máté 13. 1—8; 18—23 alapján) Német I. II. papnöv. mondottak; a 2-ikon imát és beszédet Német I. mondott.

A beszéd tárgya: „A vacsora“. E két iskolán az összes alosztályuk jelen voltak; a következőkön két csoportra osztattak értelmi fejlettségükhöz képest

1880—81-ben a papnövelde növendékei kérésének engedve a két első tanítást Boros Gy. tanár tartotta, a nagyobb gyerekeknek „Az eltévedt juhról“ (Luk. 15. 1—7.) beszélvén, a kisebbeknek pedig: „Egy darab jégről“ (éppen tél volt.) Azután Bakó L. papjelölt „A tékozló fiúról“ (Luk. 15. 11—32) Német István: Az alvásról; Barabás Ábel: Jézus a tengeren (Luk. 8. 22—36.) Kanyaró Ferencz: A krétáról; Mózes Mihály: A könyörülő samaritanusról (Luk. 10: 23—38.); Mátyás János: A visszhangról; Székely Zsigmond: A talentumokról. (Máté 25: 14—31.); Adorján Domokos: A hangszerről.

1881—82-ben: Gábor Albert: Az öt kenyérről és két halról (Máté 14: 15—21.); Kanyaró F.: A falevélről; Fazakas Lajos: Sámuelről (I. Sám. 3: 9.); Pap László: A szülők iránti engedelmisségről; Végh Mihály: József és testvéreiről (Gen 42: 18); Molnos Kálmán: A térlről; Csegezi Lajos: Az esküvésről (Birák 11. r.); Pál Ferencz: A hangyáról; Deák Lajos: Dávid Ferenczről.

1882—83-ban: Mózes M.: „Saul megtérése“ (Csel. 22: 1=16); Székely Zs.: „Dávid nagylelkűsége Saullal szemben“ (I. Sam. 23, 24. r. r.); Adorján D.: „Istennek minden műve okosan használva az embernek hasznára lehet“; Fazakas L.: Jézus megkísértetése; Deák Miklós: A szülői szeretet; Osváth Gábor: Az isteni gondviselés és hálaadás (138. Zsolt.); Péter János beszédjének alapja Máté 26: 31—51; László Miklós: Hunyadi Jánosról; Mózes M.: „A biblia fontossága“.

1883—84-ben: Gábor Albert: A szorgalomról; Fazakas L.: „Memento mori“; Pál F.: „A haragról“; Deák M.: „A tékozlásról“ (Luk. 15: 11—15.); Osváth G.: Engedj a jó tanácsnak; Gálfalvi János: Az ujévi ajándékról; Ajtai János: „A jó hírnévéről“ (Péld. 20: 1); Csifó Salamon: Az irigységről (Gál. 3: 26) Fekete Domokos: A hazugságról; Gyöngyösi Lajos: A boszuállásról (Máté 5: 39) Lőrinczi István: A virágokról (tavasszal); Sárosi József: A kevélység és alázatosság (Péld. 19: 12.)

1884—85-ben: Fazakas L.: „Az idő becséről“; Kanyaró F.: „A megelégedésről“; Osváth G.: „A kötelességről“; Gálfalvi J.: „A magaviseletről“; Ajtai J.: „A hazugságról“ (34. zsolt. 14.); Ürmösi Sándor: „Akkor sem kell rosszat tenni, mikor nem látnak, mert Isten mindig és mindent lát“; Csifó S.: „Isten országáról“ (Máté 18: 23—35.); Lőrinczi István: A hazaszeretetről; Nagy Sándor: A jószívűségről; Gvidó Béla: A tavaszról, mint az ifjuság jelképéről.

1885—86-ban: Ajtai J.: „A szorgalom és becsületesség“; Ürmösi S.: „Pál apostol élete“; Lőrinczi I.: „A hála“; Nagy S.: „Pál apostol élete“ (folyt); Gvidó B.: „Az isteni gondviselés“; Ádamosi Antal: Pál apostol élete (folyt); Ajtai J. Mire tanít a tavasz?“

1886—87-ben: Deák M.: „A biblia, mint tükör“; Nagy S.: „Jézus a lelki király“; Gvidó B.: „A testvéri szeretet“; Dézsi Mihály: „Az imádkozás“; Fekete József: „Az igazat szólás“; Gálfi Lőrincz: „A szünidő felhasználása“; Gál József: „A szülők iránti hála“; Simó János: „A lenézés“.

1887—88-ban: Lőrinczi István: A vasárnapi iskola célja és haszna; Fekete D.: „A vallásosság“; Nagy S.: „A szülők iránti kötelesség“; Gálfi Lőrincz: A lelkiismeret (angol eredeti után); Gál J.: „A becsületesség“; Göncz M.: „A takarékoság“; Józán Miklós: A munka jutalma; Pázsint Mihály: A barátság; Kovács Imre: Jó tett helyébe jót várj“; Kis Aladár: A biblia olvasása.

1888—89-ben: Dézsi M.: „A vasárnapi iskola“ (megnyitó beszéd év elején); Nagy S.: „A Jézust kereső gyermek“ (U. Közlöny I. 12. sz.); Gál J.: „Az otthon“; Kádár Lajos: Az önmivelés; Máté Lajos: Dániel története (a biblia nyomán); Vári Albert: Hogyan kell a kis gyermeknek tanulni? Lőrinczi Dénes: Hogy harcoljunk a kísértések ellen?

1889—90-ben: Gál József: Mi a vasárnapi iskola célja és haszna? (év elején megnyitó beszéd); Pázsint M.: „Az alvás“; Józán M.: „Az őszinteség“; Vári A.: „Kiket kell szeretnünk? Székely András: Az Uri ima; Szász András: A szegénység; Márkos Ferencz: Az engedelmesség; Demeter Dénes: A hála jóltevőink iránt; Benczédi Domokos: Ki mint vet, úgy arat; Geréb Zsiga: Isten a mi Atyánk.

Az itt közlöttek után még csak annyit említek meg, hogy a vasárnapi iskoláról vezetett „Napló“ a lefolyt 10 év alatt betelvé, mint a papnövélde tagjai munkásságának egyik szép bizonyítéka a theológusok könyvtárába helyeztetett el. Vajha ez is buzdításul szolgálna azoknak, kik a megkezdett munkát tovább folytatni lesznek hiva!

Gál József papjelölt.

Szeretlek Istenem.

— Ima gyermekeknek.*) —

Szeretlek Istenem!
Éltemnek adója;
Te vagy a világnak
Dicső alkotója.
Hogy veszély ne érjen,
Te őrzöl engemet;
A jó, igaz útján
Léptem' vezércled.

Szeretlek szülőim!
Drága apám, anyám,

Jobban, minthogy néktek
Kimagyarázhatnám.
A mióta élek,
S szavamat halljátok, —
Gondos figyelemmel,
Hiven ápolátok.

Szeretlek, tanítóm!
Jó második szülőm;
A mit tudok, neked
S Istennek köszönöm.

*) A papnövendékek önképzőkörében Boros György védnök tanár által hirdetett pályázaton megjutalmazott költemény.

Szépet, jót és nemest
Tetőd tanulok ;
Téged megbecsülni :
A legszentebb dolog
Szeretlek, barátom !
Szivem — lelkem fele ;

Egymásért hevüljön
Mindkettőnk kebele.
Nagyobb lesz örömöm,
Megenyhül a bánat ;
Ha tenszivedben is
Öröm vagy bú támad.

* * *

Szeretlek . . . szeretlek . . .
Szeretlek titeket ;
S ha jó leszek — akkor
Ti is szeressetek !

Józan Miklós.

A selyemtenyésztés és az iskola.

Több millió forint értékű selymet vásárol évenként hazánk lakossága, melyért a pénz a legujabb időig mind külföldre ment. Olaszország is így volt 70 év előtt. Ma a hazai szükségletet fedezni tudja s azonkívül jelentékeny sokat viszen ki. Nálunk nép- és urirend egyaránt használja a selymet. A virágos bundák és mellények, kezkenők, kötények, főkötők, nyakkendők, pántlikák, köntösök stb. sok millióba kerülnek évenként.

Használatlan s kevés hasznot hozó föld nálunk bőven van faluk és városok között és közelében, a hol egész eperfaerdőket lehet létesíteni néhány év alatt. Ezen fák leveleivel selyembogarakat tenyészthetünk tavaszonként. A bogarak élete tavasszal hat hétre terjed. Ebből is 2 hetet alusznak. Tehát velők csak 4 hétig kell foglalkozni Gyermekek és külső munkára képtelen vének végezhetik. A gyermekek levelet szednek, az öregek a polczokra rakják a bogaraknak.

A tanító- és tanítónő-képezdéeknek alkalmas kertjeik vannak. Ákác- és vadgesztenyefák helyett eperfák kellenek s kapcsolatosan selyemtenyésztés. A gyakorló iskolák növendékei, valamint a tanítójelöltek is megtanulnák a vele való bánás könnyű mesteriségét. Falukon is a tanítóknak az iskolás gyermekekkel együtt kell kezdeniök. Olyan jövedelemre tehet szert minden népiskola 10—20 év múltán a selyemgumókból, hogy a gyermekek iskolai költségét kiállja, s a tanító jövedelme is jelentékeny emelkedésnek indul. Így a nép is eltanulja, s a gyermekek és vének önmagok tartják el saját szerzeményükből önmagukat. Városi árvaházak és szegényházak nagy részt kiszereznek ily módon a fenntartás költségét. A kereszturi, tordai és kolozsvári gimnasiumok is megkezdhetnék. Ez játékszámba menne. Azért a tanulással sem maradnának el.

A kolozsvári iparkamara közelebbről felirt a miniszterhez, hogy a népesebb helyeken a székelyföldre rendelje el a selyemtenyésztés

megindítását kényszer útján is. Ez a gazdasági egyleteket, gazdasági iskolákat illette volna. De mindenik csak mannát vár.

Hogy kellene kezdeni?

Az érett fái epret (a fehér a jobb) összemorzsoljuk a kezünkkel, s a magot kimossuk belőle. Ezt ágyásokba elvetjük és lesz belőle eperfa csemeténk. Bezerédi Pál min. tanácsos, mint selyemtenyésztési kormánybiztos, megkeresésre küld elég petét, mihelyt eperfánk van. Az alföldi megyékben már megindult a selyemtenyésztés. Sőt Ujvidéken és Temesváron már fonó gyárakat is állított, hol több száz magyar és olasz nő dolgozik. Utóbbiaktól tanulták el a magyar asszonyok. A franciaországi Lyonba, a világ első selyemszövő városába adta el a mult évben a gubókat és lefont selymet. A selyemtenyésztést országos jelentőségű házi iparrá lehetne tenni csak a népiskolák útján.

A kérdést a köri közgyűlések figyelmébe ajánljuk. Szeretnők ha valamelyik kör a Főtanácsig vinné ezt a kérdést. Legyünk a kezdeményezők között az elsők. Selyem és gyümölcstenyésztést egyebek mellett népünknek, különben pusztulunk, veszünk, mint az oldott kéve széthull nemzetünk.

Bezerédi a mult évről több ezer forint tiszta nyereséget mutat ki a befektetéseken kívül. A nyers gubó kilóját 12—14 frankon adta el. Tovább adás végett bármelyik magán tenyésztőtől átveszi készpénzen, csak legyen. A selyembogarakkal való elbánásról, eperfák tenyésztéséről, a selyemgubók lecsömléséről olcsó füzetek vannak. Kubinyi Lajos „Házi-ipar könyve“ vagy a budapesti gazdasági egylet által kiadott „Gazdasági kis tükör“ utba igazít mindenkit.

Vajha ne irtunk volna hiába!

Székely Pál.

*

*

*

Ez a bölcs tanács és hasznos figyelmeztetés éppen jókor jött. Köszönet érte. Egy pár dolgot hozzá adok. Midőn ezelőtt 20—25 esztendővel a székely-kereszturi unitárius gymnasiumban tanultunk, egy K. S. nevű tanulótársunk valahonnan egy sereg selyemtojást (petét) kapott s kezdett kínálgatni vele pénzért, hol egyébért, de adott szép szóért is. Egy darabka papíron kaptunk 50—60-t. K. S. megtanított hogy mit csináljunk vele. Mikor az iskola udvarán levő egyetlen eperfa kezdett levelezni, a tojásokat kitettük az ablakba, hova a nap süttött s egy pár nap múlva a tűhegynyi hernyócskák kezdettek kibújni. Reggel jókor, csengetés előtt felkeltünk, hogy a senior meg ne lásson s szedtünk az eperfáról levelet, még pedig a fiataljából s oda adtuk parányi állatainknak, melyeket ekkorra már egy kis papirkosárba helyeztünk, hogy ha nőnek ne mászhassanak el. Az eperlevéllel sok bajunk volt, mivel már egy hét múlva a fa kezdett kopaszodni s a senior haragudott. Néha szedelevéllel pótoltuk. Még más bajunk is volt. Hogy el ne vegye valamelyik s hogy rajta ne kapjanak az eperfa fosztogatásán, a ládába

tettük a kicsikéket s egyik-másikkal megesett, hogy a ládáját bezárták s azok ott megfulladtak Mindamellett is rendszeren 30—40, sőt 80—100 hernyót is nevelt fel egy-egy. Azt hiszem hogy otthon a szülői háznál apadlason még hányódik egy rakás gubó. Igen, mivel hát mi semmi módját sem tudtuk a felhasználásnak. Ma már — hála Istennek — más világot élünk, a mint a fennebbi közleményből is látszik.

Ehez a tanulókori emlékhöz csak két dolgot fűzök. A székelykereszturi iskola udvara ma kétszer akkora, mint a mi időnkben volt, s van még mellette egy nagy kert. Az udvaron, tudtomra, csak egy-két jegenyefa van. A kolozsvári unitárius főiskola udvara is oly nagy, hogy egyik oldala be van fásítva gesztenyével. Játszó kertje (a Kis Mező) egyik része üres, a másik részben van egy pár száz gyümölcsfa, a melyek tudtomra eddig elé nem jövedelmeztek egy esztendőben még csak husz forintot sem. Nem kellene bántani a pénzt érő gyümölcsfákat, hanem csupán a kerítés mellé kellene ültetni eperfát. Bizonytalán elférne ötven Ennyivel a kolozsvári tanuló ifjuság egy néhány év múlva megkezdhetné a selyemtenyészést. A papnövendékek is megkedvelhetnék itt s gyakorlatba vehetnék majd künn a falun

A kereszturi iskola megteheti s hiszem megis teszi a tenni valót, de azt merem állítani, hogy csupán innen Kolozsvárról a Kis Mezőből ellehetne terjeszteni a selyemtenyészést egész Erdélyben. E felől illetékes helyen már volt szó, s gondolom, hogy nem sok idő telik bele, míg a szó tetre fog kerülni. Annyit saját tapasztalatom után állíthatok, hogy tanulónak kedves, szorakoztató s hasznos foglalkozás a selyemtenyészés!

Boros György.

Egyházi és iskolai mozgalmak.

Itthon.

— Az E. K. Tanács körrendeletileg útásította a belső embereket s az ekklesiákat, hogy minden feliratot cseresi úton küldjenek fel, mert különben nem vétetik tekintetbe.

— A kolozsvári unitárius főiskolában a f évi záró vizsgálatok június második hetében kezdődnek s az osztályvizsgálatok 22-én végződnek, 23-án lesz a magántanulók vizsgája s azután az érettségi.

— A kolozsvári unitárius főiskola ifjusága május 15-én egy vig és kedves nyári táncmulatságot rendezett a Lövölde helyiségében. Az ifjak együttes akarattal minden évben megszerzik maguknak ezt az örömet. A rendezők annyira gondosak, figyelmesek, és előzékenyek voltak, hogy az idegenektől csak dicséretet és elismerést halottunk. Az idő nem volt valami enyhe, s mégis oly sokan gyültek össze, hogy a táncsteremben alig lehetett férni. Az ifjusági könyvtárak, az ifj. kórház s a Kismező is szép kis összeget kaptak. A siketnéma intézetnek 25 frt adatott. Tiszta jövedelem 155 frt volt. A májális védnöke Kőváry László isk. gondnok s elnöke Boros György tanár voltak.

— Májális a jutalom az iskolás gyermekeknek Vargyason. Ha jól vizsgáznak, a tanítói kar az erdőben rendez mulatságot a gyermekeknek. Ebben az évben is úgy történt. Az örömet fokozták az iskola pártfogói Daniel Gábor fő-

ispán, Daniel Lajos és neje Pálffy Mártha, B. Rauber István, Gyertyánfi János, kik itt is tele kosárral jelentek meg. A záróvizsgakor, melynek elnöke Bedő József és Pál Ferencz volt, jutalmat kaptak a jobb tanulók. A jutalmak között szerepelt az „Unitárius Közlöny“ Ferencz J. püspök arczképével. A hol a gyermekek sorsát ennyire szívóken hordozzák a tanítók s a pártfogók, ott a haladás bizonyos. Elismerés és köszönet a tanügy érdekében!

— **Osztálytársak találkozása.** Május 1-ső vasárnapján az unitárius főiskola kapuja előtt egy nagy csoport vén diák volt öröme egymásnak s mulatsága a kapun belől levő ifjú diákoknak. A 16 évvel azelőtt 1873/4-ben végzett osztály tagjai közül: Bágyi Kálmán p. ü. fogalmazó Székely-Udvarhely, Boros György theol. tanár Kolozsvár, Csongvai Béla megyei árvaszéki jegyző Torda, Daniel Lajos birtokos Vargyas, Dengyel János p. ü. számtiszt Kolozsvár, Faluvégi Áron p. ü. min. számtiszt Budapest, Gál Kálmán tanár Szegzárd, Gál Miklós lelkész Torockó, Komjátszegi Pál birtokos Aranyos-Rákos, Márkos András birtokos Bún, Nagy János lelkész Ny.-Gálfalva, összesen 12-en jöttek össze reggeli 8 órára. Olyan jókedvűek voltak, mint a diákok, olyan boldogok voltak, mint a jó barátok, kik hosszas távollét után újra látják egymást. A nagy teremben összeültek. Lelkesen elénekelték: „Erős várunk nekünk az Isten“ s azután Gál M. imát mondott. A beszélgetés s tanácskozás, mely ezután következett, minden ízben érdekes és még eredménye is volt. A székely-kereszturi gymn. hatodik tanzékre alapítványt tettek. Ezt tartották égető kérdésnek. A tőke most is számot tevő, de növelni fogják. Mikor a harangok megszólaltak, templomba vonultak mindannyian. Közös ebédjükön volt tanáraik: Kovácsi Antal, Pap Mózes, Nagy Lajos, Ferencz József, Benzédi Gergely, Kovács János részt vettek. A kedves ünneples Boros Györgynél folytatódott s késő estig tartott.

— **Domokos Áron** bözdüjfalvi lelkész május 4-én vált meg papi hivatalától, hogy nyugalmába lépjen. Bucsú beszédjét Csel. XX. 18. 19. v. alapította. Számolt szolgálatáról, melyet „szolgáltam az Urnak nagy alázatossággal, sok könyhullatással és kísértésekkel, melyek én rajtam estek.“ Először volt iskolamester, azután lett pap s iskolamester, de mint kertész is teljesítette kötelességét. 1881 óta a bözdüjfalvi ekkl. papja.

— **A székely-egyleti első tak. pénztár,** mint a múlt évben, úgy ebben is, a székely-kereszturi unitárius gymnasiumnak, szegény sorsu tanulók jutalmazására 25 frtot ajándékozott. E szép tett önmagát dicséri.

— **A székely-kereszturi unitár. gymn. tanuló ifjusága** áldozó csütörtökön, Barabás József védnöksége alatt, egy szépen sikerült majális rendezett. Jövedelem 60 frt körül van. A természetrajzi tár gyarapítására fordítatik.

— **Kolozsról** Elekes Mózes lelkész elrendeltetvén Iklandra, helyébe iklandi lelkész Biró Elek köszöntött be. A hívek késő örömmel fogadták. Iktató pap Péterfi Dénes kolozsvári lelkész volt.

— **Ürmös.** Tekintetes Szerkesztő ur! Az Ürmösi unitárius ekklésiának oly magasztos örömnépe rég nem volt, mint jelen évi április 27-én, midőn megválasztott lelkészt tiszt. Deák Miklóst fogadták és május 4-én, midőn beköszöntött. A lelkesült öröm annyira buzdította a más vallásfelekezethez tartozó egyeseket, hogy vallás és nemzetiség különbség nélkül siettek az unitárius lelkész felavatására. A fogadókat meghatotta az új lelkész üdvözlése.

Az alapige: „Minden ellentartás nélkül eljöttem a hivatalra, azt kértem azért, miért hívtatok engemet“ (Csel. X. 29.) a hallgatóság figyelmét előre felkeltette.

Lelkésznünk szellemes és a helyi körülményekhez alkalmazott beszéde a hallgatóság szívében semmi kívánni valót fen nem hagyott, s hallgatói szívet az övével összeforrasztotta, s a vegyes vallásfelekezetűeket megörvendeztette. Ifjú lelkésznünk idejövetele által a községben a legszebb csend és rend vette kezdetét, a mi itten kívánatos volt. Adjon a Teremtő hosszú életet számára s tartsa meg az egyház, a község s magyar hazánk büszkeségére. V á g ó Z s i g m o n d.

— **Ajándékozások Maros-körben:** Szentgericzén urvacsorai alkalmakkal kenyeret vagy bort adtak: Jakab József, Ürmösi Kálmán, Gál Aron és Szabó Mihály. — Szentháromságon az urvacsorai bort és kenyeret egész évben a pap Pap Sándor adta. — Szent-Lászlón özv. Nagy Dénesné mindig ad urvacsorai kenyeret és bort. Az eklésia egyes tagjai harangöntésre 41 frt 20 krt adtak. — Nyomáton Fekete József és neje sz. Sófalvi Juliánna gyászlobogót adtak, értéke 16 frt. — Nyárad-Gálfalván Zsigmond Mihályné kepeváltási alapul 100 frtot. Keresztes Zsigmondné papi fizetés pótlásra egy kaszálót 50 frt értékben, egy papi szék takarót és párnát 10 frt értékben. Csiki József és neje Biró Sára több rendbeli szerelést készítettek a templomba. — Csikfalván a hivek iskola alapításra 814 frtot adtak. — Vadadban gondnok Nagy Mihály és neje urvacsorai kenyeret négyszer és egyszer bort. — Iklandon Filep Domokos és neje Boros Zsuzsánna a szószek felibe koronát 75 frt értékben Filep Róza szószek-takarót 30 frt értékben és életök fogytáig urvacsorai kenyeret és bort.

— **Lapunk jelen számában közölt hirdetését** Méhner Vilmos budapesti könyvkiadónak, ajánljuk a tanítók figyelmébe.

— **A budapesti unitárius templom felszentelése** valószínűleg október hónap végén fog megtörténni. Most a felszerelésre gyűjtést indítottak, melynek, hogy minél szebb sikere legyen, kívánjuk.

Angliában.

— **Stanley** hires utazó Afrika belsejében 5400 mérföldet utazott s ezer mf. kivételével mind gyalog. Az utazás három esztendőbe s 300,000 frtba került. Most, hogy haza érkezett, nagy tisztességben részesítik.

— **A Britt és külföldi unitárius társulat** tavaszi közgyűlése pünköszt csonka hetiben lesz. Jövő számunkban bővebben szólunk róla.

— **Londonban** a mult május elsőjén tették le az alapkővét egy új unitárius templomnak s a jelen évi május elsején már felavatták. A gyűlésen Lawrence ur volt az elnök, ki minket is meglátogatott egy alkalommal.

Amerikában.

— **Az amerikai unitárius társulat** igazgató választmánya havi rendes ülését április 15-én tartotta. A könyvkiadó bizottság jelentése szerint 2 új és 6 régibb munkát adott ki, ezek közt van Channing műveinek 27 kiadása 1000 példányban.

Hét új vagy gyenge eklésiának 1950 dollár = 5000 frt segély szavaztatott meg. A külföldi missio-bizottság ajánlatára 850 dollart utalványoztak Japánban egy vallásos közlöny kiadására s felolvasásokra. Intézkedtek, hogy a missió körébe tartozó eklésiák és papjai s a társulatok miként tegyenek évnegyedes jelentéseket az ügynek állásáról.

A közpénztárba április hóban egyesektől befolyt 9361 dollár, az indián iskola fenntartására 512 dollár, a templom építési alapba 390 dlr. a gyermek missio alapba 264 dlr., együtt 10,527 dollár = 30,000 frt.

— **A nők segélyző-egyletének** április 17-én tartott ülésében 20 fiókegylet küldöttel jelentek meg, az egyes jelentések szerint 650 dollár fordítottatott eklésiák segedelmezésére, isteni tiszteletek tartására és az egylet közpénztára gyarapítására.

— **A postabizottság** (célja felvilágosítások, értesítések, nyomtatványok szállítása) 530 levelet kapott, 730-at irt. 3486 füzetecskét 65 könyvet, 789 füzet folyóiratot stb. küldött szét, kiadása volt 132 dollár.

E rövid ismertetés is kellő biznyítékot szolgáltat amerikai hitrokonaink tevékeny munkásságáról.

Orbán Balázs-emléklap.

Orbán Balázs arcképét, élet- és jellemvonásait volt barátaitól s ismerőseitől, milyenek: Dániel Gábor főispán, Jakab Elek, Irányi Dániel, Ugron Gábor, Pálffy Dénes, Ferencz József, Csató János, Sándor József, Sándor János, Barabás Lajos s mások egyenesen e célra írva egy külön füzetben június 15-én adjuk ki. Egy-egy szám ára előre fizetve 20 kr., bolti ára 30 kr. Megrendelések dr. Veress Vilmos egyll. pénztárnokhoz küldendők.

Egyleti élet és munkásság.

Üdvözlét a Dávid Ferencz Egylet Elnökének! A Dávid Ferencz Egylet Választmányának jutott az a szerencse, hogy Brassai Sámuel 90 éves kora alkalmából legelőször üdvözölhette, mint szeretett elnökét egyszerű s őszinte szavakkal s meleg kézzszorítással. Most már, midőn széles körből a tudóst, a tanárt, a jeles férfit illető üdvözlések özöne áramlik, most a választmánytól átveszi a szót, az egész egylet, annak 900 tagja egy szívvvel érzi, egy szóval mondja: éljen! sokáig éljen még Brassai Sámuel, a Dávid Ferencz Egylet elnöke, mindnyájunk büszkesége, a magyar tudományosság nesztora!! Jelen számban közöljük az E. K. Tanács adresét, melyet egy küldöttség fog átadni.

A nyári tanítás érdekében. A Dávid Ferencz Egylet választmánya méltányolni akarván a tanulók szorgalmát és a tanítók buzgóságát, ezennel köztudomásra hozza, hogy a jelen időszak végén jutalmakat fog kiosztani a maga módjához képest. E végett felhívjuk a t. lelkész és tanító urakat, hogy június 1-ső vasárnapjától kezdve mindvégig naplót vezessenek s abba a tanulók teljes névsorát beírván, minden alkalommal jegyezzék meg a jelenlevőket, hasonlóan azt is, hogy melyik órában? miről folyt a tanítás? ki volt a tanító? ki volt az ének-tanító? A tanításnak Szt.-Mihálynapig kell tartani. Ekkor a tanítást vezető lelkész ur az illető D. F. E. fiókegyleti elnöknek küldjön be naplószerű kimutatást a végzett tanításról, a tanulók számáról (így: jun. 1-én jelen volt 14 fiú, 16 leány; jun. 8. 18 fiú, 18 leány stb.) azon tanulók nevét, a kik minden vasárnap jelen voltak. Ezt a kimutatást a tanításban résztvevő papon és tanítón kívül jegyezze alá az ekklesia gondnoka. A t. f. e. elnök ur az összes jelentéseket a maga észrevételei mellett küldje fel a D. F. E. elnökségnek, mire tisztelettel kéri dr. Brassai Sámuel elnök, Boros György titkár.

Levél a szerkesztőhöz. Tek. Szerkesztő ur! A természetből legtöbbet tanulunk s egyszersmint az ő útján tanuljuk legbiztosabban az Istent ismerni. Mi, kik a havasi életre vagyunk utalva, gyakran szemlélhetjük a természet nagy mesterének alkotásait s mindannyiszor tele telt szívvvel borulunk imára a végtelen hatalom előtt. Ily alkalommal, szívmemben isteni érzelmekkel eltelve pillantottam meg becses lapját Cs. P. urnál, kinek ajánlatára s egyszersmind nem kevés óhajomra, látva, olvasva abból sok jó dolgokat, bátorodom én is megrendelni azt. Buzgó kitartást kívánva, maradok tisztelettel L á s z l ó M ó z e s.

Az egylet f. évi közgyűlésén a fiók-egyletek teendőiről s különösen pedig a falusi népszerű felolvasások tartásáról fognak felolvasások tartatni. Nagyon óhajlandó volna, hogy ugyanerről a tárgyról mindenik fiók-egylet közgyűlésén tartatnék felolvasás s kifejlendő vitatkozás alapján a közgyűlés küldene fel véleményyt. Kérjük t. elnök urakat, gondoskodjanak egy-egy felolvasásról, hogy a tárgy készítették elé a közgyűlésre.

Ferencz József unnitárius püspök arcképéből gondoskodtunk még egy néhány példányról, darabja 25 kr. Illa 10 drb. ára egyszerre küldetik be 2 frt.

Kimutatás.

A D. F. E. pénztárába befizetett tagsági s előfizetési díjakról s adományokról.
(6 közl. 1890 márcz. 28-tól 1890 május 10-ig.)

10 frt alapító tagsági díjat fizetett:

Endstrasser Benedekné, Kolozsvár. — 1874-ben végzett osztálytársak 7 frt.

1 frt rendes tagsági díjat fizetett:

1888-ra: Gál Sándor, Kide. Pázsint Mihály, Kolozsvár

1889-re: Pázsint Mihály, Acs Ferencz, Kolozsvár. Gál Sándor, Kide. Csongvai Béla, Borbély Sándor, Torda. Fodor András (1888—1889), Csegezi Ferencz (1888—89), Csegezi László, esperes (1889—1890), Bágyon.

1890-re: Nagy Sándor, Szucsák. Balog István Mező-Berény. Buzás János, H.-M.-Vásárhely. Pálfi György, Hadad. Ferenczi Géza, Baróth. Bajka Sándor, Pap Sándor, Pap Sándorné, Arkosi László, Tóth Lajosné, Zsigmond Elekné, Máté Sándor, Szt.-Mihályfalva. Gámán Dezső, Dengyel János, Fekete Mihály, Finta József, Lengyel Danielné, Gelteh Ilona, Kolozsvár. Gál Miklós, Pálfi János, Kriza János, Simon József, Borbély Ferencz, Toroczko. Székely József (1886—1890), Verespatak. Dr. Pálfi Gyula, S.-Szt.-György. Barabás Sándor, Bölön.

1 frt 20 kr. előfizetési díjat fizetett:

1889-re: Gál Lajos, Kövend.

1890-re: Tatár Lajos, Sárospatak. Tanítóképezde növ. Sz.-Keresztur (60 kr.) Szentiványi Zsigmond, S.-Szt.-György. Márkos Ferencz, Széllut. Barra Mózes, Hadad Reich Sámuel, Kolozsvár. Weress Dénes, Torda. Budai István, Unitárius Ekk. Kolozs. ld. Komis Lajosné, M.-Kályán

Egyleti kiadványok árában befolyt: 11 56 frt Püspök úr képeére fizetett: Kisgyörgy Sándor 6 frt, Ajtai János 9 frt. Ajándékozott: Török Péter a. t. 1 frt 30 kr. Ürmössy Gyula 50 kr. Orbán-émléklapot rendelt Csegezy Márton 16 példányt, Imecs Jenő 18 pld., Muzsnai I., Kovács D., Fodor A., Kiss A., Barabás S 1 pld. Borbély S. 2 pld.

Dr. Veress Vilmos, pénztárnok.

Figyelmeztetés. Ezt a számot, melylyel az 5-ik félévet is bezártuk, *hátrálékosoknak* is megküldötte a szerkesztőség s azt a szives kérését izeni, hogy tartozásukat küldjék be minél előbb, hogy az új félévben megszakadás nélkül mehessen a lap. *Teljes példányt mindig küldhetünk.*

*Jelen számunkhoz egy negyed iv mellékletet
csatoltunk.*

T A R T A L O M.

Üdvözet Dr. Brassai Sámuelnek.

Ferencz J. és Kovácsi A. . . 89

Az egyházköri közgyűlések. Sz. . . 90

Brassai S mint hívó. Ferencz J. . . 92

Arany Jánosról 95

A vasárnapi iskola ünnepélye.

Gál József 98

Szeretlek Istenem. (Költemény.)

Józan Miklós 100

A selyemtenyésztes és az iskola.

Székely Pál és Boros György 101

Egyházi és iskolai mozgalmak . 103

Egyleti élet és munkásság . . 106

UNITÁRIUS KÖZLÖNY.

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

Szerkesztik: Nagy Lajos és Boros György.

Megjelenik havanként egyszer. Ára egy évre 1 fnt 20 kr. Egyes szám ára 12 kr.

Elnöki meghívó

a Dávid Ferencz Egylet 6-ik közgyűlésére.

Minthogy a Dávid Ferencz Egylet közintézmény, a melynek sorsa igazgatásához mindazoknak szavok van, a kik tagjainak vallják magokat, elnöki tiszteimből kifolyólag ismét, s most már ötödíkszer alkalmat kívánok nyújtani arra, hogy t. tagtársaim megmutassák, hogy ha bár oly messze vagyunk körülményeinknél fogva egymástól, lélekben, törekvésben és jóakarathban egyek vagyunk, s ha szükség, együtt is tudunk munkálkodni.

Kiváló örömem telnék abban, ha egyletünk t. tagjai a közelből és távolból is olyan szép számmal gyülnének össze, a milyen kívánható egy több száz tagból álló erkölcsi testülettől. *A közgyűlés tartatni fog augusztus hó 30-ik napján, délután 1/2 4 órákor kezdődőleg.*

A közgyűlés tárgya a központi és fiók-egyletek jelentésein kívül *felolvasás lesz, melynek tárgya: mik a fiók-egyletek teendői, hogy az előttük álló feladatnak megfelelhessenek?*

Ide vonatkozólag két kérésem van a fiók-egyletek t. elnökeihez: kérem a t. egyleti elnök urakat, hogy ezt a kérdést a vezetésük alatt levő fiók-egylet közgyűlésén tárgyalassák s a határozatról tétessenek jelentést a központi Választmánynak legkésőbb aug. 1-ső napjáig. Kérem a fiók-egyleteket, hogy a közgyűlésre küldjenek képviselőket.

Dr. Brassai Sámuel,
D. F. egyleti elnök.

Üdvezlet.*)

(Brassai Sámuelnek 90 éves örömnepén.)

Öreg tudós! szerette Gondnokunk!
Kinek nevét világrész ismeri,
Tekints körül: a lelkes ifjuság
A tisztelet jelét mutatja bé.
Korántsem a szokás rablancza az,
Mi hódolatra minket kényszerít; —
Szívünkben egy magasztos érzelem,
Lényedben egy hatalmas vonzerő...
Ez az, mi most emlékezetre kelt:
Önként köszöntni, üdvözölni hón
A tudománynak agg apostolát.
Kilenczven év! dicsőn betölteni —
A lérfinak milyen vigasztaló,
Nyugalmasan vezérlő öntudat...
Dicsőn betöltéd, lankadatlanul,
A cél felé haladva biztosan
Munkálkodál hazád- s vallásodért
Az ismeret, tudás versenyterén.
S míg a közügynek szenteléd erőd,
Tökélyesítve önmagad levél.
Avagy van-é csupán egyetlen ág
A tudománynak roppant törzsökén,
Melyet nem olta gondosan kezéd
Gyümölcsöző, dús galyai közé?

Tapintatos szigorral, gondosan
Igazgatád nehéz idők során
Muzsák s erénynak szentelt csarnokunk,
S hozád be lelki áldozt gyanánt
A tanításnak újabb rendszerét.
Buzgón vivéd az oktatás ügyét,
Tanácsod hangza, mint egy égi szó;
S midőn honunk felett az üstökös,
Jósolva vést, rémitve megjelent,
Megértetéd az ifúsággal is,
Hogy szent kötelme: híven állni őrt
Magyar szabadság ősi várfokán.

Anyagban is mi ritka kész valál
Segíteni a szellem vezérletét;

*) A kolozsvári uniárius főtanoda ifjuság részéről.

Feláldozád, mi részedül jutott,
Késpénzedet, csekély jutalmadat.
Alapra szánt kicsiny mustármagod
Növelte fel az erdő-óriást,
A mely hűvös pihentetőt kínál,
Utódaidra szállva végtelen.
Ám! iskolánk iránti érdeked
Maig se szünt működni éberen:
Te vagy ma is szerette gondnoka.

A háladás — a sziv virága tán;
Örömszavakba szedve lelkesen,
— Igénytelen habár az áldozat —
Fogadd el azt az ifjúságtól is.

Miként a nap földünk felett ragyog
Hitünk egén te áldva tündökölsz:
Sugárod is szétáradó segély!
Remény s a hit keblünkben visszaszáll,
Ha látva-látjuk, hogy miként lehet
Együtt a kültermészet csábszere —
És a vallás gyógyító balzsama,
— Ezért mi esdve kérjük Istenünk':
Továbbra is vezesse boldogan
Lépésidet az Alkotó keze;
Hogy ép kebel s ép elme gyöngyei
Maradjanak ránk szent örök gyanánt.

Józan Miklós.

Egy fontos feladata a vasárnapi iskolának.

Eddigi tapasztalataim arra mutatnak, hogy a mi vasárnapi iskolánk, melyek hála Istennek évről évre szaporodnak, fő súlyt a vallásos ismeret terjesztésére fordítottak. A tanítás körébe belé volt vonva a káté, a vallásos ének, a hitforma, a parancsolatok, az Uri ima s azonkívül a vallás s még inkább az egyház történelme. A tanításnak ez a rendszere egészen indokolt volt eddig s ezutánra is fenttartható lesz, a nélkül, hogy hibáztatni lehetne. A népiskolában olyan kevés idő van engedve a vallástanításra, s az is oly mellékesen van kiadva, hogy midőn a pap a gyermekeket a konfirmálásra kezéhez veszi, nehezen tudja oda vinni őket, hogy elméjük egy kissé megvilágosodjék a vallás fő részei felől.

Ez azonban szemmel láthatólag nem elégséges előkészület még az

életre, mely — a mint tudjuk — a maga mindennapi gyötrelmei között nem igen ápolgatja a vallásos érzelmeket, a kegyességet s az áhitatot. Ezt a hiányt a mostani családi kör is csak félig tudja pótolni. Egy szóval a vasárnapi iskolának igen lényeges feladata az, hogy az iskolából kilépő ifjakat a vallásos ismereteknek egy kissé teljesebb birtokába juttassa. Vegyük még ehhez, hogy némely pap — igen helyesen — a világ történelmi és számítási ismeretek gyarapítását is beviszi a vasárnapi iskola körébe.

Jó uton járunk, s ha csak ezekben megerősödnénk, ha bár három hónapig minden vasárnap magunkhoz nyerhetnők az ifjúságot — bizonyly hasznos és üdvös munkát végeznénk el, de most már mégis ideje volna egy teljesen rokon tárgy, de mégis némileg más feladat megvalósítását is magunk elébe tűzni. Ilyen feladatnak tartjuk a gyakorlati erkölcsi oktatást. Nyilvánítjuk, hogy van tudomásunk arról, hogy erkölcsi oktatás is folyt a vasárnapi iskolában, de mi nem az elvont erkölcsi elvekre gondolunk, hanem arra az erkölcsre, a mit a mindennapi élet kíván.

Az erkölcs alatt közönségesen az emberi cselekedetek szabályozását értik, de mi az emberi szavak szabályozását is ide akarjuk venni. Gyümölcseről ismerik meg a fát. Az ember fő ismertetőjele a tett, a cselekedet. Mindenkitől megvárjuk, hogy jót és jól tegyen s mindenkit méltányolunk, ha jót tesz. Nemcsak, hanem az emberek cselekedete, át vitt értelemben, *munkája* az, a miért őket állandó díjazással, fizetéssel látjuk el. A munka finomsága és nehézsége arányában némely ember igen szép fizetést huz, annyira, hogy azután úrilag él maga s vele együtt családja. Másfelől ismét jól tudjuk, hogy a ki rossz tettet hajt végre azt nemcsak hogy elítéljük, megvetjük, hanem meg is büntetjük országunk törvényei szerint. Ezt az eljárást a társadalmi együtt élés így követeli, a társadalmi rend így parancsolja.

Igen helyes dolog tehát, hogy a vasárnapi iskola tárgyai között meglegyen az erkölcsi oktatás, hogy mindenki tanulja meg ifjú korában mit és hogy kell cselekednie, hogy magának hasznára, másoknak tetszésére lehessen.

A tettel, vagy mondjuk a munkával, teljesen egyenlő fontosságúnak tartjuk a *beszédet*. Egyelőre talán úgy tetszik, hogy a beszédnek az élettel nem sok vagy éppen kevés köze van. Pedig nem így áll a dolog. Elgondolva, hogy semmit, de semmit nem teszünk meg addig, a míg azt meg nem beszéljük, nemde nem sokan vannak-e olyanok, a

kik beszédjük után élnek. Ilyenek p o. a papok, a tanítók, az énekesek, a színészek, a szónokok s így tovább. Ezeknek a beszédét mindnyájan nagyra becsüljük, s még a mellett egész készséggel meg is fizetjük, annyira, hogy a legnagyobb fizetést éppen az énekesek s a szónokok kapják, minthogy tudvalevőleg egy énekes színész öt, hat, tiz, tizenöt-ezer forintot meg kap egy évre.

Ezek mindnyájunk előtt ismerve levő dolgok s mégis, ha jól meg-gondoljuk mi a magunk beszédjét nagyon csekélyre, vagy éppen sem-mire sem becsüljük. Nem is tekintve arra, hogy sokan mennyi hiába-valóságot fecsegnék össze reggeltől-estig, vegyük csak számba azt, hogy mennyi rút, káromló, hazug és vétkes szó jön ki némely ember szájából csak egy nap alatt is. Ebben a tekintetben — sajnos — azt kell mon-danunk, hogy némely falu túl teszen a városon, ámbár a városi emberek között is akárhány szitkozódó van. Éppen ez az, a mire mi jelenleg különösen felakarjuk hívni a vasárnapi iskolák vezetői figyelmét.

Már a zsidó törvény szükségét látta annak, hogy megtiltsa az Isten káromlását, ilyen képpen: „A te Uradnak, Istenednek nevé-t hiába fel ne vedd, s ne is említsed, mert nem hagyja az Ur büntetés nélkül, a ki az ő nevét hiába felveszi.“ Jézus azt mondotta: „hamisan ne esküdj; a te szavad legyen igen, igen, nem nem . . .“

Legnagyobb tanítóink szorosan tiltják a káromkodást és esküvést, de különösen tiltja ezt saját önbecsérzetünk. Ha jól meggondoljuk olyan mély megalázódással, olyan lealacsonyodással jár a káromkodás. Az ember felhevült indulatában elfeledkezik mindenről a mi szent, a mi becsületes, a mi kedves! Nemcsak, hanem éppen azok ellen fordítja rút nyelvét, a kiket szentnek, sérthetetlennek kellene hogy tartson!!

Meglehetősen elszomorító az a tudat, hogy Európában csak egy-két nemzet ha van, a melynek a nyelvében annyi káromló szó legyen, mint a miénkben. Elég hogy egy nyári munkás napon végig menjünk az úton s a felháborodás, a megbotránkozás érzete el kell hogy fogjon, annyi rút szót hallunk. Ez a beszéd az érzékeny s vallásos ember lel-kének botránkozás és háborúság, s a gyermekek szívét még idejekorán megdurvitja, elfásítja. Ez a beszéd elégséges arra, hogy semmivé tegye nagy részét annak a jó hatásnak, tanításnak és nevelésnek, a melyet a gyermekek az iskolába kapnak.

Ime ez az, a miért mi a vasárnapi iskolák elébe különös czélul tűzzük ki a küzdést, a káromkodás, a rút beszéd ellen; annak le-szoktatását és üldözését. A pap s a mester, kik a vasárnapi iskolai ta-

nitást végeznek akár a „beszéd“, akár a „nyelv“ czimén állítsanak össze 3—4 tanítást s azt adják elé a vasárnapi iskolában. Legyen gondjuk arra, hogy világosítsák fel illetlen s káros voltát a rút beszédnek. Ezzel se elégedjenek meg, haem a szülőkkel értsenek egyet, szervezzenek belőlük hadserget s indítsanak irtó háborút a káromkodás ellen. Ha a vasárnapi iskola ezt a feladatot megoldja, eleget fog tenni.

Boros György.

A postai takarékpénztár.

A postai takarékpénztári intézmény immár három éve, hogy életbe lépett, a nélkül, hogy a nép azt nagyon felkarolta volna! Holott pedig az első sorban a nép javára szóló intézmény; működése arra szolgál, hogy egyrésztől fölébressze népünkben a takarékoság iránt való hajlamot, más részt pedig: hogy eszközt nyújtson mindenkinek, még a legszegényebbnek is — tőke gyűjtésére a takarékoság útján. Üdvös hatása abban áll, hogy a kinek csak néhány krajczárnyi félretehető pénze van, — ezt könnyűszerrel, minden költség és veszélyeztetés nélkül gyümölcsöztethesse, s ennek nem csak az a következménye, hogy az illető, kitartás mellett, az idő folyamán tisztességes alaptőkére tehet szert, mely a végszükség esetében megmenti őt a büntől vagy az éhségtől, hanem hogy lassanként hozzászoktatja a rendszeretethez, munkakedvhez és becsületességhez; a pénz értékének annyira szükséges megbecsüléséhez.

A m. k. postatakarékpénztár közvetítő hivatalai a posták. Ezek az ország minden részében megtalálható és bárki által a legkönnyebben megközelíthető hivatalok. Ezek átveszik a betevők összegeit s át-szolgáltatják a fővárosban székelő postatakarékpénztárnak, mely az összeget minden egyes betevő nevén, állami felügyelet, ellenőrzés és jóállás mellett kamatoztatja, s az által a képzelhető legbiztosabb elhelyezésben részesíti. De nem csupán e biztonságban fekszik előnye az intézménynek. Előnye abban rejlik: hogy elfogad betétekül már 50 krt is, tehát oly összeget, melyet rendes takarékpénztárak és más hitelintézetek el nem fogadnak — a mi által a nép azon osztályai igényeire van tekintettel, melyek nincsenek oly helyzetben, hogy rövid időközönként nagy összeget tehessenek félre gyümölcsöztetés végett.

A kinek csak öt krajczárja van, — megteheti a lépést, hogy a postatakarékpénztár betevői sorába lépjék. Az első postahivatalban, mely útjába esik, külön e célra készített takaréklapot vásárolhat, s nem is kerül nagy áldozatába, míg e lapot megfelelő bélyegek fölragasztása által 50 krajczárig kiegészítheti — s ekkor már birtokába juthat egy betét-könyvecskének, mely saját nevére van kiállítva, s csak-

hamar javára kamatozhat, mert mihelyt az összeg eléri az 1 frtot, tiszteességes kamat jut a betevőnek osztályrészül, mely évről évre a tőkéhez csatoltatván, újabban és folyton dúsabban kamatozik

Nem kis előny az is, hogy a postatakarékpénztárnak és közgeinek hivatalos levelezése a betevőkkel és viszont, úgy szintén a hivatal ügykezelésből eredő postaküldemények portomentesek és azokért kézbesítési vagy értesítési díj nem szedetik s végre azon nagy előny, hogy a postatakarékpénztár és ügyfelei közt felmerülő mindenféle ügyleteik a bírósági eljárás kivételével, bélyeg és illeték mentesek, s a takarékbetétek kamatai mindennemű kereseti, jövedelmi tőkeamat, vagy más, esetleg későbbben ezek helyett behozandó adóktól mentesek.

A betétek visszafizetésénél is czélszerű eljárás használtatik. Minden formalitás, költség és hosszabb várakozás nélkül vehetők vissza a betétek. Erre nézve külön nyomtatványok állanak rendelkezésre, melyeket ingyen szolgáltatnak ki a közvetítő hivatalok s a melyek egyszerű kitöltésével eszközölhetjük a felmondást Nem áll tehát azon balhiedelem, mi a nép közt nagyon el van terjedve, mintha az egyszer betett összeget akadályoznák a kivevésben. Korántsem gyakorolnak senkire pressiót; 1—25 frtig terjedő összegeknél a felmondást a közvetítő hivatal is elfogadja és ha meggyőződött az illető fél személyazonosságáról, az összeget tüstént ki is fizeti. 25 frtot meghaladó összegeknél a postatakarékpénztár értesítése szükséges, de ez is lehető legrövidebb idő alatt megküldi a fizetési utalványt, a melynek segélyével azután a felmondó pénzét bármely közvetítő postahivatalnál felveheti És bármely rövid az idő, a meddig az ily betétek bár csak átmenetileg hagyatnak a postatakarékpénztárnál, valamit mégis fognak jövedelmezni s az a csekély összeg is, a mit jövedelmeznek, csorbitatlanul megőriztetik, miután a postatakarékpénztár jövedelme teljesen adómentes.

Az előrehaladott államokban mindenütt öröndetes eredményeket mutat ezen intézmény meghonosítása. Elkallódott apró tőkéek itt összegyűlnek, a melyek a vagyonszerzésnek, a takarékoskodásnak, később a mértékletességnek rugóját képezik. Mikor közel kínálkozik a hely, a hová a legegyszerűbb módon el lehet helyezni akár 50 krajczárt és mikor a takaréklapok segítségével 5 krajczárral lehet kezdeni s folytatni a betét összetakargatását: akkor nagyot hibázik a legszerényebb keresetű ember is, ha egy betéti könyvecskét nem szerez a postahivatalnál.

Épp ezért, a községbeli lelkész, bíró, jegyző, tanító világosítsák fel a népet, szóval és példával buzdítsák a tőkegyűjtés ezen könnyű módjára s mi erősen hisszük: hogy felébred s növekedni fog népünkben a takarékosági hajlam és készség.

S ki tagadhatná, hogy a takarékoság felélesztésére s fokozatos fejlesztésére nálunk különösen szükség van, minthogy ez közgazdasági érdekeink előmozdítására a leghathatósabb eszközök egyike.

Ha a takarékoság kellő mód és mindennap könnyen hozzáférhető alkalom nyújtása által fejlesztetik, ennek jótékonyhatása a közerkölcsiségre csakhamar mutatkozni fog, mert ha a betevő kis tőkáját, lassan bár, de folytonosan gyarapodni látja, fokozatosan nagyobb munkásságra, takarékosásra és minden nem okvetlenül szükséges költsékezés elkerülésére serkentetik.

Ezen általános czél azonban a magán takarékpénztárak által el nem érhető, mert ilyenek csak korlátozott számban léteznek és mert továbbá a kis betevők a lakhelyüktől néha igen távol fekvő takarékpénztárt egyrészt foglalkozásuk, más részt az uti költségek miatt, melyek néha a csekély takaréki betétekhez semmi arányban nem állanak, fel nem kereshetik. A postai takarékpénztárak főelőnye ellenben — a könnyű hozzáférhetőség, még ott is, a hol helyben közönséges takarékpénztár van. Igen sok helyt nem minden nap, hanem kétszer-háromszor hetiben működik az intézet és fogad el betéteket. És hány százával van olyan falu, a melyhez a legközelebbi takarékpénztár 10—15 mértföldre esik. Ha egyszer a postatakarékpénztár közvetítő hivatalai a kezdetbeli számnál három-négyszer több helységben lesznek találhatók, a minek csak néhány évet adunk: akkor mentől szélesebb körnek meg van adva az alkalom a tőke gyűjtésre.

A kis gazdákra tehát, a postatakarékpénztári intézmény szerfelett nagy jótétemény, minthogy alkalmat nyújt, megtakarított filléreiket, fáradság és költség nélkül, mindenkor gyümölcsözőleg elhelyezhetni. Lehetővé teszi, hogy bármely postahivatalnál, költség, fáradság és tekintet nélkül lakhelyének szükséges változtatására és a mi különösen nyomós ok, az állam garanciája mellett betéteket eszközöljen s visszafizetéseket felvehessen. A kis gazdák nagyot hibáznak — saját érdekében — ha ez intézményt fel nem karolják, a mely valódiilag első sorban az ők érdekében állítottatott fel.

Ürmössy Lajos.

Beszéd az ifjúsághoz.

— Az 1839—40-ik tanév első felében, most 50 éve, tartotta az unitárius főiskolában az érdemsorozat felolvasásakor Brassai Sámuel, s nemcsak a jubiláris év alkalmából, hanem a tanuló ifjúsághoz szóló böles tanácsok, ezért is közöljük, mint becses adatot Brassai tanári működéséhez.

Nemes tanuló Ifjúság!

Illik, hogy fáradságos pályánk ismét egy részének elhaladtával pillanatig visszatekintsünk, minő sikerrel futók meg. Mutatóul szolgálhat a felolvastam szakozás, de vajjon oly pontosan-e mint egy mérnöki földabrosz a felvett tájnak, vagy hévmérő a meleg fokainak. Nem, nemes ifjúság ezzel nem hizelegphetünk magunknak. De igen azzal, hogy az előjáróság oly jelét gondolá tapasztalni az erkölcsi és tudományi igyekezetnek az egész ifjúság körében, hogy inkább kedvezőleg és biz-

tatólag, mint talán néhol feddőleg. A kik legszorosabb adományaik szerint látnák magokat soroztatva, gondolják el, hogy az evangeliomi gazda egy talentom után egyet, 10 után pedig 10-et vár. Ki-ki tehát iparkodik, nehogy tanulási pályája végeztével visszapillantva az előtte fekvő időre, mint a mesés róka a kidőlt tölgyre, melynek odvában lakék, csupa hosszán bámuljon, de ha gyümölcseit kéri, melyeket szagztatott, bizony nem mondhatja: „vigadj én lelkem, sok évre eltett javaid vannak.“ Kétrendbeli nevelést nyer az ember a világban: élettársasági és ismét a tudomány s iskoláét. Egyik országban egyik, a másikban a másik fontosabb, de mindenikben mindenik szükséges, sőt egymás kiegészítésére nélkülözhetetlenek. A ki valamelyik nélkül ellenni kénytelen, vagy vétkes könnyelműséggel önmagát valamelyiktől megfosztja, bizony csak fél ember a művelt társaságban s a kit egyik sem idomított, menjen a hottentottákhoz, de ne Afrikába, mert itt is lel társakat. Hát megvetendő-e a hottentott? Talán nem; de bizony minden esetre sajnálendő. A paradicsom madár India fűszeres illataival él szüntelen a lében, magasan lebegve, a banka undok szemétkben szereti fészkelni. Légyen, a természet rendeli úgy. Ámde a paradicsom madarat holta után is drága tokokba zárják, a földnek messzi vidékére küldik s talán nálánál is ékesb arcok, Venus fejek, díszítésére fordítják. A bankát élteben is kerülük, ámbár tarkák a tollai, mert kedvetlen a gőzkör, melyben létez. Az ember például felül van a természet anyagi törvényein, a természet csak folytatja az okok sorát, a szükségesség vas palczájában részesül. Herkulesen állt a válaszutnál, Herkulesse vagy Szárdámápállá lenni, ő Herkules akara, s ime, századok, ezredek fogytalanul magasztalják választását. Az ifju képzelődése, tűzelméje a gyenge és nagy eszmék befogadására, ápalására egyformán alkalmas. Rózsaszín jövődöket épít magának, melyekben a halál nem határ, hanem csak dicsöbök fedező karja. Elötte az utókor véleménye nem kevesebb értékü, mint a jelené; mind megannyi hatás ösztönei a magasbra törekvésnek. Törekedjetez hát, de vessetez magasztos épületeiteznek, jövődö kinézéseiteznek erős, biztos alapot, ez pedig az életnek bölcsessége, melynek kezdete az iskolai bölcsesség. Önkezetökben van sorsotok, cselekedjetez azért úgy, hogy mind pályátok megfutása örömteli, mind vége boldogító s az élet hajnala virágos, édes álmait valósító légyen, kívánom.

Brassai Sámuel
coll. rector,

Emléksorok.

Mondád: bizol bennem . . .

Bizol embereken . . .

A tapasztalatnak nagy iskolájában

— Megismered egykor — legtöbb tudomány van,

Most én, majd te intesz: ne bizz
Emberekben!
Mind gyöngék, gyarlók ők testben
És lélekben.
Megcsal a barátod, törbe ejt
Az álnok;
A kedves hűsége, jósága:
Csak álmok.
Egyetlen csókolás sebez, miképp
A tör;
Igazságodért meg kereszt-halál
Gyötör.

*

Én is ember vagyok . . .
Ne bizz tehát bennem!
De, mert bizalom kell:
Bizz a jó Istenben!

Csifó Salamon.

Emlékeimből.

VI.

„Mundus se expedit
Tempus edocebit.“

Tisztelt szerkesztő úr és t. olvasóim! Ne ütközzenek meg, hogy kegyeletes emlékeim felett latin mondatot függesztettem ki, mert oly jeles tanárokról emlékezem meg, kik a latin nyelv és irodalom kitűnő emberei voltak s kiktől gyakran hallottam ama szép mondatot ismételve.

Egyik az életbölcészlet programmjául állította fel; a másik pedig a világtörténelem hullámozó változásai közt megnyugtató és bátorító igazságát értelmezte; és én ma hosszú tapasztalataim véghatáránál, a megfigyelés okmányaival mindkettőnek igazat adok.

Én is a régiebb kor embere vagyok, e száz első tizében születtem s az utolsóba is már beléptem, e hosszú tágas körön sokat láttam, hallottam, sokat is felejtettem. Leélt időmet nem kívánom vissza, mert minden napomnak adományát elvettem, köteleességemet hiven teljesíteni fő czélnek tartottam, ártatlan örömeimet élveztem, bús óráimat békével türtem, testi és lelki hajlamaim, vágyaim anyagi és erkölcsi összehangzását ételben, italban, munkában és nyugalomban megzavarodni sohase engedtem, tán ezért jutottam ily hosszú pályámon idáig s tarthattam meg jelenben is vidám kedélyhangulatomat, vagy mint szeretett püspököm írja: „szellemem és lelkem ifjúságát megőrizhettem az idő romboló hatásától a legkésőbb korig.“ Mind erre jótékony befolyással nyitott bő forrást az a kedvező körülmény, hogy felserdült koromtól kezdve ez ideig oly társadalmi körben s hivatali helyzetben fo-

rogtam, hol unatkozás nem lepett meg s megvetés, megunás, vagy perlekedési viszály sohase háborította meg kedélyhangulatomat. Ha még egyszer elől kezdhetném is, egy száz első és utolsó tize közt szintén ez utat kívánnám bejárni. Ifju olvasóimnak, sorstársaimnak figyelmét ezekre bizalmasan kívántam felhívni, mint a békés pályafutásban szükséges irányadókra!

Emlékeimben kiindulási pontom, ismétlem, az „akkor és most közt létező különbség“, az akkori szerény egyszerűség, elvonultság, óvakodás, a félénkségig menő kétkedés sok jeles és nagyratermett tehetséget kötve tartottak, kik észrevétlenül tűntek el, semmisültek meg a társadalom szunnyadozó keblében. De a harmadik tizben felemelt fővel sikraszállt társadalmi és politikai ébredés határozott mozgalmai s a száz közepén innen rohamosan előtermett találmányok özöne; a szellemi és anyagi tőkék erejével s egyesített hatalmával előteremtett bámulatos művek csalhatatlanul igazolják, „hogy e földvilág milyen teremő erővel végzi nagyszerű munkáját, mely felett, mint legfőbb tanítómester, az erő és ész vezéréül az idő áll, vagyis mundus se expedit, tempus edocebit.“

Én is a latin kor iskolájából keltem ki, azon korból, mikor egy magyar szó kiejtéséért szigorú büntetés félelme tompította el az édes anyai nyelv iránt ébredező érzékeket; mikor még iskolákban és templomokban a latin szellem uralkodott s valamint hirhedt tanárt latin ismereteiről ítélte el a tudományos világ, úgy jó papnak csak azt ismerte el a hallgató közönség, ki templomi s más alkalmi beszédeit kiváló jeles latin mondatokra s néha hosszabb részletekre is alapította, közbe-közbe érveit azokkal erősítette. Még a harmadik tizben is jelentkeztek tudományos és hivatalos emberek, kik a dicső latin nyelv hanyatlása felett siránkoztak és sohajtozták, hogy a papi szónoklatokban a felséges latin mondatokat (diák axiomákat, simileket), nem hallanak!

Tordai papságomban városi tanácsos, ügyvéd és szolgabíró s többek unszolására egyszer Cicero de officiis című remekéből alkalmaztam beszédem előljáró részét (exordium), s a hogy mivelt, lelkes, buzgó hallgatóim megértették ennek okát, volt az ósdi hitrokonoknak drága dolguk; egyházi, polgári, sőt magán társalgásban is latin prédikációt éhező és szomjuhozó szenvedélyeiket ostromolták.

Bizony az időben nem csak a debreczeni igazgató-tanárnak (rector professor), a latin nyelv mellett dühös buzgólkodása ütötte ki a híres Csokonait, Nagyot és Udvarhelyit, a magyar költészet őrs álló vitézeit s a magyar színészet úttörő két előharczosát, („Közérdek“ 18. sz. 1889), hanem nálunk is derék tanáraink s magasabb egyh. és polg. hivatalnokaink meggyőződése szerint: magyar hazánkban latin nyelv nélkül megélni lehetetlen (Igy tán jövőben n é m e t ny. nélkül)

Ezért a falusi iskolákban is a betűzéstől kezdve minden tantárgy s könyv latin szövegű volt s latinul adatott elé; még a hittanból és sok kapcsolatos mellékleteiből is, főleg csak latin nyelven folyt előadásokból lehetett s kellett megszerezni azt az ismeretet, melyel a magyar

templomokban s egyházi gyülekezetekben magyar beszédek tartását s papi magyaros szolgálatokat kellett folytatni. Szinte bámulni lehet, hogy azon kor szülöttjei az ősi jogerőre emelkedett magyar korban, a nemzeti társadalom magyaros színvonalán megállhattak s hogy je'eseik emlékét ismertető jellemvonásokban mai nyelven megújíthatják.

E száz első tize kezdetén két jeles ifju tűnt fel iskolánkban, mindkettő mult száz szülöttje: Molnos Dávid és Fűzi János.

Az iskolai ifjuság óles és bizalmas figyelme helyesen és biztosan ismeri fel s ítéli meg tagtársait. Vannak, kik első pillanatban közkedvességet nyernek s általános becsülésben, szeretetben részesülnek egész ama régi tekintélyre hivatkozásig: „ő mondotta“, (ipse dixit), de vannak, kiktől unalommal, hidegséggel s néha undorral fordulnak el még osztálytársai is, ezek a különczök, zártkeblű önzők, félrevonulók stb.

Az ily előismeret aztán határozott befolyást gyakoról a tanárok tekintélyére, közkedvesség, tisztelet és szeretet, vagy ellenszenv kifejlésére s tartósságára csaknem a pálya véghatáráig.

Az önérzetes s nemes becsvágygyal bíró ifju fogékony érzéke az ily megkülönböztetést előnyösen bírja felhasználni s a jó közvéleményt nem kizsákmányolni, hanem állandóul biztosítani.

Ily előismeret és közvélemény kísérte az előbb nevezett két ifjut az egyházi főhatóság elébe e száz első éveiben. Molnos iskolai osztályában Fűzit egy évvel megelőzte, de a szeretet és bizalom másként intézte sorsukat.

Molnos halvány, komoly ábrázata, tudományos szellemét fedező redős homloka s hallgatag magatartása jellemezte, de erős akarata, határozott szilárdsága bátran ki állott minden versenyt és bírálatot; méltó volt kijelölt helyére. Fűzi magos, deli termet, a természetnek gazdag adományaival bíró s az időben „szép unitárius deák“, közelismerést nyert ifju, ki nem csak ábrázatszépiségevel, de egyenes, nyílt beszédével, zengzetes hangjával s nyájasan mosolygó ajkaival az első pillanatban megnyerte, lekötölte kőnyezete bizalmát, szeretetét s jó véleményét Józan gondolkozása, világos értelme az iskolából az unitárius egyház előtt kiváló figyelemre méltóvá jelezte. Találékony, könnyű észjárását, kedélyes, vig humorát pedig egész pályáján végig megtartotta.

Mindkettő egyszerre állott a választó főtanács előtt, de két urna volt felállítva, egyik Horvát P. Károly főgondnoké, Molnos-párt; másik Daniel Elek főgondnoké, Fűzi-párt; ez utolsó győzött s nagy többséggel Fűzi lett megválasztva tanári állomásra s útasítva előbb külföldi egyetemnek látogatására, egyházi közellátással.

De a lelkes buzgóság és talentum elismerés livei nem állottak meg a sorsolás döntvénye mellett, hanem Horváth főgondnok zászlójához sorakozva, azonnal megteremtették az alapot Molnos részére is az

egyetemi látogatás szükségleteire és ment a két ifju akkori gyakorlat szerint a polgári legfőbb hatóságtól nyert engedély mellett a bécsi, jenai és göttingai egyetemekre.

Két évi szorgalmas tanulmányozás után egyszerre tértek vissza hazájokba és a nemesleki, áldozatkész pártfogók Molnost határozott nyilatkozattal „az unitárius státusnak“ ajándékozták s e becses ajándékozás folytán az üresen levő történelmi és német nyelvtani székot 1805-ben elfoglalta. Ugyanakkor Fűzi János is a bölcselemi (philosophia), tanszéket betöltötte.

E választási küzdelemnek lett aztán egy áldásos szüleménye is. Hogy a tanári kiképzés alapja ne csak az ekklézsiák s egyes hitrokonok bizonytalan adakozására legyen utalva, hanem állandóul egy oly papi állomás szerveztessék, honnan három évi gyakorlat alatt folyó jövedelemmel külföldi egyetemekre menni segélyeztethessék a Horvát, Daniel és Simény hitrokon főbb birtokosok a széplaki ekklézsiában földesúri tizedjüket e magasztos áldozatra szentelték.

Első, kit e nagyszerű alaptvány az egyháznak adott: Barabás Áron tordai igazgató-tanár, majd felső-rákosi pap és esperes. Ezután Székely Miklós kolozsvári tanár, később püspök; harmadik Kanyaró Mihály,*) ki, üres tanári szék ekkor nem lévén, Abrudbányára papi hivatalba helyeztetett, hol véletlen halál áldozata lett. Negyediknek Menyhárt Péter lépett fel, mint tanárjelölt, de e felett ismét személyi kérdés merülvén fel, a szép alaptvány megbomlott s az állomás udvari papságra változott. Menyhárt késő halálig mint pap, a Horvát udvarban felügyeleti (regius), kötelességet is folytatott.

Nem czélom Fűzi és Molnos tanári működéséről hosszasan értekezni, arról három tiz esztendő alatt iskolájokból kikelt, polgári, egyházi s magán téren szerepelt tanítványok fényes bizonyítványt állítottak ki. Én pedig 1836. aug. 17-én a kolozsvári templomban tartott temetési beszédemben ifju érzéssel s részvéttel, a kolera járványban hirtelen elhunyt Molnos Dávid 31 évi tanársága s 20 évi igazgatói hivataláról ismertető rövid korrajzot állítottam elő, mit jelen volt régibb s közelebbi hiv tanítványai azonnal sajtó alá adattak s tán egy-egy példány itt-ott feltalálható.

*) Kanyaró Mihályra kedvesen emlékezem vissza — mondá Brassai bácsi, midőn ezt a cikket közöltem vele. Ő volt egyetlen correpetitorom a gymnasiumban, mikor rhetor voltam. Az ugynevezett rostélyos szobában laktunk. Kanyaró jó barátságban volt Albert János mostani tordai lelkes atyjával, ki a szomszéd szobában lakott. A kettő ágya a közfal mellett éppen egymással szemben állott, s mint jó barátok, a falon keresztül közlekedtek kopogtatással, a mit olyan jól begyakoroltak, hogy bármit el tudtak mondani egymásnak. Brassai bácsi megmagyarázta, hogy a rostélyos szoba elnevezés honnan eredt. Azután, hogy Brassai ott lakott P. Horváth Ferencz, a mostani isk. felügyelő gondnok P. Horváth Kálmán atyja tanítójával tordátalvi Nemes Józseffel beköltözött ebbe a szobába, s hogy ne legyen olyan szellős a szoba, a folyósót — hihetőleg a tanuló atyja P. Horváth Károly — farostéllal és ajtóval látta volt el. B. Gy.

De vannak még egyes jelenségek s mozzanatok, melyeket felemlegetni nem lesz unalmas, sem felesleges.

Fűzi János derült ábrázatja, még fenytetésben is nyájasan mosolygó ajkai s apai gyöngéd kedélyhangulata a tanítványokat felbátorította, rövid hatásos mondatai, mindig jól talált finom élcei az osztályt sokszor derűltiségre ragadták. Boszus haragnak még árnyéka se jelentkezett soha. Rögtönzött rövid fenytései mint villám tüntek fel s multak el; apai modora tanári tekintélyét s azt a szeretetet, mit még tanuló társaitól megnyert, sértetlenül megtartotta és tanítványai közt és iránt párt-szinezetet sóhase mutatott, sem éreztetett. Valóban apai bölcs volt.

Molnos Dávid spártai szigora mellett is, szép és könnyű latin nyelvzetével, a történelem mezején buvárkodó szenvedélyes ömlengéseivel a hatásos adatokban, nagy eseményekben lelkesült áradozásaival és sima, kellemes hangjával tanítványai figyelmét elragadta, meghódította s tanári tekintélyét az iskolában fenntartotta.

Bámulva hallgattuk azt a haragos lelkesedést, melylyel I. Napoleonról beszélt, mint szokta nevezni: giganteus ille corsicanus, (korsikai óriás szülött), ki felforgatta Európa nyugalalmát. Megtudtuk ingerültsége okát is. A magyar király és osztrák császár I. Ferencz, a székely katonaságot is, országos törvények ellenére, hazájokból Frankhonba Párisig vezényeltette a Napoleon ellen viselt hadjáratban s két Molnos székely gyalog katona, a Dávid testvérei, ott estek el s poraikat francia föld fedí. Itt volt a bosszu, a harag forrása.

Ott, azon korban találtuk s éreztük magunkat, melyet megnyerő modorával az előadásban előnkbe rajzolt, midőn hazánk fénykora, szent István vállalata a kereszténységgel, nagy királyaink s a Hunyadiak dicsőítése felett örvendezett; de ott voltunk a válságos időkben is. Midőn Béla futását, mohácsi vészt, tatár dúlást s török kegyetlen uralkodást siratt, vele sirtunk és könnyeztünk.

Hanem e nagybecsű tanári tulajdonai mellett voltak kiméletet s kivételt nem ismerő szenvedélyei is, p. o. a pipázás, színház és bálozás tilalma ellen vétők iránti dühös haragját semminemű körülmények se tudták kiengesztelni. Az egyenruha nélküli künnjárás, éjeli künnmarchálás, tanóra mulasztás több eféle: csekélyebb vétségek s kihágások sorába tartoztak előtte; ezért, mint igazgató-tanár, kénytelen volt kellemetlen helyzetben küzdeni s tekintélyét az ifjuság leleményes esze, a boszus fellépésért, illetőleg vádért kijátszodta, megszégyenítette.

Ez eljárást, igazgatói szigort, emlékbeszédemben, az ifjuság hevesességével s kedvkicsapongásaival szemben fedezni és kimenteni megkísértettem, mit ismerői és tanítványai jól sikerültnek nyilvánítottak.

Családköre: a polgári első rendből közepes vagyonu Székely Borbára volt hív felesége, eszélyes, gondos háziasszony és anya, kinél a törvénybe ütközött ifjak védanyára találtak, mert férje haragos indulatát, kemény akaratát eszélyesen birta mőrsékelni, lecsendesíteni.

Egyetlen fiok kis korában elhalt, három leánya már felserdült korban haltak el rendre, a család sarját a hosszasan özvegy anya zárta be.

Véletlenül elhalt közkedvességű pap Szász Mózes helyére a kolozsvári ekklezsia Füzi János felszentelt tanárt hívta és kérte fel, ez készséggel fogadta, mert a tanári csekély fizetés mellett a papi pótlék jól megfért.

Papi szónoklatai nem voltak elragadók, alkotásait mély bölcselmi fejtegetésekkel alapigazságokból állította össze, melyekben a miveltebb lelkek élvezetet találtak

Szép nagy alakja, mintha éppen arra lett volna teremtvé, a nagy templomot egészen betöltötte a gyülekezet gyönyörködésére. Imádkozási modora, kellemesen zengő, sima hangja és imaszövege a buzgó gyülekezetben sokszor hallható utánzást és sohajokat keltett fel. Az imának első hangzatos szavával kell az érzékeny sziveket érinteni. Rosszalta, „hogy némely papok alatt hömpölygő hangon kezdik az imádkozást s mondatonként emelkednek, míg az égig érő lajtorja legfelsőbb fogán szinte eltikkadnak.“

Élettársul vette Gyergyai Krisztinát, b. e. ügyvéd Gyergyai Ferencz testvérét, szép örökséggel. Egyetlen fiok kis korban elhalt. Három leányok: Krisztina, özv. Ferenczi Mózesné; Borbára, özv. Kriza Jánosné és Eszter, volt curiai bíró Pap Alajos felesége. Ezekről kedves utódok és jó családok ma is köztiszteletben és szeretetben élnek.

Még csak két kis epizódot jegyzek ide tanárainkra vonatkozólag: Egy iskolai vizsgálaton a latin irodalom (literatura latina), tanfolyamban az a kérdés is előfordult: „An datur authodidactus?“ A kérdezett ifju feleletét elmondotta, de Molnos tanár nem nyugodott meg a feleleten, ellenvetést tett, mit Füzi tanár figyelmen kívül hagyott. Erre aztán Molnos felállva, szokott classikai stylusával, több percekig tartott erős érveleseivel kívánta igazolni ellenmondását. Mi feszült figyelemmel vártuk a hasonló replicát; de Füzi megtartva mosolygó tekintetét, hirtelen Molnos telé hangsúlyozta: „quia datur“ és tanítványa felé: „dicat ulterius“ mondja tovább.

És a vizsgáló bizottság ez ingerült jelenetet egykedvű hallgatással tudomásul vette.

Füzi két nagyobb leánya vetélkedett a külső szobában kávé kérdés felett. Előbb Krisztina futott be: „Ugye édes apám, a kávé étel? Az apa felelete: a fiam az.“ Azután Biri kérdezte: „Ugye édes apám, a kávé ital? Felelet: az fiam az.“ A gyöngéd szeretetű apa így kívánta megszüntetni gyermekei közt az ingerült vitatkozást, egyenlő mértékkel osztva a szeretet ítéletét.

De ez eset átszivárgott a tőzsomszéd iskolába is s hosszas időig a kérdezősködők e felelettel elégítették ki: „a fiam az.“ Füzi tanárnak, bölcsészeti szellemek: Kant, Fichte és Schelling voltak kedveltebb példányai, kikre előadásáiban számtalanszor hivatkozott.

Volt Kolozsvárnak faluról betelepült nyugalmazott reform. papja, Kukli Szilágyi Ferencz névről ismeretes, ki apró élceivel, humoros adomákkal, tréfás ötletekkel s talányos kérdéseivel mulattatta környezetét ntezán és lakházaknál s ez által szállását, kenyerét s felsőbbek kegyadományát állandóul biztosította. Különösen a tanuló ifjúsággal élcelődött sokat.

Füzi tanár délután egy diványon pihent, utca-kapu, szoba-ajtó nyitva. Szilágyi a kapu közé lépett s az ajtón beszólt: „úgy horkól, mint egy ló “ Füzi helyéről meg se mozgult, szemét se nyitotta fel, rögtön rámondá: „a ló, ha szamarat lát, horkól.“ Szilágyinak se kellett több, sarkon fordult s futásig siettetett lépéssel haladt be szappan-utczába, hogy a nevetve kísérő csoport elől menekülhessen. Többé Füzivel nem élcelét, de tisztelettel viseltetett s temetésén is szomoruan résztvett.

Gyöngyösi István.

Templomi ének

egyház-közgyűlési alkalomra.

Dallam: *Dicsér téged teljes szívem.*

Szívünk lángol, nyelvünk zendül
Téged imádni jó Istenünk!
Mert vezérünk és oltalmunk
Mindig te voltál 's vagy minékünk.
Vész ostromolt: nem csüggedtünk,
Bátorított hitünk — reményünk.
Hogy te Isten velünk lésszesz,
'S igaz ügyünkben megsegítesz.

Meg is segítettél Atyánk!
Hatalommal vigyáztál reánk.
Eljöttek szelek — árvizek,
És egyházunkban megütköztek;
De annak nem lett romlása,
Mert kösziklán vagyon alkotva,
És te őrt állasz mellette,
Hiveidnek atyja — védelme!

Most is csak benned reméllünk,
Munkánkhoz erőt tőled kérünk,
Midön igaz ügyért küzdünk;
Mert kívüled nincs más Istenünk.
Tiéd legyen szívünk, lelkünk,
Tiéd a mi egész életünk, —
'S ha épülünk erősödünk,
Téged áldunk legfőbb reményünk!

Segélj értenünk igédet,
'S teljesítnünk szent törvényeidet. —
Szeretet lakja szívünket,
Buzgóság hevítse lelkünket,
'S egyházunk magas *Hórebén*
Igaz hitünknek tüze égjen,
Hogy fényénél lássunk téged'
'S hirdethessük *örök egységed'*.

Szt.-Mihály.

Török Sámuel.

Bölcs Salamon álma.

— Bibliai elbeszélés. —

Elolvasandó : 1 kir. 3 rész 1—16 versig.

Salamon, az ifju király, kora egyik leghatalmasabb országa trónjára lépett, hogy hatalma s udvara fénye annál ragyogóbb legyen, Egyp-tom királya leányát veszi feleségül.

Az élet viruló tavaszában tették homlokára a királyi koronát. Abban a korban, midőn az ifju szív és lélek a hir, név, dicsőség után szomjuhozik; mikor a vágyak és sejtelmek tündéries álmoképei csalogatják ismeretlen tartományok felé . . .

Ámde Salamon királyt, bár ifju volt, meddő vágyak, hiu ábrándképek nem gyötörték; szívét egy érzés dobogtatta, lelkét egy gondolat lelkesítette: hogy a seregek Urának és Istenének tiszteletére hajlékot építhessen.

Bántotta vallásos érzését, hogy a község kénytelen magas helyeken áldozni, mert nem építtetett vala ház az Ur nevének mindezt ideig . . . Szereti pedig Salamon az Urat, járván Dávidnak, az ő atyjának parancsolataiban és az ő népével egyetemben áldozik a magas helyeken és szerez vala jó illatot.

Ő nem csak szavakban, hanem áldozatkészségben mutatá meg Isten iránti lángoló szerelmét! Hogy népének jó példát mutasson az isteni tiszteletre: vallásos buzgalommal keresi fel Gibeonban a magasságon épített fő oltárt és népe vallásának szent törvénye szerint, kegyeletes érzései élő bizonyságául, égő áldozatokkal járul az Ur zsámolya elé . . .

Csoda-e hát, ha az ifju király, kinek érzése és gondolata az Urnak vala szentelve, még álmában is az Urat látja dicsősége lángtüzében megjelenni? . . Csoda-e, ha az Ur szózatát hallja feléje zengeni az éj néma csendjében . . Kérj a mit akarsz, hogy adjak neked! . . így szólt az isteni szózat. S mit gondoltok, az ifju király mit kívánt Istentől? . . Kérhetett a mit akart! . . De ő múltó hiábavalóságok helyett igy könyörgött: Adj a te szolgádnak értelmes szívet, hogy tudja megítélni a te népedet, hogy

tudjon választást tenni jó és gonosz közt... És e könyörgésével annyira megnyerte az Urnak tetszését, hogy az értelem bölcsessége mellett megadá az Ur mintegy ajándékképpen a mit nem kért: a dicsőséget, gazdagságot és hosszas életet.

Oh, mily szép, oh, mily tanulságos az ifju királynak e jelképes álma!...

Mint egy szép allegóriában, jelképezve látjuk ez álomban, azon igazság megtestesítését: hogy a dicsőség, gazdagság és hosszas élet alapföltétele: a józan értelem...

Sajnos, hogy az emberek nagy része az utóbbit, az előbbienekért, mellőzni szokta. Kevés azon emberek száma, kik a bölcs királylyal így tudnak imádkozni: adj Uram a te szolgádnak józan értelmet, hogy tudjon választást tenni a jó és gonosz között!... Pedig a jó Isten tetszését csak az nyeri meg ma is, ki józan értelmet kíván magának!... Az ilyeneknek az Ur, mintegy ajándékképpen megadja, mint amaz ifju királynak: a dicsőséget, a gazdagságot és hosszas életet is. Hiszen a dicsőségnek, gazdagságnak és hosszas életnek is alapföltétele — a józan értelem; józan értelem nélkül mindezek vagy elérhetetlenek, vagy értéktelenek...

A józan értelem az a lépcső, mely a tiszta erények gyámolításával bevezet a hír örök csarnokába, hol a dicsőség hervadhatatlan koszoruját az elismerés tűzi fel homlokunkra; a józan értelem az a csodatevő hatalom, mely az okos gazdálkodásban és számító takarékságban — legkopárabb mezeinket is kimerithetetlen kincses bányákká változtatja; a józan értelem az a bölcs orvos, mely a mértekletségben és tisztaságban — épségben tartja testünk szervezetét s életnapjainkat meghosszabbítja!...

Ki emelkedik fel embertársai közül a dicsőség magaslatára? . . . Kit környékez embertársai tisztelete? . . Kinek sirja felett áll őrt a hálás kegyelet? . . Ki éli túl a rohanó százakat? . . Kinek ragyog vissza dicsősége a sirhalom mohája alól is: — ugy-e, ugy-e annak? . . ki józan értelmével örökbecsű műveket alkotott! . . ki embertársai boldogítására józan értelmével hasznos dolgokat cselekedett? . .

Az olyanok ellenben, kiket a véletlen szerencse hivatallal, fénnel tetéz, vagy a dicsőség szeszélye felkapott, de valódi józan észszel nincsenek megáldva: önerőtlenségökben szétpattanó hulló csillagok, kik akarattunk ellen eszünkbe juttatják az Aesop meséjét az álarczról, melyről még az oktalan állat is azt jegyezte meg: „mily szép kép, be kár, hogy agyvelője nincs!” . . .

Kinek van munkáján isten áldása? . . Ki nem hullatja hiába arcza verejtékét? Kinek mezején ringatja a szellő az arany kalászkok hulláróceánját? Ki örvendhet jólétnek, gazdagságnak? Ki bővölködhetik Isten atyai áldásainak sokaságával? ugy-e, ugy-e a józan értelmű ember?! . . ki mindent megfontolva a maga idejében tesz; ki okos számi-

tással és takarékoszággal a terméketlen évekre is gondol s mint ama hajdankori bölcs: a bőség feleslegéből eltesz a szükség napjaira, hogy a szükségben is bővölködni tudhasson! . .

Az oktan, kinek munkájában nincs semmi számítás; a könnyelmű, ki Isten atyai áldásának becsét felfogni nem tudja; a pazar, ki kétkézzel szórja azt, mit nagy fáradsággal lehet egybegyűjteni; a hivalgó, ki erején felül akar fényleni, mint ama mesebeli szajkó a pávák közt; az állati ember, ki csak testi kívánságának él: egyél, igyál én lelke, sok esztendőkre eltett javaid vannak . . az ily emberek önkezeikkel vonják be hajlékaikba a szükség, inséget, nyomort és késő bánatot! . . Isten atyai áldását átokká fordítják maguk- és családjukra nézve s a földi élet paradicsomát siralomházzá változtatják! . . .

Ki hosszabbíthatja meg életének napjait? . . Ki őrizheti meg teste, lelke épségét? . . Ki tarthatja tisztán ereiben a vér lüktető folyamát? . .

Az-e, ki könnyelműen ellobogtatja az élet drága szövétnekét, mint egy védtelen gyertyát? . . az-e, ki oktalanságában mértéket nem ismer ételben, italban, multságban s mint egy pohár zamatos bort, egyszerre akarja kiüríteni az élet minden gyönyöreit? . . az-e, ki a harag, gyűlölet, irigység és bosszuállás nemtelen indulataival megzavarja, fölforralja a vér kristály csepjeit? . . Oh bizonyára nem! . . Az ilyenek nemtelen szenvedélyük viharával időnap előtt kioltják éltök fákláját; le-
hervasztják arcuk rózsáját; képtelenné teszik magukat a munkásságra s az élet örömeinek élvezésére; testüket a nyavalyák gyógyíthatatlan fészkévé teszik s önkezeikkel ássák meg az időnapelőtti sirt maguknak...
Azért mondja a nagy költő:

„Kinek virág kell, nem hord rózsá berket.

A látni vágyó napba nem tekint.

Kéjt vesz, ki sok kéjt szorakozva kerget,

Csak a szerénynek vágya nem hoz kint! . .“

Bizony csak a józan értelmű ember az, a ki okos mértékletességgel meghosszabbíthatja életnapjait! . . Jól mondja a nagy apostól: a ki az értelem útjáról lelép, meghal az! . .

A józan értelem, mint a lámpa üvegfa lámpát áll, hogy az élet drága szövétneke védtelen el ne lobogjon; mint egy gondos gépész, figyelmével a test legparányibb szerveire is kiterjed, nehogy tulfeszültség által haszonvehetetlen anyaggá váljék; mint egy lángeszű tábornok a neki bősültre harcosok tulcsapongó hevét úgy méréséklí eszélyével az indulatok félvesztett rohamait . .

*

*

*

Azért beszéltem el ezt a szép szenttörténetet, hogy imáitokból soha ki ne felejtsetek a bölcs király buzgó könyörgését: Adj Uram a te szolgádnak értelmes szívét, hogy tudjon választást tenni jó és gonosz közt!

Én édes Istenem!
Adj józan értelmet,
Hogy jó s gonosz között
Különbséget tegyek . . .

Hogy szent törvényt
Bölcsen betölthessem
S magam kegyelmedre
Méltóvá tehessem.

Rédiger Géza.

A székely-kereszturi iskola sorsa.

Tisztelt szerkesztő ur!

A mily érdekesnek ígérkezett a május 31-ére Kereszturra összehívott értekezlet, éppen oly érdekesen is folyt és végződött. Ez értekezlet kereszturi iskolánk V-ik osztálya érdekében volt. Valóban sajnálatra, sőt csudálkozásra méltó, hogy a vallás és közoktatási miniszterium nem ismerte el ez intézetünk állami fontosságát. Kinek, vagy kinek nem a felterjesztése, indokolása nyomán történt ez? Nem tudhatom bizonyosan, de óhajtottam volna, hogy az illető ott legyen, lásson és halljon mindeneket az értekezleten.

Ily érdeklődést tisztelt szerkesztő ur iskolánk iránt még nem láttam. Már kora reggel a belső emberek, a tanügy-barátok és székely atyafiak kisebb-nagyobb csoportokat alkottak a piacon és az intézet előtt s talán itt kezdődött minden előkészület. Egy azonban már rég bizonyos volt: ha építeni nem tudjuk ez intézetet, hát nem is rontjuk; nem hogy elengednők az V-ik osztályt, de ha lehet, még egygyel többet csinálunk.

Dél előtt pont 10 órakor megérkezett Daniel Gábor főgondnok, hogy mint elnök vegyen részt az értekezleten. Az igazgató tanárnak házánál fogadta a tisztelgőket. Rövid idővel ezután kezdetét vette az értekezlet. Főgondnokunk előadta a célt, mely mindnyájunkat összehozott s üdvözlőlvén a jelenlevőket, megnyitotta az értekezletet. Bizony számosan is valánk. A kereszturi körből, egy pár kivételével, ott voltak a belső emberek mind. Udvarhely-, Felsőtehér- és Háromszékkörből jöttek mind a belső emberek, mind pedig a világiak szép számmal. Kolozsvárról Benczédi Gergely tanár, Tordáról Borbély György tanár, Maroskörből Gál Elek.

A megnyitás után Sándor János igazgató tanár állott fel ismertetni a helyzetet. Szólt lélekkel, szólt igazsággal. A mily rövidke voltak mondatai, ép oly nagy volt a hatás.

Utána Török Áron esperes, majd Sándor Mózes tanfelügyelő szoltak, az adakozást pártolva; utánuk szólt Pálfi Ferencz ügyvéd, ki nyíltan kimondta, hogy ez intézet az E. K. Tanácsnak mindig mostoha gyermeke volt, most is az. *) Most Lőfi Áron esperes kijelenti, hogy Bölon

*) Nem tudhatjuk, mennyire van híven adva elé ez a nyilatkozat s azért csak a dologra tesszük azt a megjegyzést, hogy egészen téves e felfogás, s az állapotok nem ismerésének szüleménye. A sz.-kereszturi iskolának az ötvenes években csupán egy tanára volt. Az egyház a maga közpénztára terhére adott melléje három rendes tanárt. Az 1887. évi zsinaton közadakozás útján gyűlt össze az a közpénztár pótolta ki s pótolja ma is egy s más alapról, hogy az ötödik tanár fizetése kiteljék belőle.

Szerk.

addig mit se hajlandó tenni, míg nem tudja, hogy mivel járulhat az V-ik osztály fenntartásához a vallásközönség pénztára. Benczédi Ger-
gely tanár, pénztárnok azt nyilváníja, hogy a közpénztárra támaszkodni
nem lehet újabb terhek fedezéséért a pénztár jelen állapotában, hiszen az
a mostani szükségeket is csak nehezen tudja fedezni. Idővel minden ja-
vulni fog. Most egyesek áldozatára van szükség. Később Benczédi
tanár oda nyilatkozott, hogy a közpénztár már a legközelebbi alkalom-
mal is nyújthat némi segílyt. Szóltak azután Darkó Sándor és Török
Áron esperesek s mások. Sándor János mintegy 350 frt évi jövedelmet
kimutatott az új tanszékre. Végh Mihály ravai pap ajánlotta, hogy
kezdjük meg a gyűjtést Török Áron Véghet pártolva, felajánl egyháza
részéről 100 és a maga részéről 70 frtot. Főgondnokunk 200 frtot,
Végh Mihály 100 frtot, Török Sámuel 100 frtot, Sándor János egy évi
igazgatói fizetését, Sándor Mózes tanfelügyelő fizetett kézpénzül; s
aztán a megkezdett munka, mint a hógomoly ment tovább. Az egyszerű
székely emberek tizesekkel és ötösökkel állottak az asztal mellé s tették
le az ujonnan szervezendő tanszék alapjául. A más vallásnak is szé-
pen adtak.

Mikor vége volt az értekezleten való gyűjtésnek, 2000 frt részint
beizetett, részint ígért adomány hirdettetett ki. Aztán határozat hoza-
tott, hogy egyházak és magánemberek meg fognak találtatni. Tudom,
szerkesztő ur sem lesz az utolsó azok közt, kik áldozni fognak. *) Ta-
nára. 1, papjaink s nevezetes világi embereink közül is sokaknak rin-
gatták haladhatása bölcsőjét a kereszturni iskolában; most az is, ki nem
tehet nevezetes alapítványt, hát igyekezzetnek legalább filléreivel leróni
némikép háláját az intézet iránt. Vajha sokan lennének a választottak!

Az értekezlet végeztével kifejeztük köszönetünket a főgondnok-
nak szives elnököskedéseért, azután volt a közebed. Nem voltunk sokan,
de meg volt a kedély, folytak a pohárköszöntések.

Szent volt a cél, mely összehozott, szent a lelkesedés, mely ve-
zérelt, működék bennünk Istennek szent lelke továbbra is, hogy szó-
val, tettel áldozhassunk anyaszentegyházunk s iskoláink érdekében.
Óhajtom, hogy mindazok, kik nem jelentek meg ez értekezleten, leg-
alább is kevés zona- vagy fuvardijukat mielőbb beküldik a nemes célra.

Levelező.

Tudnivalók a bibliáról.

Lapunk múlt évi 11-ik számában közöltük, a magunk észrevéte-
leivel kísérve, Drotteff János urnak egy levelét, melyben azt írta, hogy
Ján. 10 rész. 30, 36 v Máté 28 r 19 v. 14 r. 26 v. szerint világos,
hogy a bibliában tanítva van, hogy „Atya, fiu, szentlélek egy Isten.”

*) Valamint eddig sem voltunk az utolsók, úgy ezután is tudni fogjuk
kötelességünket. Szerk.

Közelebről ismét levelet kaptunk, melyben már más helyre utal a t. levelező, t. i. János I-ső levele 5 rész. 7 versére, melyben ez van: „Az Atya, az Ige és a szent-Lélek, és ez a három egy.” A t. levelező urnak s mindazoknak, a kik a bibliát olvasni szokták, szolgálatjokra erről a most idézett bibliai helyről elmondunk egy pár észrevételt.

Fel kell tennünk, hogy minden olvasónk tudomásával bir annak, hogy a biblia második része, az Uj-testamentum, görög nyelven volt írva. Az első egyházak a görögül irt bibliát használták. Midőn a görögül nem tudó keresztények száma szaporodni kezdett, a bibliát lefordították saját nyelvökre. Így lett bibliájok a babilonoknak, a syreknek már Kr. u. a második százban. Azután lefordították a gothoknak, ör-ményeknek, aethiopoknak, szlávoknak, angol-szászoknak (8-ik száz), a frankoknak (9-ik száz) s így tovább a többi népeknek. Ezekből világos, hogy a görög biblia szolgált alapul mindenik többinek, de az is önként következik, hogy kiki ahoz ragaszkodott, a melyik anyanyelvén volt írva, mivel azt értette. Ebből megint az következett, hogy az ősi bibliát, a görögöt, a magáé mellett a keresztények legnagyobb része teljesen figyelmen kívül hagyta.

A reformáció kezdetekor nem csak a vallás, hanem a tudomány is megújult. A régi világ nyelvét, a görögöt s a latint kezdték tanulni, hogy elolvashassák azokat a műveket, a melyek ezeken a nyelveken voltak írva. Mi természetesebb, mint az, hogy éppen ekkor legnagyobb érdeklődést a vallás alapja, a biblia, iránt tanusítottak.

Erasmus János egy németalföldi születésű (1465.) s Angliában tanult jeles férfi a bibliát görög nyelven kezdette tanulmányozni s miután észrevette, hogy az eredeti görögötől a fordítások sok helyen elütnek, hogy kiki úgy olvashassa az ígét, a hogy írva volt, elhatározta, hogy kinyomtatja a görög bibliát. Minthogy azt is tapasztalta, hogy az ő kezében levő görög bibliákban is van némi eltérés, kiváltképpen a miatt, hogy a másolók egy-egy szót elvették s egy-egy sort összezavartak annyira, hogy más értelme volt, mint a mi kellett volna, hogy legyen, a kezében levő 5—6 példányt összehasonlította s azokból együttesen határozta meg, hogy mit és hogy kell olvasni. Ezt elvégezvén, latin fordítást is készített s a göröggel szembe leírta a latint és gondoskodott a kinyomtatásról. Ilyen módon a legelső görög nyomtatott biblia 1516-ban megjelent Baselen s így hát a Luther wittenbergi tételeit s a reformációt is megelőzte egy esztendővel. Nem is képzeljük, hogy milyen öröm volt ez a világnak! Akkora mohósággal kaptak rajta, hogy már három esztendő multával, 1519-ben, egy új kiadásról kellett gondoskodni. A két kiadásban 3 300 drbot nyomattak ívrétben. Megemlítjük, hogy az első a pápának volt ajánlva; a másodikat maga X. Leó pápa ajánlotta az olvasóknak.

Így jutott a görög biblia az olvasó közönség kezébe, de volt is e miatt zugolódás kivált a papok részéről, mivel a latintól nem akartak tágitni; de főleg azért, mivel az Erasmus latinja is, görögje is más-más

volt, mint az övék. Ellenfelei között kivált Lee yorki érsek haragudott rá felette nagyon s igyekezett csökkenteni könyvei értékét. Erasmus annyira igazságszerető volt, hogy azt nyilvánította Leenek, hogy ha csak egy helyet mutat, a mely a jó erkölccsel és az orthodox hittel ellenkezik, ő kész azt azonnal kihagyni. Az érsek egyelőre szóba sem akart állni a tudóssal, de egy pár év múlva terjedelmes kritikát adott ki, melyben több száz helyet bírált meg. Ezek között volt Ján I. lev. 5 r. 7 verse is. Különösen e miatt szemrehányást tett Erasmusnak abból az okból, hogy bibliájában nem volt benne.

Vajjon mi volt az alapja ennek a vádnak? Talán az, hogy azokban a görög irott bibliákban, a melyeket Erasmus használt, benne volt s erőszakkal hagyta ki azért, hogy — a mint akkor mondták volna — az Árianusoknak kedvezzen? Nem. Az érsek jól tudta, hogy az Erasmus által felhasznált kézirati bibliákban nem volt benne. Ettől eltekintve, a vádat fenntartotta s ezzel a lelkiismeretes tudóst arra a nyilatkozatra kényszerítette, hogy ha az érsek csak egyetlen görög kéziratot mutat, a melyekben a szóban forgó szavak benne vannak, ő a következő kiadásba bele fogja tenni. Ilyen kézirat nem volt sem Oxfordban, sem Londonban, sem másutt. Ezt úgy tudta az érsek is, éppen mint Erasmus. S az érsek baján mégis segítve lett. Több idő multán egyszer csak elé áll az érsek, hogy van ilyen kézirat Dublinban. Erasmus Angliától messze Baselben volt, a kéziratot nem nézte meg, mással sem nézette meg, hanem ellenfele állítására elhitte, hogy úgy van s adott szavához híven a 3-ik kiadásba már belé nyomatta a 7-ik verset. Beh kár, hogy akkor olyan nehéz volt az utazás s e miatt a tudósnak nem lehetett módjában ellenfelét az el-lene kovácsolni fegyverrel verni meg. Pedig úgy lett volna, mivel nyilván látni való volt, hogy az a kézirat erre az alkalomra készítettett. Ebből tehát elég bizonyos, hogy a háromságot ez az ige sem bizonyítja, mivel ez nem bibliai hely. Ennek nem volna szabad a bibliában lenni.

Ezeket kívül is még tudnunk kell egy-két dolgot. Lee érsek azt vetette az Erasmus szemére, hogy csak egy példányból készítette a bibliát. Ez nem úgy volt. Erasmus legalább ötöt használt. De tegyük fel, hogy az az öt is csak olyan gyenge, másodrendű kézirat volt s nézzünk jobbakat meg. Mit mondanak azok?

Lee azt mondta, hogy az Erasmus kéziratai Kr. u. a 10-ik százban készültek s így hát sok hiba lehetett bennök. Azok, a kik a biblia irodalmával foglalkoztak, jól tudják, hogy az Erasmus kora óta nagyon sok olyan új-test. kéziratot találtak, a melyek Kr. u. a 4-ik, az 5-ik, vagy a 6-ik százban irattak. Tudva levő, hogy ezeknek egy némelyike felette gondosan, pontosan, szépen van írva. Ilyen van egy a szent-pé-tervári czári könyvtárban, melyet a tudós Tischendorf 1844 s illetőleg 1859-ben feledezett fel; Palestinában egy kolostorban; van egy Rómában a vaticani könyvtárban, a londoni British-múzeumi, a párisi Royal könyvtárban. Ezek megfizethetlen becsü könyvek. Ezekben s a többi

száz meg száz kézirat egyikében sincsen benne Ján. I. lev. 5 r. 7 verse. Ebből az következik, hogy az a János, a ki ezt a levelet írta, semmit sem tudott róla s nem írta levelébe.

Még egyet megemlítek. Angliában egy nagy tudós-társaság 1581-ben a görög bibliából lefordította az egész új-testamentumot s János I. lev. 5 r. 7- és 8-ik versébe ezt írták:

7. v És a lélek az, a mely bizonytságot tesz, mert a lélek az igazság.

8. Mert hárman vannak, a kik bizonytságot tesznek, a lélek, a víz, és a vér és e három egybehangzó.

A János I-ső levele 5-ik része 7-ik versének ügye tehát így áll.

Valaki a bibliát haszonnal akarja olvasni, szükség, hogy tudja ezeket a dolgokat.

B. Gy.

Brassai Sámuel elődei.

— Levél a szerkesztőséghez. —

Clarissime Domine! Becses soraira válaszolok a következőleg.

Brassai Sámuel nagyanyja Tobis Ilona már özvegy volt, a mikor én Toroczkó-Szentgyörgyre mentem, hogy Csongvai Sámuel bátyám helyett segédkántorságot végezzek. Ezt végeztem julius derekáig, mikor aztán Kovács Péter elfoglalta állomását. A Brassai ur apja volt a pap s nekem öreg anyja körül sok dolgom volt. Az öreg asszony már csak alig tudott látni, de emlékezete jó volt. Beszélte nekem, hogy a Hora lázadás idejében az oláhok milyen nagy pusztítást vittek véghez Szent-Györgyön „Mi toroczkaikakul nem eresztettük be. Még én is kezembe vettem a férjem mihelyéből a hosszú metsző kést s kiállottam a város szélére s visszatérítettük a mokányokat. Az én férjem asztalos volt. A mennyi czifra, tulipános fogas van Toroczkón, mind az én uram készítette. Szorgalmatos és takarékos ember volt. Brassóból került ide. Az én testvéremet Annát — folytatá az öreg asszony — elvette nőül egy Mikola Samu nevű szabólegény. Felköltöztek Abrudbányára s ott jól volt dolguk. Sok pénzt kapott. Készítette a paszomántos mentéket és szoknyákat. Annának is lett egy fiu gyermeke. Ő is Samunak kereszteltette s mindketten feltettük magunkban, hogy ha Isten megtartja őket, kollegiumba adjuk őket s belső embereket csinálunk belőlük. Segítséguinkre lesz püspök Lázár bátyánk is, a ki közel atyánkfia.”

A két testvér kérését Isten meghallgatta. Kolozsvárra vitték a fiukat.

A Tobis Anna Samukája toroczkói rector lett, de kevés ideig, mivel mikor József császár parancsára a földmérés elrendeltetett, ő beállott földmérőnek s ő mérte fel mind a toroczkói határt, miért kapott 100 darab aranyat. Azzal Lázár püspök javallatából felment akadé-

miára. Berlinben időzött többet. Innen lejőve lett tanítójok Sárdón a Sándor urfiaknak, ezután lett első igazgatója s részint alapítója a székel-y-kereszturi gymnasiumnak, majd tordai igazgató lett s azután kolozsvári tanár. Végnapjait nálam töltötte be Gagyban, 101 éves és 50 napos korában. Itt nyugszik a gagyi temetőben.

Lássunk már a Tobis Ilona Samuka fiáról, azaz a mostani Brassai Sámuel néhai atyjáról. — Ez is, miután a toroczkói iskolát és a kolozsvárit végezte, toroczkai mesternek neveztetett ki Szabó helyett. Hosszu magas ember, szép énekű és jó tanító volt, de szép író is. Elhalálozván Szentgyörgyön Koncz Gergely pap, esperes, rendeltetett szentgyörgyi pappá, annál is inkább, hogy már még rector korában nőül vette Koncz Gergely nagyobb leányát, Kristinát. Sok ideig volt szentgyörgyi pap. Biztosan tudom, hogy az ekklésiabeliek nem szerették, főképpen azért, hogy miért könyörög könyvből, miért nem kíséri ki a sirig a koporsót, mint a református pap, ezért kérelmeztek a szentgyörgyi atyafiak, s mert már vénségre is jutott; de válaszul azt nyerték, hogy legyenek békességben, mert úgy tudják, hogy jó pap, kötelességét teljesíti. Brassai Fúzi Jánosnak tanítója volt. Vénségére mégis ott kellett hagyni Szt.-Györgyöt és egy pártfogója, sz.-mihályfalvi nagybirtokos, id. Gedő József, ki éppen olyan nagy könyvbuvár volt, mint a n. Brassai, kieszközölte, hogy rendeltessék Sz.-Mihályfalvára, el is rendeltetett, de szerencsétlen hajlékba, mert a papi ház nem volt az ő kényelme szerinti, úgy hogy a ház ablakait egész nap nyitva tartotta nyáron és tavaszon át, s történt, hogy egy nehéz idő következett, dörgött, villámlott, s akkor sem tette be ablakait, és a menykő beütvén a nyitott ablakon, agyonsujtotta.

A néhai Brassai németül is tudott, úgy a neje is. Együtt olyan dolgokat mind németül adták egyik a másiknak tudomására, a könyörgéses könyve is német volt, nézte, de magyarul mondotta. Néztem egy alkalommal ezt a könyvet s láttam, hogy felibe ez volt írva: *Morgen bet, Abend gebet.*

A Brassai neje, Koncz Kristina, a virágokat erősen szerette szaporítani, ápolni. Midőn a virágos táblában vagy egyet elnyomtam, megszidott, pedig a méhek miatt történt félrelépésem. A méhészetet is erősen szerette, az én kötelességem volt őrizni a rajzást. Mikor eresztettek, én hágtam fel a fára, ő alólról igazgatott, hogy hova helyezzem a kosarat, a mikor a kettőt kieresztette, mindjárt kimetszette, az anyaházakat levagdalta és ha a veslép tele volt mézzel, azt kivette, szóval nagy figyelmet fordított arra, hogy egy kas se menjen által őt évre, ősszel aztán, hogy melyik megölni való, ismertette Méze, méhsere elég volt a háznál, jól tartott engem mézzel, a mit erősen szerettem. Vasárnapra ő kötött bokrétát, melyet a kalapomra tettem. Nem volt szabad, hogy én egyet is szakasszak. Társalgása a néhainak csak az alsó udvariakkal volt Báró Thorotzkay János udvarában és Toroczkón az a r a n y v á l t ó n é v a l, a hová mindenkor elkísértem. Testvérszerető volt, mikor 1834-ben a testvére leányát nőül vettem, eljött

Sz. Mihályfalváról, hozott az arának kendőt, asztal-abroszt és keszkenyőt, és elbeszélgettük akkor is a szentgyörgyi állapotot, s míg én Tordán senioroskodtam, én is hálámat éreztettem a néhaiakkal.

Hadd emlékezzem meg még fiáról, a mostani tudós Brassairól is.

Mikor Szt.-Györgyön Szt.-György napján kezdve julius derekáig kántoroskodtam, a kedves fia Sámuel, — volt ugyanis a méheskertben egy ügyes kis házikó, még a nagyapja esperes Koncz Gergely építette, ki szerette a méheket és abbeli jövedelmet — ebben a házikóban ült, mikor az idő kedvező volt. Szüntelen olvasgatott, öllel hordotta le az apja könyveit, néztem sokszor, hogy egyiket vette, másikat tette és jegyeztetett. Az apjának annyi könyve volt, hogy szekeret lehetett volna tölteni. Azokat mind Lipcséből hozatta, 500 frtokat vert belé, aranyos, tarka és kutya-bőrös táblájú könyvekbe. A fiúnak a szünteleni olvasás és ottan-ottan a gitározás volt a foglalatossága. Sámuel az apja nem adta collegium-ba, hanem maga oktatta. Az öreg Brassai pap csaknem minden héten egyszer vagy kétszer egyenesen bejött az iskolába, nézte az írásunkat, mosolygott, mikor látta a vaczkorfából készült táblát az oláhrózsával sárgára festve és az elő-írást, mert az apróbb gyermekek ilyen táblán tanulták abban az időben az írást, legelőbb a nagy, utána kisebb betűket. Mind a kezdőkkel, a kik kisebbek voltak nálunknál, bibelődött. Bizonyosan a fiát is, Samukát, oktatni el nem mulatta.

Árkosi Ferenczi József.

Egyházi és iskolai mozgalmak.

— Az E. K. Tanács Brassaiért. Már mult számunkban közöltük azt az üdvözetet, a melyet az unitárius E. K. Tanács Brassai Sámuelhez intézett. Junius 1-ső napján d. e. 11 órakor volt az ünnepélyes átadás. A Kolozsvárt levő tanácsosok csaknem teljes számban jelentek meg. Ferencz József püspök megható beszédben üdvözölte az unitárius egyház büszkeségét, az ujkori tanítási rendszer alapvetőjét Brassait. Brassai a következőleg válaszolt: „Kérem alázattal, hát én éppen ellenkező állapotba vagyok, mint az a pap, a ki mikor esőért imádkozott és jött egy nagy jégeső, azt mondta: „Atdál uram esőt, de nincs köszönet benne.“ Engem is oly körülmény zavart össze annak idején az egyházi konzisztoriummal, a mi olyan, mint egy záporosó. Hogy miképpen történt, annak meghallgatására kérek egy kis szíveséget:

Megállapodtam teljesen abban, hogy én egészen a tanításnak szentelem magam. Ez a hajlamom, ez a szenvedélyem meg volt nekem a tizenhat esztendő koromtól kezdve; akkor kezdtem az ismerőseimet egyre s másra, a hogy tudtam, tanítani. Hát ezzel oda jutottam nagy küzdelmek között, hogy az unitárius collegiumba tanárnak vittek. Ugy voltam, mint a szentesiek mondták Horváth Gyulára, mikor megválasztották: „Felemeltük magunkhoz.“

A mikor tanár lettem, olyan állapotok voltak, hogy az unitáriusok vezetőjének nagy része a vaskalaposok közé tartozott. Hogy milyen liberalis volt a konzisztorium, az kitetszik abból, hogy egy rakás gyűlésen volt arról szó, hogy milyen legyen az egyenruha, a mit viselni kell. En erre egyszer azt találtam mondani, hogy én bizony a mi konzisztoriumunk és a szabó-czéh között semmi különbséget sem látok. Az egyik közülök azt felelte erre, hogy revoluczinárius vagyok. Ennek is néztek.

Jöttek aztán felszabadító idők. Megjegyezték a szabadság, egyenlőség és atyafiság (a mit nagyon rosszul „testvériségnek“ neveznek, pedig a francia szó atyafiságot jelent) szavait, de ebből a három szóból nem maradt egyéb, mint az egyenlőség. Az egyenlőség tudniillik az, hogy: „neked se legyen több, mint nekem, mert a mi több, azt tőlem loptad el.“

Mit tett az egyenlőség? Az iskolában azt, hogy mindent egyformán kell tanítani. Ez és ez a professzor ezt és ezt mondja, mindig ebben és ebben az órában — ez volt a határozat. Ez tétlenségre kárloztatott engem. Csak azt akarom mondani, hogy én az életem legnagyobb részében semmiféle érdemet nem tettem; magam előtt sem dicsekedhetem vele, semmiképpen pedig más előtt. Hanem a hasonlatra vonatkozólag mondhatom, hogy volt idő, mikor az egyházam vezetőinek barátságával nem dicsekedhettem s most, midőn körültekintek, mindnyájunkat itt látva úgy érzem, mintha záporosó töltene el. Nem tudok szót találni, a mivel kifejezzem a köszönetet Az Isten áldja meg mindnyájukat.

Az nem az én érdmem, hogy kilenczven évet éltem; legfeljebb annyiban nevezetes, hogy a lutriában is 90 szám van. Hát a kinek szerencséje szokott lenni, az tegye meg a lutriára “

A beszéd rendkívül mélyen meghatott mindnyájunkat, a kik ott voltunk. A Brassai által megvilágított multból az ő nagysága méginkább kimagaslik. Látjuk ki volt. Egyetértéssel vagyunk az iránt, hogy minden unitárius határtalan tisztelettel tartozik neki, mint a kinek erősen nagy része van abban, hogy a haladó kor haladói között lehetünk. Becsüljük meg érdemeit azzal, hogy könyveit tanuljuk, szavait megfontoljuk s példáját kövessük. Sokáig éljen még Brassai Sámuel!

— Az ifjuság Brassaiért. Tekintélyesebb körök buzdító példája és saját romlatlan érzelmei által ösztönöztetve, az unitárius ifjuság is sietett kimutatni e hó elején Dr. Brassai Sámuel egykori buzgó tanár és igazgató iránti tiszteletét, meleg ragaszkodását. Az 1837-ben tanult elődök példáját követve, fáklyás éneket akartak rendezni, de a Brassai határozott kívánságára elmaradt. E nélkül is az ifjuság tisztelgése találónak, méltónak mondható. Junius 5-én déltájban vonult fel a lelkes csapat a nagy tudós külmonostorutczai lakásához, hol egy szép ének elhangzása után a tudományos foglalkozása közt meglepett fáradhatlan öreghez Józan Miklós III-ad éves papnövendék intézett alkalmi üdvözlét, melyet fennebb közlünk. A tisztelgés láthatólag kellemesen hatott Brassaira, mit mély értelmű válaszában ki is nyilvánított. Brassai az ifjak közé kiment s ott hallgatta végig az éneklést, mely után az ifjuság éljenezve távozott.
J. M.

— Az E. K. Tanács azon okon, mert székelőföldön a korcsomárlás nem községi, hanem minden egyes birtokos egyéni joga, utasította az illető espereseket, hogy a korcsomá regálé kártérítést ne engedjék községi vagyonnak nyilvánítani; ellen esetben törekedjenek arra, hogy az ekklesiák arányos illetménye kiadassék az ekklesiáknak.

— Az E. K. Főtanácsi gyűlésre kitűzetett f. év augusztus 31-ike.

— Nyugulomba bocsátásért folyamodott Sándor Mózes oklándi, Őő Dániel kolnoki pap, Kisgyörgy József dombói mester.

— Hodmezővásárhelyi segédpap Ajtai Jánost H.-Almási ekklesiánk papjává választotta. Polgárdi ekklesiánkból segédpap Simó János elrendeltetett köröspataki ekklesiánkba rendes papnak. A két segédpapi állomásnak kellő módon való betöltéséről gondoskodva van. Polgárdiban Józan Miklós végzett papnövendék már a nyáron beköszönt.

— A folyó évvel lejárván a 15-év, mely alatt minden belső ember és az ekklesiák 5—5 frtot fizettek a nyugdíjintézeti pénztárba; az E. K. Tanács felhívta a köri közgyűléseket, hogy az ekklesiáknak az 56—1883. Főtanácsi végzés szerint való osztályozására adjanak véleményt; megrendelte, hogy ez év végéig

minden folyó és hátrálék tartozás mulhatatlanul befizettségük a nyugdíjintézeti pénztárba. — Figyelmeztette az E. K. Tanács a köri közgyűléseket, hogy mivel az intézet rendes bevételei az által nagyon leszállanak s a nyugdíjazásokkal kiadásai folytonosan nevedeknek, annyira, hogy a csekély mostani nyugdíjat is alig bírja meg, felhívta a köröket, adjanak véleményt, minő források lennének ez intézet gyarapítására megnyitandók. Részünkről hisszük, hogy miután központi kormányunk ez intézményt kezdeményezte s 15 év alatt sok munkával és küzdelemmel, ha nem is óhajtott, de az eddigi viszonyokhoz képest megnyugtató álláspontra fejlesztette, köreink a gyakorlatból meggyőződve ez intézmény szükség és áldásos voltáról, az eddiginél nagyobb buzgalommal fogják támogatni központi kormányunkat ez intézmény érdekében tovább folytatandó fáradozásában.

— **Kereszturi körben.** Méltányló elismerését és dicséretét fejezte ki az E. K. Tanács a firtos-váraljai ekleziának azon buzgó törekvéseért, mellyel mind a nevelést és iskolázást, mind az eklezia vagyoni ügyeit jól és szépen intézi. — Tordátfalván a tartozások behajtása s takarékpénztárban kezelése rendeltetvén el, az E. K. Tanács helyesli. — Dicséret mondatott a kadácsi ekleziának azért, hogy különböző terményekből kepeváltási alapot kezdett. Határozatott, hogy az orgona-alap is csatoltassék a kepe-alaphoz. A kepe-alapból kölcsön adni nem lehet. — Az a.-siménfalvi ekleziának tetemes áldozataiért az E. K. Tanács dicsérete fejeztetett ki. Kepe-alap már 1180 frt.

— **Bözödön** a tőke-kamathól sok hátrálék lévén, behajtása elrendeltetett, valamint az is, hogy a magtár a megállított szabály szerint kezeltessek.

— **A sárdi** hiveknek dicséretet mondott az E. K. Tanács azért, hogy a feliben földet mivelnek s a termésből magtárt alapítottak.

— **Ujszékel**i eklezia kölcsön-gabona-magtárt állított azért, hogy kepe-alapot teremtsen. Dicsértetett annyival inkább, mivel általában véve abban a körben a kölcsön-gabona-magtári intézmény nem részesül kellő figyelemben.

— **A sinfalvi** eklezia szép fekvőséget vásárolt. Az E. K. Tanács a szerződést megerősítette.

— **Kellemesen** lepert meg, hogy a kolozsvári unitárius főiskolában a jelen évi tavaszon már gyakorlatban volt a kisebb tanulók között a selyemtenyésztés. Nyolcz-tíz gyermek jutott tojáshoz egynek az utján s a mikor mi megvizsgáltuk, már félidős hernyókat ápoltak innen-onnan összeszedett eper-falevéllal. A jövő évben már bőven lesz tojásuk s csak enniök tudjanak adni, már sokra vihetik.

— **Bodokon** pünköst második napján szentelték fel az unitárius templom orgonáját. Felszentelő pap Csifó Salamon volt.

— **A háromszéki** unitárius egyh. körben a belső hét ekleziában pünköst második napján egy pap sem prédikált otthon, hanem valamelyik filiában. Bizon a körlelkészség ideje erősen eljött már.

— **Osztálytársak első találkozója.** Az Unitárius Közlöny 4. szám alatt 68-ik lapjá, tisztelt Szerkesztő ur, egy kis magánlevelemből „a tanulótársak összejöveteléről“ rövid megjegyzésemet közölte.

Ha e szerény nyilatkozatom bevált a nyilvánosság elé jutni, úgy vélem, hogy az egész tényadat keletkezése, már régiségénél fogva is, méltó lesz a mostani gyakran előforduló jelenségek közt a t. olvasók figyelmére, még az akkori kedvezőtlen állapotot is tekintetbe véve, hogy az „Erdélyi Híradó“ egyetlen folyó lapot, mint szerény tanulók megközelíteni se merészeltük volna.

Mint legrégibb, úgy leghosszabb időtartamra volt kitérve a találkozás, szinte három tizre. Most ugyan látok egy ötvenes felhívást, mely csak egyéni felszólítás a még életbe levő tanulótársakhoz; de előre tett egyezés nélkül.

Valóban szerencsésnek vallanám magamat, ha csekély közleményem helyet nyerne az eredeti szerkezetet és aláírottakat névszerint felmutatni, most szinte hat tized múlva.

A szerkezet szóról-szóra ez :

„E M L É K - K Ö .“

Mű alább irtak a nagyvilág partján megállva készittyük ezen Emlékkövet.

Bátron és édesen nézünk mindnyájjon azon Széles Tengerre, a' melyen által kell hatolnunk; bátron; mert még nem is sejdítjük az örvényt, a' mely minden tudományunk, és ügyességünk mellett is, vagy még utazásunk kezdetén, vagy közepén, vagy midőn már szinte parthoz jutottunk volna, el nyelhet. — Édesen, mert aranyhegyeket, áérben épült várakat képzeltünk magunknak, nem gondolván meg, hogy ezek a' szerencsétlenség lehetére is elmulnak, mint szappan buborék.

Ezekre nézve tehát mű, a' kiket a collegiumi élet' szent kötele, ezen a' szent parton összekötött, ennek Palládiumát vesszük magunk védelmezésére, s ennek egy emlékkövet is emelünk, a' melyre ezen, mind boldog, mind boldogtalan állapotunkba megtartandókat metszük örök emlékezetül :

1-ször. Hogy 1860-ik Esztendőben Május első napján, Minden, itten Kolosváron levő collegiumunkban, a Háromablaku Házba, vagy ha a collegium elromlanék, a seniori házba jelenjék meg, s akár legyen a sors' kedveltje, — akár annak kijázdott Fia, minden kifogás kirekesztésével, — kivéven minazonáltal

2-or. A halálos betegségét, melyről azonban tudósítsa a Társaságot; így ha közülünk valakinek halála történnék, halála előtt kösse szívökre akárminemű maradékainak, hogy ezen emlékkövet küldje be, s ha olyan állapotba leszen, a' felsegállításra szánt pénzt is, hogy így tudhassuk hova létét, 's úgy élte folyását is, — mert

3-or. Ezen egyszerű egyezésünknek, és ebből folyó következésnek fő célja az, hogy tudhassuk, mennyire mehettek a Gazdag, és szegények, a legjobb-, jó-, és alább való Tanulók, és hogy azokat, a kik nem részség, korhelség, és több tulajdon hibáik miatt; hanem a történet játéka által estenek el, felsegéljük, — a' mit addig is a Társaság Tagjai minden esetben tenni törekedjenek, úgy mindazon által, hogy ezen segéllésre senkit mű nem kényszerítünk, hanem csak tulajdon Lelkiesmérte kötelez, a melyet hisszük, és óhajtuk, hogy minden, mint legszentebb fogadását, megtartson, — erre nézve tehát

4-er. Mindnyájjon Lelki esméretünket lekötjük, az egy igaz Istent híván bizonyosságul, hogy a' fennebb irtakot a legszentebb kötelességünknek tartjuk beteljesíteni; és hogy ezen Emlékkö mindenkor szemünk előtt legyen, s mintegy Tükörül szolgáljon, mindnyájjon leirtuk, s minden példányt mindnyájjon subscribáltunk.

Kérjük is a' mi egy Istenünket, hogy ezen szent fogadásunkra segéljen Áldás mindnyájjunkra!

Kolosváron az Unitarium nemes Collegiumban Május 1-ső Napján 1832.

Nagy-Solymosi Kontz Lajos, (mint ny. törv. bíró, meghalt.) Al-Rákosi Fitz János, (mint. tordai pap, mh. 1877-ben.) Széki Bányai Moses, (birtokos, mh.) Martonosi Gálfi Sándor, (kir. bíró, mh.) Szentábrahám Lőrinczi Mihály, (ügyvéd, mh.) Árkosi Veres György, (ügyvéd, mh.) Végh Sámuel de Tordátfalva, (jósázigazgató mh.) Siménfalvi János, A-Szt-Mihályfalvi (birtokos, mh.) S-Szent-Iványi Szent Iváni Joseff, (ny. törv. bíró, él.) Szabédi Rendi Jósef, (gazdatiszt, mh.) Szentgeritzei Kozma Ferentz, (pap Karácsonfalván, mh.) Középlaki Bányai Miklós, (hivatalnok, mh.) Kolosvári Agoston István, (magánzó, mh.) N-Solymosi Gyöngyösi István, (ny. esperes) Brotár Ferentz de Torotzko, (hévizi tanító, mh.) Palfi Ká-

rolly Küsmödről, (birtokos, mh.) Ujszékel Buzogány Moses, (gazdatiszt, mh.) Kriza János, Torotzkorol, (püspök, mh.) Nagy-Solymosi Kontz György, (N.-Borosnyó, él.) Szentmártoni Samuel Torotzkorol, (Szentmártoni pap, mh.) Zoltán Gábor, Laborfalvi, (ügyvéd, ?) Ujszékel Buzogány Sámuel, (tordai isk főnök ott halt meg.) Kozma László, (ügyvéd, mh.) Kovács Imre, (birtokos, él.) Káli Nagy Josef, (birtokos, mh.) Kis-Solymosi Márkus Sándor, (mh.) Vajda István, Bodosrol, (siménfalvi pap, mh.)

Sajátkezű aláírások szerint, hiven másolva az eredeti okmányból.

Az Emlékkő szövegéből látható azon kor szelleme, irálya, s immodora is, azon korból, melyben a magyar irodalom mostoha, s a latin nyelv édes kényszerű gyermeke volt hazánknak, magyar könyv és magyar lapok olvasása szokatlan, szinte ismeretlen az iskolákban; sőt egy magyar szó kiejtését szigorú büntetés sújtotta.

1860 május első napján, a kitűzött helyen, az akkor élők a találkozás édes örömét élvezték Kolozsvárt, b e. püspök Kriza János felhívása következtében, s e'nöklete alatt, s úgy tudom, hogy e szép tényt főiskolánkban állandó alaptvány is igazolja.

Én most is bánkodva gondolok a nehéz akadályra, mely nem engedte személyesen résztvenni a barátságos, baj- és sorstársi viszontlátás örömlévezetésében, de Kolozsvárt tanuló fiam Gyöngyösi Béla képviselt, kit Kriza püspök bemutatása mellett a társulat örömmel és testvéri szeretettel fogadott.

G y ö n g y ö s i I s t v á n .

— A Britt- és külföldi unitárius társulat f. évi május 28-án tartotta évi rendes gyűlését. A gyűlés a rosszakarók által híresztelt apadás czáfolásául nagyon népes volt. Felolvastatt E. K. Tanácsunk adresse is.

Tárgyalásaiból felemlítjük :

1. A gyűlés örömmel győződött meg arról, hogy a végrehajtó bizottság azon intézkedésének, hogy Copeland Bowie kitűnő pappal az ország különböző részeiben a nép és szegények számára isteni tiszteleteket és felolvasásokat tartatott; kedvező eredménnyel volt a nép művelődésére, felvilágosítására.

2. Mcquaker gazdag alapítványt tevén még korábban az unitarizmusnak s általán bármely felekezetű, de szabad irányú vallásnak Skóciában való terjesztésére, ennek segítségével az ország e részében oly helyeken tartattak isteni tiszteletek jó sikerrel, hol ezelőtt az unitarizmus és a szabadelvű vallásos irány és mozgalom teljesen ismeretlen volt.

3. A gyűlés ünnepélyes óvást jelentett ki azon erőszakoskodás ellen, mely szerint a kormány vezetése alatt álló népiskolákban a vallást felekezetiesen tanítják a közlelkiismeret erőszakolásával. A gyűlés azon meggyőződését jelentette ki, hogy a népneveléstől addig nem lehet óhajtott eredményt várni, míg az kizárólag sekularis nem lesz, tisztán erkölcsi alapon.

4. Legelől kellett volna említünk a szervezkedés kezdését, melyet dr. Martineau több évvel ezelőtt tett indítványából ismernek olvasóink. Az indítvány célja az egyes ekkleziáikat, vidéki egyleteket és társulatokat közös kapcsolatba, szerves viszonyba hozni. Hol az egyéni szabadságot és önkormányzati jogot annyira tisztelik, mint Angliában, igen természetes, hogy a legjózanabb és legszelídebb központosítási irányt is gyanusan fogadják. Ez indítvány több évi tárgyalás és vita után ma is csak a s z e r v e z ő b i z o t t s á g n á l van Általánosán el van már is ismerve egy közalap teremtetésének szüksége a gyengébb ekkleziák segítése és a szerényebb papjavadalmak emelése céljából.

— Unitarizmus Indiában. A Ker. Magvető részletesen ismertette volt a Brahmo-Somaizmust, mint unitárius jellegű hitvallást. A felekezet 1889. évi

jelentéséből látjuk, hogy e hitvallás elvei folytonosan terjednek Indiában. Az évkönyv szerint egy év alatt 8 új ekklésia alakult és 60 Brahmo házasság kötöttetett

Az évkönyv legérdekesebb része, melyben a Brahmoizmus hitvallás alapelvei vannak ezekben:

1. Csak egy Isten van, a ki a világ teremője, megtartója és üdvözítője. Ő lélek, hatalma, bölcsessége, szeretete, igazsága és boldogsága véghetetlen; mindenütt jelenvaló, örök.

2. Az ember lelke halhatatlan, véghetetlen, tökéletesedésre alkalmas; tetteiről felelős Istennek.

3. Istent lélekben és igazságban kell imádni. Isten imádása szükséges a valódi boldogságnak és üdvösségnek megnyerésére.

4. Az Isten valódi tisztelete abban áll, hogy Istent szeressük s mindekben az ő akarata szerint cselekedjünk.

5. Egy teremtetett lényt sem szabad Isten gyanánt tisztelni; senkit és semmi könyvet sem kell csálhatatlannak s az üdvesség egyedüli eszközének tekinteni; de az igazságot minden írásból tisztelettel el kell fogadni; valamint mindenkitől ennek hitvallására és nemzetiségére való tekintet nélkül

6. Isten megjutalmazza az erényt és megbünteti a bűnt; büntetései jóvátehetők s nem örökösök.

7. A bűntől való megszűnés; annak őszinte megbánása az egyedüli bűnhődés; és az Istennel bölcsességben, jóságban és szentségben való egyesülés a valódi üdvösség.

Ezen elveket minden igazi unitárius hiszi és vallja a földkerekségén mindenütt.

Egyleti élet és munkásság.

Arany Toldija jutalmul fog adatni a Dávid Ferencz Egylet által azoknak a tanulóknak, a kik a nyári vasárnapi tanításra minden vasárnap pontosan eljárnak. Az Egylet Választmánya erre a célra 300 példányt rendelt meg a koszorus költő remek művéből. A lelkész és tanító urak ezennel felhívatnak, hogy a nyári tanításról készítsenek naplót s minden órán jegyezzék be a jelenlevők után, hogy jelen van. A tanítás végeztével számba vétetik, hogy ki nem mulasztott egy órát sem, ki volt ott legtöbbször s a jutalmazás a szerint történik. A t. lelkész és tanító urak a fiók-egylet elnökének tesznek jelentést, a ki véleményét felterjeszti a Választmányának.

„Szerkesztő, kérem a lapot.“

Várom . . . várom . . . de hiába várom!
Pedig ecce! immár tizenhárom.
Hol akadt meg, ugyan az a kis lap?
Más gazdája akadt a hamisnak.
Kutya fikom . . ! no nem sörtőlödöm . . .
Nézz utána, édes fiam, Györgyöm!
Igaz, hogy nem irtam nektek ódát --
Annál továbból Brassai — nó hát!
Csak azért is v i v á t!

A hátrálékosok a Választmány határozatából külön is fel fognak szólítani, hogy tartozásaikat befizessék.

A közgyűlésen, mely aug. 30-án d. u. 1/4 órakor tartatik, telolvasó lesz Csifó Salamon árkosi lelkész.

Orbán Balázs emléke, mint a Dávid Ferencz Egylet kiadványa, Boros György szerkesztésében következő tartalommal jelent meg: A szerkesztő előszava. — Orbán Balázs élete. Boros György. — Első s utolsó találkozásunk. Kőváry László — Első műve írásakor. Csató János — Udvarhelyszéki életéből. Id. Daniel Gábor. — Pótolhatlan veszteség! Irányi Dániel — Orbán Balázs emlékéhez. Ferencz József — Emlékezés báró Orbán Balázs fővárosi életére. Jakab Elek. — Jellemvonások Pálffy Dénes. — Orbán Balásról Szabó Lajos. — Tisztelet az érdemnek. Sándor János. — Egy alapítványa. Barabás Lajos. — Hogy gyűjtötte Orbán Balázs az adatokat Torda város monographiájához? Nesselfeld Miklós. — Orbán Balázs végrendelete Sándor József. — Jelmondat. Somogyi István — Egy pár vonás. Boros György, Incze József. — Apróságok Orbán Balásról. Hory Béla. — A koporsó mellett. Derzsi Károly, Bartha Miklós, Benel Ferencz, Szabó Samu, Lőrinczi István. — Toldalék: Emléksorok. Kovács József — Levél: dr. Otrobán Nándor. — Az emléklap ára arcképpel együtt 30 krajczár.

Kimutatás.

A D. F. E. pénztárába befizetett tagsági- s előfizetési díjakról s adományokról.
(7. közl. 1890. május 10-től 1890. június 23-ig.)

10 frt alapító tagsági díjat fizetett:

Barla Domokos, Torda.

1 frt rendes tagsági díjat fizetett:

1888-ra és 1889-re Bardocz László, Torda. 1890-re Szántó György, ifj. Gagyai Sándor, Verespatak. La Borda Kálmánné, M.-Ujvár. Sikó György, Böln. 1891-re Szántó György, Verespatak.

1 frt 20 kr. előfizetési díjat fizetett:

1888-ra és 1889-re Kozma Tamás, Csehétfalva. 1890-re László Mózes, P.-Szalárd. S. Kovács Endre, B.-Félegyház. Özv. Borsos Imréné, Kolozsvár. Gálffy Ferencz, Martonos. Kálmán Mózes, N.-Szalonta.

A j á n d é k o z o t t: Koronka Antalné a. t. 1 frt.

Dr. Veress Vilmos, pénztárnok.

NECROLOG. Lapunk összeállítása után éppen a revisionál vettük a szomorú hírt, hogy Kövendi Kovács Dénes nyugalmazott pap, egyházi tanácsos a. f. hó 24-én hosszas betegség után elhunyt. Életének 60 évét mily hasznos munkásságban töltötte el és végezte be, arra nézve ezuttal röviden említjük meg, hogy 50—60 ezer frt értékű vagyonának általános örökösevé az unitárius vallásközönséget, illetve a kolozsvári főtanodát hagyta. Áldott lesz az ő emlékezte.

TARTALOM.

Elnöki meghívó. Dr. Brassai S.	109	Templomi ének. (Költemény.) Török Sámuel	124
Üdvözlét. (Költemény.) Józan Miklós	110	Bölcs Salamon álma. Rédiger Géza	125
Egy fontos feladata a vasárnapi iskolának. Boros György	111	A székely-kereszturi iskola sorsa. Levelező	118
A postai takarékpénztár. Ürmössy Lajos	114	Tudnivalók a bibliáról. B. Gy.	129
Beszéd az ifjúsághoz. Brassai Sámuel	116	Brassai Sámuel elődei. Árkosi Ferencz József	132
Emléksorok. (Költemény.) Csifó Salamon	117	Egyházi és iskolai mozgalmak	134
Emlékeimből. VI. Gyöngyösi I.	118	Egyleti élet és munkásság	139

Nyomatott Gámán János örököseinél Kolozsvárt (Bel-középuteza).

UNITÁRIUS KÖZLÖNY.

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

Szerkesztik: Nagy Lajos és Boros György.

Megjelenik havanként egyszer. Ára egy évre 1 frt 20 kr. Egyes szám ára 12 kr

Hálaadás.

Hál'adásban olvad össze
Sziveinknek érzete,
Istenünkhez száll a lélek
Hálaadó éneke.
Áldva légy jó istenünk,
Reménységünk s mindenünk.
Áldva légy, hogy szent szavadra :
Bő áldásod meg van adva!

Élő hittel áldva áldjuk
Örök Istenségedet,
Egyetlenegy Istenünknek
Ismerünk el tégedet.
Életet te adsz nekünk,
Neked szól dicséretünk.
Hál'adásra hogyha gyűlünk,
Felvidul a lelkünk s szívünk.

Kis madárka csicseregve
Zeng neked dics' éneket,
Kis patak vigan haladva
Mondja a dicséretet.
Szent kezed munkája van
A napnak sugáriban.
Teremtményi földnek, égnek
Téged áldnak és dicsérnek!

Hő fohász kel ajkainkon
S hál'adásnak éneke,
Embereknek mindennél szebb
S dicsőbb célja, élete.
Nyugtát föld ad testének,
De nem hal meg a lélek.
Szent Istenünk, a mig élünk
Téged áldunk és dicsérünk.

Vargyas.

Tarcsafalvi Albert.

Elmélkedés a vallásos nevelésről.

— Iskolai év kezdete alkalmából. —

Olasóink közül többen fognak emlékezni arra a harcra, a melyet ezelőtt körülbelöl harmincz évvel folytatott Dr. Brassai Sámuel Mentovich Ferenczcel, a marosvásárhelyi tanárral. Ez még a tudomány körében folyt, de nem sok idő multán s erre már én is emlékezem, ez előtt mintegy 15 évvel, a német materialismus apostola Büchner bekopogtatott hozzánk „Erő és anyag“ czimű népszerű nyelven írt művével, s annak több pótlék füzetével. Mondhatom, hogy a könyv nagyon kapós volt, s kevés tanuló volt, a ki el nem olvasta volna s nagyon sok volt, a kinek meg is zavarta fejét, pedig elméleteit egyik sem tudta figyelemmel kísérni, tételeiből keveset értett meg. Materialista általában sok van, a nélkül hogy a materialismus tudományos rendszerét ismerné.

Talán nem is feltűnő, ha az ifju, kinek még sem ideje, sem módja nem sok volt, hogy az Isten mélységes dolgain elmélkedjék, azt hiteti el magával, hogy ő Isten nélkül is meg tud élni, hiszen ereiben a vér oly gyorsan mozog, mintha soha sem lenne megállása; izmaiban az erő úgy lüktet, hogy azt véli, ha az egész világot nem is, de saját kis világát teljes mértékben eltudja kormányozni önjerején. Környezetében jó részt minden arra irányul, hogy megerősitse hitében. Társadalmi törvény helyesebben *szokás*, hogy az ifju 16 — 18 éves korában magára bizassék, hogy előre is szokják hozzá az élet küzdelmeihez: ő ezt az előlegezést arra magyarázza, hogy neki már elég ereje van sorsa intézésére. Az állami törvény 24 éves korában nagykorunak nyilvánítja: ő ezt úgy értelmezi, hogy már nem csak maga, hanem mások sorsa intézésére is teljesen meg van érve. Ha ily körülmények között hibát követ el, vagy éppen el is esik, mielőtt a küzdelmet megkezdhetne volna, mi a társadalmat hibáztatjuk; a társadalom a nevelési rendszerre hivatkozik s vajjon nincsen-e igaza? Kétségen kívül van, mert eltekintve attól, hogy a vallásos nevelés, mint felekezeti érdek, ki van küszöbölve a közoktatási rendszerből, az is, mi benne van hagyva t. i. a philosophiai nevelés nem hogy segitené az egészséges idealismus ápolására, ellenkezőleg, azt tanítja, hogy mindenben a nyers realismust tartsa valóságnak. A mit mondok nem képzelődés szüleménye. Tessék csak megfigyelni azokat a philosophiai tankönyveket, melyeket gymnasiumaink némelyikében „lélektan“ gyanánt „Physiologiai lélektan“ czim alatt használni kezdetek s állításomat nem fogják tulzásnak

mondani A könyvnek már czime jelzi, hogy a ki megtanulja az nem az emberi lélek, hanem az emberi test működésével fog megismerkedni. A szerző maga bevallja, hogy ethikai fejtegetésekbe nem bocsátkozott, s lélektana ethikai hatását azzal kívánta biztosítani, hogy az idegrendszer psycho-physikai viszonyaira kiváló súlyt helyezett. Szerző szerint „a physiologiai lélektan feladata éppen abban áll, hogy az összehasonlító boncztan (anotomia), meg physiologia tényeire támaszkodva, biztos alapot nyújtson ahhoz, hogy a legmagasabb bölcsészeti problémába (a psyche phylogenesisébe) vagyis a lelki tevékenység, törzsfejlődés történetébe bépillantassunk s általa oly magaslatra emelkedhessünk, melyen ama főséges problema végleges megoldása sikerülni fog.“ E szerint a lélek élete és működése megismerésének alapja a boncztan. A boncztan az, mely által oly magaslatra emelkedhetünk, a melyen ama főséges problema végleges megoldása sikerülni fog. Vajjon mi az a főséges problema? Nehéz tisztán kivenni, de az bizonyos, hogy a lelki életről, a lelki tevékenységről van a szó s így hát a boncztan velünk az emberi lélek életét fogja megismertetni. Más szóval ha ezt a lélektant gondosan megtanítjuk gyermekeinknek, azok meg fognak győződni arról, hogy „nincsen erő anyag nélkül, nin-anyag erő nélkül.“

Mire vezessék ezek a tanok az ifju elmét, ha nem arra, hogy ne hídje azt, hogy törekvései czélját magán, saját egyéni érdekén kívül kell hogy keresse? Mi természetesebb, mint az, hogy midőn annak a 14—16 éves leány- vagy fiugyermeknek az élettant tanítva, felmutatják, hogy az ő teste nem egyéb, mint egy sereg gondosan összeillesztett anyagrésznek az összege s élete nem egyéb, mint a szív és illetőleg a vér rendes működése — kérдем, mi természetesebb, mint hogy ő az embert egy néhány csont és husizomnak egy sereg vértekecsnek tekinti. Én nem mondom, hogy ezt a dolgot nem kell megtanítani, de nagyon ajánlom, hogy rendkívüli óvatossággal egy elővigyázattal tanítsuk, mert a tulságosan reális való nagyon könnyen megbotránkoztathatja az ifjut önmagában. Én nem képzelek nagyobb csapást egy gyermekre s annak jövőjére, mint ha az elveszítette az ideálisban való hitét s az iránt való szeretetét. Gondoljunk csak arra, hogy a gyermek uj tudományával arra a gondolatra ébred fel, hogy az ő anyja világra szülte, mert az természeti szükség volt s aztán táplálta is, mert a természet törvényeinél fogva másképp nem tehetett; s ezzel nem is tett egyebet, mint a mit akár-melyik állatánya megteszen!

Saját tetteit is hasonlóan kezdi bírálni. Az érzéki vágy ösztönzi, a lélek figyelmezteti a rossz következményekre, ő a szöveget elhallgat-tatja, mert nem ismeri Istent, kitől jött. Egyik bűnből a másik követ-kezik s csodáljuk-e hogy midőn a sok sikertelen kísérlet után a valóra ébred: az élettől a legrövidebb uton megváltik

Ezekre az új tudomány segítette rá növendékeit, s midőn a katastrofa bekövetkezett, akkor is ő áll elé, hogy megmagyarázza okát. Kértem nem közel áll-e a nevetségeshez, midőn a bonczolás eredményeként azt constatálják az öngyilkosról, ki élete utolsó perczéig józanul gondolko-zott; ki éppen az utolsó perczekben a késő jövőbe vágó dolgokra nézve tett intézkedéseket, hogy elméje meg volt zavarodva, mert agyvelején ilyen meg ilyen jelek voltak láthatók, s e miatt irányozta magára a gyilkos fegyvert.

A tudomány sok jeles dolgot megoldhat s az élet eszközeit szapo-rithatja, de az életet egy tökéletes célra irányozni, s a küzdelmekre megedzeni nincs híva. Sem a világot, sem az életet nem tudja megfej-teni semmiféle tudomány Isten nélkül.

De ne is tépelődjünk tovább a tudománnyal, hiszen saját lelki-ismeretünk emel szót ellenünk. Egy életet megküzdöttünk Isten nélkül, s egy perczben elvesztünk volna Isten nélkül. Ugy hittük sokáig, hogy Istenre nincs szükségünk. Jók voltunk s jót cselekedtünk, s a jutalom édes érzetete kielégített s mi magunknak tulajdonítottuk az érdemet és a jutalmat, mignem egyszer fülünkbe csengett a mennyei szózat: jól van jó és hiv szolgám! Ki tudná megmérni boldogsága súlyát annak a léleknek, a mely egyszer, sok-sok idő multán arra a tudatra ébred, hogy az ő élete Isten kezében van. A jó gyermek bizik szülőiben, sze-reti az embereket, de szülői meghalnak, az emberekben csalatkozik és ő még sem csügged el, mert látja Isten jobb kezét nyulni feléje. Ne a jó napokat, hanem a rosszakat vizsgáljuk s ezek megtanítanak arra, hogy Isten nélkül a világ mit sem ér, mert minden a mit ad: muló és rom-landó. Az emberi élet olyan, mint egy hajó vésztes tenger árján. A hajó összeroskad, a tenger hullámai átcsapnak feje felett, s az embernek kétségbeesésében mégis marad egy vigasztalása, hogy lelkét a mennyei Atya kebelére fogja ölelni.

Az anyját imádásig szerető gyermek szerelme közé közbe lép a természeti szükségesség kegyetlen ítélete. Ő meghal, s mi azzal véljük megvigasztalhatni őt: nyugodj meg gyermekem a változhatatlanban, ellenben az isteni szó azt sugja szívének: ne félj, én veled vagyok mind-

örökké, a te hited megtart tégedet. És a gyermek térdre hull s az elvesztett atya felett összekulcsolt kezét a megtalált atya felé emeli s ereje visszatér s ő él és boldog, hogy élhet az Isten dicsőségére.

Nincs az a kövült szív, a mely valaha ne lágyulna meg, s nincs az az elvakított lélek, a mely valaha bé ne látna Isten országába. Delphit a francia költő embere, vagyis igaz nevén nevezve, a mai kor nyers naturalismusa szülöttje, rémitő sok véteknek volt elkövetője. Hazáját, mi csak szent, még a gonosznak is, lázadásra birta, s azokat, kik védték Párist, a szép várost, hidegvérűséggel lőtte le golyója; anyját, ki egyedül szerette a földön, elhagyta örökre, mintha nem lett volna. Lelke, az épp nem volt; Istent, ha említett csak azért volt csupán, hogy átkozódhassék; az Ur felkent papját, midőn börtönébe vigasztalást vitt be az Ur keresztjével: vakmerőn elüzte, s mégis, midőn a pap szólott, az Isten nevében megvallá törődve, hogy ő volt a sok, nagy bűn szerzője s minden tévelygőnek a paptól izente:

Mondja meg hogy oka én vagyok és azok,
Kiknek örvöngése szent törvényt taposott,
Égi, földi törvényt, melyek együtt veszték ...
És az Urban halt meg.

Sok igazság rejlik e haldokló ember végső szavaiban:

Tán szeme az örök, az isteni fényben
Füldött, míg érinté a halálnak árnya
És a meny kapuja lön neki feltárva!

Ha az emberek bünt követnek el, ha Istent megtagadják, annak oka nem az agyban van, hanem az alkatban, a lélek erejében. Ha nagyobb a száma az ilyen szerencsétleneknek ma, ma kell hogy nagy erélyt fejtünk ki meggátlására. Feladatunk mindenek előtt, hogy győzzük meg magunkat arról, hogy az Istennel lenni életünk minden percében, sokkal nagyobb erő és boldogság, mint bármi egyéb. A másik, hogy győzzük meg magunkat arról, hogy az élet célja elég magasztos arra, hogy érette szembe szálljunk minden veszedelemmel.

Éppen most, mint szülőket az a gondolat foglalkoztat, hogy gyermekeink nevelése és oktatása érdekében mit tegyünk az új évben. Mint tanítók azon gondolkozunk, hogy az ismeret és tudás kincseit hogy juttassuk birtokukba. Mind a két gondolkozás első helyen arra irányul, hogy a gyermeknek jövőt, avagy köznyelven szólva: „kenyeret“ biztosítson. Nincs szavunk e törekvés ellen, mert természetes és jogos, de azt legyen szabad kérnünk mind a tanítóktól, mind a szülőtől, hogy gondoljanak arra, hogy az erkölcsi bátorság többet ér a nagy

gazdaságnál, a vallásos, kegyes érzés a száraz tudománynál, mert gazdag s tudós ember is sok veszett el már az élet küzdelmei között elcsüggedve s önmagával meghasonolva, de olyan, a kinek erkölcsi bátorság biztatta akarátját, tiszta érzés hevitette kebelét, nem csüggedett el soha, s nem is fog. Erre a biztos sorsra gondoljon az iskola, legyen az akár alsó, akár felső rendű

De az iskolák nem tehetnek meg mindent ebben az érdeken.

Ha az egri nők tűzbe tudtak menni, s gyermekeiket is oda vitték hogy egy kőből épült várat megvédelmezzenek, bizony ma is a nők s első helyen az anyák tudnak oly erőt önteni gyermekeik szívébe, hogy ezer vész és veszély között is megvédelmezzék életünk várát, az Istent, mert

Erős várunk nekünk az Isten
És paizsunk ellenség ellen,
Megszabadít veszedelmektől,
Melyek ránk jőnek mindenfelől.

Mindig bámulatra ragadó az a lelki erő, a mellyel egy egyszerű nő is rendelkezik. Hát az anya ereje mekkorával nagyobb a nőjénél is! Én úgy fogom fel, hogy miként az ember lényé két fő tényezőből áll: a testiből, mely a földhöz lánczolja, érzéki életre ingerli, s a lelkiből, mely az ellen küzd, azt legyőzi, szent életre bírja s Istenhez emeli; úgy az emberi társadalom is két tényezőből van összealkotva: a férfiból és a nőből, melyek közül a férfi az anyag szilárdságát, a nő a lélek gyöngédségét, s nagy erejét fejezi ki. Én nem mondom, hogy minden nő angyal volna, sőt állítom, hogy a mennyivel közelebb áll az angyalhoz, annyival áll közelebb az ördöghez is, de azt hangsúlyozom, hogy annak a helyreállításában a mi a társadalomban hiányzik: az erkölcsi tisztaság becslése, az ideális szépség keresése, s az Isten szeretése, a nő, mint anya tehet legtöbbet.

Nem képzelek nagyobb csapást társadalmunkra, mint azt, ha nőink materiálisták lennének, vagyis azt kezdenék hinni, s gyermekeiket arra kezdenék oktatni, hogy nekik az Istenben való hit nélkül is meg lehet élniök. Éppen ezért mondom azt, hogy a vallásos eszmét nem az iskola, hanem azt megelőzőleg az anya van elhíva a gyermek lelkébe bele oltani. Jelenleg két vallás uralkodik: egyik az, a melyet az egyházak tanítanak, a másik az, a melyet kiki hiszen Én nem mondok semmit egyik vagy másik jövőjéről, de azt hiszem, hogy a jövő vallása az lesz, a melyet az anyák tanítanak meg: a lélek vallása s eze n

nem fog diadalmaskodni semmiféle elmélet. Ha az anyák úgy akarják, akkor a jövő nemzedék bizonnyal azt fogja mondani: Isten nélkül nem lett ez a világ, nem lettünk mi, mert mindnyájan Istenben élünk, vagyunk és mozgunk.

Ha pedig az anyák ezt így hiszik s így tanítják gyermekeiknek, kiket kezünk alá adnak, vigyázzunk, ne rontsunk össze a felséges épületet, mert a helyén mindég csak rom lesz és gyom terem, semmi egyéb!

Boros György.

A papokhoz.

Egy amerikai unitárius tanár, a meadville-i theol. akademián tartott előadásában, melyeket tanítványai kívánságára kiadott igen becses dolgokat mond el. A következőket közöljük:

Általánosan szólva, azt hiszem kimondhatjuk, hogy a keresztény papság feladata az, hogy az emberiséget a gondolkozás és az élet magasabb fokára emelje fel. Az az ósdi eszme, hogy az embereket az Isten boszujától s a pokol tüzétől meg kell, hogy szabadítsa, az üdvezítésnek egy bizonyos módjával, ma már nemcsak a szabadelvű theológiából egészen kí van maradva, sőt egyáltalában kezd kimaradni a vallásos eszmék köréből. E helyett az üdvezítésnek az az eszméje, hogy az emberi lelket meg kell szabadítani mindentől, a mi szolgaságba bilincseli és megalázza — kezd egyetemessé válni. Ezzel az idvesség eszméje teljesen megváltozik. Ez többé nem azt teszi, hogy a léleknek a jövő veszedelemtől kell megszabadulnia, hanem azt, hogy meg kell szabadulnia a jelen életben levő rosztól, hibától és bűntől. Így hát most is az elesett felemelése, a megtérőnek megbocsátás, magasabb, új életre születést jelent. S mindez nemhogy ellentétben volna, sőt éppen összhangban van az emberi természettel, a mely nyilván úgy van alkotva, hogy mind magasabb meg magasabb rendű életre emelkedjék.

Lehet-e tehát magasabb rendű hivatal, mint a papságé, melynek feladata az, hogy emelje, javítsa, tökéletesítse azt a fajt, a melyhez ő is tartozik.

Más foglalkozás is jó, érdemes s a haladásnál nélkülözhetlen. A földmivelés nélkül élni nem lehet; kézmű-ipar, kereskedelem, tudomány, művészet, politika, orvoslás mind jeles tényezők az emberi életben s a faj nevelésében, de van-e csak egy is, melynek ily magas, ily nagyszerű legyen egyetlen feladata.

Éppen ezért a pap feladata nem csupán a prédikálás. A pap legyen szem, hogy lássa meg minden osztály szükségét, de különösen a szegényekét s a nyomorultakét. Legyen kéz, segítő kéz mindig ki nyújtva a szükségben levők elébe. Legyen fül, hogy hallja meg a nyomorban és kétségbeesésben kiáltók jajját. Legyen láb, hogy

találja meg útját legszegényebb és leggazdagabb hivei ajtajához Le-
gyen szíves, melyben azonnal ébredjen fel a bűnösök és megtérők iránti
könyörület, hogy ölelje azokat kebelére s emelje magával szebb és
jobb életre

Tilden.

Szent együgyűség.

Estvéledik, estvéledik
Most száll a nap nyugovóra,
Óh mi szépen megy el tőlünk
Hegy-völgyet bearanyozva!

Látatlanul közelg a pap
»Mit mivelsz itt jó gyermekem?
Nem hallod-e azt a hangot,
A harangot a hegyeken?»

Pásztorfiu hegyek alján
Nyáját haza terelgeti,
Közbe-közbe imádkozik:
Az abc-t rebesgeti.

Igen, hallom, imára int
Mielőtt rám jön az éjjel!
»Jó fiam, nem imádság az,
Hisz csak betűt rebegtél el!»

Nem tudom mit imádkozzam,
Azt sem tudom, hogy kell tenni,
A jó Isten majd fog abból
Egy kis imát készíteni.

Németből. Kolozsvár 1890. 6/12.

Grätz Mór.

Vallásos élet Németországban.

Tisztelt Szerkesztő ur! Az U. K.-ben több cikk jelent meg a
külföldi vallásos életről. Ugy hiszem nem lesz érdektelen, ha saját úti
tapasztalatomból egy pár apróságot a német nép vallási életéből föl-
jegyzek.

Németország, mint tudjuk, a protestantismus bölcsője, s hogy
mennyire hiv maradt a reformatio nagy mesterének, Luthernek, tanai-
hoz, azt mutatja az országnak $\frac{2}{3}$ része, mely az ágostai hitvallást kö-
veti. $\frac{1}{3}$ része leginkább az ország déli és nyugati részein, a katolikus
vallás hive.

A német nép általában vallásos. Teljes komolysággal tölti be a
hitében való meggyőződés, hiven állhatatosan ragaszkodik egyházához.
A császártól kezdve a nép alsóbb köréig a legkonservatívabb szigorral
tartják meg a hit ősi elveit, azt a maga eredetiségében fönntartani tö-
rekednek. A valláshoz való ragaszkodáshoz, úgy vélem, némi patriotis-
mus is járul a protestánsoknál, a mennyiben a protestantismus megalá-
pítói maguk is németek voltak. Az egyes államok és államocskák, —
mert tudvalevőleg Németország több kisebb-nagyobb államból áll, me-

lyek mindannyija saját fejedelemmel bir és maga intézi belügyeit, — a legelemibb iskoláktól kezdve a legmagasabbakig kiváló gondot fordítanak a vallás-erkölcsi nevelésre. A német nép vallásosságának érdekes képét láttam vasárnapi szertartásaiknál, akár csak a mi derék székelő népünket láttam volna a padsorokban ülni. Igazi áhitattal vesznek részt az istentiszteleten, figyelemmel hallgatják papjaik beszédét, sőt az éneklésben sem maradnak hátra. Vallási szertartásaiknál nagy szerepet játszik, — főleg a városokban — az egyházi zene, melyre nagy gondot fordítanak. Különösen ki kell emelnem orgonáikat, melyek valóban kitűnőek. De az egyházi zenének nem csak az egyházi szertartásoknál jutott szerep. hanem azt külön, egyházi szertartás nélkül is művelik templomaikban. Ilyenkor többnyire egyes nagy mesterek műveit adják elő. Vannak templomok, melyek minden hét egy meghatározott napján és bizonyos óráján egyházi zeneművek előadására vannak szentelve. Ilyenek pl. a Tamás templomban a szombat délután $\frac{1}{2}$ —2 óráig tartandó híres motettek, a melyek kiváló vonzerővel bírnak a lipcei publikumra. Zsufolásig megtelik a templom, melynek karzatán a fiatal fiukból álló kar énekel orgona kísérettel.

A templomok építészeti szempontból sok változatosságot mutatnak. Az építészet különböző korainak jellemző példányait látni a legegyszerűbbektől kezdve a legművészbekig. Nagy előszeretettel találni a góth stílus templomok iránt. Építészeti remeknek nevezhető templomot leginkább a katolikusokéi közt láttam. Minő egyszerű a világhírű, góth stílusban épített, kölni dom, mely Németország legszebb temploma, a wormszi román stílus egyház; mily vonzó hatásuak a művészi tekintetben gazdag München templomai, stb. De már a protestáns templomok közt ily építészeti remekeket nem igen találni. Kívül többnyire egyszerűek; belől izlésesek, kényelmesek, fűthetők, a nagyobb városokban sokszoros karzatokkal ellátottak, melyek népes istentiszteleteknél festői látványt nyújtanak. Némely templom belseje oly ékesen föl van díszítve a protestantismus puritán szellemével. Általában elmondhatni, hogy a német protestáns templomok igen kellemes hatást tesznek a szemlélőre.

A német protestáns nép vallásosságának kifolyásaként tekinthető, hogy vallása alkotóinak emlékét a köztereken felállított szobrokkal, emlékekkel is megörökíteni törekedett. Minő nagy szabásu a reformatio történetében oly nevezetes Worms városában felállított művészi kivitelű Luther-emlék, melynek főalakja a szoborcsoporthozat közepén magas talapzaton álló Luther, kit a reformatio kiváló alakjai részint ugyanazon talapzatokon környeznek. A fő-talapzat maga jeles domborművekkel van ékesítve a reform történetéből. Szép kivitelű a lipcei Johannis templom előtt álló, Luthert és Melanchtont ábrázoló szobor stb.

A Luther emléke iránti tisztelet mindenütt nagy mérvű. Majdnem minden templom sekestyéjében feltalálható a Luther arcképe. Bár mi

is birhatnók a mi vallásunk alapítójáét a Dávid Ferenczét, hogy azt szemlélve, hősie életére gondolva, buzdittatnánk egyházunkhoz való még odaadóbb ragaszkodásra.

Dr. Ürmösi Gyula,

Emlékeimből.

VII.

Székely Miklós és Sylvester György.

Székely Miklós Tordán született, nemes telkes családból, mikor még Torda városban a kiváltságos nemesség, megkülönböztetett nemesi telekkel, külön osztályt képezett. Tanulmányait Tordán és Kolozsvárt végezte főiskolánkban. Mint szorgalmas, szerény s külsőleg is kellemes alaku ifjut, az E Tanács, a széplaki alapítványra tanárjelöltnek megválasztotta s kirendelte, honnan két év múlva külföldi egyetemekre utazott.

A szelid jellemű s nyugodt természetű ifjunak czélszerű hivatása a papi és vallásos tanulmányokra volt előirányozva, de a közbejött véletlen másfelé terelte.

Az egyetemi tanulmányokkal szellemi tehetségét gazdagítva jött Kolozsvárra s az üresen levő számtan és fizika tanári székét elfoglalta ;

Jól választott hiv élettársa, valódi jó felesége *Ajtai K. Borbára* volt, s egy leánya *Székely Klára*, tanár Mikó Lőrincz, korán elvesztett, derék felesége

Sylvester György Udvarhelyszékben Tartsafalván született. Születési idejét anyakönyv nem igazolja, de az iskolai sorozat 1802-ben az egyenruhás (togatus) tanulók közé beíratás alkalmával 16 évesnek jeléli. A „kicsi kút” melletti lakház, melyben született, ma is úgy áll s a család kegyelettel viseltetik az egyszerű lakház iránt, melyben kedves emlékü rokonuk az első napvilágot látta. Atyja Sylvester György.

Tanulását kezdette székely-kereszturi, csak azidőben alakult középiskolában, melyet 1796. november 7-én első tanár Szabó Sámuel nyitott meg ; felvéve Kolozsvárról László Márton és Árkosi Péter Mózes és Tordáról Gyöngyösi István és Imecs József segédtanítókat. A megindított iskolai anyakönyvben, első beiratkozó én voltam, én vettem magántanítványul Sylvester Györgyöt, miért tanárkorában is szives háladatosságát nyilvánította s melegen érezte velem is — innen ered közelebbi ismeretségem s biztos tudomásom oly korán és véletlen elvesztett derék tanárunkról.

Kereszturon tanulását 1805-ben végezte, a szünidőket több idő alatt Segesvárt töltötte a német nyelv tanulása végett. Folytatta s végezte kolozsvári főiskolánkban ; — mig Székely Miklós Széplakon papi gyakorlatot folytatott, Sylvester Kolozsvárt a királyi Lyceumban jogtanfolyamot hallgatott

Külföldi egyetemekre egyszerre mentek s együtt hallgatták a felsőbb tanfolyamokat Székely Miklóst, mint a papi gyakorlatban már

szerepelt egyént a hittanra s pásztorálékra, Sylvestert, mint kitünő, s Körnöcz tanárnak megkülönböztetett kedvelt tanítványát, a matematikai és fizikai tanokra mint szaktanárt választotta, s előjelezte az illetők határozati nézete. Szenvedélyes hajlama s kifejlett képessége e tanokban dús jövőt s emelkedést ígért, Körnöcz nyilatkozata szerint, kolozsvári főiskoláknak.

Az egyetemi előadások hallgatására határozott két év lejárt, Székely a szünidőt ott helyt tanulmányaira fordította; Sylvester pedig körutazásokat tett, többféle ismeretek gyűjtésére használva fel szabad idejét. Ezalatt Körnöcz püspök lett, tanszéke üresen maradt. Az E Tanács a két tanárjelölt hazajövetelét elrendelte s elnökileg tudokra is adta; Sylvester éppen Svájcba volt köruton gróf Kemény Miklós társaságában, kivel barátságos viszonyban állott s a francia- és angolnyelv tanulásában versenytársul buvárkodtak. E barátság élethosszigan tartott. A meghívást Székely találta az egyetemen, ő sietett haza, a nélkül, hogy Sylvestert értesítette volna, pedig itthon a megürült tanszékek Sylvesterre számítottak, a hittanár (tán öreg Márkos) még élt s így Székely az üresen levő tanszéket könnyen elfoglalhatta, ellenesetben valamelyik papi állomásra kellett volna kilépni ideiglenesen, míg a hittan-szék is megürül, mi csakugyan hamar bekövetkezett —

Mikor e véletlen esemény Sylvesternak tudomására jutott, ő a hazajövetelt határozottan megtagadta; nem is csuda, ha egész tanulási szorgalmának, fáradságos törekvésének, s ezáltal kivívott szakképzettségének eleve kitűzött céljától elúttetett, — s bálványozásig kedvelt tantárgyának teréről leszorítottatott, hogy e merész lépésre határozta magát az egyházzal zemben; komolyan megírta, hogy a status a rátett költségek megtérítéséül tarcsafalvi birtokrészét foglalja le s abból vegyen eleget, mert ő többé Erdélybe, ily megszégyenített állapotában visszatérni nem fog. Hogy buskomorságba nem sülyedett, csak grófi hiv barátja változatlan részvételének köszönte Némelyek híresztelték, hogy női kalandos viszonyba vegyült, s már gazdag özvegygel való szövetkezést is emlegettek; de ő nagylelkűen türt s már azelőtt is folytatott magyar és francia nyelvtanítását több jó családoknál gyakorolta, mi által utazási s életfentartási szükségleteit bőven fedezte. Ismételt felszólításra, szembe gyengeségével s tanári képtelenséggel védekezett, míg végre az egyh. kormány komoly hangon tudtára adta, „hogy ha önként nem jön, a hazaszállítás iránt más úton fog intézkedni.” És e szilárd határozaton a kemény akarat megtört, a vallásos érzés lett irányító, mely tanári pályáján dicső győzelemre vezette

Azonban e kimagasló szilárd jellemnek tanári és papi munkássága, társadalmi viszonyai s tragikus eseményekkel kapcsolatos halála, külön emlékiratot vesznek igénybe; ha még napjaim vannak feljegyezve a sors könyvébe s t. szerkesztő ur lelkesítő bizalma bátorít, még azt is megkísérteni ígérem.

Gyöngyösi István

Első esztendő az ekklésiában.

Az ifju pap teendőinek vázlata.

1. Az első nagy feladat a beköszöntés. Nagyon sok függ ettől nemcsak azért, mert gondolatainak és érzelmeinek itt ad kifejezést hivei előtt legelőször. Már pedig a látott sokszor többet tesz az emberek előtt, mint a hallott. Ugyanazért az ifju pap ügyeljen minden tettére, mozdulatára, lépésére és közönséges beszédére.

2. A hiveket színről-szinre meg kell ismerni. A századikra, mely amott a szögletben elrejtőzve szokott üldögelni, éppen oly, sőt nagyobb figyelme legyen, mint azokra, a kik folyton előtte vannak, mert a míg ezek tudtára adják kívánságukat, addig amazét ki kell hogy találja. A jó pásztor jobban megbecsüli az egyetlen nyomorultat, mint a 99 épet.

3. Ne teljék el egy esztendő, mielőtt a hivek és nem hivek házáat mind meglátogatta. A mikorra megismerte a nagyokat, ismerje már a legkissebbeket is. Az ifjuság az egyház veteményes kertje.

4. Minden tettéről — birjon az akár nyilvános, akár magán jelleggel, vezessen magának pontos jegyzéket, gondosan felszerelt naplóba. Ne legyen egy nap se, a melyről üres lap maradna fenn. Ez az állandó bizonyítéka s gyakran az egyedüli, a pap munkálkodásának.

5. A körüli lelkészek és hivek megismerése elodázhatlan, mert e nélkül nem lehet sem egyöntetű munka, sem verseny.

6. Mindent, valamit a józan ész sugall, meg kell tenni, azonban a tapintatosság a legbiztosabb sikerre vezet.

7. A vasárnap délelőtti, az az ideje a pap munkálkodásának, a mikor hivei teljes száma előtt Istenhez emeli szavát s oda igyekszik felemelni hiveit is. Ez az áldozás órája.

8. A vasárnap délután a népet illeti meg. Neki ebben köztelen gyönyörűsége kell hogy teljék. A pap legyen azon, hogy a gyönyör legyen a szívé s az élvezete léleké. Itt beszélhet könnyű hangon, kötetlen nyelven. Itt tájékoztathat minden nevezetes társadalmi kérdés felől. Az, a mi a napi sajtót foglalkoztatja s a minek az emberekre jelentősége van, jelenjen meg itt. Hogy a pap mennyire hivatott a szellemi vezérségre, attól függ, hogy mennyire tudja informálni őket ez alkalommal.

9. Isten és ember elleni vétek lenne a szent napon megfélemleni azokról, a kiké a mennyek országa. Ha sok dolga volna a papnak ezen kívül, ezt vegye fel azért, hogy legyen még több alkalma szolgálni az Istennek.

10. A pap legyen kedvelője mindannak, a mi hiveinek foglalkozásához tartozik. Nyáron a mezőn, télen a házban jelenjen meg köztük s kérje rájuk Isten áldását. Ez boldogító a papra s megszentelő a munkára.

11. A pap legyen szorgalmas a munkában, serény a felkelésben mérsékelt az élet élvezésében.

12. A szentkönyv s mindaz, hol az emberek gondolatait fellelheti, legyenek szüntelen kezénél s ne muljék el nap, hogy valamely szellemi munkával ne foglalkozott volna. Így soha közönségessé nem válik a hivek előtt, soha meg nem unja foglalkozását és hivatalát, a melynél szebbet, nemesebbet és idvezítőbbet ember magára nem vállalhat!

Szelidség, figyelem, munka és szeretet!

Kolozsvárt, 1885. május 4-én.

B. Gy.

Kis versek gyermekeknek. *)

I.

Akármilyen kicsiny vagyok
Segíteni mégis tudok.
Két kezem van a munkára,
Két lábam a futkosásra.
Tessék bármit is kívánni
Restnek nem fognak találni.

2.

Egy állattól csak nem félek,
Mert van eszem, azzal élek.
Ha közel van veszély,
Lesz segély is, csak ne félj.

3.

Az éj elmúlt, itt a reggel
Nyílik a kis virág kehely.
Ébred a nap, mindjárt fel jó,
Arany színü lesz a felhő.

A kicsin ház ablakára
Rá süt a nap fénysugára,

Alvó gyermek ébred, mozdul,
Imádkozik s munkához nyúl.

Kézben munka, ajkon ima
Bőv áldást hoz a kis házra.
A szelid és jó kis gyermek
Boldogsága szülőinek.

Egyházi és iskolai mozgalmak.

Tisztelt Szerkesztő ur! Pompás ünnepélynek volt július 13-án S.-Kőrös-patak a színhelye. E napon köszöntött be új lelkészünk Simó János. A mily leverten váltak meg a hivek Deák Miklós kedves papjuktól, épp oly örömmel fogadták a hirt: a Főtisztelendő püspök ur kinevezte a polgárdii lelkész-segédet

*) Mutatvány Boros Györgynek, az elemi iskolák 1-ső és 2-ik osztálya számára írt, sajtó alatt levő: „A jó gyermek“, vagyis az Erkölcstanulás könyvéből.

S-Kőröspatakra papnak! Mondhatom, némi türelmetlenséggel várták a napot, melyen új lelkészüket körükben üdvözölhetik. Simó barátunk július 10-én érkezett meg s a fent említett napon foglalta el először, mint rendes pap, a szószéket. A templom egészen telve volt helybeli és más falusi érdeklődőkkel. Beköszöntő beszédjének alapigéje ez volt: „Te pedig azokat szóljad, melyek illenek a tiszta tudományhoz.“ (Tit. II. r.) A beszédnek sok megható és megragadó részlete volt. Már magában a bevezetésben szépen festette helyzetét vonatkozással a mult, jelen és jövőre. De a valóságos programszerű részlet a részekben volt feldolgozva, midőn arra a kérdésre: mi illik a tiszta tudományhoz? a szabadság, egyenlőség és testvériség szent eszméit fejtegette feleletképpen. Beigató lelkész Kis Sándor egyházköri jegyző volt; röviden, velősen, de oly kitünően, lelkéből, lelkekhez szólólag adott egy néhány értékes tanácsot az ifju lelkésznek, hogy valóban mindnyájunkat magával ragadott. A beigatás után Simó benn a templomban az egész gyülekezet jelenlétében egy keresztelest végzett, melyet szépen kidolgozott kereszteleési agendája előzött meg. A templomozás után közöbédre gyűltünk össze, hol kedélyes társalgás és pobárköszöntések mellett vidáman és gyorsan repült tova az idő. Ugyanezen a nap az unitárius iskolai helyiségben, mely csak a mult évben épült, egy táncvizigalmat is rendeztek. E mulatság valamint közönseget, úgy jövedelmet is szépet hozott össze. A jövedelem egyházi célra lesz fordítandó. Az ifju lelkész erélyt, munkakedvet, lelkesedést, bátorságot és szeretetet hozott magával; jól tudom: buzgósággal, szeretettel és jó szellemmel fog találkozni hiveinél is. Segélje Isten őket s töltsé ki rájuk áldását.

Levelező.

Igen tisztelt Szerkesztő ur! Bárha ritkán is, de jól esik lelkemnek olykor-olykor az én unitárius hitfeleim gyűléseiben résztvenni. Bizony Szerkesztő ur! nagy dolog az a távolság. Mi, erdélyiek úgy hozzá vagyunk szokva az otthon üléshez, hogy ugyan nagy dolognak kell történnie, hogy kimozduljunk egy kissé széttekinteni a világban; pedig lám nem bánja meg az ember ha ezt teszi.

Július 9-én délelőtt volt a Háromszé körben a „Dávid Ferencz fiók-egylet“ gyűlése Bölönben. De már erre én is elzonáozom, gondolám és úgy lett. Lőfi esperes d. e. 8 óraker nyitá meg az ülést, több tárgy után a sor a felolvasásokra került. Első felolvasó Csirő Salamon árkosi pap volt. Felolvasása címüül ezt tette: „Betegség és orvosság“, aztán felolvasásában kutatta a mai villás-közönösség okait s miután ezekkel elbánt, ajánlt orvosságot is, melyek ezen okokat eltávolíthatnák; állított fel végül egy rendszert, a mely szerint a vallásos nevelést ő vezetni szeretné. Utána Kádár Lajos laborfalvi tanító és énekevezér olvasott fel nagyon érdekesen az iskolai évrő vizsgákról, vitatva ezeknek egyfelől szükségét, másfelől szükségtelenségét, végül pedig ő is egy rendszert állított fel, a mely szerint, ha már meg van, a vizsgálatot megtartani kellene. Mindkét felolvasás oly érdekes vitatkozást idézett elő, a mely valóban dicsőretné méltó. Figgye el Szerkesztő ur, ily érdekek ritkán csüngtem mostanában va'amelly vitatkozáson. Oly szép eszméket hallottam, hogy soha sem bánom meg elmeneteletem.*) E gyűlésen győződtem meg arról, hogy nem volt rossz dolog létrehozni a „Dávid Ferencz egylet“-et, mert ha ezt mindenütt felkarolják és érdekek vezeti, bizony sok haszon háramlik abból majd nem csak belső embereinkre, de összes hitfeleinkre is. Élet, haladás jele volt az Szerkesztő ur, a mit hallottam és láttam.

Délelőtt mintegy 11 óraker rendes istentiszteletünk volt. Vaska Béla szent-királyi pap mondott egy talpraesett beszédet. Ezután kezdődött a kör közgyűlés. A sok tárgy miatt a tárgyalás sokáig tartott. A fegyelmi törvények tárgyalásánál érdekes vita volt a felett, hogy a fegyelmi bíróságnak legyen-e joga arra nézve, hogy valakit a hivatalából felfüggeszthessen? A mi aztán oda dőlt

*) A t. levélíró urat jávőre az eszmék és elvek közlésére is tisztelettel kérjük. hadd terjedjenek. Szerk.

el, hogy senki más ezt a jogot a püspökön kívül ne gyakorolhassa. E gyűlésen értesültem arról is, hogy mily nagy szükség van Háromszéken a köri papság felállítására. Laborfalva és Köröspatak kérelmeztek az ellen, hogy lelkészeik filialis szolgálatot tegyenek, mert így elhanyagolódik némi részben az anyaegyház s ezekben nem a gyarapodás, de éppen a hátramaradás lesz, ha a dolog így megy tovább is, napról-napra látható. A körlelkészség felállítása támogatása érdekében a háromszéki filialis egyházak földrajzi fekvése is felvetetett és ha semmi egyéb nem volna is, őszintén megvallom, már ez magában nem csak hogy lehetővé, de éppen szükségessé teszi egy körlelkészség felállítását.

A gyűlés végével közebedt voít, mely vidáman, kellemesen folyt és végződött. Estve indultunk haza, abban a bizalomban: nem végeztünk rossz munkát. Ezután azt hiszem, én is többször mehetek el majd gyűléseinkbe s koronként, ha a Szerkesztő urnak is úgy tetszik, tudatni fogom egyről-másról *) Fogadja kérem honfui üdvözlömetem.

Spectator.

— **Változások** a papi hivatalokban gyorsan fordulnak elé. Ujabbán jelezhetjük, hogy Siménfalvi György Al-Járából áttétetett Toroczko-Szentgyörgyre. Augusztus 10-én mondott bucszó beszédet s ugyanezen hó 24-én fog beköszönteni T.-Sz.-Györgyre, honnan Létai Domokos ugyan e hó 18-án bucsuzott el Alsó-Járába beköszöntött Szuha János volt szindi pap e hó 18-án s helyébe menend Létai. Mindnyájan több ideig szolgáltak helyöken s mindeniknek meg volt a maga érdeme, mit hűvek érzékeny bucsuvétele fejezett ki. Kívánjuk, hogy az új állásokban nyerjenek új lelkesedést a szent hivatal iránt.

— **János és kiválóbb kortársai** czim alatt az „Unitárius Kis Könyvtár“ XL—XLII füzeté Derzi Károly bpesti lelkész szerkesztésében megjelent. Ára 15 kr Tartalma: Keresztelő János, a szigorú erény-gyakorló. Nikodemusz, a farizeus Nathanael, a tisztá szívű. Péter és János, a tanítványok Jézus, a mester. Nagy gondnal van átdolgozva Dole-tól. Tanuságos és becses füzet.

— **Hibaigazítás.** A 6-ik számban közölt fizetők névsorában 1890-re Szent-Mihályfalváról Pap Sándor helyett Bajka Mózes veendő.

Svédországból. A Svédországban nyilvánuló szabadelvű kereszténységről irok, mint annak szülöttje, saját tapasztalataimból. A szabadelvű kereszténység alatt főleg azt értem, a mely az unitárius és universalista felfogással leginkább meg gyez. Svédországban nincsen még szervezett egyház ebből a nemből, mivel a törvény nem engedi meg, hogy szervezkedjenek. A Krisztus istenségét tagadók csak tűrve vannak ott, törvényes joguk nincsen. Mindamellett is mondhatom, hogy az unitárius és universalista nézet annyira el van terjedve minden osztályban, hogy ha meg volna engedve, gyorsan állának elő gyülekezetek mindenfelé, holott még eddigelé csak két hirdetője volt, t. i. dr. Bergen Károly és Arnoldson K. P. Stockholmban. Ezen eszmék terjesztésére legnagyobb befolyása van az unitárius szellemű irodalomnak. Így Ryberg Victor, stockholmi egyetemi tanár, „Krisztus és a bibliai tan“ cz. művével Jézusról egészen unitárius felfogás szerint beszél. E miatt heves irodalmi harcot kellett kiállania az orthodox theologusokkal.

Wikner Pontus philosophiai tanár, ki csak nem rég halt meg éppen élete delén, megint sokat tett ezen a téren. Legnevezetesebb munkája: „Gondolatok és kérdések az ember fia előtt“, melynek feladata, hogy megmutassa, miszerint a Jézus nem lehet a szentháromság második személye. Ennek a könyvnek felette nagy befolyása volt a svéd egyetemi hallgatókra. Wikner olyan ember volt, a kinek a hatása kortársaira kétségtelen.

Wikner nagy mestere, az upsalai egyetem egykori tanára, a néhai Boström Jakab Christof is a szabad kereszténység vezérei közé tartozott. Egyetemi tanítványaira s általuk az egész országra nagy hatást gyakorolt. Ő volt tanítója a

*) Szívesen vesszük s kérjük is.

svéd fejedelmeknek, kik közül való a mostani király is. „A pokol tana“ czimű művével roppant hatást gyakorolt az idvesség egyetemessége eszméje terjedésére. Ebben kifejtett philosophiai elméletéről egy német kritikus azt nyilatkoztatta, hogy a nélkül a philosophia igazi haladása lehetetlen Ezek a született svéd írók nevezetesebbjei, kiket az unitarismus előharczosainak lehet mondani

Most már azokat mutatom be, a kik angol művek áttüztetésével terjesztették az unitárius eszméket. Ilyenek : Pfeiff Viktor gróf, dr. Akerberg stb, kik Brooke Stopford, Channing, Emerson, Parker és Chadwik műveit fordították le részben vagy egészen. Kiadó Edgirst Esaias Upsalában. Channing életrajzát megírta Arnoldson a svéd congress tagja. Ezen jeles művek befolyását lehetetlen túlbecsülni.

Jelenleg két társaság van unitárius ekvek szerint alakulva : Egyik van Stokholmban, neve : „A protestánsok társasága.“ Elnöke: dr Bergen. A másik van Gothenbergben, neve : „Az ész vallásában hívők társasága.“ Ezé az „Igazságkereső“ czimű folyóirat. Ezek csak magán-társulatok, melyeket a kormány eltűr ugyan, de nem ismer el. Reményünk van, hogy a törvény oda fog módosítani, hogy el is fognak ismertetni. Arnoldson a svéd congressusban már is sokat tett ebben az irányban

Még csak azt említem meg, hogy ezelőtt egy pár évvel egy angol unitárius pap : Turland Ephraim nagy figyelmet keltett fel egy néhány városban tartott felolvasásával. Björson Björnstjerne, az ismert politikai és vallási reformator azt írta egy svédországi útja után egy unitárius papnak, hogy azt tapasztalta : Svédország népe jól elé van készülve az unitarismusra. Én magam is, ki bazánkban minden valamire való helyet ismerek, azt tapasztaltam, hogy csaknem mindenütt vannak többen, a kik várják, hogy szabadelvű vallási társulatok alakuljanak s csak a külső körülmények engedjék, ezek meg is fognak alakulni.

(Christian Register).

Lundeberg Axel.

Most jelent meg: Az erkölcstanulás könyve, elemi iskolák 1-ső és 2-ik osztálya számára. Írta Boros György. Ára 20 kr.

Kovács Jánosné szül. Kriza Lenka életének 34 ik évében július 25 én meghalt. Mélyen megilletődve jegyezzük fel ezt a szomorú valóságot a jó nőről, a szerető édes anyáról Hátramaradt övéinek : a négy kis gyermeknek, a férjnek, az édes anyának és testvérnek Istentől vigasztalást kérünk A megboldogultnak legyen csendes nyugalma !

T A R T A L O M.

Hálaadás. (Költemény). Tarcsafalvi Atbert	141	Vallásos élet Németországban Dr. Ürmösi Gyula	148
Elmélkedés a vallásos nevelésről. Boros György	142	Emlékeimből VII. Gyöngyösi István	150
A papokhoz. Tilden	147	Első esztendő az ekleziában. B. Gy.	152
Szent együgyűség. (Költemény). Grätz Mór	148	Kis versek gyermekeknek	153
		Egyházi és iskolai mozgalmak	153

Nyomatott Gámán János örökösénél Kolozsvárt (Bel-középutca).

UNITÁRIUS KÖZLÖNY.

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

Szerkesztik: Nagy Lajos és Boros György.

Megjelenik havanként egyszer. Ára egy évre 1 frt 20 kr. Egyes szám ára 12 kr.

Legenda az imádságról.

Egyszer egy kis gyermek
Édes anyját kéri,
Tanítsa meg: hogyan szoktak
Istennel beszélni.

Tanítja az anyja
Buzgó imádságra,
S ottan-ottan mennybe száll fel
A kis lélek szárnya.

Milyen szép volt nézni,
Ha az alkonyóra
Rávetette fénysugarát
Az imádkozóra.

Ha imára csendült
Picziny piros ajka,
Még a mennyben sem tettek túl
Az angyalok rajta.

Egyszer a jó Isten
Letekint a földre,
Éppen mikor egy főangyal
Hárfázott előtte.

S így szól a jó Isten:
»Hagyd abba a zenét,
Egy kis gyermek imádkozik,
Hadd hallom azt előbb!«

Végh Mátyás.

Elnöki megnyitó beszéd.

Tisztelt Egylet!

Válságos időt értünk! Azt fogják sokan erre gondolni, hogy „azt úgy is tudjuk, ha nem mondja is kegyed.“ A szörszálhasogatók pedig azt, hogy tulajdonképp semmit sem mondtam, mert minden kort válságosnak tartottak s hirdettek a benne élők gondolkodói. Mind a két ellenvető fél vegye feleletül, ha kimagyarázom, mi tekintetben tartom én korunkat válságosnak.

Hogy nyilatkozatomnak történelmi alapot vessek, elbeszélem, a mit a Plutarkusban olvasék ezelőtt néhány nappal:

„A Megaraiak Theagenes nevű zsarnokuktól megmenekülván, egy ideig okosan rendezték államszerkezetüket. De azután, hogy — Plato szavaival élve — népszónok borárusaik igen bővön és kellő vízzel nem hígítva mérték nekik a szabadságot, teljesen megromlottak s a gazdagok ellen kezdettek fenekedni. Nevezetesen bérontottak emezek házaiba a szegények és követelték, hogy ugyancsak jól megvendégeljék őket, és ha kívánságukat rögtön nem teljesítették a háziurak, mostohán és erőszakosan bántalmazták őket. Azután azt határozták a népgyűlésen, hogy a mi kamatot a hitelezők kölcsönzésök fejében eddig elé kaptak, fizessék vissza az adósoknak.“

Ez az adoma nekem s hiszem, hallgatóimnak is a korunkbeli communistákat — most anarchistáknak hívják — és a socialistákat, kiket biz'én a tudomány lárvájával fedett s az ember szeretet köpenybe burkolódzó communistáknak tartok — juttatja eszünkbe.

Mert a mi a Megaraiak esetében s még több helyt is csak egyes és elszigetelt tények képében szerepelt. az a mi korunkat jellemző állandó színezet.

Legalsóbb foku árnyalata a tőke és munka közti természetellenes és mondhatni testvérharcz. A társadalmi szervezet és anarchia heves összeütközéseit csak a rendőri és katonai erő bírja hol gátolni, hol lecsillapítani

Kezdő mondatomat tehát általánosságban igazoltam; de fennhagytam azt az elem gördithető kérdést, hogy miért hangoztatom nyilatkozatomat egy vallásos gyűlésben, Dávid Ferencz egylet ülésén?

Ennek is egy részt Plutarchus az oka, mint a ki abban a szintén válságos korban élt és irt, midőn a classicus hitrege hanyatlóban volt s a kereszténység minden üldözés ellenére erőre kapott s egy pár száz év multával győzelmet is aratott. A mi korunk válsága pedig egyene-

sen a vallás és nem vallás, az Istenhit és Istentagadás küzdelmében áll.

Az utóbbi, mely korábban mind a classicus, mind a keresztény időkben csak szorványosan mutatkozott, ma már felemelt fővel s diadal reményével jár körül. Ma már nem csak egy-egy philosophus vagy a psalmista szerint egy-egy „bolond,” vallja magát nyíltan atheistának; hanem a philosophiai iskolák egy része, sőt a nem philosophus közönség tetemes serge is azon eljárást követi. Amazokkal itt nem vesződöm, mert a tudomány dolga. De meg kell ám botránkozni a közönség józan eszü részének, midőn olvassa vagy hallja, hogy a Francia köztársaságban a „laikus” (azaz semminemű vallásos felekezethez nem tartozó) köztanítónak meg van tiltva, hogy csak nevét is említse elemi iskolában az „Isten”-nek, a mely tilalmat ha meg szeg, hivatalát kockáztatja. Aztán minthogy az ispotályokban alkalmazott „irgalmas nénék” (apácák) a betegeknek a test buzgó és türelmes ápolásán kívül lelki vigasztalást is merészelnek nyújtani, minden oly intézetből, mely felett Isten tagadó hatóság — a milyen jelesen Páris városa tanácsában a többség — rendelkezhetik, irgalmatlanul kiküszöbölték a legújabb időben őket. Sőt még szavaknak is más értelmet adtak a „szabadgondolkodók,” mert a vallásos embereket, a kik szerintök vagy ostobák, vagy fanatikusok, vagy hypokriták — clericalistáknak, magukat anticlericalistáknak nevezik.

Midőn ezek s az ilyenek történnek egy oly népnél, mely magát a miveltség előképének szereti tartani, szükséges-e több adatot halmozni annak bizonyítására, hogy válságos időket élünk? Nem biz'a és csak azt jegyzem még meg, hogy a felhozott ellenséges két áramlatot az a viszony kapcsolja össze, mely szerint a socialisták szélbalja az atheisták zászlója alatt csoportosultnak vallja magát.

Mi a tanulság a mondottakból? Menjünk tanácsot kérni ismét a görögökhöz.

Solon, az Athenéiek törvényhozója, azokra, a kik a közügyekben keletkezett meghasonlás vagy pártoskodás esetében egyik párthoz sem akarnának — akár részvétlenségből, akár függetlenség vagy önállóság ürügye alatt — csatlakozni, érzékeny büntetést szabott.

Ilyen törvény ma természetesen nem létezik, sőt a történelemben is tudunkra csak azon egy esetben állott. Mert a „cogite eos intrare,” mely a keresztényeket Jupiternek áldozni kényszerítette, Huszt és Servetust megégettette, Calas-t kerékbe törette, attól merőben kü-

lönbözők, hiányozván belőle a választás szabadsága. Ma már semmi külső hatalom vagy tekintély nem kötelez senkit, hogy vagy a vallók, vagy a tagadók pártjához álljon. De van ám egy belső törvényhozó, mely nem egy városnak vagy országnak, hanem az egész emberiségnek szab rendet. Ez a lelkismeret, mely igenis sürgeti, hogy meggyőződésünket követve, ahhoz a párthoz csatlakozzunk, a mely lelki nyugalmat és boldogságot ígér; de a melyet mi mint keresztények már ki is választottunk s az Istent vallók erkölcsi pártjába sorakoztunk. Kötelesek vagyunk tehát annak a tanaihoz alkalmazkodni s mind ismeretöket, mind elveik s szabályaik követését tehetségünk szerint terjeszteni

Midőn a mondottakra kívántam figyeltetni t hallgatóimat, nem csak mint egyénekhez intézem szavaimat, hanem és főképp — helyzetünk azt hozván magával — mint egyeletünk tagjaihoz. Korunk jellemvonásai közzé a különb különféle egyletek dús szaporasága is tartozik és tudjuk minő hatalmas emeltyűi azok a mivelődés minden ágainak és remélhetjük, hogy a mi szerény társaságunk működése is segítheti és segíteni fogja a fentebb említett czél elérését. Nem kell elfeledkeznünk arról a biztató szóról, mely így hangzik az Evangeliumban: „Jó és hiv szolgálom, miérthogy a kevésben hiv voltál, sokat bizok tereád.” (Mát 25, 28.) De hogy törekvéseit siker koronázza, nélkülözhetetlen feltételei a tagok szenvedélye, lelkesültsége, erős akarata, állandó kitartása, melyeket bátor vagyok t. hallgatóimnak szívére kötni, midőn egyszersem megjelenésüket szívesen üdvözlöm.

Brassai.

A Dávid Ferencz Egylet ötödik közgyűlése.

Tartatott 1890-ben augusztus 30-án Dr. Brassai Sámuel elnökle alatt. Jelen vannak: Püspök Ferencz József tisz. elnök, Berde Mózes alelnök, Ajtai János H.-Almás, Barabás Lajos, Sz.-Keresztur, Benczédi Gergely, Boros Sándor, Biró Lajos Kolozsvár, Csifó Salamon Arkos, Dézsi Mihály Szováth, Ekárt Andor Kolozsvár, Fazakas Lajos Ny.-Szt.-Márton, Fülöp Mózes Kide, Gál Miklós Torockó, Gál József Kolozsvár, Gvidó Béla M.-Szt.-Benedek, Gyöngyösi Dénes Ny.-Szt.-László, Iszlai Márton Kolozsvár, Koronka Antalné Kolozsvár, Kisgyörgy József Dombó, Kisgyörgy Sándor Vargyas, Kelemen Albert M.-Szt.-Király, Kovács János Kolozsvár, Lőfi Aron Bölön, Dr. Lehman Róbertné, Mozes Andrásné, Mozes András Kolozsvár, Mozes Mihály Abrudbánya, Oszváth Gábor Héviz, Pálffy Mihály M.-Vásárhely, Raffaj Domokos, Raffaj Károly Uj-Székely, Szigethy Sándor Torda, Török Aron F.-Rákos, Ürmösi Kálmán Szt.-Gericze, Vári Albert, Dr. Veress Vilmos pénztárnok, Kolozsvár, stb

1 Elnök Dr. Brassai Sámuel felolvassa megnyitó beszédét (Fennebb közöljük. Szerk.)

2. Titkár felolvassa a választmány jelentését.

A Választmány jelentése.

Mélyen tisztelt Közgyűlés!

Az 1890-ik esztendő a Dávid Ferencz Egylet naptárában a második veresbetűs esztendő. Az első, igen természetes, az a melyben az Egylet alapköve letéetett (1885), de a második ez lett és ez fog lenni a mennyiben, ha nem is a maga, de érdemes elnöke életének olyan esztendejét ünnepelhette meg, a mely az emberi élet esztendein, melyeknek száma 70 avagy legfennebb 80, oly magasan túl áll, hogy a legkülönösebb isteni gondviselés adományának kell hogy tulajdonítsuk. A Dávid F. E. Választmánya ezt a felette ritka alkalmat a maga részére sietett megragadni, hogy az első legelsője, s egyszersmind kezdeményező is ő legyen. Körülményeihez képest egyszerűen, de a legőszintébb meleg érzülettel fejezte ki üdvözlését február 13-án a tudomány s az irodalom bajnoka, a nevelés egyik apostola, s a művészet meleg barátja, a D. F. E. érdemes elnöke és büszkesége Dr. Brassai Sámuel előtt, s a mit ott a maga és az egylet összes tagjai nevében nyilvánított, azt itt tiszta szívből ismétli: Éltesse az Isten Brassai Sámuel még sokáig, testi, lelki erőben!

A Választmány, s úgy szintén az egész Egylet mult évi aktuális munkásságáról bizonyos megnyugvással tesszük meg jelentésünket.

A V á l a s z t m á n y a tagok személyenkénti számbavétele okáért az összes tagok névsorát kinyomatta s a fiókegyleteknek szétküldötte a maguk tájékozása végett. Felhivta a fiók-egyleteket, hogy tagjaikról s azok tartozásáról küldjenek be pontos kimutatást, a mi meg is történt. A választmány nőtagjai a taggyűjtés munkáját kezökbe vették s könnyebbség okáért felhívást nyomattunk, melyet saját nevökkel aláírva úgy a nő-, mint a férfi választmányi tagok szétküldöttek és pedig aránylag szép eredménnyel. Ma az egylet tagjai száma, a mult évihez hasonlítva, így áll:

mult évben	154	alapító tag,	s most van:	167.	több	13.
"	"	321	rendes	"	"	384
"	"	263	fiók-egyl.	"	"	280.
"	"	135	előfizető	"	"	185.
Összesen	873			1016.	több	138.

Igyekezett eréllyel járni el választmányunk a hátrálékok behajtása körül is. Ebben a munkában is a nőtagok részt vettek olyan formán, hogy egyes hátrálékosok személyes vagy írásbeli felkeresését magokra vállalták. Mind e mellett is tetemes hátrálék van még mindig, a mi az egylet működésének hátrányára s közpénztárának kárára van. Hogy a károsodás minél kevésbbé legyen érezhető, meghatározta a Választmány, hogy az „Unitárius Közlöny“ ne küldessék azoknak a tagoknak, a kik az 1889. vagy megelőző évekre hátrálékban vannak, kivéve a fiók-egyleti tagoknak, kikért a f. egyletek pénztára a felelős. Meghatározta, hogy a „Közlöny“ megfelelő számú példányai tétessenek félre, hogy mi-

helyt a tagok befizetik a hátralékot, azonnal küldessenek meg a visszatartott számok.

Ez az eljárás azt hisszük méltányos is, igazságos is. [Ohajtandó volna, hogy a tagtársak, mint a kik mindnyájan saját jó szántukból léptek az Egyletbe sziveskednének figyelembe venni azt, hogy a nagyon csekély tagdíj fejében oly jelentékeny előnyt élveznek, melyért viszonzással méltán megvárhatja az Egylet, hogy a tagsági díj befizetésére nyújtott hosszú határidőn (jan.—október) belől küldjék be illetéküket.

Az Egylet rendelkezése alatt levő könyvekből ajándékképpen segélyezte a szováti ismétlő, a b. körispataki felekezeti, a polgardii népiszkolát, s jutalmul bibliákat osztott ki a kolozsvári és a székely-kereszturi középiskolában; az elsőben olyan tanulóknak, a kik a vasárnapi vallásos oktatásra (gyermekek istentisztelete) buzgón eljárak, az utóbbiban a jó erkölcsi magaviseletűeknek.

A Választmány az „U Közlöny“ szerkesztősége javaslatára az erkölcsi élet ébresztésére igen kitűnő és hathatós eszköznek tartotta koszos költőnk Arany Jánosnak Ráth Mór által oly feltűnően olcsó árban és népszerű alakban kiadott örök becsű művei terjesztését. E végett megrendelt 300 példányt Toldi-ból s ugyanakkor felhívta a lelkes és tanító urakat, hogy a nyári tanításban résztvevő ifjakról vezessenek pontos naplót s a f. egyleti elnök útján tegyenek felterjesztést az eredményről. A jelzett mű jutalomképpen fog kiosztatni a szorgalmasoknak. A szerkesztőség vállalkozott a fűzet köztetésére, s a Választmány felajánlotta a postai költség fedezését, hogy minél hathatósabban elésegítse egyik felől a könyvkiadó vállalatát, másik felől a remek mű terjedését, mert meg van győződve, hogy ennek a műnek nyomában nemes érzés és vallásos kedély fakad.

Az Egylet legnagyobb vállalata: az „Unitárius Közlöny“ felől csak annyit említünk fel, hogy a f. évre új szerződésre léptünk a nyomdával, megjavítottuk a papírját, gondoskodtunk arról, hogy a meghatározott egy íven minél több közlemény legyen nyomatható, s a mit, úgy véljük, általános helyesléssel fogadott a lap olvasó közönsége, gondoskodtunk arról is, hogy a lap képei külön melléklet gyanánt a lehető legszébb és legtekélyesebb formában kerüljenek olvasóink kezébe. A lap szellemi tartalma hónapról hónapra a közönség bírálata előtt áll, s annak módjában van a szerkesztőség törekvése és buzgósága felett bírálatot mondani. A Választmány, ha csupán a napi sajtó nyilatkozataira támaszkodik is, meglepéssel tekinthet erre a vállalatra.

A Választmány a téli öt hónapban a megelőzőknek megfelelőleg ebben az évben is rendezett felolvasó gyűléseket. A D. F. E. felolvasásai Kolozsvár közönsége egyik igen tekintélyes részének találkozó helyei. Az önzetlen, lelkes felolvasók érdeme, hogy a közfigyelmet felhívják és éberségben tartják. A múlt évi felolvasók voltak: Dr. Brassai Sámuel: „Budhismusról“, megjelent a Ker. Magvetőben; Ürmösi Lajos: „A kisedővódák felállításáról“, Grátz Mór: „Egy reformator hitvese“, Boros

György: „Háboru“, Kovácsi Antal: „Jótekonyság és jótékony intézetek“, Dr. Lázár Gyula, nőképezdei tanár: „A középkori jótékony intézetek“, megjelent a Család és Iskolában, Pákei Lajosné Fangh Antonia: „A beszéd zenéjéről“, megjelent az Unit. Közlönyben, Dr. Felméri Lajos, egyet. tanár: „A nevelés ujabbkori elméletéről“, Éjszaki Károly: „Vallásos szokások régen és most, különös tekintettel a búcsujárásokra“, megj. a K. M.-ben Ferencz József püspök: „Vallásos dolgokról“, párbeszéd, melyet a Választmány külön lenyomatban is kiadott (ára 10 kr.)

Az Egylet pénztára kiadta Orbán Balázs Emlékét Boros György szerkesztésében, melynek jövedelméből 10 frtot ajánlott fel egy felállítandó Orbán-emlékre

Az unitárius énekeskönyv revisiója érdekében a mult közgyűlés határozatához képest az egyleti titkár a revidiáló bizottsággal közölte a közgyűlésen kifejezett nézeteket, a beérkezett nyilatkozatokat, s így némi csekély részben hozzájárultunk ezen fontos munka megoldásához.

A fiók-Egyletek.

Egyletünk központi választmánya mellé méltán sorakoznak a fiók-egyletek, mert azok ebben az évben szép és hasznos munkát végeztek.

A kereszturi f. egyletben tartatott 1 rendes, 2 választmányi és 2 felolvasó gyűlés. Felolvastak: Györfi Ferencz: a templomi éneklésről; Kozma Dimén: a vasárnap megünnepléséről; Végh Mihály: a ravai ekklésia történetéből, mely megjelent a Ker. Magvetőben; Ürmösi Sándor: Supra naturalismus, mysticismus és rationalismus a kereszt. vallásban.

A tisztujítás megejtetvén: elnöknek Borbély Sámuel, alelnöknek: Sándor Jánosné, titkárnak: Barabás Lajos, pénztárnoknak: Mihály Dénes; választmányi tagoknak: Bedő Dénes, Gábor Albert, Németh István, Török Sámuel és Kozma Dimén választattak.

Tiszteletheli elnöknek választatott: Raffaj Károly,

A mult évben hirdetett irodalmi pályázaton Balogh Róza: „Az anya szerepe a nevelésben“ cz. műve egy cs. és kir. arannyal jutalmaztatott.

Irodalmi pályázat hirdettetett 1890 nov. 1-re egy pünkösdi egyh. beszédre, egy neveléstani értekezésre: „a család és iskola teendője a gyermekek vallás erkölcsi művelése körül“ és: egy márcz. 15-én mondandó ima. 5 és 4—4 tallér jutalommal

Az 1885-ben beiratkozott tagok közül csak egy jelentette be kilépését. Az elmúlt 5 év alatt a f. egylet tagjai közül meghalt: Kovács Mihály, esperes, Bakó Lajos, kadácsi pap; más f. egyetbe távozott: 5; ebben az évben tag lett: 4, a tagok száma = 80. A f. egylet bevétele a tagoktól a mult évben volt 37 frt, melyből a központi pénztárnak beküldetett 18 frt 50 kr. A fiókegyleti pénztár bevétele volt 29 frt 17 kr., kiadása pályadíjra egy arany: 5 frt 56 kr., a központi pénztárnak az 1889. és 90. évi díjak után 10⁰/₀ = 1 frt 70 kr., irodai költség 1 frt

82 kr., takarékpénztárba tétetett 19 frt 33 kr., alaptőke 77 frt 22 kr., mely takarékpénztárilag kezeltetik. **Barabás Lajos**, f. egyl. titkár.

A háromszék köri f. egylet ebben az évben egy gyűlést tartott, melyen a tagok tartozása számba vétetvén, úgy találálta, hogy a mult évekre csekély a hátralék. Felolvasást tartott: Csifó Salamon „Betegség és orvosság“ czimen a vallásos oktatásról,*) Kádár Lajos: „Szükséges-e az elemi iskolákban a záróvizsga?“ czim alatt. A fiók-egylet pénzalapja: 66 frt 22 kr. A f. egyletnek van 38 rendes tagja

Kiss Sándor, f. e. titkár.

Az udvarhely köri f. e. ebben az évben megmutatta erejét, melyben különben kétség soha sem volt, s megvalósította a benne helyezett reménységet. Két gyűlést tartott, egy őszt s egy nyárit. Mindkettő látogatott volt. Érdekes eszmecserét folytatott „az énekeskönyv új kiadása“ s „a kepmegváltás ügyében“. A f. e. körében dalkör alakult, mely bekebelezetett. A f. e. a köri vallásos mozgalmakat élénk figyelemmel kíséri s azokra igyekszik jótékonyan hatni. Felolvasást tartott Sándor Gergely, f. e. jegyző: „Gondolatok az idealismusról és realismusról“; Nagy Sándor, h. -karácsonfalvi lelkész: „A népmondák-ról szerkesztett költeményeiből“. Határozatott Sándor Gergely titkár indítványára, hogy az elhunyt belső emberek életrajza ezentul hiven megírassék s emlékkönyvbe vezetessék. Indítványozta Sándor Gergely, hogy a körből mintegy 100 székely gazdából álló társaság alakittassék oly czélból, hogy a budapesti unitár. templom megnyitására felmenjen s az ünnepélyen részt vegyen. Az indítványt a gyűlés elfogadta s a központi választmányhoz terjesztését meghatározta. Pál Ferencz indítványozta, hogy a belső emberek temetését az egyházkör a családdal egyetértőleg intézze s a temetésre az ekklésiák küldötteik által jelenjenek meg. Az indítvány helyeslésre talált, de határozattá nem emeltetett. Ajtai János szóba hozza a népszerű felolvasások tartását az ekklésiákban, ajánlván, hogy mindenik pap vagy tanító ne annyira a maga, mint a más ekklésiájában tartson felolvasást. Ajtait megbizta a közgyűlés, hogy terveit a gyűlésen részletesen formulázva terjessze elé, hogy akkor vétessek megvitatás alá. Ajánltatott, hogy tételeit elnöki uton előre közölje a tagokkal. Néhai Sándor Lajos életrajza megírásával megbizatott Sándor Gergely f.-egyl. titkár. Felolvasónak felkérgetett Lőrinczi István, ki a közelebbi, őszi gyűlésre vállalkozott is. A két homoród mellett alakult dalkör a fiók-egyletbe bekebelezetvén felhívatott, hogy újra szervezkedjék s hivatalnokait válassza meg. Végül a hátralékosok az elnök által tartozásaik fizetésére felszöllítettak.

Sándor Gergely, derzsi
f.-egyl. titkár.

A marosköri f.-e. működése méltó volt a megelőző évekhez. Ny.-Gálfalván gyűlést tartott. Filep Kálmán egyletünk volt elnöke halálát a gyűlés fájdalommal vette tudásul. Elnöknek megválasztatott

*) Később közölni fogunk ebből a felolvasásból.

vetkezik, hogy a ki egy tagot bejelent jót is álljon a felől, hogy az fizetni fog, különben nem használ, hanem árt az Egyletnek; miután még többben hozzá szólottak, Tiszt. elnök Ferencz József ur javasolta, hogy a kérdés felett napirendre térjen a közgyűlés s bizza a Választmányra az eléálló nehézségek megoldását. Gvidó Béla a küküllői f-egylet érdekében szólott.

— A közgyűlés a fiók-egyletek tagjai fizetésének kérdése felett napirendre tér. A Választmány és fiók-egyletek jelentését tudomásul veszi.

3. Olvastatik a pénztárnoki jelentés

Tisztelt közgyűlés!

Örömmel jelentem, hogy a most letűnt év pénzügyi tekintetben is szerencsésnek mondható. Évi bevételünk — különösen a női választmányi tagok buzgolkodása következtében, az ezer forintot meghaladja; ekkora bevétel eddig még nem volt, akkor sem mikor a 10 forintos alapító tagsági díjakat tömegesen fizették be. Abból, hogy az első ezer forint bevételhez ily rövid idő alatt eljutottunk, bátran következtethetünk arra, hogy utánna a többi ezer is megjövend Csak kitarás és egy kis buzgolkodás legyen!

Évi gazdálkodásunk is takarékosnak mondható, a mennyiben a bevételt mind nem költöttük el, úgy hogy valamennyi esedékes számla kifizetése után 212 frt 76 kr. elköltethető tőlénk van.

Egyébiránt egyletünk vagyoni állását a következő számi adatok tüntetik elő:

A Vagyoni állás:

Bevétel: Mult évről átjött 1539·91 frt.

Folyó évi bevétel 1048·80 „

Összesen 2588·71 frt.

Kiadás: az alábbi részletes kimutatás szerint 748·81 „

Meglevő vagyon 1839·90 frt, mely összeg a „Kolozsvári Takarékpénztár“ 9934 számú betéti könyvében hiány nélkül megvan.

B. A folyó évi bevétel részletezése:

Alapító tagsági díj 147— frt

Rendes „ „ 340— „

Előfizetési „ „ 156 60 „

Egyleti kiadványokból 208·78 „

Ajándék 25— „

Kamat 76·22 „

Fiók-egyletek: udvarhelyköri 34·50 „

kereszturköri 32·20 „

marosköri 19·50 „

háromszékköri 8— „

Orbán-emlékkőre 1— „

Összesen 1048·80 frt.

C A folyó évi kiadás részletezése:

A Közlöny nyomdai költsége . . .	400·18 frt.
A „ expedíálása, levelezés . . .	145 55 „
Orbán- emléklap költsége . . .	109·14 „
Fényképek	59·82 „
Könyvek vásárlása	23·42 „
Dávid Ferencz-alapnak	8 15 „
Fűtés	2·55 „
Összesen	<u>748·81 frt.</u>

D. Az évi bevétel fölhasználása (29. §. c. pont.)

Évi bevétel	1048·80 frt.
Ebből alapító tagsági díj	<u>147— „</u>
Marad elkölthető vagyon	901·80 frt.
Tőkésítésre 5 ⁰ / ₀	45 09 frt
A D. F-alap 5 ⁰ / ₀	<u>45·09 frt</u> 90·18 frt.
Az egylet céljaira marad	811·62 frt.

E. A meglévő vagyon természete:

Alapító tags. díjban máig be van fizetve	1554— frt
5 ⁰ / ₀ tőkésítendő illeték: 1886-ban . .	—85 „
1887-ben	4·23 „
1888-ban	14·82 „
1889-ben	8·15 „
1890-ben	<u>45·09 „</u>

Összes elkölthetlen alap 1627·14 frt.

Ellenben elkölthető vagyon 212·76 frt.

Együtt 1839·90 frt

Megemlékezem a hátrálékról is, a mi aránylag jókora összeget tesz. Ugyanis hátrálékban van:

104 rendes tag	208 frttal
41 előfizető	52 „
14 alapító tag	<u>140 „</u>
Összes hátrálék	400 forint

Végül sajnálattal jelentem ki, hogy a pénztárnoki tisztről kénytelen vagyok lemondani, mivel a helybeli Kereskedelmi akadémia pénztárnokának avval a kikötéssel választattam meg, hogy minden idegen pénz kezelésétől tartózkodjam. A t Közgyűlés bizalmát megköszönve, avval a tudattal válok meg rövid ideig viselhetett tiszteimtől, hogy hiven és lelkiismeretesen igyekeztem a rámbizottakban eljárni.

A t közgyűlésnek

Kolozsvár, 1890 augusztus 30.

alázatos szolgája:

Dr. Veress Vilmos.

— A közgyűlés a pénztárnoki jelentést örvendetes tudomásul vesszi

A közgyűlés ez alkalommal elfogadja Választmánynak a pénztár megvizsgálására vonatkozó jelentését, azt magáévá teszi s Dr. Veress Vilmos urat a ff. felmenti s a lelkiismeretes pénzkezelésért elismerő köszönetét nyilvánítja.

Határozza a Közgyűlés a jövedelemnek az eddigi gyakorlattól eltérőleg olyan módon leendő felhasználását, hogy az évi összes jövedelem, az alapítványokon kívül, vétessék felosztás alá s ehhez képest a mult évi jövedelem 5% = 45 frt 09 kr-nak az alaptőkéhez csatolását, 5%-nak = 45 frt 09 kr. a D. F. Alapnak adását határozza.

Meghatározza a Közgyűlés, hogy az 1889—1890. egyleti évről a pénztárnok által kitüntetett és helyeselt elkölthetlen alaptőke: 1627 frt 14 kr. pótolassék 72 frt 86 kr-al s így a mult évről elkölthetlen alaptőkének megállit 1700 frtot. Utasittatik a Választmány, hogy az ily módon kiegészítendő alaptőkét takarékpénztárilag külön könyvvvel kezeltesse.

Tiz (10) forint a felállítandó Orbán Balázs- emlékre fordittatni határozatik.

Az alapszabályok 11. pontjának megfelelőleg az egyleti titkárnak és a pénztárnoknak, valamint az elmult évre, ugy a jövő évekre is, fáradságok némi jutalmazásául, a tényleg befolyó jövedelem (bevétel, ide nem értve az alaptőke jövedelmét, sem a befolyó új alapítvány összegeket) 5 - 5%-je határozatik kiadatni.

4. A Választmány 23. szám alatt eléterjeszti azt az ajánlatát, hogy a fiók-egyletek hivassanak fel, hogy jövőben a közgyűlés jegyzőkönyvét másolatilag terjesszék fel, a pénztárnoki jelentést és számadást vizsgálják meg s a közgyűlésből terjesszék fel a központi Választmányhoz.

— Az ajánlat elfogadtatik és határozattá emeltetik

5. A küüllői f-egyl. jelentéséből sajnálattal látja a Választmány, hogy a tagdíjak még nem fizettettek be s ez iránt a Közgyűléshez jelentést tenni határozta.

— A küüllői fiók-egyletet felhivja a Közgyűlés, hogy az alapító és rendes tagdíjakat szedje be és küldje fel minél előbb.

6. A pénztárnok választás elrendeltetvén, beadatott 26 szavazat, melyből Iszlai Márton kapott 24 szavazatot.

— Iszlai Márton a Dávid Ferencz Egylet pénztárnokának választatott.

7. A Választmány részéről előterjesztetik, hogy Kanyaró Ferencz v. tag évközben a Választmányból, elfoglaltsága okán, kilépett, s mint-hogy Iszlai Márton v. tag pénztárnokká választatott, két hely jött ürességbe a két férfitag részéről. Kisorsolásnak szüksége nem forog fenn. A nőtagok közül sorsolás következtében kilépik: Koronka Antalné és Pataki Istvánné. A választás elrendeltetvén

— Közfelkiáltás útján megválasztatott a Választmány tagjává: Koronka Antalné, Pataki Istvánné, Hajós János és Dr. Veress Vilmos.

8. Török Áron e. tag indítványozza, hogy a Választmánynak, különösen pedig az elnöknek, titkárnak és a szerkesztőknek buzgó munkálkodásukért fejezze ki a Közgyűlés köszönetét.

— A Közgyűlés valamint a hivatalnokoknak, úgy a Választmánynak is szíves köszönetet nyilvánítt a múlt évben kifejtett lelkes munkásságukért.

9. Csifó Salamon megtartja felolvasását ily czim alatt: Mik a Dávid Ferencz fiók-egyletek teendői, hogy az előttük álló feladatnak megfelelhessenek?

— Az időelőhaladottsága miatt részletes vitatkozás kezdhető nem volt, azonban a közgyűlés magáévá tette a felolvasó javaslatait, melyek szerint: a Dávid Ferencz Egyletnek főfeladatát a vallás és erkölcsös élet ébresztését kötelessége eszközölni. Minthogy őrsei a belső emberek: nevelni kell őket erre. Meg kell változtatni az eddigi irányt. Alakítani kell dalkört, felolvasó estélyeket, részt kell venni a fonodákon, utánuk kell járni az embereknek. Terjeszteni kell irodalmunkat, reclamat kell csinálni, beszélni kell az egyletről *)

Gyűlések után.

Nem tudom mással nem esett-e meg, de hogy engemet e becses lap „Szemlélő“ nevű ciklik írója**) kíváncsivá tudott tenni s fel is utaztatott Kolozsvárra, azt mi türés, tagadás benne, be kell vallanom. Nem mondom hogy káromra lett volna, de azt mégis szeretném, hogy mint olyan beszélni szerető falusi ember, kibeszélhessem magamat. A szerkesztőség tulajdonítsa magának, ha éppen b. lapját választom ki erre a célra, s mindenki előtt magamnak követelek figyelmet***)

Hadd kezdjem legelől. A szombattal megvoltam elégedve. Egész délelőttet elsétáltam. Megnéztem épülő Kolozsvárt. Tetszett nekem a megkoppasztott piaci templom, ámbár sokszor felsajdult az én erős unitárius szívem, midőn eszembe jutott hogy azokat a már lerombolt boltocskákat az unitárius fejedelem, az unitárius ekkleziájának építtette volt, s most mások húzzák utána a roppant nagy összeg megváltási díjat. Ha immár ennyiben vannak, csak tovább, azt a disztelen mézsárszéket s a többit is csak seperjék el onnan, hogy hirök se maradjon, mert akármennyire szeressem is a borju pecsenyét, én bizony botrányosnak tartom, hogy ott a templom oldalában vágják az ártatlan borjuk és bárányok húsát naphosszat, s bár a tömjén fűsthöz éppen nem vagyok szokva, engemet felháborít a füsttel vegyült mézsárszékszag. Ilyen a természetem.

*) A felolvasást a jövő számban egész terjedelemben közöljük. Szerk.

**) 6-ik szám, 90—92-ik lap.

**) Nemcsak most, hanem máskor is szívesen látjuk. Szerk.

Egy kissé unom bevallani, hogy már hány év óta nem valék Kolozsvárt, de azt már őszintén kimondom, hogy ez a mierdélyi Athénénk feléle sokat igazodott. A főtér körül levő házak igazán jól ki vannak építve A közép-, a magyar-, hid- s b.-monostorutcák stb. sokat igazodtak.

Midőn végül megbámultam az új parkot a Trencsintéren — gondolám — már ha ennyire benne vagyok, csak elmegyek s megnézem a Status új házait a Sala-Gálfalvi féle telken. Mondhatom, hogy a Consistoriumot azért a munkájáért megtudnám dicsérni, ha ez most divat volna, mert azt az irigység is bevallhatja, hogy akkora helyre jó, csinos és kényelmes lakásokat építtetett. Mind a hatnak van három lakószobája s minden hozzá való járandóság u. m. udvar, kút, kamara, kert s a mit falusi ember kereshet, kivéve a gazdasági életszert. No de hát ez nem is való városra.

Délután fél négy órákorra az unitárius főiskola felé vettem utamat. A kapu előtt, kivált az ifjabb nemzedékből, szép számmal láttam ott papjaink közül. Jól esett ez az első észlelet. Ugy jött nekem, hogy ezek az erős, ifjú emberek idővel még nagy dolgot is vihetnek ki, ha lelkesedni is annyira tudnak, hogy eljönnek Kolozsvárig a magok költségén, egy gyűlésre.

Nem sokáig állhattunk a kapuban, mert csakhamar megpillantottuk Brassai bácsit, a mint kimért, apró, de biztos lépteivel haladott felénk Innepi ruhában volt tiszteletet parancsoló Simeonunk Mind, a hányan voltunk, megilletődve, kalap véve állottunk helyünkön, a mig elhaladt s nyomban vonultunk fel utána a főiskola termébe, melyet most megillet a diszterem elnevezés. Kivált minket, vidékieket, kik lehettünk negyvenen, a kíváncsiság erősen lekötve tartott, első helyen az elnöki megnyitó iránt. Brassai maga olvasta fel erre az alkalomra irt megnyitóját, melyet én elmondani aligha tudnék, mivelhát úgy jártam, hogy a régen nem látott bölcs arcz, az a páratlan fej, az a patriárkai szakáll, az a kibeszélhetlen minden, a mi a Brassai lényét elárasztja, oly bámulásba ejtett, hogy biz'én bár szégyellem, de csak az utolsó felére emlékezem.*)

A titkár erőteljes csengő hangja már előre felhívta figyelmemet a Választmány jelentésére, s ezzel jó részt meg is voltam elégedve. Örvendettem annak, hogy a titkár bekezdő szavaira az érdemes elnököt lelkemből megéljenezhettem. Hogy egészen őszinte legyek, megvallom nem hittem volna, hogy ez az egylet valaha ezer tagra nőjön, de most már hiszem, látván, hogy öt esztendő alatt 800-on felül állunk s az „Unitárius Közlöny“ előfizetőivel együtt az ezerezen felül. Ebbe a tekintetbe erősen furcsán voltam mind ez ideig. Még azon is járt az eszem sokszor, hogy az egész egylet csak hiábavalóság, s ha ezt is meg kell vallanom biz'én nem sokkal szaporítottam tagjait. Nem is dicsekszem a f.-egyletek tagjaival, mert ha jól hallottam 300 sincsen az öt f.-egylet-

*) Vigasztalja meg magát t. tudósító, mert az egész megnyitó közölve van fennebb, úgy a mint azt az elnök ur megírta és felolvasta. Szerk.

ben, azaz, hogy egyre alig számíthatok 50 tagot, már pedig belső ember is van az ötben 150. A mi engemet illet, ígérhetem, hogy teszek róla *) Egyebeket elhallgatok, de azt még megemlítem, hogy örömmel hallám, miszerint a múlt évben a fiók-egyletek mindannyian jól munkálkodtak. Jó szívvvel szavaztam köszönetet Török Áron esperes indítványára a Választmánynak s tisztviselőknak. Ugy vettem észre, hogy a tisztelt nőtagok erős támogatói az Egyletnek a taggyűjtés munkájában, s igazán tetszett nekem, a mikor főtiszt kedves püspökünk azt indítványozá, hogy a kisorsolt két tagot felkiáltás után válasszuk vissza. Ez igazán egyhangú szavazás volt. Dr. Veress Vilmos pénztárnok urtól roszt kedvvel váltunk meg, mert pontos ember s jó gazda volt, mivel ezer forintnál többet gyűjtött össze. Iszlai Mártont bizalommal választottuk meg, s tőle már azt várjuk, hogy esztendő ilyenkor ezer rendes tagot jelentsen bé.

A mikor a gyűlésbe mentem az ifju nemzedékben gyönyörködtem, s kijőve megdicsértem Csifó Salamont az egyleti felolvasót, a ki ugy vettem észre, egészen a lelkesülő puritán ifju papság szája izén beszélt. Nekem egy kicsinyt szokatlanul jött, de nem bántam, hogy mondja, mert sok igaza volt, sok hasznost akar. Én legalább vele fogok tartani s meglátom mire mehetünk a vallás-erkölcsi élet ébresztésével, ha dalkört alakítunk, felolvasó estélyünk lesz nekünk is, s ha úton-útfélen csinálni kezdem a reclamat a Dávid Ferencz Egyletnek **) **Vidékl.**

(Vége a jövő számban.)

Egyházi és iskolai mozgalmak.

— **1390 fortos alapítványt** tett Berde Mózsza áldozatkész hitsorsosunk a sz.-keresztúri középiskola könyvtára javára szeptemb. 13-án. Isten áldása legyen az alapítványozón és alapítványon!

— „**A jó gyermek könyve**“ erkölcsi elbeszélések és szabályok az elemi iskolák 1-ső és 2-ik osztálya számára. Irta Boros György. Ára keménykötésben 20 kr., postán küldve 23 kr. Kapható szerzőnél s Lehmann és Baldi bizományos könyvkereskedőknél Kolozsvárt.

— **Most van sajtó alatt:** Kanyaró Ferencz tanárnak „Az unitáriusok Magyarországon“ című műve. A mű ára előre beküldve 1 frt. Melegen ajánljuk az ifju író munkáját olvasóink figyelmébe és pártfogásába.

Egyleti élet és munkásság.

A t. olvasót kérjük, sziveskedjék az egylet iránt való tartozását nemcsak a múlt évekre, hanem a jelenre is beküldeni az egyleti pénztárnokhoz. A f. évre a fizetési határidő október hóban lejár. Azoknak, a kik a múlt évekre hátralékban voltak, az „Unitárius Közlöny“ elmaradt számaint félretettük s mihelyt tartozásokat kézhez vesszük, azonnal megküldjük.

*) Az ígéretet szívesen vesszük s most is csak annyit mondunk, hogy gyűjtsön minden tag maga mellé még hármat, s ekkor minden megváltozik.
Szerk.

**) Erre mi is kíváncsiak vagyunk.
Szerk.

Sajtóhiba. A 9-ik számban a 150-ik lapon e helyett: „első beiratkozó én voltam, én vettem magán tanítványul“ így olvasandó: Első beiratkozó *ő volt, ő vette* magántanítványul Sylvester Györgyöt t. i. Gyöngyösi István az „Emlékeimből“ című közlemények írójának az atyja. Ezt a helyreigazítást t. író ur kívánságára nemcsak hogy készséggel tesszük, de sőt egyszersmind bocsánatot kérünk, hogy a hibát a maga idejében nem vettük észre, ámbár azt hisszük, t. olvasóink között nem akadt, a ki a t. íróról azt képzelte volna, hogy 1802-ben tanítója lett legyen az akkor 16 éves Sylvester Györgynek. hiszen úgy ma legalább is 106 éves kellene hogy legyen, már pedig az ilyen korban napjainkban — fájdalom — senki sem forgatja a tollat, mit hogy igen tisztelt írónk még sokáig forgasson, őszintén kívánjuk.

Lemann és Baldi könyvárusoknak lapunk jelen számához közölt felhívását olvasóink figyelmébe ajánljuk.

Szerkesztői izenetek: Schön Henrik ur tudassa velünk lakását. — **Drotleff** urnak. A felelet megérkezett. Addig is, míg helyünk s időnk lenne, hogy hozzá-szóljunk, ajánljuk, hogy olvassa el I. Kor. III. r. 5. 6. v. — **B. G.** urnak K. „Emlékeimből“ cz. mult számban közölt cikkre vonatkozó „cikkecskét“ kézhez vettük, de a gyűlési közlemények miatt csak a jövő számban adhatjuk. — **F. A.** Az érdekes collectiót köszönjük. Tüzetes átvizsgálására még nem volt időnk. — Az expedálásban előfordult hibáért a csomagolót illeti a vád. Intézkedtünk, hogy többször ne ismétlődjék. — **Ujszékelyre.** A nyugtázás nem fért be. Türelmet kérünk. — **Kgy. J** A kedves visszapillantás jöni fog — reméljük — legközelebről. — **Többeknek** több kisebb és nagyobb közleménye csak a jövő számban mehet.

Kimutatás.

A D. F. E. pénztárába befizetett tagsági- s előfizetési díjakról s adományokról.
(8. közl. 1890. június 23-tól 1890 aug. 20-ig)

10 frt alapító tagsági díjat fizetett:

Kozma Ferencz, Kolozsvár. Bedő Albert, Budapest. Unitárius ekklésia, Kolozsvár

1 frt rendes tagsági díjat fizetett:

1888—1889-re: Székely József, Torda. 1889-re: Czákó László Torda.

1888—1890-re: Pál János, Medesér.

1890-re: Csegezi Gyula, Sinczki Vilma, Ürmösi Tivadar, Czákó József, Kolozsvár. Benczédi Ferencz, Benczéd. Tarcsafalvi Dénes, Szt.-Mihály. Ifj. Pap Pál, Demeterfalva.

1 frt 20 kr. előfizetési díjat fizetett:

1890: Serly Lajos, Kolozsvár. Csép János, M.-Vásárhely. László Sándor, Csucsá. Gál János, Szász-Lóna.

Fiókegyletektől: Kereszturkőri fióktól 20 frt 20 kr

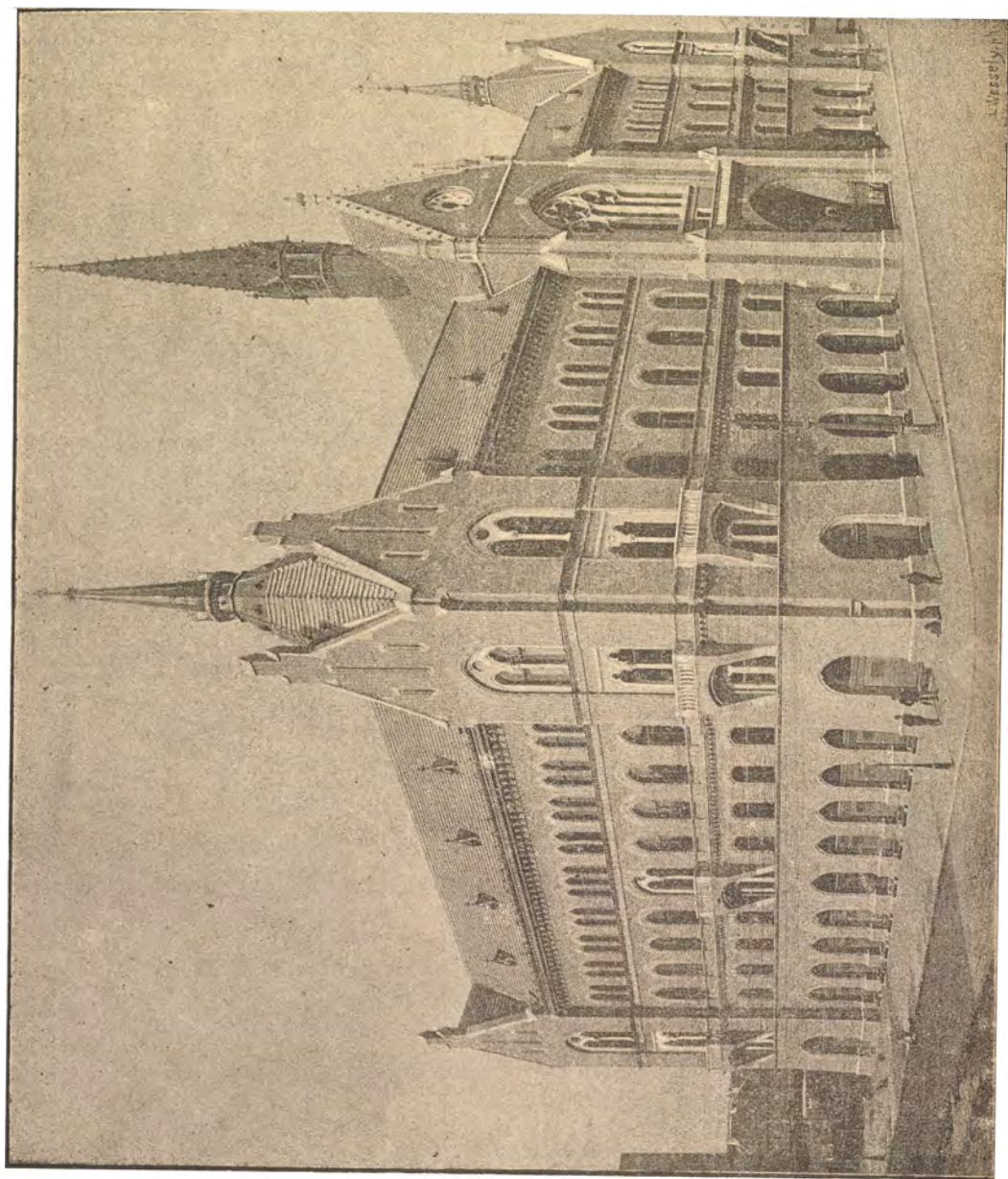
Ajándékozott: Id. László Ferencz alap. tag az egylet részére 1 frtot, az Orbán- emlékköre 1 frtot.

Dr. Veress Vilmos, a. i. pénztárnok.

TARTALOM.

Legenda az imádságról. (Költemény).	Gyűlések után	160
Végh Mátyás	Egyházi és iskolai mozgalmak .	171
Elnöki megnyitó beszéd. Brassai. 158	Egyleti élet és munkásság . .	171
A D. F. E. ötödik közgyűlése . 160		

Nyomatott Gámán János örököseinél Kolozsvártt (Bel-középutca).

Melléklet az „Unitárius Közlöny“ III. köt. 11-ik számához.

UNITÁRIUS KÖZLÖNY.

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

Szerkesztik: Nagy Lajos és Boros György.

Megjelenik havanként egyszer. Ára egy évre 1 frt 20 kr. Egyes szám ára 12 kr.

Egyházi ének.

— A kereszturkőri egyházi dalkör pályázatán jutalmazott pályamű —

Napsugárnak fénye ömlik
Téli tájra, éltetőn;
Fagy megolvad, száz virág nyit,
Élet kél völgyön, tetőn.

És a völgyben és a bércezen
Szent nevedről szól a dal,
Kéjben uszva száll Tehozzád
Minden szív imáival:
»Egy az Isten, egy!«

Nyári napnak izzó fényét
Áldó harmat váltja föl;
Dús kalász reng a határon,
Meghajolva terhitől.
És ha jön a felhő vésze

S mégse zúdul mind reánk:
Áldva, óva, csak Te éltetsz,
Hozzád szálljon hő imánk:
»Egy az Isten, egy!«

Fáradalmink szép gyümölcsét
Hálatelten szedve le,
Hőn imádjuk azt, ki adta:
Áldva, áldva szent neve!
Mert ha voltunk néha jók is,
Százszor annyit vétkezőnk,
Mégis Tőled büntetésnél
Százszor több áldást nyerünk.
«Egy az Isten, egy!«

Telve csűrünk, telve kamránk,
De szívünk is telve van:
Bizalomra, hitre ébredt,
Hálás dobbanásiban.
Tél fagyára, sir ölére
Bízva nézünk, jó Atyánk.
Hisszük, hogy *itt*: új tavasz nyit;
Ótt: örök-lét vár miránk.
»Egy az Isten, egy!«

*Jelen számunkhoz egy fél ív mellékletet
csatoltunk.*

Mik a Dávid Ferencz főkegyelvek teendői

hogya az előttük álló feladatnak megfelelhessenek?*)

Megvallom, úgy tetszik nekem, mintha gyámság alá volnék vetve, mert a tárgy, melyről most felolvasni akarok, nem szabad választásom szerinti, hanem úgy adatott. Minő czéllal? Talán, hogy ismeretessé legyen gyengeségem? Nem tudom. Annyi bizonyos azonban, hogy készséggel vettem alá magamat e tekintetben a gyámságnak s ha gyengének bizonyulok, az engem nem fog még nagyon csüggeszteni, de igenis ösztönözni arra nézve, hogy ezután inkább és inkább igyekezzem tehetségemet, akaratomat, elhatározásomat és önállóságra törekvő hajlamomat koncentrálni, művelni. Szólok pedig így a magam védelme érdekében. Ha saját magam választok tárgyat a felolvasásra, akkor annak mind czime, mind tartalmáért, valamint kor- vagy nem korszerűségeért is elvállalom a teljes felelősséget. Most azonban, engedjenek meg, de e felolvasásom czime és korszerűségeért nem leszek felelős, tartalmáért igen! Véleményem szerint e tárgyról nem most, hanem éppen a Dávid Ferencz Egylet megállapítása idejében kellett volna felolvasni, mert ez mintegy program, építési terv adására hív fel engem. Programot adni pedig akkor, mikor az egylet jó ideig már működött; építési tervvel lépni elő akkor, mikor az építés már előhaladott, bizony nehéz s alig irányulhat egyébre, mint itt-ott némi változtatás eszközlésére. A pedig nem célunk, hogy most mintegy új alapra helyezkedve, új épületet kezdjünk **) De eltekintve tárgyam korszerűtlenségétől, megvallom, részemről nagyon óhajtottam volna, hogy erről, minden gyámhatósági befolyás nélkül, valaki más, ki nálamnál hivatottabb, buzgóbb, tevékenyebb, tapasztaltabb s mélyebben látó, mondja el nézeteit, sorolja elé eszméit; olyan egyén, ki már egyletünk megalapítása idejétől fogva nemcsak hogy a legtisztábban ismerte ennek célját, hanem egyszersmind tudta az eszközöket is, melyekkel a cél felé lehetett és lehet haladni. Ezt éppen úgy kifejtém a titkár urnak magánlevelemben. Nem, mintha felolvasást tartani vonakodtam volna, hisz ezt a legnagyobb készséggel teszem bármikor, mert meg-

*) Felolvastatott a Dávid Ferencz Egylet közgyűlésén aug. 30 án.

**) A Választmány a közgyűlés tárgyát részint a felolvasók ajánlatára, részint a körülményekhez képest maga állítja meg. Az egylet, mint olyan, az alakuláskor tisztába jött feladatával. A később alakult s többé kevésbé önállólag működő főkegyelvek működési irányelvei megállítása most látszott korszerűnek, midőn mindenik szervezkedve van Szerk.

tisztelést, nem érdemelt különös kitüntetést látok benne, de mert éreztem s érzem, hogy ily tárgyról szólni bármely időben nem a gyengeségnek, hanem erőnek, tapasztalatnak, hivatottságnak, tudománynak és határozott törekvésnek, szóval tekintélynek kell, kinek szigorú vizsgálata, bírálata és intése nem sérthet, mint az enyém, kinek jól tudom, sokan fogják szememre vetni, mint Vörösmarty Petőfinék: kicsike vagy még te a mi tetteinket bírálni. De már mindegy, most hivatva vagyok vizsgálódni és bírálni, az önök bizalma adta nekem e helyzetet; ha talán azért nem mindnyájoknak tetszésére valót mondok, engem vigasztal az, hogy arra az igazság szeretete, az igaz ügy védelme vezetett; önöket meg vigasztalja az, nem minden orvos egészen szakavatott egy vagy más különös betegség gyógykezelésére, nem minden bíráló jó bíráló s nem mindenki, a ki felolvas, jó felolvasó.

Ezek után hozzá kezdhetünk a dologhoz

Felolvasásom kérdés alaku cziméből az tűnik ki, hogy nekem csupán csak az eszközöket kellene felemlitenem, melyekkel célunkat elérhetni vélem. De úgy érzem, hogy mielőtt az eszközök tárgyalásához kezdenék, tisztában kell lennem a czállal, mely felé irányul törekvésem. Egy cél felé haladhatunk több uton, az enyémnek szabad a másétől különböznie, bárha később érek is be vele. Csupán egyet óhajtok: vannak helyek, honnan egy bizonyos célra ut teljességgel nem vezet; — nehogy azért olyan célta találjak én saját magam kitűzni Egyletünk elébe, melyhez a megnevezendő eszközökkel se lehet felvezető utat készíteni, mert már egyletünket abba a helyzetbe állítottam, melyből nincs haladás ama cél felé. Nekem azonban meggyőződéseim, hogy egyletünk helyzete nem rossz. Sokaktól hallottam már, hogy mi, unitáriusok egyleteinkkel egyetemben annyira a szélsőségben vagyunk, hogy számunkra nincs előhaladás, hanem csupán stagnatio, vagy retirálás. Jó, hogy csak ellenségeink szólnak így, mert bizony-bizony, ha valósággal így állana a dolog, a mennyire fájdalmas volna, épp annyira haszontalan lenne egyleteket állílanunk fel; épp annyira hiába való tárazás lenne czélokra tűznünk ki magunk és egyletünk elébe. De a mi óhajom, az meggyőződéseim is: mi abban a helyzetben vagyunk, hogy előre mehetünk valamint hitünk, úgy a tudomány világa segítségével is.

Az előbbi megjegyzésem kivül még egy más is van, s ez az: még ma is sokan kérdik: de hát mit is akarunk elérni egyleti gyűléseinkkel, felvasásainkkal és „Unitárius Közlöny“ czimű lapunkkal? Jól emlékszem, még mint tanuló én is jelen voltam az egylet alakuló gyű-

lésén, akkor csak papi egylet akart lenni, oly czéllal, hogy papjainkat az irodalmi munkára hívja és ösztönözze, őket megtartsa speciálisan a mire vannak hivatva: a vallás és erkölcs őreiül, elvonva a köznapiság, a világi és anyagi terhek sulyos gondja elől. Egy év letelte után a Dávid Ferencz egylet megalakult szélesebb alapra helyezkedve, mint előbb tervezve volt. Ekkor alapszabályai 2. § a kimondá czélját: „az egylet czélja: az unitárius keresztény vallás, a hit- és erkölcstudomány és neveléstan körébe tartozó elvek és kérdések tisztázása és terjesztése; a keresztény vallásos és erkölcsi élet ápolása és emelése “ A 28. § a fiókegyletek működési körét is megszabja e czélra való vonatkozással. Egyletünk „Unitárius Közlöny“ czimű lapja, mint homlokán viseli, a vallásos és erkölcsös élet ébresztésére adatik ki Az egész czél tehát ebben foglalható össze: a vallásos és erkölcsös élet ébresztése és nevelése Mondhatják sokan csudálkozással, de hisz erre nincs szükség, mert minden jól van úgy, a hogy van, az ember a sors játéka, befolyásolva a korszellem által. Mi szükség erre? hisz úgy is Istentől van elrendelve minden, miért akar hát a gyenge ember a hatalmas Isten ellen tusakodni, mikor úgy se tehet semmit?! Istenem, mily boldogok lehetnek a praedestinatio hivei! mi nyugodt lélekkel nézhetik a világ folyását, mint élvezhetik a jelent, nem törődve a jövővel, a jövő nemzedékkel. Én azonban nem kérek kényelmükből, de szívvél-lélekkel vallom, hogy mind vallás, mind erkölcs, vagy ha úgy tetszik, vallás-erkölcsi tekintetben lerakhatjuk a jelenben az alapot a jövődőség számára; nekem nincs erőm hinni a praedestinációban. Egykor talán én is azt hittem, hogy hazánkban nincs szükség a vallásos és erkölcsös élet ébresztésére és nevelésére, de már megváltozott nézetem Volt alkalmam más nemzetekkel, azok vallási és erkölcsi felfogásával is megismerkednem s befolyásuk alatt nézetemen és felfogásomon változtatnom. Nincs miért ezekről megemlékeznem. Virányt, vagy sivatagot látunk, bármerre tekintünk, csupán csak a hely magasságától, a néző ponttól függ minden. Állhat az ember magaslaton, mikor sok, a mi azután sértette, nyom nélkül tűnt el vallásos és erkölcsös önérzete felett; állhat magaslaton, mikor semmi sem hatja meg szívét, melyektől régebb megbotránkozva elfordult; állhat magaslaton, mikor az egykedvű közönyösség miatt sem a virány el nem ragadja, sem a sivár pusztta nem csüggeszti. Különbözők a gyermek és férfi nézetei, felfogásai, a mint különbözők tapasztalataik is; a mit a gyermek hitt, azt a férfi nem hiszi; vagy megfordítva, a mit a gyermek nem hitt, azt

hiszi, tudja a férfi. Kimerem azért most mondani, hogy bizony szükség van hazánkban a vallásos és erkölcsi élet ébresztésére és nevelésére. Teljesen magamévá teszem Nagyságos elnökünknek azon szavait, melyeket az „Unitárius Közlöny“ 1887. évi 1-ső (rendkívüli) száma 5-ik lapján olvashatunk: „Mindnyájunk előtt tudva van, hogy az erkölcsi kihágások, vétkek, büntettek korunkban mily ijesztő sokasággal követtetnek el. Alig-alig van egy lapszám, melyben lopás, ölés, rablás, gondatlanságból és gonosz szándékból eredő égések, a feslettségnek különféle, gyakran undorító nemei több kevesebb, de általában feles számmal ne fordulnának elő. Azt hiszem, nem hibázom, ha valamennyinek alapokát az akaratok gyengeségének, az azokat erősítő vallás-erkölcsi érzelmek apályainak vagy éppen hiányának tulajdonitom és felhívást látok benne, hogy egyének s egyetek foglalkodjanak ama kitűzött feladattal “

Ha már most tisztában vagyunk egyletünk céljával; ha elismerjük, hogy bizony a vallásos és erkölcsös élet ébresztése és nevelése szükséges hazánkban éppen úgy, mint más helyen, az a kérdés áll előtt-hogy miképpen érhetjük el hát célunkat?

Lássunk azért azon eszközök után, melyek célunk felé vezetnek főképp vidéken.

El kell ismernünk, hogy a belső emberek vannak a vallás és erkölcs őreiül állítva. Ha már most álmos az őr, mindent elvihetnek előle vagy mellőlle. Azért a földolog éber belső embereket nevelni. Legyenek mind a papok, mind a mesterek olyanok, kik teljesen felfogva, értve hivatásukat, vezetve valamint egymás, úgy Isten és emberek iránt való szeretet által, szívvél-lélekkel éljenek annak, a mire szent fogadást tesznek, Isten és emberek előtt vállalkoznak. Meg kell hogy legyen bennök a mély vallásos és erkölcsös érzés.

A nevelés az iskolában kezdődik s fájdalom ma ott állunk, hogy akárhány növendék szívéből, mikor már a középtanodát elvégezte, ki van öleve a vallásosság. A szülők vallásos szellemben kezdék nevelni gyermeküket, de az iskola letépte azt róluk néhány év alatt. *) Vala-

*) Ezt az állítást túlzottnak kell nyilvánítanunk. Az unitárius — s más tanintézetekben is különös gond van fordítva a tanulók vallásos nevelésére, a mi iránt nem lehet kétsége annak, a ki a tanrendet ismeri. A kolozsvári unitárius főiskolában ezen kívül már tíz év óta a téli hat-hét hónapon keresztül az alsó osztályu tanulók számára minden vasárnap külön istentisztelet tartatik, melyen mindig örömezt jelennek meg.

mint egyebüttl, ugy nálunk is vannak szép számmal a papi pályán! De mi vezet oda sokat? Belső hivatás?! Nem tagadom meg mindeniktől, mert nem is lehet, de soktól meg. Ám, ha nem hisznek szavaimnak, tessék bepillantani a szívekbe, vizsgálódni lélektanilag; keressék azt a buzgóságot, vallásosságot, mély erkölcsi érzést, azt a lelkesedést az isteni után, ihletiséget, őszinteséget, melyek kezességet adhatnak, hol vannak ezek? Bizony kevésben! *)

De ha egészen eltekintünk is ettől, kíváncsi, hogy a papi nevelés legyen mindenfelé méltó ama pályához, melyre neveltetnek. Nem a sok tudmány, nem az elkényeztetés teszi a növendékeket papokká, hanem az erő, önállóság, akarat, elhatározás, önértet, szorgalom, kitartás és a küzdelemre való megedzettség. Adjanak kevés tudományt a növendéknek, de szárnyat hozzá és ő kutatni fogja az Istenség mély-séges titkait; nyissák fel szívének azt a rejtekét, melyben önértete lakik: hivatkozzanak az emberben levő tehetségre, irányozzák szemeit az ég felé, honnan jó minden segedelem és ő nem fog félni akkor az élet küzdelmeitől, az emberek megvetésétől. Becsüljék mindenikben az embert, vezessék és ne csüggeszszék a gyengét, tanítsák meg a világi tekintélyt tisztelni, de előtte meg nem hunyázkodni; tanítsák meg szent meggyőződéséhez ragaszkodni, inkább törni, mintsem meghajolni s övé lesz akkor a jézusi szellem. Ily alapot rakva, oda lehet aztán Isten nevében az életnek bocsátani. S valamint a papokat, ugy a mestereket is specialis nevelésben kell részesíteni, hogy értse mindenik a zenét jól s tudja összes egyházi énekeinket.

Az iskola előkészít, de az életben való tettek mutatják meg az embert igazán. Ha jól vannak azonban előkészítve mind a papok, mind a mesterek, jó belső embereket várhatunk belőlük, még ha a nyagiakkal kell is küzdeniök.***) De felette kíváncsi az is, hogy anyagilag is tisztességes körülmények közé jussanak. Mikor a vallásosságot és erkölcsösséget szolgáljuk, akkor Istennek szolgálunk, Isten pedig egész szívünket kívánja. Ha azért Mammonnak is kell szolgálunk, Jézus mondja s igaza van: két urat szolgálni nem lehet! Óhajtható

*) Sem egyik, sem a másik pályára nem azért lépik mindenik ifju, mintha a lélek vinné, megelégedhetünk azzal, ha ott, a hová lépett, megtanul lelkesedni a célért. Szerk.

**) Elfoglaltság nélkül mondhatjuk, hogy mostani belső embereink java része buzgóságával és törekvésével meg lehetünk elégedve A jövőtől még többet várunk, Szerk.

azért, hogy minden belső ember oly helyzetben legyen, hogy csakis Istennek szentelhesse szolgálatát. Legyen földolga a vallás és erkölcsösségről elmélkedni, ezek érdekében kutatni és tenni mindent. Ha megszerezheti azt, a mi előhaladására, önmivelésére szükséges, akkor ő másokat is bizonyára segíteni fog az előhaladásban és önmivelődésben; ha táplálkozhatik lelkiekkel, szellemiekkel, akkor tud táplálni másokat is lelkileg, szellemileg. Szóval, ha a belső emberek mindenfelé megnyerik a jó előkészítést és tisztességes helyzetet, akkor megtettük a legfontosabb lépést célunk elérésére, példa rá Anglia. *)

Egyet azonban soha se várjanak, t. i. hogy bárki az embereket megtudja változtatni egészen. Nem az embereket kell megváltoztatni, hanem irányukat, a melyben megindultak, a jó és helyes utra terelni. Az utolsó falusi ember is megyen az ő esze, belátása, lelke sugalata után, megyen minden erejével, egész kedélyével; nem új embert kell hát belőle csinálni, hogy egy szent célra eljuthasson, hanem azt az irányt kell neki mint újat megmutatni, mely a célra vezet. És ezzel éppen egy olyan ponthoz érek, melyet egyetünk feladata megvalósításában új eszköz gyanánt akarok bemutatni.

(Vége köv.)

Csifó Salamon

Székely Miklós és Sylvester György.

Gyöngyösi István ur az „Unitárius Közlöny“ f. évi 9-ik számában „Emlékeimből“ című közleményeinek VII-ik számáig jutott, melyben Székely Miklós és Sylvester György rég elhunyt tanárainkat állítja „Esküdtszék“ elé.

Nem tudom, honnan szokta Gyöngyösi ur emlékeihez az adatokat venni, mert eddigi közleményeiből is, de főleg a mostaniból azt kell következtetnem, hogy Gyöngyösi ur emlékeinek aktákkal való igazolását fölöslegesnek tartja.

En nem „Emlékeimből“, hanem irott hivatalos okmányokból¹⁾ beszélve, állítom, hogy úgy a Székely Miklósról, mint a Consistorium eljárására vonatkozó állításai teljesen alaptalanok.

Lássuk csak a tényeket.

Székely Miklós nem 2 évig²⁾ volt Széplakon pap — mint Gyöngyösi

*) Az anyagi helyzet közelebbről tetemesen javult. Erre nézve a kepe megváltását igen fontos tényezőnek tartottuk és tartjuk. Lapunkban sokszor emeltünk szót érdekében. A t lelkes uraktól függ, hogy bekövetkezhessék.

ur írja, hanem 4 évig. Ugyanis 1808 sept. 11-én választotta meg a Repres Consistorium az isk. igazgatóság és a püspök ajánlatára tanár-jelöltnek oly feltétellel, hogy 3 évig foglalja el a széplaki akadémiai papságot, s a gyűjtött pénzzel menjen a külföldre. Így lett október 1-én széplaki pap. A 3 év lejárt, de a pénz nem volt elég a kitűzött célra, miért a Consist. határozatából még egy évig, vagyis 1812 aug. 21-ig, ott maradt.

1805—1811 közt 5 tanár volt kolozsvári főiskolánknál és ezek mellett még a püspök. Ezek közül Lázár István püspök meghalt 1811 okt. 7-én, Nagy Zsigmond, a németnyelv tanára, október 11-én, és így egyszerre 2 új tanárra lett szükség.

Ezért 1812 január 4 én tartott főtanácscon Székely Miklós mellé Sylvester Györgyöt az akadémiaúra választották. Ugyanez évi jul. 4 én választották Körmöczy J. püspöknek. Székely Miklós akadémiaúra indult aug. 21-én, Sylvester a peregrinálás miatt septemb. 10-én. Nem helyes tehát Gyöngyösi urnak az az állítása, hogy Körmöczy az alatt lett püspök, hogy amazok akadémiaán voltak, mikor Körmöczy megválasztott. Az sem áll, hogy Márkos György hittan tanár még élt, mikor Székely Miklós hazaérkezett, mert Márkos még 1813 novemb. 26-án meghalt, Székely M. pedig 1818 aug. -ban érkezett Kolozsvárra. A Márkos halála következtében 3 tanári szék állott már üresen, s így Székely M. még ha akart volna, sem mehetett volna „valamelyik papi állomásra, míg a hittan-szék megürül “

„Külföldi egyetemekre -- írja Gyöngyösi ur — egyszerre mentek s együtt hallgatták a felsőbb tanfolyamokat, Székely Miklóst a hittanra s pástoralékra, Sylvestert a matematikai és fizikai tanokra mint szak-tanárt választotta s előjelezte az illetők határozati nézete “ stb.³⁾

Sem együtt nem mentek, sem együtt nem hallgattak. Székely Miklós ugyanis 1812 aug. 21-én, Sylvester pedig sept. 10-én indult ki Kolozsvárról. Székely megérkezett Göttingába oktob. 20-án s itt volt 1814 ápril. 14-ig. Sylvester megérkezett Jénába 1812 okt. 20-án, honnan 1813 okt. 24-én ment Göttingába és éppen azon háznál fogadott lakást, hol Székely is lakott s itt maradt 1814 október 3-ig, mikor ő is haza indult.

Hogy Székelyt hittanra, Sylvestert fizikára előre választották volna, én erre nézve sem protokollumainkban, sem hivatalos vagy missionális levelekben egy betűt sem láttam eddig, ⁴⁾ pedig mindkettőnek leveleit olvastam, miket a Consist. -hoz, Körmöczy püspökhöz, P. Horváth Miklós főcuratorhoz, Augustinovits Pálhoz küldöttek. De az adatok azt bizonyítják, hogy szóbeli utasítást kapniok kellett, csak hogy ennek a Gyöngyösi ur állításaival ellenkezőleg úgy kellett lenni, hogy Székely Miklósnak a mathematico-phisika, Sylvesternek a theologiai tanszék volt szánva. Székely már a részére kiállított utlevében is Phisices professornak iratik és a kezeim közt levő akadémiai bizonyítványai szerint

Göttingában a dogm és moral theologia mellett főleg matematikai és természeti tudományokat hallgatott. 1813 nov. 28-ról értesíti a püspököt, hogy Göttingában a tanár csak úgy adja elé az astronomiát, ha 24 Luisdort kap; más nem jelentkezvén, ő egyedül annál kevésbbé fizethette meg ez összeget, mert 3 hó óta egy krajczárja sincs, ha tehát a Consistorium beléegyezik, a következő semesterre Bécsbe megy astronomiára és a mathesis némely részeire. Ugyanekkor Sylvester is azt kéri a Consistoriumhoz irt levelében, hogy jövő évi september haváig maradhasson Göttingában. A főtanács 1814 január 3-án 14 sz. a. mindkettő kérését teljesítendőnek határozta, miről a Képviselő Tanács mart, 26-án 95 sz. a. mindkettőt értesítette, megirván Székelynek, hogy az utolsó semesterre jöjjön Bécsbe astronomiára, mire költséget is küldenek, angustus végére pedig jöjjön haza; Sylvesternek, hogy maradjon Göttingában, de september végére ő is jöjjön haza.

Már csak ez egy tényből is talán joggal lehet következtetni, hogy a Consistorium nem azért rendelte Székelynek az astronomia tanulást, hogy haza jöve, mint bözüdujfalvi pap a szombatosoknak tanítsa a keleti csillag feltűnését.⁵⁾

Sylvester zsidó és görög nyelvet is tanult. Ezt bizonyítják 1812 decz. 7 ről Jénából a püspökhöz irt levelének következő sorai: „Készületlenségemet leginkább abban találom, hogy zsidóul és görögül nem tudok, melynek oka a sorsom kimenetele iránt volt bizonytalanságom. Itt theológiát tanulni zsidó és görög nyelv nélkül, annyi, mint háborút indítani költség nélkül. Szükségesnek tartanám, hogy az ezután kijövő ifjak ne sors szerint küldetődjenek ki, hanem különösen készítődjenek a kijövetelre, nemcsak hogy németül beszéljenek, de frantziául (igy), görögül és zsidóul is értsenek, mert különben itt is ezekre költeni kell s drága időt vesztegetni.“ Hogy Sylvester exegesist és historiát is hallgatott, kitetszik 1814 aug. 2-ről Göttingából Körmöczyhez intézett leveléből, melyben azt is megírja, hogy a félbeszakítások miatt a semester csak september közepén végződik, ő tehát csak akkor indul le, noha nagyon vonzza a bécsi Congressus, de talán október második hetében is kap valamit belőle Bécsben. Az utiköltséget akkorra küldjék el Bécsbe stb.

No már hogy Székely M. zsidót, görögöt, exegesist tanult volna, arról sehol említést vagy adatot nem láttam.

Azt írja továbbá Gyöngyösi ur, hogy a 2 év lejárta után Székely a szünidőt ott helyt tanulmányaira fordította; Sylvester pedig körutazásokat tett s éppen Svájcban volt, midőn az E Tanács a két tanárjelölt hazajövetelét elrendelte s elnököleg tudtokra is adta. A meghívást Székely találta az egyetemen, ő haza sietett, a nélkül, hogy Sylvestert értesítette volna, pedig itthon a megürrült tanszékekkel Sylvesterre számítottak, a hittanár még élt s így Székely az üresen levő (phisikai) tanszéket könnyen elfoglalhatta. Mikor Sylvester ezt megtudta, a hazajövetelt megtagadta, míg végre az egyh kormány tudára adta, hogy

ha önként nem jön, a hazaszállítás iránt más uton fog intézkedni. Erre megtört Sylvester és hazajött stb ⁶⁾

A hány mondat, annyi valótlanosság. A mint fennebb láttuk, 1813 okt. 24-től — 1814 ápril 17-ig Göttingában egy háznál laktak s naponként együtt tünődtek. Nem hogy körutazásokat tehetett volna s plane Svájcban utazgatott volna Sylvester, de „még csak a szomszéd faluig sem mentek ki sétálni“, mert akkor kozákok, poroszok, francziák koszáltak szanaszét Németországban; az ebédet egyik nap kozákok, másik nap francziák ették meg Göttingában a diákok elől. Hisz akkor voltak a Napoleoni csaták Sylvester soha még csak közel sem járt Svájcához. Neki annál kevésbé lehetett kedve az utazgatásra, mert már mikor peregrinált, Brassóban pünköszt szombatján elfogták mint muszka kémét; ismét mikor Jenából egy gothai szekeressel Göttingába utazott, a francziák miatt ő egyfelé, a szekeres másfelé szaladt, összetört lábbal érkezett Székely Miklóshoz, portékája pedig a becsületes szekeressel csak hetek múlva került Göttingába. De pénzek sem volt az utazgatásra. Felmenetkor Sylvester Augustinovitsnál, Székely Miklós Ágoston Mártonnál hagyta Bécsben felesleg pénzét. Ágoston kiadta kölcsön — a mint irta — a Székely pénzét, az adós nem fizetett s így Székely 1813 juliustól egy fillér nélkül volt, Sylvester tartotta őtet is, úgy, hogy mikor Göttingából eljött, Sylvesternek 113 Rfrttal, egy magyarországi fiúnak pedig 30 drb aranynyal volt adós, — melyet P. Horváth Miklós főgondnok fizetett meg. Sylvesternek is szűkön lehetett, mert Augustinovits azt írja Körmöczinek 1814 július 7-ről, hogy a Sylvester 400 frtját beváltotta s csak 219 frtot kapott érte, a mit el is küldött, tehát evaporált 181 frt. Sylvester tehát Göttingában volt, az ő tudtával és pénzével indult el Székely Bécsbe 1814 ápril 17-én, hogy ott az astronomiát a főtanács 1814 január 3 án és a Képv. Tanács mart. 6-án hozott végzése szerint az utolsó semesterben hallgassa, a mint-hogy május 5-től hallgatta is. Ezek szerint 1814 ápril 17. óta Sylvester Göttingában, Székely Bécsben lévén, az állított levél elsikkasztása⁷⁾ csak phantasia szülte mese, akárkitől vette vagy hallotta Gyöngyösi ur

Az utazgatásra nézve még megjegyzem, hogy akkor az akadémiának nem volt szabad egyebüvé menni és egyebet hallgatni, mint a hová és mire Bécsben engedélyt nyertek s a miről kötelezvényt adtak. Hogy pedig ez nem volt formálítás, bizonyítja az, hogy a casseli osztr követ majdnem minden hó végén bizonyítványt kért és kapott az egyetemtől mindkettőjokről.

A Székely Miklós tanári szék foglalására nézve Gyöngyösi ur irta esemény a fentiek mellett azért sem történhetett meg, mert — a mint fentebb is láttuk — még 1813 végén megírták mind a kettőn, hogy mikor szándékoznak hazajöni; a kitűzött időt mind a fő- mind a képviselő tanács elfogadván, 1814 jan. 3-án és mart. 6-án meghatározta, hogy Székely Miklós Bécsből augusztus, Sylvester pedig szeptember vé-

gére jöjjön haza. (Lásd Prot. Gener.-Consist. XI. 302. I. 14 főtan. sz. és 335 l. 95 — képv. t. sz. a.)

Mikor Székely Miklós leérkezett, üressen állott a Körmöczi, Nagy Zsigmond és Márkos Gy. széke; tehát 3 tanárság Gyöngyösi ur szerint Székely saját kedve és akarata szerint, önkéntesen beleült, a melyikbe éppen tetszett.⁸⁾ Ugyan képzelhetni-e a világon oly intézetet, melyben egy fiatal tanárjelölt „az illetők határozati nézete“ ellenére egy tan-széket elfoglaljon?

Sylvester 1814 nov. 4-ről Bécsből kelt levele szerint oct. 3-án indult ki Göttingából s 29-én érkezett Bécsbe és 200 Rfrtot kér mennél hamarabb küldeni, hogy így a november végével Erdélybe visszatérő vásárosokkal haza jöhessen. Ámde a collecta lassan gyűlt, pénz nem ment s így Sylvester nem jöhetett a kitűzött időben, csak decz. 5-én indulhatott Bécsből s 6 nap múlva érkezett Pestre, honnan decz. 14-ről értesíti a püspököt, hogy mihelyt alkalmatosságot kap, el fog indulni stb. Egyik levelében sincs egy hang is, miből csak keserűsége is lehetne következtetni. E levelek a levéltárban megnézhetők.*)

Ha éppenséggel nem volt kedve Sylvesternek a theologia tanításához, lehetetlen, hogy a Consistorium reá kényszerítette volna. Hiszen üressen állott a Nagy Zsigmond széke, Füzi János minl. theol. átvehette volna a néhai Márkos által tanított hittant. Különben is Sylvestert még máig is mint híres, jeles szónokot halljuk emlegettetni, a mit Székely-ről soha nem hallottam. E különbségnek már akadémiaira választatásukkor meg kellett lenni s így már csak abból is azt kell következtetnünk, hogy már előre inkább Sylvestert, mint Székelyt szánták a Márkos helyére, a ki kolozsvári pap is volt a tanárság mellett.

A mint Sylvestert jellemezni hallottam, meg vagyok győződve, hogy ő lenne az első, a ki tiltakoznék oly módon való dicsőítése ellen, hogy collégája sárba rántassék

Nem hagyhatom érintetlenül még egy pár állítását. Azt írja ugyanis, hogy Sylvester mint kereszturi tanuló a szünidőket Segesvárt töltötte a németnyelv tanulása végett.⁹⁾ Ha ez igaz, akkor ez a székely gyermek korát száz évvel megelőzte, mert tudva van, hogy Ferencz császár neje Károlina császárné Erdélyben utazásakor még a mágánások sem tudtak németül. Sylvester Szebenben tanult meg németül, ott töltvén az 1808 - 9-ik évet mint báró Bruckenthal Mihály nevelője.

Az elmondottakból, azt hiszem, mindenki előtt világos, hogy a Gyöngyösi ur azon állítása, hogy Székely Miklóst csak azért alkalmazták a physika-mathesis tanszékre, mert Sylvestert csalárdul kijátszodva,¹⁰⁾ haza szaladt volna, nem egyéb mesebeszédnél. **Benczédi Gergely.**)**

*) A t. cikkoró úr a leveleket nekünk felmutatta. Szerk.

**) E cikket, mely lapunk egyik közleménye kiegészítésére s némely tételei helyesbbitésére irányul, készséggel adjuk Felkértük Gyöngyösi t. dolgozó-

Isten előtt.

Nincsen ma vasárnap, sem sátoros ünnep,
Nem is szent házadban vagyok, Egek Atyja :
Hús hajnali szélben rengeteg erdőnek
Hajlong Felém halkan zúgó lombozatja.

Oh, nem is kell ahhoz lágy orgona-hangja,
Méla harang-búgás, áhitatos ének, —
Hogy a tiszta lelket az égbe ragadja
Istenhez törekvő szárnya szent hitének !

— Zizegő avaron lábam halkan lépdél,
Titokzatos hangon suttognak az ágak, —
Megtelik a szívem hatalmas érzéssel,
S hozzád emelkedik, Atyja e világnak !

Ime, míg a földön a nagy ur a népet
Magához csak néha egy-egy nap bocsátja :
Szined elé lelkünk mindig bátran léphet,
Oh földi népségek Mennyei Királya !

S hogy dicsérik őket cifra nagy szavakkal,
A földi nagyságok, csak ők szomjuhozzák :
Téged, Isten, szótlán a *lélek* magasztal,
S minden nemes érzés egy ima — Tehozzád !

Réthy Gyula.

társunkat, mint az érdekelt czikk íróját, hogy ha valamely észrevétele volna, tegye meg, hogy egyidejűleg közöljük azt is, s így e tárgyat ez alkalommal fejezzük be. Az észrevételeket a következőkben adjuk. S z e r k.

Nagyon tisztelt tanár Benczédi urral szembe polemizálni nem kívánok. Sérteni soha se akartam, s különösen ha Székely Miklós püspök áldott emlékét bántanám, a háladatosság legnagyobb vétkével vádolnám enmagamat. Hogy mi okozta az ingerült hangulatu czáfolatot, nem értem, ezért békés nyugalommal veszem alább megtett néhány szerény jegyzésem mellett. ¹⁾ A hivatalos okmányok többnyire az eseményeket nem éppen úgy tartalmazzák, mint a dolog valójában történt. ²⁾ E hibázást elismerem, megjegyezvén, hogy közleményeimből megtetszőleg az esztendő és hivatalos, hideg számok kimutatása nem tartozott célomra. Régi derékjeink emlékét felujítani volt feltételem ³⁾ Ez általános vélemény volt az érdekelték közt. ⁴⁾ Nem hivatalos kérdés, csak általános nézet vagy óhajítás volt az iskolában. ⁵⁾ Miért ez a tulságos satira ? ⁶⁾ Sylvester saját elbeszélése ⁷⁾ Ezt nem irtam. ⁸⁾ Ez sem áll így írva ⁹⁾ Valamint ezt, ugy egyebet is élő unokatestvérétől tudom. ¹⁰⁾ Tulságos kiszinezése egyszerű szavaimnak

G y ö n g y ö s i I s t v á n.

A dologkerülés művészete.

A dologkerülés inkább művészet, mintsem üzérkedés; de oly művészet, mely csak nagyritkán nem üzérkedik. A dologkerülés művészete akkor emelkedik legmagasabb fokra, mikor a művész ügyesen kikerüli annak teljesítését, a mire vállalkozott. A leggonoszabb dologkerülő az, a ki magáról elhárítja a felelősséget, a melyet elvállalt Munkát vállalt, például: Jól tudta, mit vállalt magára, tudta, mit kell dolgoznia s mit kap munkájáért. A fizetést meg is kapta, de csak fél annyi munkát tett, mint a mennyit kellett volna. Ha a gazda 10 frtot fizet szolgájának havonként, de a szolga naponként csak 3 órát dolgozik valósággal, úgy a gazdának 30 frtba kerül az a munka, a melyet a szolgának egy hónap alatt meg kellett volna tenni.

Minden kocsis tudja, hogy két ló alkatra, szőrre teljesen páros lehet, de indulatra nem párosok: az egyik neki fekszik a hámnak, ha hegyre kell huzni a szekeret; a másik engedi, hogy társa hadd huzzon: tudja a dologkerülés művészetét. A ló nem mindig rosszabb a kocsisnál: a dologkerülés éppen úgy emberi, mint lói tulajdonság. Az emberek igen nagy része tudja, hogy a dolog, mint Mózes, a teremts írója mondja, büntetés, csak azt tartja a főkérdésnek, miként lehetne azt a lehető legkisebb fájdalommal viselni.

A dologkerülés az oka a legtöbb szegénységnek és nyomornak a világon, régi betegség, mely ellen nincs orvosság a patikában; ha egyszer vérré vált valakinél, bajos kipusztítani; sőt ragadós is s olyan, mely legkönnyebben megrontja a jellemet. A jótékonyági intézetek tagjai, mikor a szegényeket honukban felkeresik, mindjárt észreveszik, hogy a család tagjai nem egyaránt viselik az élet terheit; néhol az apa, másutt a fiu kerüli a hordozását s az egész terhet a nőre hárítják. Meglehet, hogy ez a baj a jótékony intézmények keletkezése óta kevésbé általános és kevésbé merész; de mégis létezik s a dologkerülés valóságos művészetté fejlődött. A népszámlálás kitünteti, hogy az emberek mivel foglalkoznak; de egészen más számlálás kellene a végre, hogy kitudassék, hányan iparkodnak a lehető legkevesebb dologgal élni s egy egész napi munka helyett csak félnapi munkát végeznek.

A dologkerülők nemcsak a szegények és czellengők közt vannak, néha finom ruhát viselnek, fényes hajlékokban laknak, külsőleg külön böhözhetnek a koborgó rongyos dologkerülőtől; de a különbség csak a

ruházatban áll; egy családhoz tartoznak. Ha a szegénység és rendetlen élet gondatlanságot és henyeséget szül, a fényűzés és az önnön magát kényesztetés, melyek a gazdagok kísértetei, önzést szülnek, mely az erkölcsi hanyagság különböző alakjaiban mutatkozik. A szegény dologkerülő igen rest arra, hogy magát gondozza; a gazdag dologkerülő inkább el van foglalva a maga felcziczomázásával, mintsem valakire gondoljon. Egy ember sem él magának, mondja szent Pál. Annak, a ki csak a maga dolgával van elfoglalva, mindig van valakije, a ki hozzá tartozik; a kit az Isten felmentett attól, hogy napi kenyerét kelljen keresni, nem menekülhet attól a felelősségtől, mellyel ő tartozik mint kevésbé szerencsés felebarátai segítője és gyámolítója.

A dologkerülést nagyító üveg nélkül pusztá szemmel is meg lehet látni. Meg lehet találni a templomban éppen úgy, mint a szegények házában, a fényes termekben úgy, mint az utczasarkokon; a politikai, a köz- és magán életben. A dologkerülés művészetének gyakorlására egyik igen kedvező hely a kormányhivatalok *) Szó nélkül van a kormány szolgálatában sok lelkiismeretes munkás ember; de van számos, különösen politikai kedvezményből alkalmazott, kik a munkára szánt órák alatt annyit dolgoznak, a mennyit egy magánmunkaadó sem tűrne meg. Az ilyenek a fizetés felvételét tartják hivatalnak.

A dologkerülés művészetét nem lehet megsemmisíteni sem predikációval, sem a sajtó útján. Csak erkölcsi és iparos józan tanítással lehet kiirtani. A kezét éppen úgy kell művelni, mint az ész, mindenkinek az öntudat és lelkiismeret legyen a támasza. Ha Szent Pálnak e e mondása: a ki nem munkálkodik, ne is egyék, alkalmaztatik: elenyésszik mind az a rossz, a melyet a szabad ebéd, szabad tartás és mindazok a lealázó jelenségek, melyeket a közadakozás különböző módjai tenemtenek, akkor, midőn a nyomort enyhíteni célozzák. A kézipariskolák megizleltetik a gyermekekkel a munka kellemetes voltát. A felvilágosult közszellem és a felelőség mély érzete megtanítja a vagyonosoknak és anyagilag függetleneknek, hogy a szegények, az ügyefogyottak igényt tartanak az ők szolgálatokra. K. A.

*) Jelen közleményünk a Christian Register czimű amerikai lapból lévén véve; ezt az állítást ennek tekintetbe vételével kérjük elbírálni.

Gyűlések után.

(Vége.)

Estve összekoppantunk közös vacsorára. Az Ugron barátai is oda jöttek a városról s a vidékről, a mit hogy észrevevék, gondoltam, jó lesz másfelé is elnézni, nehogy „ellenzéki“ színben tűnjek fel. Így rátaláltam az „ifjuságra“ s ott azután pompásan voltunk, s mondhatom sok okos dolgot megbeszéltünk szívünk szerint.

A főtanácsra is rá kell térnem. Aug. 31-én reggel, falusi ember módjára, már hétkor künn voltam, de nem sok hasznát vettem, mert nyolczig alig egy-két tanácsos került elé. Fél kilenczkor tisztelegtünk az elnökségnél a szép püspöki lakásban, s ezt követve kezdődött a gyűlés a püspök szép beszédjével s a főjegyző emelkedett hangú imájával. A püspök s a Consistorium számolt egy évi munkálkodásról. Felolvasták: Kovácsi, Mózes s Boros. Nekem különösen az ragadta meg a figyelmemet, hogy 1889 év végén az unitárius lelkek száma a hatvan ezeret felülhaladta. Csakhogy ezt megértük, mert így már közel vagyunk a százezerhez. Szép dolognak találtam, hogy a körökben 2700 frtnál többre ment az adakozás s hogy az ekklesiák tizenegyezer forintot gazdálkodtak meg. Annak is örvendtettem, hogy gyermekeink többen jártak iskolába, mint a múlt évben, de bizon látom még sok marad a tudatlanság sötétjében. A jelentéseket sokan nem hallgatták végig, de már az ebédén, ott igazán szép számmal voltunk: mintegy kilenczvenen. A ki a főtanács tagjait látni akarta teljes számban, annak itt kellett lenni, s nem a gyűlésteremben. Püspökünk büszke lehet, mert a két elnöknek együtt nem volt annyi tagja, mint őnagyságának egyedül. Az igaz, hogy ott nem is találtak olyan izletes ételeket, mint itt, mert azt csakugyan ne gondolja buzgó püspökünk, hogy a fegyelmi szabályok tárgyalására szomjuhozzanak a szegény vidéki papok. Nekem ez a szabály egy kis szeget ütött a fejembe s attól félek, hogy akármilyen jól legyen is szerkesztve, meggyül a baj vele.*)

Ha nem nyújtottam volna már is igen hosszúra, egyet-mást elmondanék az ebédéről s azutánról, de hát így sietek más fontos dolgokra. Hétfőn reggel a mi napunk volt. Ekkor a consistorium jegyzőkönyvei, s pénztárnok számadásai a kezünkbe kerültek, hogy felül vizsgáljuk. Erre, ugy titokban erősen vágytam, de egy keveset lehangolt, hogy a bizottságom tagjait egy óra alatt is alig tudtuk összeszedni. De hát ezek mit akarnak most, a mikor itt volna az ideje, hogy igazában kiöntsék keservöket? A vizsgálatot megejtettük s egyet-mást jegyeztünk is meg, de a kitörés elmaradt. Csodálkoztam, hogy egyik sem kezdi, s én sem tudtam hogy mivel is kezdjem.

*) T. czikk író ur, ugy látszik félti a törvénytől belső embereit. Mi nem féltünk senkit, mert szerintünk a rendes ember maga szab önmagának törvényt.

A míg mi itt tépelődtünk, az alatt a válogatott gazdák az egyház új jószágát tárgyalták. Ott is a szabályzat csinálta a nagy bajt, pedig már azt én is mondhatom, hogy valamely szabályzatnak lenni kell. Erősen megindító volt Berde Mózes adminisztrátor lemondása s az az elérékenyülés, a mellyel a közbizalom nyilvánulását fogadta. Mindhiába, a lemondást nem vonta vissza s így Molnár Sándor jogügyész választatott meg. Benkő lett az igazgatója a jószágnak. Ugy látszik ügyes ember, de erre bizon szükség is van akkora vagyon kezelésénél. A jelentést is Benkő szerkesztette, s ebből örömmel hallottam milyen szépet gyarapodott az Augusztinovich Pál vagyona 1837 óta. Ekkor 31 ezer forint értékben jött át a Statusnak. A jövedelem $\frac{5}{6}$ része felhasználtatott, az $\frac{1}{6}$ rész szaporított, míg 10 ezer frt lett s ekkor ismét a tőkéhez csatoltatott. Ilyen csatolás volt 1847-ben s azóta még kilencszer. Ladamoson vétetett egy 26 ezer frtos birtok. Ma a birtok ér 160 ezer forintot, pénze van 17 ezer forint. Szép eredmény 53 esztendő alatt. A bágyoni Kovács Dénes hagyatéka is kiválólag érdekelt, de erről keveset tudhattam meg, mivel a Képviselő Tanács azt jelenté, hogy a hagyatéki ügy még nincs lebonyolítva. Külömben az egész teszen 50 ezer forintot a mi 50 esztendő múlva lehet 200 ezer forint, az Augusztinovich félével együtt a kettő többet fog érni félmillió forintnál. Akkor lesznek szép idők azoknak, a kik élni fognak. Ebben az esztendőben az Orbán Balázs, a Szabó Mózes hagyatéka is számottevő volt.

Volna még sok mondani valóm, de most már bezárom soraimat azzal, hogy a tisztelt kedves vendéglátó Kolozsváriaknak köszönetet mondok. Különösen kiemelem Kőváry Lászlót, hogy az osztálytársak 50 esztendős találkozója vacsorájára elhívott. Én olyan jó ízű vacsorát életemben soha sem ettem, annyi szép beszédet egy estve nem hallottam. A 12 tanítvány között ott volt az ősz Simeon, Brassai, ő is beszélt. Meg voltam hatva, most is megvagyok, s most már őszintén vallom meg azt, hogy örvendek, hogy ezt az utat megtettem, s ezért „Szemlélő” urnak köszönetet mondok.

Vidéki

A budapesti unitárius templom.

Nem közönséges érzés az, a mely a közelebbi hónapokban, mint reménység, jelenleg mint valóság eltölti minden unitárius ember szívét. Az ország fővárosában, a haza szívében már az unitáriusoknak is van hajlékok, hol fejöket lehajthatják, hol összegyűlhetnek, hogy együtt érezve imát rebegjenek a magyarok hatalmas Istenéhez, az ő menybéli édes atyjokhoz az egy Istenhez. Milyen különbség a mostani s a régi idő között! Milyen óriási diadala a jelennek a mult felett 1848 a magyar nemzetet létezőnek, önállónak és függetlennek nyilvánította ki a

világ előtt s a magyar törvényhozás ennek viszonzásául szabadságot hirdetett és adott mindazoknak, a kik szabadok nem voltak. Kiterjedésben, eredményben sokkal nagyobb volt a hűbériség eltörlése, a jobbágság felszabadítása, a népképviselő kimondása, de lényegében ezekkel egyenlő fontosságú volt az akkor Erdélyben már csaknem háromszáz éves unitárius vallásnak, Magyarországra is törvényes bevétele az 1848. évi XX. t. cz. 1. § eme szavai által: „Az unitárius vallás törvényesen bévett vallásnak nyilvánítottatik “

Mióta ez a törvény szentesítést nyert 42 esztendő telt el. Ebből 20 temetett, 20 teremtet *) Egyéb részletet mellőzve ma már örömmel elmondhatjuk azt, hogy Budapesten templomuk van az unitáriusoknak, s ezzel egyidejűleg hazájuk van Magyarországon, honnan csaknem mindennap elfogadhatják és viszonyozhatjuk azt a rendkívül meleg testvéri kézszorítást, melyet egyik felől az angol, másfelől az amerikai unitárius hitrokonok nyújtanak. Ez alatt a tiz év alatt pénzsegélyükkel szüntelen köztünk voltak, s hogy ma Budapesten egyházunk s templomunk van abban nekik egyenlő az érdemök a fővárosban lakó buzgó hivekkel s Budapest fővárosával.

Október 26-án sátoros ünnepjük volt az unitáriusoknak Budapesten. Ezt az egyház tagjai is így fogták fel s a kit csak a nagy távolság, a költség és más körülmény nem gátolt, eljött hogy lássa országunk Jerusálemét, s egyházunk első magyarországi templomát. A budapesti templomot az egyház templomának nevezzük s annak is tartjuk, nemcsak annál a részvételnél fogva, a mellyel a vidékiek áldozataikkal ide segítették, a hol van, hanem annál fogva is, hogy mint az ország központján levő templom már helyzeténél fogva ilyennek kínálkozik. A hűvek megmutatták ezzel az alkalommal, hogy felfogják a mai nap s az elért siker jelentőségét. Ünnepi számban sereglettek össze az ország mindenik részéből. Ott voltak a főt. püspök ur és családja, Daniel Gábor főgondnok, mint az egyház fejei, az Egyh. K. Tanács követekül küldötte Benczédi Gergely és Boros György egyházi tanácsosokat; az egyház körök közül a háromszéki követjei voltak: esperes Lőfi Áron, Csifó Salamon és Veress Ferencz. Kereszturkórból: Szentkirályi Árpád köri felügyelő-gondnok, Gábor Albert, Győrffy Ferencz. Maroskórból: Kele-

*) Ez időszak részletes leírását lásd Jakab Elektől: „Emlékirat a budapesti unitárius templom felszentelési ünnepélyére,“ melyet az egyház éppen most adott ki

men Albert, Pálffy Mihály, Ürmösi Kálmán, Fekete József. Udvarhely-körből: Jakab Gyula köri gondnok, Kisgyörgy Sándor, Sándor Gergely, Ajtai János H.-Almásról több hivével. Aranyos-Tordakörből: Gál Miklós nejével, Létai Domokos nejével, Mozes Mihály nejével. Kolozs-Doboka körből: Péterfi Dénes, Józan Miklós, Lőrinczi Dénes. Kolozsvári ekklesiából: Hajós János, Gyulai László, Nagy György Tordaiból: Lőrinczi Sándor. Hodmező-Vásárhelyről: Aczél Luiza, Számetz András és még számosan Mező-Berényből: Kovács József, neje s mások. Polgárdiből: Berki József s többek. Budapestről: Csáky vall. és közokt. miniszter, Berzeviczy államtitkár, Viola és Toldy városi tanácsosok, Bedő Albert miniszteri tanácsos, Dr. Székely, Szentiványi, Ilyés kuriai bírák, Dr. Daniel, Gál Jenő, Dr. Pap Sámuel, Hegedüs Sándor, Boncza Miklós, György Endre, Petz műegyetemi tanár, Jakab Elek levéltárnok. Horváth ev. lelkész, Bokros Elek, Sebes Pál, min tanácsos, Dr. Sebes, Dr. Iszlai és még számosan, kik között voltak az angol unitárius követe: Ierson Henrik a Britt és Külföldi unitárius Társulat titkára, Miss Tagart a néhai Tagart titkár leánya, Miss Hill több jótékonycélú társaság tagja, Warschauer egy papságra készülő ifju.

Már korán reggel kezdettek gyülekezni a hivek a templom körül, s tíz órakor alig lehetett helyet kapni a nem hivatalosoknak. Az ekklesia előljárósága teljes dicséretre méltóan rendezte az ünnepélyt. A műkedvelők társasága Hanga Károly tanár vezetése alatt az erőteljes, szép hangú és művészi kivitelű orgona kíséréte mellett énekelte: „Te benned bízunk eleitől fogva“ buzdító énekünket. A közönség egy része halk hangon kísérte az éneket, melynek elzendülése után Ferencz József püspök megnyitó imája, felszentelő beszéde és áldása következett. A műének elhangzása után elé állott néma csendet a szóuoki művészet bájával teljes hang rázta fel újra. A mily átlátszó tiszta és keresetlen minden szó, éppen oly határozott hatásu. Fellelkesültünk örömünkben, hogy templomunk van, újból elhatároztuk, hogy szorgalmasan fogjuk keresni ezentul az Isten házát Derzsi Károly lelkész I. Moz. 28. r. 15. k. v. alapján a Jákob álma hasonlatából kiindulva, igen szépen, költői emelkedettséggel mutatta meg, hogy ez a hely Isten háza, mely épült az Isten tiszteletére, s az ember szolgálatára. Ezt a két tételt egy óránál tovább tartó beszédében filosofiai mélységgel, szónoki hévvel bizonyította be Ezt követve Ierson Henrik ur, a Britt és külföldi unitárius társulat nevében, felállott székéből s üdvözölte a budapesti unitárius ekklesiát, az unitárius vallásközönséget és a magyar nemzetet. Kiemelte,

hogy mily ellenállhatlan vonzalom hozta őt és társait, s milyen atyafiságos szeretet vitte rá az angol unitáriusokat arra, hogy küldjék őket. Rövid beszéde után buzgó imában kért áldást a templomra. Ezt követte az urvacsoravétel, melynek előtte Péterfi Dénes kolozsvári lelkész agendált nagy lelkesedéssel és erős hévvel. Az urvacsorában részeseültek felül két százan.

Délután két órakor volt a banquet 150 terítéssel, melyen jelen voltak az ev. egyház fennebb megnevezett lelkésze, Hegedüs Sándor orszgy. képviselő, Bokross Elek, Dr. Pap Samu és még számos vendég. A negyedik fogásnál Ferencz József püspök emelt poharat dicsőségesen uralkodó királyunkra és az uralkodó házra s ezt követőleg Bedő Albert, Daniel Gábor főgondnok, Derzsi Károly, Szentiványi Gyula, Kovács János, Horváth Sándor, Hegedüs Sándor egy kiváló szép beszédben a prot. egyház egyetértésére s főleg az unitárius egyházra, mint a liberalismus s a haladás zászlóvivőjére, Viola tanácsos, Dr. Gál Jenő, Dr. Székely F. Jakab Elek, Bodnár Zsigmond, Boros György, Péterfi Dénes, Beniczédi Gergely s még számosan, Ierson Henrik angol követ szintén szót kért és a következő fontos és szép beszédet mondotta:

A magyar ékesszólás gyors és könnyüded folyékonyága meghatott — így kezdé a titkár ur — s ámbár nem értem a szónokok szavait, lehetetlen nem éreznem azok jelentését. Sajnálom, hogy nem szólhatok az önök nemes nyelvén, de ha megengedik, hogy a magamén szóljak, ígérem, nem fogok visszaélni türelmökkel.

Az angol unitáriusok már a korábbi időkben is tudomással bírtak azok felől a küzdelmek felől, a melyeket az egy Istenben és Atyában hívó hitrokonaik Erdélyben kiállottak, s az angolok erős érdeklődéssel voltak az ügyök iránt. Emlékszem, Dr. Martineau egy hatalmas beszédet mondott 1853-ban a Britt és Külföldi Unitárius Társulatban, melyet ő ezzel a toszttal kezdett meg és zárt be: »Poharam emelem a magyarországi unitáriusokért, kívánom, hogy iskoláik legyenek erősek a tudományban, egyházaik a buzgóságban, s mind a kettő alapja legyen a szabadság.« Ez a beszéd hiven fejezte ki általában a Britt népek rokonszenvét és különösen az unitáriusokét, melyet a magyarok a szabadságért oly nemesen folytatott küzdelemben bennök felébresztettek.

De ezután következett az iskoláik és kolegiumaik miatt való küzdelmök. Mi jól tudtuk, hogy önök mindig mily nagyon ragaszkodtak ezekhez, s közös jó barátunk Paget János ur leveléből 1857-ben értesültünk hogy elfogják veszíteni tanintézeteiket, hogy ha rövid idő alatt nem teremtenek elé annyi pénzt, a mennyivel az osztrák kormány legsürgősebb követelményeit kitudják elégíteni. Ámerikai unitárius barátaik ugyanakkor pénzügyi bajokban szenvedtek, de, szerencsére, az angol unitáriusok szaba-

dok voltak, s szabadon adhattak s az önök becses tanintézeteik meglették mentve attól az iszonyu veszedelemtől.

Attól kezdve mostanig a magyar unitáriusokkal szerencsére mind bensőbb és közetlenebb lett barátságunk, a szerint, a mint jobban meg jobban megismertük egymást a személyes érintkezés közbejöttével — s hisszük — mind a két részen fokozódik az a vágy is, hogy a mi emberünk s az önöké között ez a barátság még erősebb legyen. Mi nagyon örvendünk, hogy az 1857-ben önöket ért veszedelemből olyan sok jó származott két irányban: 1. Mi küldöttünk követeket, hogy önöket meglátogassák. 2. Önök küldöttek, hogy tanulmányaikat folytassák köztünk s velünk legyenek bizonyos ideig.

A mi követeink voltak Tagart ur, társulatunk akkori titkára. Ő volt az első. Az angol unitáriusok között az önök iskolái számára eszközölt gyűjtés új érdeklődést ébresztett a magyar egyházak iránt s ennek következtében a titkár elküldetett 1858-ban, hogy buzdítsa önöket, kifejezvéen szívélyes rokonszenvünket a magyar egyházakban önök iránt. Tagart ur haza téró útjában elhalálozván, a következő évben elküldetett Steinthal lelkész ur, hogy fejezze be előde munkáját, melyet annak közbejött halála megakadályozott. Ezt követőleg 1868-ban a magyar unitárius egyház alakulása 300 éves ünnepélyére eljött Tayler J. J. a Manchester New College tanára. Őt év mulva jött Fretwell János. 1879-ben Gordon Sándor és Chalmers András lelkész urak voltak követeink a Dávid Ferencz emlékünnepeyen s utoljára Sir Lawrence Jakab báró, London város főpolgármestere (Lord-mayor) jött le nővérével négy évvel ezelőtt, meglátogatta önöket, s azt hiszem, részint az ő jelenlétének köszönhető, hogy a Választmány engemet most kiküldött, hogy jelen legyek ezen a fontos ünnepélyen. Mi meglátogattuk önöket akkor, a mikor baj fenyegette s én most ide vagyok küldve, hogy örvendezzek a feletti örömükben, hogy Budapestre, az ország fővárosába templomot emelhettek.

Szerencsémnek tartom, hogy egy ifju barátom, egyik gyülekezetünk tagja, valamint azt is, hogy kiket önök oly szívélyesen fogadtak t. i. Tagart Lucy és Hill Florence kisasszonyok, kik az unitárius elveknek legbuzgóbb terjesztői otthon, s kik közül Miss Tagart ugyanaz, a ki már egyszer volt Magyarországon atyjával 1858-ban, szintén eljöttek önökhöz.

Másfelől örömmel fogadtuk azokat az ifjakat, kiket önök felküldöttek, hogy küszöljenek a miénkkel együtt a keresztény papságra. Ez a második dolog, melyet 1857-ben önöket ért veszedelem eredményezett. Nem ismerem közelebbiről Simént, ki 1860-ban jött fel, Benczédi, Uzoni, Kovács és Derzsi urakat, kik mindnyájan tisztos névnek örvendenek, mint a M. N. College tanulói, de a két utóbbival volt szerencsém közelebbiről megismerkedni és belső barátságba lépni, Péterfi éppen nálunk volt, a mikor titkár lettem, s vele, valamint Borossal, Vargával, Gállal, Csífoval s ujabban Gállfyval a legkellemesebb viszonyban voltam, s készséggel megadtam nekik minden támogatást és bátorítást s mindig személyes barátainak tekintettem, a minthogy egész bizottságunk ezt az érzést táplálta irántuk.

Ezekből megérthetik tehát, hogy a Bizottság (Committee), mely az önök új és szép temploma megnyitását nevezetes eseménynek tartotta vallásuk történelmében, érdemes püspökjük felhívására képviselőt küldött, a ki jelen legyen itt ma. Még meg kell említenem, hogy Igazgató Tanácsunk, mely a múlt héten tartott ülést, határozatilag kimondotta, »hogy örömmel értesült arról, hogy jelen ünnepélyt megtartani szándékoznak és meleg üdvözlétét küldi.« Vajha ez csak kezdete lenne több hasonló ünnepélynek, hogy az unitárius hitet jobban megértsék nemcsak Budapesten, hanem egész Magyarországon. A mi engemet illet, bár nem reméltem, hogy valaha eljöhessenek önökhöz ily megbízásban, most azzal fejezem be szavaimat, hogy ismét szívesen megtenném ezt az utat.

Ilétfőn Derzsi Károly lelkész hívta össze a helybeli s a vidékről jelen volt unitáriusokat ebédre ugyancsak a redout disztermébe. Jó hangulatban, számos pohárköszöntővel fűszerezve tartott az ebéd az esti szürkületig s ekkor a Derzsi házi gazda és neje éltetésével végződött. Ez ebédén is szólott Ierson ur, de ennek mégis fénypontja volt a Miss Tagart ékesen és szívet meghatóan elmondott következő beszéde: „Engedjék meg nekem kedves barátaim, hogy köszönjem meg önöknek s különösen a nőknek, az én testvéreimnek azt a szíves fogadást, a melyben részesítettek engemet és Miss Hillt. Hadd köszönjem meg szívélyes szavaikat, melyeket én szívemben fogok vissza vinni Angliába. Én arra szeretném felkérni a nőket: hozzanak egy kevés áldozatot az unitárius egyháznak az által, hogy engedjék meg férjeiknek és testvéreiknek, hogy idejükből s pénzükből fordíthassanak az unitárius egyház céljaira annyit, a mennyi annak szükséges hogy erőssé legyen.“ Kívánjuk, hogy a budapesti egyház erősödjék, virágozzék!

Egyházi és iskolai mozgalmak.

— Angol vendégeink közül Miss Tagart és Miss Hill csütörtökön reggel visszaindultak Anglia felé, azzal az ígérettel, hogy majd eljönnek s meglátogatják székegyháziainkat. Szívesen fogjuk látni! Ierson titkár ur pénteken estvére Kolozsvárra érkezett mivel az angol unitárius Társulat Tanácsa azt írta, hogy látogassa meg Kolozsvárt s ottani intézeteinket is. A titkár ur teljes jó egészséggel érkezett meg s a főt püspök ur házában talált meleg családi fogadás egészen felvillanyozta. Folyton a legjobb kedvé volt. Egy egész napot szentelt a főiskola, templom s a leányiskola megnézésére. A templom nagyszerű belseje meglepte, a merész ívezet, a messze-szárnyaló boltozatok rendkívüli hatást gyakoroltak rá. Szerette volna, hogy a falak fehér színe elegyítve legyen valamely mással. Az iskola falai között nagyon jól érezte magát s örvendett, hogy látta a mivőlődsnek eme hatalmas hajlékát, de nézete szerint erre a célra bé kellene építenünk az összes szomszéd telkeket, hogy megfelelő kényelemben lehessünk. A papnővendékeket és a felsőbb osztályú tanulókat a nagy teremben lát gatta meg s Gál József isk. főnök angol üdvözlétére szívélyesen válaszolt. Egy próba egyh. szónoklatot végig hallgatott. A templomi éneklésre az a megjegyzése, hogy egy

kissé gyorsabb tempóra volna szükségünk. Örvendett, midőn felvilágosítottuk, hogy középiskoláinkban s a kereszti és udvarhelyi egyh. körökben dalkörök vannak a műének tanulására. Szombaton a főt püspök urnál volt ebéd, Boros Györgynél vacsorán, vasárnap közebéd volt tiszteletére, estve az angol körben volt, hettőn dében Péterfi Dénes adott ebédet tiszteletére. A kolozsvári hívek minden igyekezettel azon voltak, hogy jól érezze magát körünkben. s úgy látzott megelégedéssel ment el kedden reggel, szíves búcsút mondvá Kolozsvárnak.

— **Pályázati hirdetmény.** A sz.-kereszti unitárius egyházkör dalkörének nevében pályázat hirdettetik az „Unitárius Közlöny“ jelen száma első lapján közölt egyházi énekszöveg megzenésítésére.

A pályázó dallamok egyszersmind négyes férfi karra is átirandók, de a pályadíj oda ítélésénél a főtekintet a dallamra fog fektettetni.

Pályadíj 10 drb. tíz frankos arany, mely a viszonylag legjobb pályaműnek kiadatik. A pályaművek, szabályszerűen felszerelve, 1891. január 1-ső napjáig, alattirhoz küldendők be, ki a netalán szükséges felvilágosításokat, valamint a megzenésítendő szöveget is. megkeresésre azonnal megküldi Szombathalva, u. p. Székely-Udvarhely, 1890. szeptember hó 25-én. Szent-Királyi Árpád, körí felügyelő gondnok.

Midőn e hirdetést figyelembe hoztuk, megemlítjük azt is, hogy a „Dalkör“ alapszabályait kinyomatta s belügyminiszeri engedéllyel el van látva. A dalkör megérdemli az utánzást s meg a pártolást.

— **Téves nézetek az unitarismus felől és vádak az unitáriusok ellen.** Irta és felolvasta a marosköri Dávid Ferencz fiók-egyletnek Ny.-Gálfalván, 1890. júl. 9-én tartott gyűlésében Ürmösi Kálmán szentgericzei pap. ára 10 kr. Kiadja a Dávid Ferencz Fiók-Egylet. A fiók-egyletek irodalmi munkásságának első terméke, s pénztáruknak első kiadványa ez. Elfoglaltság nélkül mondhatjuk, hogy a kiindulás teljesen sikerült. A Dávid Ferencz-Egylet fennállása óta, céljai és törekvései félremagyarázása miatt az unitáriusok és az unitarismus ellen emelt alaptalan vádak alapos bírálata ez a kis füzet. Olvasóink lapunk legelső számaiban látták volt a kezdetét egy csatározásnak, a melyet egy helybeli prot. lap a D. F. E. ellen és az unitáriusok ellen indított. Mi akkor leszámoltunk. Ez a felolvasás tisztázza a vádakát higgadtan, férfiasan és teljes nyíltsággal. Elmondja az unitárius vallás főelveit, el az unitárius eszmékről mások által tett nyilatkozatokat. Üdvözöljük a felolvasót s a kiadó fiók-egyletet. A füzetből unitáriusok és nem unitáriusok sokat tanulhatnak.

— **Árkoson** a Br. Szentkereszty Béla s főleg Br. Szentkereszty Béláné nagybecsű pártfogásával június 16 óta kisdédóvoda volt. Az iskolai egyik termet rendezték be erre a célra asztalokkal, székekkel és ágyakkal. A kisdédék étkezéséről közadakozás útján gondoskodtak. A reggeli s oszonna tejből és kenyérből áll. Ebédet a tehetősebb asszonyok főznek rendre. Legalább 50–60 gyermek mindig jelen van. Mint halljuk, most egy állandó óvoda létesítése van tervbe véve, melynek érdekében, valamint a bárói család, ugy a papok, tanítók és tanfelügyelő ur is együttes lelkesedéssel működnek. Egyéb hasznától és előnyétől eltekintve meg van a kisdédóvoda munkás osztályra legalább az a haszna, hogy míg a mezőn dolgoznak, addig gyermekük biztos helyre és gondozás alá van helyezve. Adjon Isten sikert a mi árkosi atyánkfiaiainak nemes cselekedetükben!

— **A biblia.** A Dávid Ferencz-Egylet a székelykereszti középiskola tanulóinak a biblia új test. részét egy néhány példányban a jó magaviselet jutalmazására megküldötte volt. A jelen alkalomból mi is ismételjük az igazgató ur ama szavait, melyekkel a bibliákat kiosztotta volt:

Ez az élet addig élet,
Míg a szent könyv a vezéred.
Megvigasztal, megóv bűtől,
Ila az inség terhe sűjtöl.

— Kovács Imre papjelölt — mint nekünk lapunk zártakor írják — II. Keményfalvára október 5-én nagy számu közönség előtt, jeles beszéddel s nagy teszésre köszöntött be papnak. A hívek sok szívességgel halmozták el. Vas István h.-sz.-péteri lelkész iktatta b. Isten áldása és segédelme kísérje a papot s az ekklesiát

Egyleti élet és munkásság

Olvasóink szíves elnézését reméljük, hogy egy pár nappal későbben érkezünk mint rendesen. Egy fél év többletet adtunk csupán azért, hogy a bpesti templom felszenteléséről részletes tudósítást és a remek templom képét megküldhessük. Jövő számunkban az angol vendégek arczképét fogjuk közölni. Kérjük t. olvasóinkat hátrálékjaikat ebben a hónapban mulhatlanul beküldeni szíveskedjenek, mivel hátrálékosoknak a következő számot nem küldhetnők meg minden jóakarat mellett sem.

A választmány elhatározta, hogy a Dávid Ferencz Egylet felolvasásait a következő téli időszakban Kolozsvárt folytatni fogja.

A D. F. E. új öt éve némely tagokra nézve most kezdődik s egy pár tag jelentette, hogy az új öt évre nem marad benn. A kik nem jelentették, benn maradtak, s igen természetes, hogy velők s a későbben beállott, tehát egy, két, három éves tagokkal folytatja működését, a miből az következik, hogy az egylet összes tagjait illető új öt évről szó sem lehet. Ezt ajánljuk szíves figyelmébe azoknak a kik a közgyűlésen avagy levél útján tudakozódtak felőle. Ez az egylet olyan, mint egy hógomolya; folytonosan gomolyog tovább, s ha útközben egy-egy lazán álló tagját eleíti is, folytonosan veszen fel újakat, és pedig minél nagyobbra nőtt, annál többet és annál több helyről. A ki benn van, igyekezzék ragaszkodni hozzá, sőt, éppen a maga érdekében, hívjon be másokat, hogy a mint ő az előtte valót, úgy azok ötlet tartsák szorosan a testhez, a Dávid Ferencz Egylet-hez, mely hitünk szerint még sok öt évet fog megérni és eltölteni Isten segédelmével.

A főkegyeltek t. pénztárnokait kérjük, szíveskedjenek nyilvános nyngtázás végett beküldeni a névsorát azoknak a f. egyleti tagoknak, a kik 1890-ben fizettek, pontosan megjelölván, hogy ki melyik évre fizetett!

A jövő évi első számban Bálint Gábor tanár, híres keleti utazótól egy érdekes cikksorozatot fogunk megkezdeni.

Felolvasásaink Kolozsvárt f. november hó 3-ik vasárnapján veszik kezdeteket. Fololvas Dr. Brassai „A Jézus istenségéről“ és Dr. Szilávik Mátyás eperjesi theol. tanár „Renaissance és reformacio“ czimen.

Orbán Balázs emléke. Írták ismerői. Szerkesztette Boros György. Megjelent második kiadásban. Arczképpel együtt bolti ára 30 krajczár. Kapható Horatsik János könyvkereskedőnél Kolozsvárt. Ajánljuk szíves figyelembe.

Szomoruan jegyezzük fel, hogy Máté István a kolozsvári unitárius főiskolában VIII. oszt. igen kitűnő tehetségű tanuló, a szülői háznál H.-Városfalván több havi szenvedés után október 26-án meghalt. E nagy csapás feletti keservét testvére, Máté Lajos papjelölt, a következő megható sorokban fejezi ki:

Halálós ágyadnál
Szívszakadva álltunk.
Sietett az óra,
Melyet úgy nem vártunk.

De nem ölt, dehogy ölt
Csak a szívünk ölte,
Csak reményeinknek
Szebb virága tört le.

Sűrűn hullt a könnyünk,
Zokogtunk utánad
Azt hittem, azt hittük
Meg őt a búbanat.

Lelkünk meggyilkolta
Emléke: a „volt“-nak,
Mi meg itt maradtunk
Temetetlen holtnak.

Falusi könyvtárak számára alkalmas könyvek vannak a Dávid Ferencz Egylet választmánya rendelkezésére bocsátva egyes szíves adakozók által, kik között a jelen évben özv. Sándor Istvánné önagsága Kolozsvárról, mintegy száz művet ajándékozott. A Választmány a falusi könyvtáraknak s főleg az ujonnan alakultaknak fogja kiosztani a könyveket. A folyamodók küldjék be könyvtáraik lajstromát az egyleti titkárhoz.

Szerkesztői izenet. Számos levélre és cikkre csak a jövő számban reflektálhatunk. Szíves türelmet kérünk.

Kimutatás.

A D. F. E. pénztárába befizetett tagsági- s előfizetési díjakról s adományokról.
(9. közl. 1890. szept. 1-től 1890. okt. 20-ig.)

10 frt alapító tagsági díjat fizetett:

Marosvásárhelyi unitárius ekklésia, Dr. Sági Samu, Zombor.

1 frt rendes tagsági díjat fizetett:

Székely János f. népisk. tan. 1888—1889-re. Csifó Salamon, Árkos, 1888-ra. Zsigmond Ferencz, Sinfalva 1890-re. Polgárdiból 1890-re fizettek: S. Szabó János, F. Szabó János, Nagy József, Takács János, Berki István, Dékán Mihály, Szalai Imre, Berki Ferencz, Szalai Péter, Kozári János, D. Berki János. Moldvai János, Bágyon 1888—1890-re K. Nagy Domokos, Sz.-Kraszna, 1889—90-re. Képes Lászlóné, Abrudbánya 1886—89-re. Orbók Mór, Pozsony 1890-re.

1 frt 20 kr. előfizetési díjat fizetett:

1890-re: Pálffy Károly, Székely-Udvarhely. Gál Lajos, pap, Kövend. Sikó Géza, Torda.

Szíves kérés. Kik a megelőző és jelen évre tagsági, vagy előfizetési díjakkal még hátralékban vannak, szíveskedjenek azokat hozzám minél előbb beküldeni, hogy ne legyek kénytelen névszerinti felszólításokkal alkalmatlankodni, a mi nemcsak fáradsággal, de külön költséggel is jár.

Kolozsvárt, 1890. október 20.

Iszlai Márton,
e. i. pénztárnok.

*Jelen számhoz a budapesti unitárius templom és épület képét
mellékeljük az „Ország-Világ” cz. jeles, képes heti lapból.*

T A R T A L O M.

Egyházi ének. (Költemény). . . 173
Mik a Dávid Ferencz fiók-egyle-
tek teendői? Csifó Salamon. 174
Székely Miklós és Sylvester György
Benczédi Gergely 179
Isten előtt. (Költemény). Réthi
Gyula 184

A dologkerülés művészete. K. A. 185
Gyűlések után. (Vége) . . . 187
A budapesti unitárius templom 188
Egyházi és iskolai mozgalmak . 193
Egyleti élet és munkásság . . 195

Nyomatott Gámán János örököseinél Kolozsvártt (Bel-középutcza).

UNITÁRIUS KÖZLÖNY.

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

Szerkesztik: Nagy Lajos és Boros György.

Megjelenik havanként egyszer. Ára egy évre 1 frt 20 kr. Egyes szám ára 12 kr.

Karácson csillaga.

Mely oly setét lepelbe öltözik,
Mikor derül a búskomor vidék?
Mikor hal el a pusztító vihar,
Mely útjain romot rommal takar . . . ?
— — A kételkedés, reménytelen remény
Vigasztalan sirt népe életén;
Panasz-sohajt nyögött a föld maga:
. . . De fölragyog Karácson csillaga!

A táj fölött szokatlan fényözönt
A csillagocska szép sugára önt.
S csodák-csodája! — mind tovább halad,
Miglen megáll, — hol a fedél alatt
Az egyszerű szülőknek gyermeke,
Lelki megváltónk, Jézus születé.
S míg fölzeneg az égi kar dala:
. . . Útat jelöl Karácson csillaga!

Hódolnak ott Keletnek bölcsei;
Aranyt, töményt ajánlva fel neki.
Dicséri őt a pásztorok szelíd
Csoportja, mely félénken közelit.
— Csak egy nem így, csak egy, a bőszi király . . .
Az ártatlanra száz halált kiált.
S míg öldököl poroszló vérhada:
. . . Homályosul Karácson csillaga!

Az újszülöttek ezrei közül
Az üldözött csodásan menekül;
Távol marad, miglen a vérszopót
Eléri sorsa, — s visszajő legott.

A gyermeket a férfi váltja fel . . .
A föld s az ég szabadítóra lel.
S a szellem-ében, mint a nap maga :
. . . Büszkén ragyog Karácson csillaga !

Józan Miklós.

Békesség néktek.

Hó lepel borult a tájra. Néma a lég, elszálltak lakói oda, a hol meleg napsugár, zöld liget várja. A mieink, azok házunk körébe vonultak ; itt a négy fal között, ott az ajtó előtt, együtt egy helyen minden, hogy a természet hidege ellen a szív melegével melengessék fel egymást. Az állatoknak is van szívök. Az állatok szeretik egymást, s most mikor érzik a szükségét, azért csoportosulnak össze oly tömegesen, hogy az elemi csapásokat annál jobban kiállhassák, Ha eddig oda künn egyik-másik a maga dolgát külön végezte, most egy családba vegyülnek. Ha akkor féltették fészköket, s annak apró lakóit egyik a másiktól, most, midőn a zord idő kiüzte onnan, elfeledték a háborgást : békességben élnek, készséggel osztognak a parányi morzsán, melyet az emberi könyörület juttat számokra. Ugy tetszik, hogy magok az emberek is kiméletesebbek szegények iránt !

Az embereknek van szívök. Az emberi szív munkája is legnagyobb most, mikor az emberi társaság tagjai beszorultak a hajlékba. A kemenczében csillogó parányi tűz lett a központ. Messze félre vonult a drága nap, más tájakra, s hogy melegét pótolhassák az emberek, összetömrülnek. A hadakozók letették fegyverüket, az ekevas elhomályosult, a mezei munkások eszközei raktárba kerültek. Még a föld is békességet élvez, hogy ne lenne békesség az emberek között !

A mint megyünk bennebb s bennebb a télbe, elmélázásunkból egy égi hang zenéje hallszik füleinkbe : békesség a földön s az emberekhez jóakarát ! E közben mind közelebb jó a békesség ünnepe, midőn a békesség nagy profétája Jézus Krisztus megszületett. Csendes merengésünk között az ő dicső életpályája vonul el szemünk előtt. Mi meglepéssel látjuk, hogy ő ugyanazt miveli a szegényekkel, ügyefogyottakkal, azokkal, a kiket az emberek megvetettek ; azokkal, a kiknek nem volt eledelök, a mit egyenek ; ugyanazt, a mit mi az inént a mező szárnyasairól tanultunk.

Békesség és áldás egymás nyomában járnak. A magyar nemzetnek — hála Istennek — több év óta békessége van már ! Vajjon lett-e

áldás nyomában? Hogyne, hiszen iskoláinkban hemzseg az apró sereg, keresi a bölcsesség útait. Hogyne, hiszen templomaink ajtait békén nyithatjuk, hogy oda csendesen bevonuljon mind az, a ki imádkozni vágyik. Hogyne, hiszen az elme gondolatait a betű szárnyain szét bocsáthatjuk az ország, a világ bármelyik zugába, hogy ott is magunkkal egy gondolatra birhassunk mindenkit; hogy hirdessük füleikbe: békesség nyomán terem az áldás!

A természet békés napjai tanítanak meg minket, embereket a békességre. Szálljon messze tőlünk a harag és gyűlölet, mely háborúságot szül! Legyen békesség közöttünk!

A békesség és a boldogság édes érzete szentelje meg olvasóink s minden ember karácsoni ünneplését!

s. gy.

Karácson estve.

Közeledik újra karácson, a szeretet ünnepe, gyermekek édes álma!

— Mama, vajon mit hoz a kicsi angyal? Vajon hoz valami szépet?

— Igen ám a jó gyerekek, de a rosznak semmit — És valóban megható az a jóság, engedelmesség, a mit a gyerekek ilyenkor kifejtnek. De nemcsak a gyerekek, a nagyok is buzgólkodnak, töprenkednek, mivel lephetnék meg egymást? Mivel csinálhatnának szeretteiknek örömet? Végre, sok érdekes rejtegetés, sok kedves titkolódzás között megérkezik a nagy nap, karácsony estéje! A gyermekek boldog izgatottsággal várják a pillanatot, mikor csendül meg a csengetyű és szabad lesz bemenni abba a szobába, a mely előlük egész nap el volt zárva, csak a mama járt be igen gyakran a kicsi angyallal értekezni... Végre föltárul a bűvös ajtó, magán kívül rohan be az apróság, és valósággal elkábul az örömtől és boldogságtól. A szoba előtté tündéries fényben uszik; a gyönyörű karácsonyfa megrakva színes égő gyertyákkal, a sok arany alma, dió, cukor, és a sok játék. Azt sem tudja, mihez nyuljon előbb, minden ott van, a mikről hetek óta álmadozott és kis szíve repes a boldogságtól. A mama, apa, nagyapa könnyes szemekkel nézik gyermekök naiv örömét. De nini, az asztalon egy csomag „édes apámnak“, „kedves férjemnek“, „kis feleségemnek“ felírásokkal, nélmelyekhez még versikék is vannak fűzve, a költői gondolkozású férj érzelmeiből, melyek — ámbár nincsen tavasz vagy ős — kissé megközelítik a fűzfapoéták rythmusait.

— Éppen ez az, a mire oly régóta vágytam!

— Oh be kedves, szép. — Hála és mosoly mindenfelé. Még az a drága kép is mintha mosolyogva tekintene alá a falról. Igen, igen. Ő, a ki mindig velünk van ébren és álmainkban, a kire fájón emlékezünk, lát minket és gyönyörködik szeretett gyermekei és kis unokája boldogságában.

Ilyenkor a szív érzékenyebbé válik, a fájdalom élesebb, a szeretet erősebb lesz. Szánakozva gondolunk a szegényekre, kiknek nincsen hatalmokban, hogy boldogok lehessenek; a szegényekre, kiknek nincsen módjukban, hogy egymásnak örömet szerezhessenek. És az ezeknél még sokkal szegényebbekre, a kik magokra vannak a világban, kiknek nincsen családjok, kiknek nincsen kit szeressenek. Mert ez a család, ez a szeretet ünnepe!

Ez alatt a karácsonfa jó részt le van fosztva ékességeitől, a gyertyák kezdenek leégni. — Le kellene feküdni már szívem. — Hadd játszhassam még csak egy kicsit mamám. — De aztán a kicsi angyal visszaviszi a szép játékokat és odaadja a jó gyermeknek, a ki alszik. — Erre elcsendesedik a píczy száj; a bubával kezében elalszik a kedves gyermek, hogy tovább álmodjék a fényes karácsonfáról és szép játékokról.

És mi hálás szívvel köszönjük meg a jó Istennek, hogy megengedte érnünk e szent napot.

Megkondul az éjféli harangszó! Hallani véljük a bethlehemi pásztorok énekét: Megszületett a Jézus Krisztus, a nagy ember, ki minket annyira szeretett, értünk annyit szenvedett és meghalt!

Zora.

Az angyal története.

A tiszta, kék égbolttíven
Ezer csillag gyult fel régen.
Lenn a nagy város utcáját
Fénylő lámpák világíták.
A földünket hó takarta . . .
Hűvös téli szél sóhajtja . . .
Egykor, régen, Karácsonkor.

Minden torony s tornyocskából
Összehuzott harang-hang szólt.
— Soha — soha oly édesen

Csupán karácson éjjelen.
Vidámság ült minden arczon,
Mely izzadt az élet-harczon.

Régi hibát elfeledtek;
Ellenségek kibékültek.
Régen nem mosolygó ajkak
Ujra mosolygásra nyiltak.
Remegő szív, gyászos szemek
Ma örömmel telének meg.

Gazdag, szegény egyet érze :
Áldás, szeretet ma véle.
Öröm, bőség a kunyhóban,
Béke s fény a palotában.
S míg itt-ott került a serleg,
Csevegett a gyermek-sereg.

De egy ház körül setétség ;
Bánat lakott ott s betegség.
A fényes úri szobákból
Kétségb'csés nincsen távol.
Semmi zaj, sőt nesz se hallik,
Mert egy kis fiu haldoklik.

Selyem függöny ágya körül,
Bársony szőnyegen meggörbül.
Ezer játék itt meg ottan,
Nem vigyáz rá senki mostan.
Arany fűrti a fiúnak
Pehely párnákon nyugszanak.

Hol lelni most ügyességet,
Mely megmenthet egy életet, . . .
Egy fonalt a szakadástól,
Csak egy szót a kimondástól ? . . .
A nagy világ tudománya,
Anyai gond már mind hjába !
Mí sem ad itt egészséget.

Ott térdel az édes anya
S a mint reá mosolygana,
Jósolgatja gyermekének :
Vége lesz a szenvedésnek.
Dal hangzik susogva ajkán,
Enyhitni fia fájdalmán.

De egy láthatlan jelenlét
Megszüntete minden nyögést.
A fiu mély merengéssel
Égfelé néz kék szemével.
Rejtélyes a látomása,
Csendes szive dobogása.

Egy szelid angyal lebegett
Mosolygva a kis ágy felett.

Hófehér volt öltözete,
Gyöngéd szárnya kiterjesztve,
S ráesék egy csillag fénye
Dicsőséggel a fejére.

Ágyra hajlik le az angyal
S enyeleg a kis fiuval.
Fölveszi őt karjaiba
Kebelére rá szorítja.
Sir, zokog az édes anya,
Gyermeke már meg van halva . . .

Emelkedik fel az angyal
Jól kiterjesztett szárnyakkal,
S a mint repült át a légen,
Im egyszer csak nagy gyöngéden,
Egy szép csokor piros rózsát
Nyujta drága kincsének át.

És a gyermek szép őrével
Megy az *áldott lak* felé fel.
Nézeget most ide-oda,
De gyakran a virágokra.
Az angyal pedig mosolygva
Az égi vendéghez szóla :

»Nincs oly dolog a földön lenn,
Mi megvetve voln' az égben,
Visszhangzik itt a fájdalom,
Az öröm és a szánalom.
Szeretet, mely lenn csak remél,
Égben, mint isteni, szent él.

»Alattunk e nagy városban,
Egy szegény és szűk utczában,
Egykor egy kis árva lakott.
Rajta ki se szánakozott !
Segély nélkül és betegen
Tántorgott a göröngyeken.

»A küzködés sok bánata
Idő előtt megmutatta
Az árvának azt a lapot,
Mit sorsunk feketén hagyott.
Dajkája : a szükség vala,
Öröksége : a fájdalom.

A nap feljött más nap reggel,
Fiu s virág *holt*, nem kel fel.

»Tudd meg, fiu, hogy Istenünk
Nem vet meg, ha nemest teszünk.
Szeretet, mely kezdődik lenn,
Mint isteni él az égben.
Van ott angyal-szív s mig dobog,
Megőrzi mind, mi szép dolog.«

Az angyal most elnémula,
Kis terhére ráborula.
A gyermek néz szép órére
Szép óreről önkeblére.
»Ide piros rózsát tévél,
Mit jelent mond ez a relytély?«
(Procter után angolból.)

Megnyilik az angyal ajka
Feleletre, mosolyogva :
»Mig szerető szellemedre
A bűn s világ szennyet vetne,
Isten küldé : téged várva . . .
— Én voltam egykor az árva!«

* * *

Nagy városi temetőben
Márvány sir áll felépülten.
Mindig, hogy megjő a tavasz,
Bimbó s virággal rakva az.
Mellette egy kis sirhant van, —
Nem tudják ki nyugszik abban.

Csifó Salamon.

Karácson.

Valahányszor karácson közeleg, mindig új alkalmunk nyílik, hogy örüljünk azon, hogy Isten elküldötte az időnek teljességében az ő szent fiát, a mi testvérünket, ki gazdag ajándékokat hozott az egész emberiségnek, a gyermeknek és öregnek, a szegénynek és gazdagnak, a tudatlannak és tudósnak, ki egész éjjeket imádkozással s egész napokat jótétevéssel töltött. Hogy vajjon Isten vagy az ember volt-e közelebb szerető szívéhez, azt nehéz megmondani; mert ő kijelentette, hogy az isteni és az emberi szeretet összhangzók, kijelentette a lélek érzelmeit. Az ő keze teljes összhangban működött elméjével, s legmélyebb gondolata egyszerre gyakorlati alkalmazást is nyert.

Krisztus úgy jelentette ki magát, mint Messiás, mint út, igazság és élet s mégis megmosta tanítványai lábát; egyenlő szeretettel beszélt a publikánussal, a szamaritánnaival és a romaival; társait és barátait szegény halászok s tudatlan falusi emberek közül választotta. Kijelentette, hogy neki adatott hatalom mennyen és földön, hogy kapott Istentől hatalmat arra is, hogy a bűnt megbocsássa és mégis azt mondotta, hogy ő semmit se tehet magára, hogy az ő tudománya nem sajátja és visszautasította a jó nevezetet; mivel csak egyedül az Isten valódi jó.

A keresztények a gyakorlatban jó messze eltértek a Mester tanításaitól; de elvileg mégis elfogadják azokat. Mindnyájan elismerjük úgy az embereket, mint Isten iránti kötelességeinket; mindnyájan meghajlunk úgy az igazság nagy elvei, mint azok gyakorlati alkalmazása előtt, meghajlunk a belső őszinteség és a külső hűség előtt.

Bárha a gyakorlatban, a gyakorlati életben igen gyakran más-

képpen cselekszünk is, legalább névleg mégis elismerjük azt, hogy a vallásnak át kellene hatnia az emberi élet minden részét, hogy a kereszténység szellemének kellene uralkodni törvényeinkben, kormányzásunkban, irodalmunkban, művészetünkben és társadalmi életünkben. Sőt még az oly nem keresztényies szellemű dologba is, mint a háboru némi keresztényi szellemet akarunk önteni s papokat küldünk a hadseregbe és ha gonosztevőket kell megbüntetnünk, azt is keresztényi mérséklettel szeretjük tenni s ezért járjuk be a papokat a börtönbe is.

Az igazságnak az az ereje, mely Jézus tanításaiban van, életének és jellemének teljes összhangjából származott. Nem nevezzük őt szentnek, vagy mátyrnak, reformatornak vagy emberbarátnak, törvényhozónak vagy próphétának, mivel ő mindezeket egyesítette, egy jellemben. Mily összhangja az ellentétes vonásoknak! Mily egyezése az ellentétes tulajdonságoknak! azoknak a tulajdonságoknak, melyeket megkülönböztethetünk, de el nem oszthatunk. Jézus némelykor a legmerészebb reformatornak látszik, mert semmibe sem veszi a zsidó szombatot és templomot, a szentírás betűjét, az írástudók és phariseusok szentségeit, a Mózes tekintélyét. Máskor meg a legnagyobb conservatív, ki nem azért jött, hogy eltörölje a törvényt és a prófétákat, ki megtartja az ünnepeket Jeruzsálemben, ki nem engedi, hogy az ő védelmére kardot rántsanak a törvény szolgálai ellen: Napokat és éjjeket böjtől; de figyelemmel kíséri az ünnepeket a phariseus és publikanus házában. Valódi honti, ki könyeket hullat Jeruzsálem felett és mégis igazi világpolgár, kinek minden ember testvére. Más nagy lelkekben is találunk hasonló ellentéteket; de csak a Krisztusban vannak ezek a különböző vonások oly teljes összhangban, hogy nincs köztük a legkisebb belső összeütközés vagy küzdelem; hanem meg van az élet tökéletes egysége.

A mit az emberek szétválasztottak, Krisztus egyesítette. Egyesített istenfélelmet, erkölcsiséget, egyesített Isten és emberszeretetet. És nekünk jól esik, hogy ismét alkalmunk van, hogy a karácson ünnepén örvendjünk a Krisztusban, hogy boldogok legyünk az ő testvéri szeretetében, hogy elvezetessünk általa az ő Atyjához, a mi Atyánkhoz, az ő Istenéhez, a mi Istenünkhez és hogy csatlakozzunk az angyalok karához, énekelvén: „Dicsőség Istennek a magasságban, a földön békesség és jóakarat az emberekhez.”

J Freeman Clarke után

Vári Albert.

Angol unitárius vendégeink azezképe.

Az „Unitárius Közlöny“ jelen száma mellett egy kép csoportozatot adunk. A magyar és angol unitáriusok között már hetven év óta fennálló barátság emléke ez a kép, melyhez a budapesti templom meg-

nyitása adta az alkalmat. E három angol testvérünk volt jelen az ünnepélyen. Miután a megelőző számban a templom képét adtuk, költséget nem kimélve adjuk ezt is, hogy legyen teljes a szép ünnepély emléke

A képhez kevés szót kell adnunk, hogy megszólaljanak alakjai. A fő alak, az angol unitárius társulat titkára Ierson Henrik, egy hetven éves, őszbevegyült szép férfi. A titkár a budapesti ünnepély hatása alatt van még mindig s magyarázza kedves nőbarátjainak és társainak a nevezetesebb eseményeket, melyek rá, mint sokszor mondá, állandó jó hatást gyakoroltak. A titkár egy papi alak, minthogy titkársága kezdetéig, 1876-ig az is volt Londonban. Volt tanár is s több jeles könyvet írt és adott ki.

Tagart Lucia kisasszony ülve, s mélyen elmélázva hallgatja a titkár beszédét. Bizonyos levertség látszik tekintetén, s nem ok nélkül, hiszen csak most veszté el egyik kedves testvérét, kit tíz esztendeig tartó betegsége alatt, páratlan gonddal ápolt. A kisasszony édes apjával Tagart titkárral, a legelső angol vendéggel már volt hazánkban 1858-ban. Akkor hazamenet, édes apját a váratlan halál útközben ragadta ki kezei közül. Sok megpróbáltatás érte, s az élet iskolájában megtanulta a könyörület és jótékonyság nemes és nemesítő munkáját. A magyar unitárius ifjak Londonban sokszor fordultak meg házánál s most a vasárnapi s más iskolák tanítóinak egy szigeten nyári üdülő helyet rendezett be, melyet ebben az évben mintegy százötvenen élveztek, köztük mostani akadémistánk is.

Hill Florence kisasszony fennállva kíséri figyelemmel a társalgást. Könnyű észre venni, hogy a kisasszonynak meg szokott lenni a maga véleménye minden dologban. Nőtől szokatlan érdeklődéssel járt végére egyházunk s iskoláink szervezetének. Mindig az lebegett szeme előtt miképpen segíthetné elő a nevelés és vallás ügyét hazánkban is, s késznek nyilkozott közbejárni az iránt, hogy az angolul olvasóknak az angol vallásos lapokat „a postai missio“ útján, melynek ő is buzgó tagja, megszerezze és elküldje.

Mennyi vállalkozói szellem, mennyi jóindulat ömlik el e három arczon. Nézzük és tanuljuk meg szeretni őket nemes lelkükért s a valást, melyért pénzt s fáradságot oly készséggel áldoznak, tiszta elveiért

B.

Mik a Dávid Ferencz fiókegyletek teendői

hogyan az előttük álló feladatnak megfelelhessenek? •

(Folyt. és vége)

Vidéken a falusi emberek között új egyleteket alapítani igen nehéz; nem egyszer kell az embernek csüggednie, mert cserben hagyják; a részvétlenség fájdalmat okoz a vezetőknek s ezek reményvesztve mondanak le sokszor mindenről, látva, hogy míg maguk előrehaladnak lelkesedéssel, addig utánuk senki se megyen. Valami szellem kell hogy legyen az emberben, ha ma új egyletet tud létrehozni és fenntartani falun. Ezért nem is minden ember alkalmas erre, még ha bírja is a legszebb talentumot.

Elbeszélem, mi történt néhány évvel ezelőtt egy faluban: A községben lakott egy földesur, kinek a lakók régebb mind jobbágysai voltak. Jóval a felszabadulás után egy mezei úton való járás miatt ellentét fejlődött ki a földesur és volt jobbágysai között. A jobbágysáknak volt igazuk. Mérgelődtek, panaszkodtak, de volt urok ellen mit se mertek tenni. A községbe új tanító érkezett. Értesült mindenről, majd így szólt: „Látják, én kendteknek mindent megmagyaráznék, megmondanám, hol az igazság, s mit kell tenniök, ha egy-egy estve eljönének hozzám?!“ Nosza, rajta! kaptak az alkalman az emberek. „Elmegyünk, hadd tudjuk, hogy áll a dolog?!“ Elmenének. A tanító felolvasásokat tartott; ma még csak érintette a dolgot, máskor többet mondott róla, míg végre mindent megmagyarázott s még egyes ide vonatkozó könyvet is meg tudott velük vásároltatni. „Már most lássák kendtek, olvassák el a könyveket, hadd tudják meg, igazam volt-e?“ A kérdéses ügyből per lett, az emberek nyertek, ennek mind a tanító volt már most az oka. „Mégis jó a felolvasásokat hallgatni s a könyveket olvasni“ – mondták az emberek – s ki gondolná, hogy ez eset egy falusi olvasó egylet, könyvtár felállításához és felvirágozásához vezetett? Pedig úgy lett. E derék tanító nem az embereket, csak irányukat változtatá meg. Tudta, miképp kell bánni velük. Később a községből eltávozott; utána jövő collegája minden erejével se tudta az embereket többé összetartani; nem ismerte a velük való bánásmódot. Összement egy pár év alatt minden s lett, a mi volt régen.

Mit kell már most nekünk tennünk? Minden faluban vannak bizonyos helyek, hová ifjak vagy felnőttek, különösen télen összejönek időtöltés, beszélgetés végett. Megyen ilyenkor közöttük jó és rossz egyaránt. Sem a helyes beszéd nem javítja, sem a trágárság meg nem borzasztja. Csevegnek, nevetnek, káromkodnak, énekelnek. E csoportulatok irányát kell nekünk megváltoztatnunk! Magam is megpróbáltam s örömmel mondhatom, egy pár dologban sikerrel a múlt télen. Megvallom őszintén, hogy míg télen sok mindent lehet nyélbeűtni és végezni falun a vallásos és erkölcsös nevelést illetőleg, addig nyáron nagyon keveset, vagy éppen teljességgel semmit.

Az egyes csoportulatokat, mondom, fel lehet használni a mi czé-

lunkra, meg kell csak az irányt változtatni, mit a buzgó és lelkes egyházi szolgák megtehetnek s készen lesz először is a dalárda, ha van ki vezesse. Itt ki lehet terjeszteni a figyelmet az egyházi énekre is. Rendezzen aztán a dalárda concertforma estélyeket s hozza össze az embereket és minden erőltetés nélkül megvalósíthatja a felolvasások rendezését, melyeknek újra csak irányt kell szabni.

Minden faluban meg vannak a fonók (fonó esték). Ezeket is jól fel lehet használni. A meséket, elbeszéléseket, hősi kalandokat szereti hallgatni a nép. Lehet a fonókat olykor-olykor az iskolában összehozni s egy-egy elbeszélésben izelitőül a vallásos és erkölcsös dolgokat nekik oda adni. Fődolog, hogy a szívet kell érinteni, mert míg az angol azt mondja: értelmemet győzd meg, addig a magyar így szól: szívemet indítsd meg. Kell, hogy legyen egy-egy jó eszme minden elbeszélésben és felolvasásban, mert szereti a nép az eszmét; irtózik az ürestől, az unalmastól. Egy-egy jó eszmén elragódik évekig, csak szíve hurját kell megpendíteni. Én abban a meggyőződésben vagyok, hogy egyházi beszédeink is azért nem érnek célra, mert sokan csakis a legköznapiabb dolgokkal foglalkoznak, felszíneseek, nem nyulnak bele a mélybe, nem vizsgálják az emberi természetet és érzést s így nem is mondják ki azt, mi a szívet nyomja, mit abban rejtve tart mindenki.

Mondottam már, de újra hangsúlyozom: a belső emberek kísérjenek figyelemmel mindent s használjanak fel minden kedvező alkalmat a nemes cél elérésére. Tegyük ezt különösen a templom-gyakorlókkal. Jut idő mindig szőtnézni, kik vannak a templomban, aztán nem nagy fáradságba kerül ide-oda majd beszólani, vagy találkozás alkalmával egyeseket megszólítani, a kik nem valának a templomban, teszem ilyenformán: No, éppen megakarám látogatni, mert gondoltam, valami nagy családi baj, vagy betegség van házuknál, hisz mostanában ritkán látom még a templomban is. Aztán bármi volt az oka, megmondja mindenki tisztán, vagy talán egyszez-kétszer elüti a dolgot, de később inkább kikerüli papját vagy mesterét, csakhogy ne kelljen fillentenie. Ilyenkor kezd látszani a javulás s majd inkább elmegy a templomba, minthogy kerülje belső embereit s míg mások tehetik, ő ne válthasson egy szót is velük. Kis dolognak látszik ez, az igaz, de ez is segíthet magasztos törekvésünkben. Kovásznak talán e se rossz. Ez eszköz helyességét és hasznosságát tapasztalatból tudom. Van egyházamban is néhány ember, kik ha nem lehetnek a templomban vasárnap, találkozásunk alkalmával addig semmiről se szólnak, míg sajnálattal el nem mondják, hogy miért nem lehetének ott. Szívünk aztán megsugja, hogy nekünk mit kell felelnünk.

Egy más eszköznek tartom a vallásos és erkölcsös iratok terjesztését. Fájdalom, ilyen kevés van hazánkban, idegenek fordításával akarjuk pótolni. Hej! de a mostoha sohase édes anya! Ugy vagyunk ezekkel, mint a kávéval, megszokjuk, megisszuk, de az a falusi ember szívesebben fogyasztja el kenyérét és szalonnáját, ő készi-

tette ezt, tudja, hogy az mi, ki is elégíti, de a kávé nem neki való, hamar megéhezik utána. Nekünk magunknak kell hazafiaink és felekezeteink számára vallásos és erkölcsös iratokat szerkesztenünk s e többet fog érni a vidéken, mint sok fordítás és majmolása az idegennek.

És kell reclamot is csinálnunk. „Nem azért gyujtják meg a gyertyát, hogy véka alá rejtsek!” Mondják: az ibolya szerény, elbuvik a bokor aljába, ámde kibocsátja illatát s mi észre vesszük. Irni, beszélni kell egyletünkről is. a mennyit csak az illem és tisztesség megenged. Igaz, nem kell toladóknak lennünk, de igen bátraknak és erőnkben bizóknak. Angliában a mértékletesség-egylet tagjai egy kis szalagot viselnek mellükön ismertető jelül s ez semmi egyéb nem, mint egy hatalmas reclam. Így említhetnék valamint több és több társulatot, úgy egyeseket is. Szabadjon azonban most csak egyet megemlítenem s ez az Emke. Most alakult s már nagyra haladott; ámde az Emke szó maga, lobogója, perselye, levélpapírja, gyűlésezése s a sok czikk, melyek lapjainknak egész hasábjait töltik be, az adakozók levelei, adományai, nevei nyilvános ismertetése nem reclam-e mind? Meg vagyok győződve, hogy az, történjék bár ez akarva, vagy akaratlanul. S meglátják, ez egylet nagyra fogja vinni. Habár szűkebb körben is, de ezt kell tennünk egyletünkkel is. És itt a tagokat kell vádolnom. Nem elég buzgók, nem elég tevékenyek, a miből következtetem, hogy nem csüngnek szívökkel és lelkökkel eléggé a szent ügyön. Ismerem a nők érzületét és hatását, meg vagyok győződve, hogy ők nagyon sokat tehetnének, hisz a vallásos és erkölcsös érzetre nézve keblük fogékonyabb, termékenyebb, mint a férfiaké. Vehetnék egyenesen kezükbe a dolgot, gyűléseznének és beszélnék meg a teendőket, álljanak fel tette, hisz mint anyák úgy is fáradniok kell a jövő nemzedék érdekében, s meglátják, egy év alatt több eredményt érnek el, mint mi 5—10 év alatt.

Most rátérek gyűléseinkre. Ez is reclam! Gyakrabban kell tehát gyűléseket tartanunk. Vidéken legkevesebb négyszer minden évben. Jó felolvasások, értekezések, vitatkozások által érdekessé kell ezeket tennünk. A gyűlések helyei váltokozzanak, hogy az érdeklődés terjedjen mindenfelé. Alkalmat kell nyújtani mindenkinek, hogyha valami jót akar mondani, elmondhassa. Sőt az is lehetséges volna idővel, hogy egyházközsegeikben is alakuljanak fiók egyletek. Ide felolvasóknak jó más egyházközsegek papjait, mestereit és tanítóit is megnyerni, hogy annál nagyobb legyen a változatosság. Ily módon is azt hiszem, tehetnénk valamit, főleg, ha gyűléseinken a dalkörök közreműködését is igénybe vesszük.

Szükséges már most mindezek mellett, hogy a vallás és egyházi énekek tanítása jól menjen mindenütt. E végre legyen már egyszer jó rendszer, segéd- vagy tankönyv; kívánatos, hogy mestereink ismerjék minden énekünket, ne csak felét vagy kétharmadát. Az énekeskönyv új kiadását hamar kell eszközölni, mert már sok helyen éppen e könyv jelen kérdéses állapota miatt meg vagyunk akadva az

énektanítással. Nem merünk a mostaniakból rendeltetni vagy rendelni, hogy egy pár év múlva ezeket eldobjuk. Ha a vallás és egyházi énekek jó tanításáról mind halogatjuk a gondoskodást, félek, hogy a kor uralkodó szelleme és anyagiás iránya maholnap olyan helyzetbe hoz, hogy abból csupán csak rázkodás árán tudunk kibontakozni.

A Dávid Ferencz egylet kiadványai s ezek között maga az „Unitárius Közlöny“ jó szolgálatot tennének, ha elég nagy körben volnának ismereteseek. Nem veszik, remélem, a t. szerkesztő urak rossz neven, ha egy pár dolgot bátorodom itt elmondani. Gondoskodjanak a mikor csak lehet, vallásos és erkölcsös elbeszélésekről, mert nézetem és tapasztalatom szerint ezek teszik a legnagyobb hatást népünkre. Nem helyeslem azt, hogy a juliusi és augusztusi számokat egyszerre adják ki. Tudjuk, ezt miért teszik; de észreveszi azt a nép is és neki is rossz esik, ha a mások kényelme miatt lelki szükségletének kielégítése el kell hogy maradjon. Az „Unitárius Közlöny“ havi lap, de oda kell törekedni, hogy heti lap legyen, mert csak így tarthatja ébren azt az érdeklődést, melyet ébreszt, s mely már-már alvásnak indul egy hó alatt. Az érdeklődést fenn kell tartani, e nélkül nincs siker semmi téren. Népünknek nagyon tetszenek az egyes hírek is, melyeket e lap az egyházi életből közöl s így ez is megtartandó. *)

De szólok most a vasárnapi iskolákról. Rövid megjegyzésem ezekre az, hogy ott ne csak maguk a papok tanítsanak, hanem felügyeletük alatt egy-egy felnőtt egyén is, kiket ők maguk készítenek elő. Tapasztalatból tudom, hogy ez is sikeres, hatása van ennek egyfelől magára a tanítóra, de másfelől a népre nézve is. Magam megpróbáltam, s elértem, hogy azok, a kik egyszer tanítottak, rendszeres olvasói az „Unitárius Közlöny“-nek, bárha az enyémeket kölcsönzik is el; ezenkívül kölcsönöznek még több másféle könyvet is. Ime, e jó út lehet a népkönyvtárak és olvasó egyletek felállításához is, a melyek ugyancsak a mi célunkat mozdítanak elő. A biblia terjesztését is a vasárnapi iskolák által elő lehet segíteni. Ha egyes részleteket olvas vagy olvastat fel a tanító legalább az új-szövetségből s kívánja növendékeit jártassá tenni a bibliában, azt is megkívánhatja, hogy csaknem mindenkinek meg legyen legalább is egy 18 vagy 12 kros példánya. És ezt meg is szerzik, saját tapasztalatomból tudom.

Különös természete az embernek, hogy hibáját soha, vagy csak

*) Szívesen veszünk minden őszinte szót s a jó tanácsot megköszönjük, mert mi olvasóink és nem a magunk érdekében akarunk dolgozni. A közlemények beosztásában igyekezünk népünk érdekének is eleget tenni. Ha nem adunk annyit és akkor, a mikor szeretnők, annak nagyobbára az az oka, hogy a lap szűk s nem fér el minden, a mi szükséges. Arra nem gondolunk még, hogy rövidebb időközökkel adjuk, de azt szeretnők, hogy mindig bár másfél év kijusson. Ámde ehhez pénz kell. Ha fizető olvasóink számát, a D. F. E. buzgó pártolói megkészszerzik, a szerkesztőség a maga részét megteszi. Fogjunk kezét, s azután Szerk.

ritkán ismeri el s minél inkább belemegyén a hibába, annál több szót talál saját mentségére. Próbálják csak meg részeges emberrel vagy tékozlóval elhíttetni bűnét! Nehéz, felette nehéz hibájuk ellen küzdeni s nekünk mégis mindnyájan, kik ez egylet tagjai vagyunk, a bűnt üldözöbe kell vennünk, harcolnunk kell az emberek megjavítása érdekében; harcolni szeretettel, kitartással, hittel, bizalommal és reménységgel

Az előítéleteknek nem tudunk ellentállani s ezért még maguk a belsőemberek is kerülnek a bűnösöket. Jól van, kerüljék a bűnt, de ne az embert. Jézus is ott ült a bűnösök között megtérítési céljával, úgy hiszem, nekünk is Jézust kell követnünk, s meg kell törni az emberi előítéletet. Jusson eszünkbe, hogy nincs bűnös ember, kiből egy párányi jó ne volna s a kis magból miért ne nőhetne cserfa kedvező időjárás mellett? Helyes dolog idő- és alkalmasszerűleg feltárni az emberek előtt életünk célját és feladatát s az olyanoknak, kik már egészen el vannak süllyedve, megragadni önérzetüket, emlékeztetni családjukra s főképp gyermekeikre, ezek jólléte és hírnevére, és alig hiszem, hogy eképpen valamire ne mehetnénk, annyival inkább mert mikép Istennél, úgy a természetben s az emberekben is van megbocsátás. A megjavult embernek megbocsátják vétkeit s nem kerülnek társaságát.

Nem nagyon régen hallottam egy rövid történetet. A családfő részeges volt, minden keresményét elpusztította. Felesége s négy kis gyermeke nyomorban tengődtek. Egy pap és ez ember barátai a gyermekeire való figyelmeztetésük által, bár idő teltével, rávették a javulásra. Ez ember később egy vasárnap délután az utczára nyíló ablak mellett ült, beszélgetve feleségével. Gyermekei, kik egykor rongyosak valának, éppen abban a pillanatban haladtak el az ablak alatt, tisztán, szépen öltözve, mentek a vasárnapi iskolába, mikor ő kipillantott. Gyermekeit látva, az apa szemébe könny tolt, nevére borult és sirt, bocsánatot esdeklett feleségétől, hogy oly keserves és nélkülözésteljes napokat, éveket szerzett neki és gyermekeinek s aztán hálát adott Istennek, hogy őt, habár későre is, de rávezette a javulásra. Ujlag fogadást tett, hogy a jóban megmarad. Ezt maga az ember beszélte el nekem saját életéből, sokszor találkoztam még vele, de jó magaviseletű, szorgalmas embernek ismertem. Sokan közülünk életünk ily történetét nem mernek elbeszélni, mi szeretjük bűneinket rejtegetni . . .

Szólanom kell néhány szót a felolvasásokról. Kijelentettem már, hogy magam részéről legjobbaknak tartom célunk elérésére az elbeszélő alakokat. Ugyde óhajtom, hogy ezek lélektani vizsgálatnak legyenek az eredményei. Értem pedig ez alatt azt, hogy mindazok, kik ily dologban fáradoznak, ne sajnálják vizsgálat alá venni önmagukat s aztán szólani szívükből. Én meg vagyok győződve, hogy nem egyszer, mikor a magunk érzését fejezzük ki, ezer meg ezer szívben érintjük meg ugyanazon érzelemnek a hurját; mi szólunk, de ezeken meg ezeken érezték és érzik, a mit mi kifejezünk. Az ilyenmű vizsgáldásnak nagy

hasznát veheti a pap, mint predikátor is, s azt hiszem, az ilynemű beszédekkel lehet a czélt leginkább elérni. Nekünk szabadságunk van! A mit érzünk, gondolunk, hirdetjük is nyíltan, míg sokaknak rejtegetniök kell azt szívök mélyén. Mond ki a szót és ezer meg ezer ember keble könnyebbül meg, mintha tudnád gondolatát, ismernéd érzését. Csudálkozni fognak, hogy mindazt honnan tudod, mikor te pap vagy, de feledik, hogy pappá csak neveltetél, emberré pedig teremtetél; első sorban ember vagy!

A lélektani vizsgálatot folytatnunk kell embertársainknál. Figyelemmel kell kísérnünk az erényt és erkölcstelenséget, vallásosságot és vallástalanságot, takarékoszágot (s tékozlást; figyelünk kell valamint a lelki, ugy a testi változásokra, valamint az anyagi, ugy a szellemi működés folyamatára is. Egyes felolvasásainkra tárgyat találni fogunk, ilyenkor használjuk fel mindazt, a mit az emberi természet és lélekből kilesheténk. Igyekezünk felolvasásainkat úgy készíteni, hogy velük egyenesen a szívbe, a lélekbe pillantsunk be, mert a fő mindig az, hogy a szívet, a lelket ragadjuk meg s ekkor czélunk elérésében nagyon, de nagyon segítve vagyunk.

Helyesnek tartom még azt is, hogy igaz élettörténetek is dolgoztassanak fel ily alkalmakra. A történelem elég példát ad, s ha valami, akkor a történelem az, mely mindnyájunkat a józan bölcseségre tanít. Sőt nézetem szerint illő körben, még az ó-kor bölcei életét is felhasználhatjuk, mert „semmi se készíthet jobban a vallás oktatásának elfogadására, mint azon férfiak története, kik először sejdíték a moralt, melyet a kereszténység általánossá tett.“

Az elmondottakkal, a magam részéről úgy vélem, ha czélunkat egészen el nem érnök is, legalább közelítenénk feléje. Én szívesen működöm szent czélunk elérése érdekében, de annyit legalább ki akarok a magam részéről jelenteni, hogy ha küzdelmeimben először, másodsor vagy tizedikszer veszítek is, szeretném, hogy sokan talán éppen azok, kiknek feladata lenne velem együtt küzdeni, vagy nekem velük, ne forduljanak a legtöbbször éppen azokkal ellenem, a kik maguk javítását igényelnek. Kikötni szeretném, hogy ha ők nem építhetnek, avagy nem is akarnak még segédkezni sem az építésben, hát ne is rontsanak, maradjanak inkább egészen közönyösek, mint a hattyu még a legerősebb vihar jövetele láttára is. E szavaim azokra vonatkoznak, kik a vallásos és erkölcsös eszmék bajnokait, talán egy-két ütközet veszítéseért, gyengeségökért, gunymosollyal illetik.

Most pedig lelkemből köszönöm önöknek szíves türelmüket, melyet, bocsánatért esdeklek, hogy ily sokáig vettem igénybe. Isten segédme vezesse Egyletünket! áldása legyen nemes munkálkodásán!

Csifó Salamon.

Egyházi és iskolai mozgalmak.

— Jó hír. A székelly-kereszturi unitárius középiskola életében oly szerencsés fordulat állott be, mely után azt a jó hirt írhatjuk, hogy jövője iránt már többé nincsen kétség. Derzsi János maros-vásárhelyi birtokos, megértette ez iskola szükségéből kiáltó szavát s igazi nemes keblüsséggel egyszerre tízezer forintot tett le kész pénzben az iskola 6-ik osztálya javára, s az E. K. Tanács kézésére, a főtiszt. püspök ur közbenjárására megengedte, hogy e tőke jövedelméből 300 frt évenként a beállítandó hatodik tanár fizetésére fordíttassék mindaddig, a míg ez a fizetés más uton biztosítva leend. Őszinte hálával mondunk köszönetet a nemes szívü ritka adományért. Derzsi ur ezen nagyszerü tettével örökre biztosította a neve iránti tiszteletet. Tettje lelkesíteni fogja a mostani s a jövő nemzedékeket, s azt hisszük, ha lett volna még valaki, a kinek szive érzéketlen maradt e tanítézet iránt, az ennek hatása alatt megindul s ha számban nem is oly nagyot, szándékban ily becsest fog tenni.

— A budapesti unitárius templomnak egyik kiváló ékessége az orgona, a templomszenteléskor nem volt teljesen kész Október 30-án tartatott meg a próba s azzal aztán átadatott a használatnak az orgona is, mely különben az ünnepélyen megtette volt a szolgálatot. Tudósításaink kiegészítéséül el kell mondanunk, hogy az ünnepélyen Bellovics Imre a zenekedvelők egyesülete derék igazgatója vezette az orgonát, ugyanő saját énekkarával működött közre és pedig olyan sikerrel, mi ritkítja párját Köszönet Bellovics igazgatónak és énekkarának. Érdekes lesz e helyen megemlíteni azt az érdekes jelenséget, hogy a művészi kivitelü szószékét tizenkét sugár oszlop tartja. Előttünk a számoknak kevés symbolikus jelentőségök van, de érdekes összetalálkozása a véletlennek, hogy az egyháznak a tizenkét apostol volt az oszlopa s a budapesti unitárius szószéknek tizenkét oszlop a fenntartója. Álljon addig míg az egyház áll!

— Ez alkalommal Brassórol fogok röviden írni. Okt. 5-én berándulék Brassóba; megtudva barátimtól, hogy itt ma urvacsora osztással egybekötött istentisztelet lesz, én is elmentem az istentiszteletre. Vaska Béla szent-királyi és Csifó Salamon árkosi papok végezték a lelkesü teendőket tisztességes számú hallgatóság előtt. Templomozás után egy kissé együtt maradánk beszélgetni s itt tudám meg, hogy a brassói leány-egyházunk templomépítési alap létesítése céljából ugyanaz este az „Európa“ szállodában concentrttel egybekötött tánczestélyt rendez. Én is ott maradtam. Az estélyen, mely gyönyörű szép közönséget hozott össze, a brassói magyar dalkörön kívül közreműködtek Bán Anna és Elíz, Fafflik Anna kisasszonyok, továbbá Végh Mátyás, Fafflik Emil és Csifó Salamon. A concertet táncz követte reggelig. A bevétel értesülésem szerint, bárha olesó volt is a belépti díj, 120 fit volt, a miből tiszta jövedelem 60—70 frt. Isten segítse e kis egyházunkat nemes céljában!

Tisztelt Szerkesztő ur! Kilyéni Endre barátunk, ki egyházunknak Brassóban vezetője volt, át van helyezve Fiuméba. Veszteség ér ezzel minket, de veszteség a brassói magyarságot is. Ő volt a brassói magyar élet lelke, ő oktatta ott csaknem minden jutalom nélkül hitsorsosaink gyermekeit a hittanban. Ezt most Végh Mátyás barátunk vevé át. Sikert kívánunk! Spectator.

— Folyó hó 5-én egy megható ünnepélynek voltunk tanui. Kisgyörgy József a dombói eklklésia derék tanítója 48 évi sikerdús működése után teljesen megérdemlett nyugalomba lépván, ünnepélyesen búcsuzott el szeretett hiveitől, lelkökre kötvén, hogy „gondot viseljenek magokról és a nyájról, melyben a szentlélek vigyázókká tette.“

Ebben az egyházban Kisgyörgy József hivatala elfoglalásával új korszak vette kezdetét a hívek életében. Az iskolaköteleseket a szük és rozzant állapotban levő iskola nem fogadhatván magába, egy újat építettek. Az új iskolában kezdette aztán meg K. J. áldásos működését, s nemcsak a tankötelesek sereglettek a muzsák ez új csarnokába, de a felnőtt s hajlott koruak is.